

Att sätta självstyrelsens gränser

Av laggranskarna underkänd åländsk lagstiftning 1922-2018

Ida Jansson

Medverkan av Göran Lindholm och Bjarne Lindström

Innehåll

Förord	5
1. Introduktion.....	7
1.1 Bakgrund och frågeställningar.....	7
1.2 Tillvägagångssätt för undersökningen.....	8
1.3 Upplägg och läsanvisningar.....	9
1.4 Använda förkortningar	11
2. Den åländska autonomin: Tillkomst, legal utveckling och behörighetskontroll.....	12
2.1 Självstyrelsens tillkomst.....	12
2.2 Ett sekel – tre självstyrelselagar	13
2.3 Lagstiftningskontrollen och dess huvudaktörer	14
2.4 Högsta domstolens tolkningsföreträdare	15
2.5 Rättskällor och tolkningsprinciper.....	16
3. Lagstiftningskontrollen under den första självstyrelselagen.....	18
3.1 Självstyrelsens behörighet fastslås och begränsas	18
3.2 Laggranskningens omfattning under självstyrelsens två första decennier.....	19
3.3 Laggranskningen 1922–1939: Motiveringar och resultat.....	21
3.3.1 Avslagsorsak okänd eftersom utlåtanden saknas	21
3.3.2 I strid med internationell konvention.....	22
3.3.3 Rikets behörighet: Lagar om bankväsendet, valutahandel m.m.....	22
3.3.4 Kolonisationsväsendet och jordlegolagstiftning.....	27
3.3.5 Blandad behörighet: Lagar om undervisningsväsendet.....	33
3.3.6 Beslut som redan upphävts.....	38
3.3.7 Lagar om landskapsförvaltningen: Överskridande av delegeringsbefogenhet m.m.	38
3.3.8 Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen	40
3.3.9 Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur	47
3.3.10 Strider mot republikens allmänna intresse	48
3.3.11 Avvikelser från överenskommelseförordningar	49
3.4 1940–1951: Krigsår och anpassning till etablerad praxis.....	50
3.5. Laggranskningens omfattning under och efter krigsåren	50
3.6 Laggranskningen 1940–1951: Motiveringar och resultat.....	51
3.6.1 I strid med grundlagen.....	51
3.6.2 Felaktig delegering till landskapsnämnden.....	52
3.6.3 Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen	55
3.6.4 Berör rikets behörighet	62

3.6.5 Kombination av flera orsaker.....	63
3.7 Sammanfattning.....	65
3.8 Övergripande slutsatser	68
4. Lagstiftningskontrollen under den andra självstyrelselagen.....	70
4.1 Rådande behörighetstolkning och lagkontrollpraxis bekräftas och förtydligas	70
4.2 Laggranskningens omfattning 1952–1979	71
4.3 Laggranskningen 1952–1979: Resultat och motiveringar.....	73
4.3.1 I strid med SjL och/eller inlösningslagen.....	73
4.3.2 Berör rikets behörighet	79
4.3.3 Berör utrikespolitiska förhållanden och yttre säkerhet	83
4.3.4 Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur	83
4.3.5 Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen	86
4.3.6 I strid med RF	96
4.3.7 Kombination av olika orsaker	97
4.4 1980–1992: I väntan på en ny självstyrelselag	101
4.5 Laggranskningens omfattning 1980–1992	101
4.6 Laggranskningen 1980–1992: Resultat och motiveringar.....	102
4.6.1 Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från eller saknas i rikslagstiftningen	102
4.6.2 Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur.....	107
4.6.3 I strid med SjL.....	109
4.7 Sammanfattning.....	110
4.8 Övergripande slutsatser	113
5. Lagstiftningskontrollen under den tredje självstyrelselagen.....	114
5.1 Budgetfrihet och fortsatt statlig skattebehörighet.....	114
5.2 EU-medlemskap, ny grundlag och ökad flexibilitet i laggranskningen	115
5.3 Laggranskningens omfattning 1993–2018	115
5.4 Laggranskningen 1993–2018: Resultat och motiveringar.....	117
5.4.1 Lagar som står i strid med SjL.....	117
5.4.2 Felaktig reglering av statsmyndigheters verksamhet	119
5.4.3 Felaktig överföring av uppgifter som är riksbehörighet	120
5.4.4 Generell behörighetsöverskridning.....	122
5.4.5 Lagar som fällts med anledning av EU-lagstiftning	124
5.4.6 I strid med Regeringsformen.....	132
5.4.7 I strid med Grundlagen och i vissa fall även SjL.....	134
5.4.8 Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur.....	150
5.4.9 Stadgande av rikslagstiftningsnatur avviker från rikslagarna	151

5.4.10 Delegering till LR inom område som är rikets behörighet enligt Sjl.....	155
5.4.11 I strid med strafflagens allmänna del och tvångsmedelslagen.....	157
5.4.12 Flera orsaker	160
5.5 Sammanfattning.....	171
5.6 Övergripande iakttagelser	175
6. Den statliga kontrollen av den åländska lagstiftningen.....	176
6.1 Sammanfattning av den kvantitativa undersökningen.....	176
6.2 Övergripande trender i laggranskningen och deras konsekvenser.....	176
6.2.1 Ökad samsyn mellan ÅD och HD	176
6.2.2 Stadganden av rikslagstiftningsnatur och förändrad lagstiftningsteknik	177
6.2.3 Ökad detaljreglering i Sjl.....	177
6.2.4 Grundlagens ökande betydelse.....	177
6.2.5 Möjlig ändamålstolkning?	178
6.2.6 Möjlig reglering av HD:s tolkning?	178
6.3 Några särskilt intressanta fall.....	179
Referenser	181
Efterord	183
Bilagor.....	186
Bilaga I: Underkänd åländsk lagstiftning. Första självstyrelselagen (1921–1951) ...	186
Bilaga II: Underkänd åländsk lagstiftning. Andra självstyrelselagen (1952–1992) ...	196
Bilaga III: Underkänd åländsk lagstiftning. Tredje självstyrelselagen (1993–2018). 206	

Förord

På senhösten 2018 beslutade Olof M. Jansson-stiftelsens styrelse att, med undertecknad som huvudansvarig, starta ett forskningsprojekt med fokus på utvecklingen av den åländska självstyrelsens konstitutionella status och handlingsutrymme under de nu snart hundra år som gått sedan dess introduktion 1921. Temat passar väl in i stiftelsens syfte och inriktning på forskning kring olika aspekter av den utveckling som lett fram till dagens åländska samhälle. Fördjupade historiska kunskaper om autonomins konstitutionella och politiska förutsättningar bör även kunna bidra till ökade möjligheter att utveckla Ålands självbestämmande i dagens legalt komplicerade och politiskt allt mer svårhanterliga finländska och europeiska kontext.

I föreliggande rapport presenteras de första mer grundläggande resultaten från detta forskningsprojekt. Rapporten innehåller en sammanställning och analys av samtliga av Finlands president underkända åländska lagar under perioden från självstyrelsens ikraftträdande och fram till och med 2018. Den finländska högsta domstolen (HD) spelar en central roll i kontrollen av den åländska lagstiftningen. Studiens fokus ligger därför på HD:s avslag och hur man motiverat dessa. Rapporten innehåller även en beskrivning av lagkontrollens uppläggning och utveckling under hela självstyrelseperioden samt kortfattad information om bakgrunden till och innehållet i de olika självstyrelselagarna.

Rapportens huvudförfattare är *Ida Jansson*, doktorand vid avdelningen för mänskliga rättigheter vid historiska institutionen, Lunds universitet. Hon har genomfört det omfattande arbetet med att ta fram, läsa igenom och systematisera rapportens empiriska underlagsmaterial.

I arbetet med rapporten har även *Göran Lindholm* (jur. kand., projektansvarig) och *Bjarne Lindström* (fil. lic., övergripande kvalitetssäkring) deltagit. Förutom stöd och allmän kvalitetsgranskning har Lindholm och Lindström skrivit rapportens kapitel 2. Lindholm har även bistått med översättningar av de HD-beslut som under perioden 1936–1951 enbart finns på finska. Han har även bidragit med ett personligt efterord till rapporten. Lindström har skrivit merparten av de textavsnitt som introducerar och kommenterar de tre olika självstyrelselagarnas bakgrund och innehåll. Han har även bistått i de sammanfattande analyserna av de av högsta domstolen underkända lagarna under de olika självstyrelselagarna.

Hela rapporten i övrigt, inklusive det konkluderande sista kapitlet, är skriven av Jansson.

Ett utkast av rapporten har lästs och kommenterats av ett antal på basen av personliga erfarenheter i den åländska laggranskningsprocessen särskilt insatta och kompetenta personer. Deras synpunkter har lett till en del korrigeringar och förbättringar av den ursprungliga texten och även fungerat som ett viktigt inspel till de sammanfattande reflexioner som finns i rapportens avslutande kapitel. Dessa inom området sakkunniga bedömare är *Nils Wirtanen* och *Sten Palmgren*, båda tidigare föredragande i Ålandsärenden vid justitieministeriet, den förstnämnde även en tidigare medlem i Ålandsdelegationen; *Christer Jansson*, lagberedningschef vid Lagberedningen vid dåvarande Ålands landskapsstyrelse samt tidigare även lagtingsledamot; *Marine Holm-Johansson*, lagberedare vid Ålands landskapsregering, samt *Harry Jansson*, tidigare lagtingsledamot och nuvarande kansliminister i Ålands landskapsregering.

Annette Gammals, tidigare sekreterare vid lagberedningen och lagtinget, har granskat texten ur ett språkligt och lagtekniskt perspektiv.

Olof M. Jansson-stiftelsen vill rikta ett särskilt tack till samtliga dessa personer vilka på detta generösa sätt bidragit till rapporten med sin juridiska kompetens och sina mångåriga personliga erfarenheter från den åländska lagstiftningsprocessen.

Föreliggande rapport är den första publikationen i den egna skriftserie som stiftelsen under våren 2020 beslutade att påbörja utgivningen av. En fördjupad analys av lagkontrollens innehåll och konsekvenser baserad på det underlag som tagits fram i arbetet med denna rapport presenteras därtill i ett av bidragen till en antologi som i slutet av 2020 ges ut av Ålands fredsinstitut.

Inom ramen för föreliggande forskningsprojekt planeras publiceringen av ytterligare två rapporter. Den första är en jämförande studie av de legala och politiska uppläggen och utvecklingen inom ett antal med Åland jämförbara nordiska och europeiska autonomier. I den andra presenteras en samlad bedömning av den åländska självstyrelsens förutsättningar utgående från det empiriska underlagsmaterial och de komparativa autonomianalyser som tagits fram inom projektet.

Göran Lindholm

Ordförande

Olof M. Janssons stiftelse för främjande av åländsk historisk forskning

1. Introduktion

1.1 Bakgrund och frågeställningar

Innan den åländska lagstiftningen träder ikraft genomgår den en konstitutionell kontroll av Republikens president (RP) i Finland. Varje lag antagen av lagtinget kontrolleras med avseende på om den ligger inom självstyrelsens behörighet. Innan RP kan inlägga sin vetorätt måste ett utlåtande från högsta domstolen (HD) inhämtas. Som kommer att framgå nedan är det därmed i praktiken HD som genom sin tolkning av rådande självstyrelselag avgör var gränserna för självbestämmandet går.

Den åländska självstyrelsens konstruktion avviker därmed från flera liknande autonomier i Norden och Europa där den här typen av systematiskt genomförd ex ante behörighetsgranskning inte görs. Autonomiernas lagar träder omedelbart ikraft utan någon sådan legal/konstitutionell förhandskontroll.¹

I denna studie görs ingen utvärdering av konsekvenserna av det finsk-åländska systemet (förhandsgranskningen av HD) med avseende på självbestämmandets nivå och utveckling jämfört med de autonomier som saknar den här typen av ex ante lagkontroll. Fokus ligger i stället på en redovisning och granskning av vilken typ av argument som HD använt för att motivera att de fällda lagarna helt eller delvis ligger utanför självstyrelsens behörighet. Detta är också den främsta orsaken till att underlaget är avgränsat till HD-avslagen och inte omfattar de numerärt sett betydligt flera godkännandena vilka oftast är mera av rutinkaraktär och gäller lagar som uppenbart ligger inom självstyrelsens behörighet.²

Den huvudsakliga ambitionen bakom föreliggande rapport är att presentera en systematiskt genomförd redovisning och analys av hur HD tolkat självstyrelselagen med avseende på gränserna för det åländska självbestämmandet. De viktigaste frågeställningarna är följande:

- Hur har avslagsfrekvensen varierat över tid? Hur har andelen lagar som granskats av HD varierat över tid?
- Vilka avslagsorsaker har dominerat? Hur har dessa förändrats över tid? Hur hänger avslagsorsakerna samman med de olika självstyrelselagarnas utformning? På vilket sätt, om alls, har autonomins internationella bakgrund och ursprungliga syfte påverkat HD:s argumentation?
- Hur har HD:s beslut om behörighetsfördelningen utvecklats jämfört med motsvarande bedömningar av det rådgivande organet Ålandsdelegationen (ÅD)? Hur har

¹ Detta gäller t.ex. för de danska autonomierna Färöarna och Grönland, de brittiska autonomierna Isle of Man, Kanalöarna och Gibraltar, spanska Baskien och Katalonien samt den italienska autonomin Sydtyrolen. I dessa fall finns det dock en möjlighet att vid eventuella problem (som påtalats av någon av parterna i efterhand) låta lagen gå till konstitutionell prövning (Italien, Spanien) eller, efter bilaterala förhandlingar mellan autonomi och statsmakt, revidera lagen i fråga (Danmark, Storbritannien).

² I många utlåtanden över av HD godkända lagar finns argumentation som kastar kompletterande ljus över HD-tolkningen av behörighetsfördelningen. Att identifiera dessa utlåtanden i det äldre materialet hade dock krävt kunskaper som få nu levande personer besitter. För att åstadkomma en sammanhållen undersökning var det därför nödvändigt att fokusera på de betydligt mer lättidentifierade avslagen.

skillnaderna och samstämmigheten mellan ÅD:s, HD:s och RP:s bedömningar varierat över tid?

- Vilka lagtekniska problem och andra svårigheter har lagstiftarna och deras granskare brottats med? Hur har dessa eventuellt åtgärdats i kommande självstyrelselagar?

Studiens empiriska underlag och huvudfrågeställning kastar alltså även ljus över hur självstyrelselagsrevisionerna påverkats av de oklarheter i den föregående lagen som HD genom sin granskning tydliggjort. Det i rapporten redovisade underlagsmaterialet skulle också kunna användas för en mera på djupet gående analys av hur HD:s tolkning av förhållandet mellan riks- och självstyrelsebehörigheterna eventuellt kan ha påverkat utformningen av behörighetsfördelningen vid de hittills genomförda förnyelserna av självstyrelselagen, något som emellertid faller utanför denna studies ramar. Genomgången av HD-avslagen torde också underlätta för framtida analyser av hur utvecklingen av självstyrelsen levt upp till sina ursprungliga syften, inklusive de som formulerades av Nationernas Förbund.

1.2 Tillvägagångssätt för undersökningen

Undersökningen är indelad i tre delar efter de tre självstyrelselagar som hittills varit i kraft och sträcker sig från år 1922 till år 2018. Den innehåller en kvantitativ och en kvalitativ del. I den kvantitativa delen har bland annat antalet beslut över åländska lagar som fattats av RP, antalet beslut där RP använt sin vetorätt och antalet utlåtanden från HD och ÅD räknats. Resultaten redovisas i tabeller (i avsnitt 3.2, 3.5, 4.2, 4.5 och 5.3). Fallen har i tabellerna sorterats efter vilket år RP:s beslut fattades. I den kvalitativa delen har de fall där RP utövat sin vetorätt granskats närmare.

Granskningen har utgått från de sammanställningar som ÅD har gjort av sina, HD:s, RP:s och ibland andra instansers utlåtanden ända sedan självstyrelsens tillkomst. Sammanställningarna gavs inledningsvis ut med ett par eller några års mellanrum, men senare har utgåvorna innehållit ett eller till och med två decenniers utlåtanden. Senaste publikation sträcker sig fram till år 2014. Därefter har ÅD:s och HD:s utlåtanden hämtats från deras respektive hemsidor³ och RP:s beslut har fått från Statsrådets kansli.

En genomgång av Ålands författningssamling (ÅFS)⁴ 1923–1951 och lantrådets berättelser⁵ från 1920-talet visade att de första decenniernas ÅD-utgåvor inte var kompletta. Dessa har därför också använts i granskningen, men det råder ändå viss tveksamhet kring

³ HD:s utlåtanden från 2009 och framåt finns tillgängliga på HD:s hemsida (<https://korkeinoikeus.fi/sv/index/lausunnot.html>). ÅD:s två senaste sammanställningar (1997–2007 och 2008–2014) och utlåtanden från 2007 och framåt finns på Statens ämbetsverks hemsida under fliken "Ålandsdelegationen" (<https://www.ambetsverket.ax/alanddelegationen>).

⁴ Ålands landskapsregering, *Ålands författningssamling (ÅFS)*.

⁵ *Berättelse avgiven till Ålands landsting över förvaltningsperioden 1922-25 av lantrådet i landskapet Åland*, (Mariehamn, 1925); *Berättelse avgiven till Ålands landsting över förvaltningsåret 1925-26 av lantrådet i landskapet Åland*, (Åbo, 1927); *Berättelse avgiven till Ålands landsting över förvaltningsåret 1927 av lantrådet i landskapet Åland*, (Åbo, 1928); *Berättelse avgiven till Ålands landsting över förvaltningsåret 1928 av lantrådet i landskapet Åland*, (Åbo, 1929); *Berättelse avgiven till Ålands landsting över förvaltningsåret 1929 av lantrådet i landskapet Åland*, (Åbo, 1930).

om de angivna talen är korrekta. Se mer om detta i avsnitt 3.2.

Den kvalitativa granskningen har framför allt gått ut på att fastställa *avslagsorsaken*: vilket/vilka var hindret/hindren för att lagen skulle få träda i kraft? Avslagsorsakerna har sedan delats in i mer övergripande kategorier som redovisas i korstabeller med lagarna uppdelade enligt lagstiftningsområde (i avsnitt 3.7, 4.7 och 5.5).⁶

Som bilagor till rapporten finns sammanställningar i tabellform över de fällda lagarna⁷ där de sorterats enligt gällande Sjl och lagstiftningsområde. I tabellerna framgår lagens titel, datum för antagande och underkännande, anledning till underkännandet, huruvida ÅD:s, HD:s och RP:s beslut var likalydande eller ej samt om landstinget/lagtinget antagit någon ny version av lagen, eller för den sista Sjl, om lagen publicerats i ÅFS.

Som nämndes i förordet sändes rapporten ut tillsammans med en frågelista till ett antal personer när den kvantitativa och den kvalitativa granskningen var mer eller mindre färdig. Deras kommentarer och svar på frågorna har använts vid skrivandet av kapitel 6.

1.3 Upplägg och läsanvisningar

I kapitel 2 beskrivs självstyrelsens tillkomst, de tre självstyrelselagar som hittills varit i kraft samt lagstiftningskontrollen och dess huvudaktörer.

Resultatet av undersökningen redovisas sedan i kapitel 2, 3 och 4. Varje kapitel inleds med en bakgrund till och beskrivning av självstyrelselagen i fråga (avsnitt 3.1, 4.1 och 5.1–5.2). De två första självstyrelselagsperioderna har delats upp i två avsnitt, medan den sista presenteras i sin helhet. Varje avsnitt inleds med en redovisning av den kvantitativa undersökningen (avsnitt 3.2, 3.5, 4.2, 4.5 och 5.3). Därefter följer den kvalitativa granskningen där de underkända lagarna presenteras med fokus på avslagsorsak (avsnitt 3.3, 3.6, 4.3, 4.6 och 5.4). Kapitlen avslutas sedan med en sammanfattning och slutsatser (avsnitt 3.7–3.8, 4.7–4.8 och 5.5–5.6).

Det avslutande kapitel 6 innehåller en övergripande sammanfattning och reflektioner kring laggranskningsprocessen.

Den kvalitativa granskningen tar upp en mycket stor del av rapporten. För läsare som inte har tid att ta sig igenom hela texten rekommenderas de inledande och sammanfattande avsnitten. I kapitel 6 finns även en lista på särskilt intressanta fall som rekommenderas för den som vill läsa lite mer.

Några anmärkningar kring språkbruk, källhantering m.m.:

- ”Godkänd” och ”underkänd” används i den här rapporten på ett lite slarvigt sätt. Formellt godkänner eller underkänner RP inte lagar, utan låter bli att använda sitt veto eller använder sitt veto. Begreppen har ändå använts för att undvika längre

⁶ För att dra några större slutsatser angående avslagsfrekvensen inom olika lagstiftningsområden hade dock behövts en sammanställning över samtliga antagna landskapslagars lagstiftningsområden. Uppdelningen i lagstiftningsområden är också något godtycklig eftersom senaste åländska lagboks kategorier har använts för hela den undersökta perioden.

⁷ De lagar som fällts pga. felaktigheter i själva lagarna, dvs. inte de lagar som fällts för att deras ikraftträdande varit beroende av att en annan lag trätt i kraft. Se mer nedan.

och krångligare formuleringar.

- De lagar som kursiverats i den löpande texten är de lagar som fällts av RP på grund av anmärkningar mot just den lagen. Lagar som fallit på grund av en annan lag eller lagar som godkänts har alltså inte kursiverats.
- Om ett utlåtande uppenbart hänvisar till fel paragrafer i SjöL eller någon annan lag, eller hänvisningen gjorts på fel sätt, har detta korrigerats. Om hänvisningen är inom ett citat har korrigeringen angivits inom hakparenteser.
- Felstavningar inom citat har korrigerats utan särskilda markeringar, eftersom det använda materialet ändå inte är original utan avskrifter.
- Oftast används "rikslag", "riksförordning", "riksförfattningar" osv. om lagar och förordningar antagna av riksdagen eller regeringen för att tydligt kunna skilja dem från landskapslagarna.
- ÅD:s utlåtanden har naturligtvis skrivits före HD:s, som i sin tur kommit före RP:s beslut. I den löpande texten har dessa dock inte alltid återgetts i denna ordning. Datum har endast angetts för lagens antagande i landstinget/lagtinget och för RP:s beslut.

Tabellernas rubriker betyder följande:

- *År*: Självförklarande.
- *Antal beslut av RP*: Antal beslut som fattats av republikens president angående åländska lagar under året ifråga. Eftersom alla lagar måste godkännas av presidenten (eller egentligen undvika ett underkännande) är det detta tal som alla andra tal jämförs mot. Själva lagen kan vara stiftad av landstinget/lagtinget under föregående år.
- *Antal lagar som låtits förfalla*: Det antal lagar som republikens president har låtit förfalla under året ifråga.
- *Varav antal lagar som fallit pga. att annan lag fallit*: Ibland hänvisar lagar till en annan lag. Om den senare lagen har underkänts måste också de lagar som är beroende av dess ikraftträdande underkännas. Om lagarna i sig inte medför några anmärkningar räknas de in här. Dessa lagar granskas inte närmare i den kvalitativa delen.
- *Andel lagar fällda av RP (%)*: Andelen lagar som låtits förfalla av alla beslut som fattats av presidenten det året.
- *Andel exkl. de lagar som fallit pga. att en annan lag fallit (%)*: Här har de lagar som fallit på grund av att en annan lag fallit räknats bort. Detta procenttal är alltså mer intressant än det föregående.
- *Antal HD-utlåtanden*: Antal lagar som HD synat av de lagar som presidenten sedan fattat beslut om.

- *Andel lagar som synats av HD (%)*: Andelen lagar som synats av HD.
- *Antal ÅD-utlåtanden*: Antal lagar som ÅD synat av de lagar som presidenten sedan fattat beslut om. Endast för den första Sjl-perioden eftersom ÅD därefter enligt Sjl ska ge utlåtanden över alla lagar.
- *Andel lagar som synats av ÅD (%)*: Andelen lagar som synats av ÅD. Endast för den första Sjl-perioden.

1.4 Använda förkortningar

EU	Europeiska unionen
GrL	Grundlag(en)
HD	Högsta domstolen
NF	Nationernas Förbund
RF	Regeringsform(en)
RP	Republikens president
Sjl	Självstyrelselag(en)
ÅD	Ålandsdelegationen
ÅFS	Ålands författningssamling

2. Den åländska autonomin: Tillkomst, legal utveckling och behörighetskontroll

2.1 Självstyrelsens tillkomst

Ålands självstyrelse är resultatet av en konflikt i slutet av 1910-talet om suveräniteten över det åländska öterritoriet mellan Sverige/Åland å ena sidan och den nyetablerade republiken Finland å den andra sidan. Den åländska folkmajoriteten krävde för sin del i samband med Finlands frigörelse från dåvarande Ryssland en återförening med Sverige. Frågan om Ålands statstillhörighet hänsköts till Nationernas Förbund (NF, föregångaren till dagens FN) som i juni 1921 beslöt att Finland skulle erhålla suveräniteten över Åland⁸, dock så att den självstyrelselag (SjL) som Finland erbjudit Åland 1920 skulle kompletteras med nationalitetsgarantier, som Finland och Sverige skulle komma överens om och fastställas av NF, i syfte att bevara den åländska befolkningens språk, kultur och lokala sedvänjor.

Ålands språkliga och kulturella garantier materialiserades i en överenskommelse mellan Sverige och Finland ("Ålandsöverenskommelsen")⁹ och blev en integrerad del av Nationernas Förbunds beslut 24.6.1921 samt infördes i den s.k. Garantilagen¹⁰ som stiftades i grundlagsenlig ordning.

Införandet av självstyrelse för Åland innebar att Finland fick två varandra uteslutande – inom sina respektive behörighetsområden suveräna – rättsordningar och lagstiftningskompetenser: den som upprätthålls av Finlands riksdag och den som det åländska landstinget (nuvarande lagtinget, se avsnittet med termer och förkortningar i föregående kapitel!) innehar. De delar av riksdagens behörighet som föll utanför självstyrelsens lagstiftningsområde gällde dock även inom det åländska territoriet, varför det åländska territoriet (till skillnad från övriga delar av Finland) i praktiken blev underställt två olika nationella rättsordningar.

Genom det åländska medlemskapet i Europeiska unionen (1995) utgår den lagstiftning som gäller på Åland numera från tre olika rättsordningar – den åländska, den finländska och den EU-europeiska.

⁸ Nationernas Förbunds Råds beslut 24.6.1921, publicerat i *Ålands lagsamling 2017*, (Mariehamn: Ålands landskapsregering, 2018), 1021.

⁹ Ålandsöverenskommelsen ingicks mellan Sverige och Finland 27.6.1921. Överenskommelsen bifölls enhälligt av NF (Folkförbundsrådet) och fogades till dess beslut av den 24.6.1921. Överenskommelsen finns publicerad i *ibid.*, 1022.

¹⁰ I stället för att i enlighet med NF:s beslut direkt införas i Självstyrelselagen stiftade riksdagen en särskild lag, Garantilagen (FFS 189:1922), i grundlagsenlig ordning förstärkt med Ålands landstings bifall. Motivet var att "Vid granskning av återgivna bestämmelser, vilka enligt förbundsrådet borde införas i lagen om självstyrelse för Åland, faller omedelbart i ögonen, att flere av dem icke hava något samband med den Ålands befolkning tillerkända självstyrelsen, varför deras införande i sagda lag innebure en oegentlighet." "Förslag till särskilda lagar rörande landskapet Åland jämte motiv", *Lagberedningens publikationer N:o 7* (1921): 118-129, 124.

2.2 Ett sekel – tre självstyrelselagar

Under den nu snart sekellånga period som gått sedan den åländska självstyrelsen infördes i början av 1920-talet har tre olika självstyrelselagar stadfästas och varit i användning.

Den *första självstyrelselagen* antogs av riksdagen år 1920, alltså redan året före Ålandsfrågan avgjordes av NF – men så kan lagen också i mångt och mycket betraktas som ett finländskt förhandlingsinspel i den då pågående dragkampen om Ålands statsrättsliga ställning. Den skulle träda i kraft 1920, men började tillämpas först 1922. Landstingets första uppgift blev att ta itu med Garantilagen och andra lagar från riksdagen som föranleddes av de kompletteringar som NF-beslutet och Ålandsöverenskommelsen motive-
rade.

Den första självstyrelselagen innehöll en uppräkningslista av de rättsområden som tillkom riksdagen. Alla övriga rättsområden tillföll – åtminstone i princip – det åländska landstinget. Man tillämpade därmed den s.k. residualprincipen i fördelningen av lagstiftningsbehörigheten, men uppräkningslistan över rikets lagstiftningsområden innehöll även områden som ännu inte förutsatts av lagstiftningen. Utöver de rättsområden som tillkom riksdagen hade riksdagen behörighet vad gällde "grunderna för" ett antal i lagstiftning och politik centrala sakområden (främst gällande näringsutövning och undervisningsväsendet) vilket gav utrymme för många tolkningstvister vilka som regel utföll till statsmaktens förmån.

Finansieringen av självförvaltningen skulle täckas av en begränsad åländsk skattebehörighet (kommunal skatt, närings- och nöjesskatt samt del av den dåtida fastighetsskatten). Om skattetrycket blev oskäligt högt för den åländska befolkningen skulle detta enligt lagen kompenseras genom ett s.k. utjämningsförfarande vart tredje år. Då den begränsade skattebehörigheten i kombination med att de under 1920-talet introducerade nya skatteinstrumenten (främst en modern inkomst- och förmögenhetsskatt) tolkades som riksdagens behörighet, blev det skattefinansiella utjämningsförfarandet i praktiken det system genom vilket självstyrelsen finansierades.

Den *andra självstyrelselagen* som trädde i kraft 1951, efter ett drygt decenniums utredningar och den fördröjning som 1940-talets krigsår medförde, karaktäriserades av en kodifiering av den praxis som utvecklats under den första självstyrelselagen. Detta gällde inte minst självstyrelsens begränsade skattebehörighet och därmed också dess finansiella beroende av statliga budgetbidrag.

Flera av de områden som under den första självstyrelselagen präglats av behörighetstvister (där tolkningen som regel utfallit till riksdagens förmån) infördes nu i en utvidgad lista över riksdagens behörighetsområden. Samtidigt introducerades en motsvarande behörighetsuppräkningslista (s.k. *enumrering*) gällande självstyrelsens lagstiftningsbehörighet, något som i praktiken innebar att man övergav den residualprincip (till förmån för självstyrelsen) som var inbyggd i den första lagen.

Efter nära två decenniers sakkunnigutredande och politisk dragkamp mellan statsmaktens och självstyrelsen representanter trädde den i dag fortfarande gällande *tredje självstyrelselagen* i kraft år 1991. Den viktigaste förändringen i förhållande till 1951 års lag gällde ekonomin där det tidigare skatteutjämningsystemet ersattes med fri budgeteringsrätt genom att självstyrelsen erhöll 0,45 procent av statens inkomster (exkl. statlig

upplåning). Det nya ekonomiska systemet gav emellertid ingen utökad skattebehörighet och permanentade därmed i praktiken Ålands beroende av statliga budgetmedel. Som en kompensation för de av staten tillbakavisade åländska önskemålen om självfinansiering genom egen skattebehörighet erhöll självstyrelsen en skattegottgörelse i form av en s.k. "flitpeng", om det genererades mera skatter på Åland, relativt sett, än i Finland som helhet.

Under de senaste decennierna har de åländska önskemålen om en modernisering av den i praktiken fortfarande rätt så restriktiva regleringen av självstyrelsens omfattning och innehåll som präglat de tre hittillsvarande självstyrelselagarna vuxit sig allt starkare och lett till en rad utredningar och förslag om en betydligt mer flexibel och tillåtande självstyrelselag.¹¹

2.3 Lagstiftningskontrollen och dess huvudaktörer

Den praktiska utformningen av den konstitutionella kontrollen av de åländska landskapslagarna har genomgått relativt stora förändringar sedan 1920 års självstyrelselag stiftades. Enligt den första självstyrelselagen skulle högsta domstolen (HD) höras innan Republikens president (RP) kunde fälla en landskapslag, antingen för att den inkräktade på riksdagens behörighet eller att RP ansåg att lagen stred mot "republikens allmänna intresse". Närmast berörda ministerium var ansvarigt (föredragande) för ärendet inför presidentbesluten.

Ålandsdelegationen (ÅD), det enda organet i granskningsprocessen med åländsk representation, hade i den första självstyrelselagen ingen formell roll i lagstiftningskontrollen. Delegationens ansvar gällde primärt de ekonomiska relationerna mellan självstyrelsen och statsmakten. Det partssammansatta ÅD kom ändå i varierande grad att höras på grund av sin allmänt erkända status som expertorgan på Ålandsfrågor.

Praxis att ÅD skulle ge utlåtande över lagstiftningsbehörigheten kodifierades i 1951 års lag. Då föreskrevs även att justitieministeriet är föredragande ministerium för juridiska ärenden och finansministeriet för ekonomiska ärenden. Justitieministeriets roll i den åländska lagstiftningsprocessen var att bereda och föredra ärendena för RP på samma sätt som följde av regeringsformens bestämmelser om hur presidenten fattar beslut i statsrådet.

HD:s roll förändrades inte. I praktiken hördes emellertid inte HD i alla ärenden utan enbart om ÅD ansåg att behörigheten var problematisk, om ÅD:s beslut inte var enhälligt eller om justitieministeriet annars ansåg att HD behövde involveras i kontrollen.

I och med att strukturen på fördelningen av lagstiftningsbehörigheten förändrades i 1951 års lag till en uppräknings (enumerering, jfr. avsnitt 2.2 ovan) av riksdagens respektive lagtingets behörighet ändrades laggranskarnas kriterier för behörighetsbedömningen. I 1920 års lag bedömdes om en landskapslag kom in på riksdagens behörighet eller var ett

¹¹ *Betänkande från parlamentariska kommittén om förslag till reformering av självstyrelsesystemet och självstyrelselagen för Åland* (Åländsk utredningsserie 2010:2); *Slutrapport från parlamentariska kommittén för fortsatt arbete med ett nytt självstyrelsesystem*, (Åländsk utredningsserie 2013:2).

nytt rättsområde som inte nämndes i 9 §. I den nya lagen gällde bedömningen om en landskapslag tillhörde ett rättsområde som föll under riksdagens alternativt landstingets behörighet, dock så att helt nya rättsområden skulle bedömas enligt grundprinciperna i respektive behörighetskatalog.¹²

Förutom vid en behörighetsöverskridning kunde RP enligt 1951 års lag även inlägga sitt veto mot en lag som berör Finlands ”inre eller yttre säkerhet”.

I 1991 års självstyrelselag bibehölls strukturen med en uppräkningslista av respektive parlaments behörighet. Den största förändringen i laggranskningsprocessen var möjligheten för RP att underkänna bara en mera begränsad del (paragraf, moment) av den åländska lagen i fråga. År 2004 ändrades självstyrelselagen även så att budgetlagarna nu kan träda i kraft direkt och kontrollen av dem utövas därför först efter deras ikraftträdande. Den nya finländska grundlagen (år 2000) har dock påverkat arbetet hos de berörda granskningsorganen.

Från och med EU-inträdet utvidgades lagstiftningskontrollen till att även omfatta en granskning av att en åländsk lag inte heller strider mot EU:s lagstiftning. Eftersom ÅD inte hade den nödvändiga EU-kompetensen begärde man fram till och med 2008 ett utlåtande av justitieministeriets EU-enhet innan man avgav sitt utlåtande till justitieministeriet som därefter föredrog den aktuella landskapslagen för RP.¹³

2.4 Högsta domstolens tolkningsföreträde

Kontrollen av den åländska lagstiftningen sker i efterhand (*post legem*), alltså efter det att landstinget/lagtinget antagit lagen ifråga, men före det att den officiellt träder i kraft. Kontrollen av de åländska lagarna är asymmetrisk i den meningen att samma strikta kontroll av finsk lagstiftning inte genomförs – åtminstone inte på samma sätt och i samma utsträckning.¹⁴

Högsta domstolen tilldelades redan i första självstyrelselagen huvudansvaret för *post legem*-kontrollen, d.v.s. den konstitutionella prövningen, av de lagar som landstinget antagit.¹⁵ Tanken var att på vedertaget sätt, enligt bl. a. tysk modell,¹⁶ upprätthålla en korrekt

¹² I praktiken innebar detta att HD utgick från det materiella innehållet i en närliggande, redan befintlig, rikslag som fick definiera rättsområdet. Behörighetstolkningen tenderade i och med detta ofta att utfalla till riksdagens snarare än lagtingets förmån, något som på sikt medförde en tendens till en gradvis urholkning självstyrelsens legala handlingsutrymme.

¹³ Det kan ifrågasättas om förfarandet är korrekt eftersom EU-domstolen i sista hand ska avgöra normkonflikter mellan nationell norm och EU-norm. Den rådande tolkningen utgår dock från att EU-samarbetet är att jämföra med internationella fördrag vilket är en riksangelägenhet och strider en landskapslag ”uppenbart” mot en EU-norm handlar det därmed om en behörighetsöverskridning.

¹⁴ Det finns idag tre internationellt använda huvudprinciper för kontrollen av territoriella autonomiers lagstiftning: *symmetri*, *asymmetri* och *ensidighet*. Se vidare Markku Suksi, ”Lagstiftningskontroll och rättsskipning i autonomier – jämförande perspektiv på domstolsorganisation i självstyrande områden”, *Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland*, no. 1 (2015): 27-55.

¹⁵ 1920 års självstyrelselag (§ 9).

¹⁶ Tulenheimokommittén, Kommittébetänkande nr 24/1919 från kommittén för uppgörande av förslag till självstyrelse för länen, förvaltningsdomstolar i lägre instans samt nyreglering av den nuvarande länsindelningen och länsförvaltningen, *Förarbetena till 1920 och 1951 års Självstyrelselagar Del I*, Ålands landskapsarkiv. Se även Curt Olsson, *Om lagprövning* (Helsingfors: Särtryck ur Tidskrift utgiven av Juridiska

och kvalitativ god lagstiftning inom ramen för den behörighet som Åland genom 1920 års självstyrelselag tilldelats.¹⁷ I samma självstyrelselag stadgades att RP – efter att ha inhämtat högsta domstolens utlåtande – kunde utnyttja sin vetorätt och stoppa de åländska lagar som stred mot ”republikens allmänna intresse” eller som föll inom riksdagens lagstiftningsbehörighet.

Stadgandet gav i praktiken HD tolkningsföretråde gällande den konkreta gränsdragningen av självstyrelsens legala – och därmed också i sin förlängning politiska – behörighet i förhållande till rådande Sjl.

HD har i de två efterföljande självstyrelselagarna i allt väsentligt fått behålla detta sitt för de legala gränserna för självstyrelsens utveckling så kritiskt viktiga tolkningsföretråde, även om kriterierna för tolkningen förändrats och ÅD fått en viktigare roll i processen.

2.5 Rättskällor och tolkningsprinciper

Som framgått ovan är den åländska autonomin inte enbart en produkt av finländsk lagstiftning på grundlagsnivå, utan även en följd av NF:s beslut och Ålandsöverenskommelsen mellan Sverige och Finland. NF-processen och Ålandsöverenskommelsen gör att autonomin har en folkrättslig dimension som utgör en primär rättskälla vid sidan av självstyrelselagen och den finländska regeringsformen (RF), numera grundlagren (GrL). Den folkrättsliga regleringen har inte förändrats sedan den tillkom och bygger vidare på sedvane rätt.

Sekundära rättskällor är förarbeten, i form av propositioner, utskottsbetänkanden, kommittébetänkanden och olika typer av sakkunnigutlåtanden. Därutöver finns ÅD- och HD-utlåtanden.

Sedan kapitlet om de grundläggande rättigheterna togs in i RF år 1995 har riksdagens grundlagsutskott börjat uttala sig om lagarnas grundlagsenlighet. Detta har sedan fortsatt under den nya finländska grundlagen¹⁸ som trädde i kraft år 2000. Utskottets tolkningar av grundlagen har av HD (åtminstone i vissa fall) betraktats som vägledande för domstolarna och därmed även vägledande för den åländska lagstiftningen.

De primära rättskällorna kan ibland stå i konflikt med varandra. Eftersom de är av grundlagskaraktär bör väl genomtänkta tolkningsmetoder tillämpas. Tre tolkningsprinciper kan användas vid den här typen av mer grundläggande laggranskning.¹⁹

Den första tolkningsprincipen handlar om en s.k. *grammatologisk* (även kallad ”lexikalisk”) tolkning, d.v.s. en tolkning efter ordalydelsen. Utfallet beror här i allt väsentligt på

Föreningen i Finland, häfte 5/1994, 1994).

¹⁷ Detta komplicerades av att den första självstyrelselagen (1920) inte kom att tillämpas innan NF-besluten och Ålandsöverenskommelsen mellan Sverige och Finland hade integrerats i Sjl. I sin lagprövning behövde HD därmed även ta ställning till den folkrättsliga dimensionen i den åländska behörigheten.

¹⁸ FFS 1999:731.

¹⁹ Jacob W.F. Sundberg, *Från Eddan till Ekelöf. Repetitorium om rättskällor i Norden* (Lund: Studentlitteratur, 1978); Stig Strömholm, *En lärobok i allmän rättslära*, 5:e upplagan (Nordstedts juridik: Stockholm, 1996); Ivar Agge & Jacob W. F. Sundberg, *Studiematerial i allmän rättslära*, 4:e upplagan (Stockholm: Juristförlaget, 1984).

hur den aktuella självstyrelselagen är skriven. Enligt den andra, s.k. *systematiska*, tolkningen inordnas lagarna utgående från deras plats i lagstiftningshierarkin (grundlag, lag, förordning osv.), men även utgående från deras kronologi (vilken lag är senast tillkommen) och om lagen kan klassificeras som någon form av speciallag (*lex specialis*). Utgående från denna tolkning är självstyrelselagen och grundlagen på samma nivå, dock så att grundlagen är senare tillkommen och äger företräde vid tolkning. Däremot så är självstyrelselagen en speciallag vilken äger företräde om det konkreta stadgandet är tillräckligt noggrant formulerat. Vid den tredje, s.k. *ändamålstolkningen*, går man tillbaka till lagstiftarens grundläggande intentioner, i detta fall NF:s samt Sveriges och Finlands syfte och mål med att tillförsäkra den åländska befolkningen sitt svenska språk, kultur och lokala sedvänjor.

HD har tenderat att prioritera en grammatologisk tolkning, alltså en förhållandevis ”när-synt” läsning av respektive självstyrelselag, framom ändamålstolkningen. När det gäller ÅD har detta har gett ett utfall mera i linje med riksrepresentanternas jämfört med självstyrelsens representanter betydligt mer restriktiva syn på Ålands legala och politiska handlingsutrymme.²⁰ Den restriktiva tolkningen av självstyrelselagen är förmodligen delvis ett arv från den ryska tiden. Åtminstone under självstyrelsens första decennium präglades HD:s behandling av den åländska lagstiftningen nämligen i viss mån av den tidigare förda kampen mot förryskningen där det legala försvaret för det finska statsintresset var ett viktigt inslag.²¹

²⁰ Som exempel kan här nämnas de fall där HD:s tolkning av ”standardisering” (i vid bemärkelse) som en riksbehörighet inom ett rättsområde som i övrigt är öppet för åländsk lagstiftning. Detta har i sin förlängning ofta lett till att hela rättsområdet i praktiken undandragits självstyrelsens behörighet. Även rättsområden med landskapsbehörighet har påverkats av en sådan tolkning (t.ex. de åländska el- och byggbestämmelserna).

²¹ Intervju med Nils Wirtanen 7.1.2020.

3. Lagstiftningskontrollen under den första självstyrelselagen

3.1 Självstyrelsens behörighet fastslås och begränsas

Den första självstyrelselagen bröt ny politisk och legal mark, inte bara för den nyetabletrade självstyrelsens egna organ, utan också för den finländska statsmakten och dess företrädare. Den första självstyrelselagen var därtill förhållandevis öppen i sina formuleringar, vilket i praktiken förutsatte att parterna enades om tolkningen av lagens stadganden om behörighetsfördelningen mellan den nyetabletrade lagstiftande åländska församlingen (landstinget) och den finländska motsvarigheten (riksdagen).

Förutom utlåtanden och inspel från berörda ministerier var det enligt självstyrelselagen ÅD, HD och RP som var nyckelaktörerna i denna för självstyrelsens framtida omfattning och innehåll så avgörande lagtolkningsprocess. Då det av båda parter sammansatta ÅD enligt den första självstyrelsen inte hade någon strikt formell roll i laggranskningen²² kontrollerades lagtolkningsprocessen och dess slutliga utfall i allt väsentligt av HD och RP även om ÅD hördes i de flesta fall. Trots att RP hade sista ordet var det HD som i praktiken innehade *tolkningsföreträdet* gällande den åländska lagstiftningens "laglighet" och RP rätten att stoppa lagarna genom sin *vetorätt*.

Det här betyder att statsmaktens legala (HD) och politiska företrädare (RP) hade möjlighet – och också skyldighet – att omsätta den första självstyrelselagens bitvis rätt så vaga stadganden i konkret legal praxis, dvs. i praktiken sätta gränserna för självstyrelsens behörighet, och därmed också Ålands framtida legala och politiska handlingsutrymme.

Utlåtandenas utformning har varierat mycket under de nu snart hundra år som gått. Under de första decennierna fanns den mer detaljerade motiveringen till varför en lag förordnades att förfalla oftast endast i HD:s utlåtande, medan RP:s utlåtanden för det mesta bara stadgade att lagen berör områden som är förbehållna rikets lagstiftande organ. Sorteringen efter avslagsorsak nedan görs därför enligt HD:s utlåtanden.

Från 1936 till och med 1951 publicerades HD:s utlåtanden endast på finska, medan ÅD:s och RP:s hela tiden funnits på svenska.

Som nämnts ovan (kap. 2.3) kunde lagar under den första Sjl förordnas att förfalla av två orsaker: därför att de berörde rikets behörighetsområden eller för att de stred mot republikens allmänna intresse. Som framgår nedan fick endast två lagar falla med hänvisning till det allmänna intresset under perioden 1922–1951. Övriga 70 lagar har alltså fällts pga. att landstinget enligt HD:s/RP:s uppfattning gått in på rikets behörighetsområde.

I genomgången nedan har behörighetsöverskridningarna delats upp i ännu fler kategorier för att ge så mycket information som möjligt.

²² ÅD:s roll gällde de ekonomiska relationerna mellan staten och självstyrelsen. ÅD hördes dock i de flesta fall eftersom man uppfattades som ett "expertorgan" på Ålandsfrågor. ÅD:s underordnade roll bekräftas av det faktum att en betydande mängd åländska lagar med positiva ÅD-utlåtande trots detta underkändes av HD/RP.

3.2 Laggranskningens omfattning under självstyrelsens två första decennier

Under självstyrelsens första två decennier fattade landstinget 183 beslut som granskades av RP (se *Tabell 1* nedan). Detta innebär både antaganden av helt nya landskapslagar, antaganden av rikslagar, -förordningar m.m. att gälla i landskapet och antaganden av ändringar av tidigare antagna landskapslagar, rikslagar osv. Det innebär även beslut om att *inte* anta rikslagar, -beslut osv., ett fenomen som endast förekom under självstyrelsens första år. Landstinget antog också landskapslagar om olika slags landskapsskatter, men dessa stadfästes inte av RP och har således inte tagits med i granskningen.²³

I tabellen nedan och även i alla efterföljande tabeller har uppdelningen gjorts enligt det år då beslutet från RP kom. Lagar kan alltså ha antagits av landstinget året innan och utlåtanden från ÅD och HD kan också ha kommit då.

Som nämndes i inledningen visade en granskning av lantrådets berättelser och ÅFS att ÅD:s utgåvor från de första decennierna inte var kompletta. Förmodligen har inte ÅD publicerat de fall där varken HD eller ÅD gett något utlåtande, men det verkar även som att man missat några fall där HD borde ha gett ett utlåtande. Tabellen nedan är således knappast helt korrekt. Osäkerheten kan sammanfattas som följer:

- Antalet lagar som låtits träda i kraft lär vara korrekt eftersom ÅFS borde innehålla alla lagar som låtits träda i kraft. Dessa tal fås fram genom att subtrahera *antalet lagar som låtits förfalla från antalet beslut av RP*.
- I lantrådets berättelser från 1920-talet nämns tre fällda lagar som inte framkommer i ÅD:s utgåvor. Dessa har räknats med i tabellen nedan och presenteras under avsnitt 3.3.1. *Antalet lagar som låtits förfalla* och *antalet beslut från RP* är således förmodligen korrekta, men det skulle kunna finnas ytterligare någon fälld lag som saknas i de använda källorna.
- De tal som visar *antalet utlåtanden från ÅD och HD* för de första decennierna är med stor sannolikhet inte korrekta. HD borde enligt Sjl ha gett utlåtanden om alla fällda lagar, men några saknas alltså.

ÅD:s första publikation börjar först 1924. Man får förmoda att ÅD har tagit med alla egna utlåtanden, men det är mycket möjligt att HD gav utlåtanden över landskapslagar under 1922 och 1923 som inte finns med. De lagar som antogs av landstinget under 1922 stadfästes av RP först under 1923.²⁴ Under detta år stadfästes sju landstingsbeslut av RP enligt ÅFS.²⁵

Som tabellen nedan visar begärdes HD:s utlåtande in i åtminstone 101 av fallen och ÅD:s i åtminstone 130 fall. RP använde sitt veto i 58 fall vilket innebär att dessa lagar inte kunde träda i kraft. I genomsnitt stoppade HD-/RP-granskningen med andra ord upp emot en

²³ Enligt 21 § Sjl behövde beslut om mantalspenningar, närings- och nöjesskatter m.m. inte stadfästas av RP.

²⁴ Ingen upplaga av Ålands författningssamling (ÅFS) gavs heller ut gällande 1922.

²⁵ Ålands författningssamling (ÅFS). Man bör kunna utgå från att ÅFS är komplett när det gäller de beslut som godkändes.

tredjedel av den åländska lagstiftningen under 1920- och 1930-talen.

Kolumnen "Varav lagar som fallit pga. att annan lag fallit" innehåller de lagar som i sig inte inneburit en behörighetsöverskridning men ändå fått falla eftersom deras ikraftträdande har varit beroende av en annan lag som fått falla. Det är således 58 minus 5, alltså 53 lagar, eller 29 procent av lagarna som i sig innehållit behörighetsöverskridningar. Att fem lagar fått falla på grund av annan lag är ändå intressant i sammanhanget eftersom det innebär extra arbete för landstinget som måste behandla även dessa lagar igen. Dessa fem lagar behandlas dock inte i den noggrannare genomgången nedan eller i *Bilaga I* eftersom avslagsorsaken är given.

Tabell 1: Laggranskningens omfattning och utfall 1922–1939.

År	Antal beslut av RP	Antal lagar som låtit falla	Varav lagar som fallit pga. att annan lag fallit	Andel lagar fällda av RP (%)	Andel exkl. lagar som fallit pga. att annan lag fallit (%)	Antal HD-utlåtanden	Andel lagar som synats av HD (%)	Antal ÅD-utlåtanden	Andel lagar som synats av ÅD (%)
1922	0	0	0	-	-	0	-	0	-
1923	8	1	0	12,5	12,5	0	0,0	0	0,0
1924	62	30	4	48,4	41,9	47	75,8	57	91,9
1925	21	2	1	9,5	4,8	10	47,6	20	95,2
1926	10	4	0	40,0	40,0	3	30,0	6	60,0
1927	6	1	0	16,7	16,7	3	50,0	6	100,0
1928	7	3	0	42,9	42,9	3	42,9	6	85,7
1929	8	1	0	12,5	12,5	6	75,0	8	100,0
1930	3	0	0	0,0	0,0	1	33,3	1	33,3
1931	6	1	0	16,7	16,7	3	50,0	5	83,3
1932	10	0	0	0,0	0,0	3	30,0	6	60,0
1933	5	0	0	0,0	0,0	1	20,0	1	20,0
1934	3	0	0	0,0	0,0	0	0,0	2	66,7
1935	5	3	0	60,0	60,0	4	80,0	3	60,0
1936	5	3	0	60,0	60,0	3	60,0	4	80,0
1937	3	0	0	0,0	0,0	1	33,3	2	66,7
1938	10	4	0	40,0	40,0	5	50,0	3	30,0
1939	11	5	0	45,5	45,5	8	72,7	0	0,0
1922–1939	183	58	5	31,7	29,0	101	55,2	130	71,0

Källa: Ålandsdelegationens publikationer, Ålands författningssamling och lantrådets berättelser under den aktuella perioden.

När det gäller den mera detaljerade fördelningen per år kan noteras att det åländska landstinget sammanträdde första gången i juni 1922. De första lagarna som man då hade att behandla var lagar som stiftats med anledning av NF:s beslut och Ålandsöverenskommelsen. Dessa hade antagits av riksdagen och skulle godkännas eller förkastas av det nyinrättade landstinget. De genomgick således inte den laggranskningsprocess som Sjöföreskriver. Övriga lagar som antogs av landstinget under 1922 granskades av RP som nämnt först under 1923, och eftersom lagarna har sorterats enligt det år RP:s beslut fattades finns inga fall på raden för år 1922.

Föga överraskande med tanke på behoven – detta var ju självstyrelsens etableringsfas – tillkom ett stort antal nya åländska lagar under de första åren, och då inte minst under 1924 och 1925. Noteras kan också att närmare hälften av de över sextio nya åländska lagarna stoppades av RP under 1924, en andel stoppade lagar som överskreds igen först i mitten av 1930-talet (60 procent 1935–36) – men då gällde det ett betydligt färre antal lagar. Generellt varierar andelen stoppade lagar mycket under dessa två decennier eftersom antalet antagna lagar per år från 1926 och framåt var så lågt.

3.3 Laggranskningen 1922–1939: Motiveringar och resultat

I det följande redovisas de lagar som under den aktuella perioden fälldes av RP (exklusive de lagar som fått falla pga. en annan lag). Redovisningen görs med avseende på de argument för eller emot deras ikraftträdande som framförts i laggranskningsprocessen.

Under de första decennierna behandlade ÅD och HD ofta flera lagar i ett samlat utlåtande, och resonemangen bygger då på varandra. Därför har lagarna gällande bankväsende m.m., kolonisationsväsendet och jordlegolagstiftningen, undervisningsväsendet samt landskapsförvaltningen samlats under varsin rubrik i genomgången nedan. För övriga lagar används en grov indelning utgående ifrån de huvudsakliga avslagsmotiveringarna.

Här redovisas också de många fall av oenighet inom och mellan laggranskningsprocessens olika aktörer som förekommit. I *Bilaga 1* finns en sammanställning i tabellform som inkluderar hela perioden 1922–1951.

3.3.1 Avslagsorsak okänd eftersom utlåtanden saknas

Av landstingshandlingarna och lantrådets berättelse för 1922–1925 framgår att åtminstone en lag underkändes under 1923, *vallagen för landskapet Åland*, antagen 8.12.1922 och förordnad att förfalla av RP på okänt datum. Utlåtandena över denna lag saknas alltså. I tabell 4 räknas den som avslagsorsak okänd. Av lantrådets berättelse framgår att landskapsnämnden hade lagt fram riksdagens vallag med några modifikationer och förenklingar. Landstinget hade dock infört några ändringar av formell natur som gjorde att vissa bestämmelser stod i strid med SjöL, vilket ledde till att RP inte kunde stadfästa lagen.²⁶ Lagen antogs på nytt med ändringar 17.12.1923 och stadfästes av presidenten 4.7.1924 (ÅFS 1924/23).

Även i lantrådets berättelse för 1925–1926 nämns två lagar som ska ha förfallit men som inte finns med i ÅD:s utgåva: *lagen om snabbgående motorfarkoster, given den 17 juli 1925* och *förordningen angående verkställighet av lagen om snabbgående motorfarkoster, given den 17 juli 1925, samt statsrådets beslut av den 23 i samma månad angående godkännande av formel, enligt vilken snabbgående motorfarkosts farhastighet beräknas*. De antogs på okänt datum och förordnades att förfalla 31.12.1926. Enligt lantrådets berättelse hade landskapsnämnden och landstinget bedömt att lagarna låg inom landskapets behörighet eftersom de innehöll ordningsstadganden, även om syftet med lagarna var att hindra den olagliga importen av sprit. HD:s utlåtande hade ännu inte kommit till landskapsnämnden

²⁶ Berättelse ... 1922-25, 16.

när berättelsen skrevs, men från RP hade meddelats att landskapslagarna skulle förordnas att förfalla.²⁷ Några nya lagar verkar inte ha antagits.

3.3.2 I strid med internationell konvention

Landskapslagen om registrering och besiktning av automobiler och motorcyklar inom landskapet Åland antogs 17.12.1923 och förordnades att förfalla av RP 5.6.1924. Anledningen var, enligt HD, att lagen i 11 § berörde den internationella konventionen från 11.10.1909 om automobiltrafik. 11 § stadgade om fordon medförda till landskapet av utlänningar och dess formulering stred mot konventionen. Enligt 9 § 2 mom. 12 punkten SjL var områden reglerade av internationella fördrag uteslutande rikets behörighet.

ÅD hade samma åsikt som HD angående 11 §. Dessutom menade ÅD att landskapslagen skulle innebära två parallella registrerings- och kontrollsystem, ett för den politirättsliga tillsynen (landskapet) och ett för skattekontrollen (riket), och att det därför skulle vara bättre om landskaps- och statsmyndigheterna samarbetade. ÅD föreslog därför en administrativ överenskommelseförordning där båda sidornas intressen kunde tillvaratas.

RP:s beslut fastslår endast att lagen berör ärenden som är förbehållna rikets lagstiftande organ.²⁸ En överenskommelseförordning angående ordnande av registrering och besiktning av motorfordon inom landskapet Åland gavs 18.6.1926 (ÅFS 1926/14).

3.3.3 Rikets behörighet: Lagar om bankväsendet, valutahandel m.m.

Landstinget antog 17.12.1923 tre rikslagar/-beslut om bankväsendet och valutahandel att gälla i landskapet:

- 1) *lagen om tillsyn över bankbolags verksamhet, given den 28 januari 1922*
- 2) *lagen om idkande av valutahandel, given den 29 maj 1922*
- 3) *Finansministeriets beslut innehållande närmare bestämmelser om idkande av valutahandel och kontroll över densamma, utfärdat den 29 maj 1922*

ÅD, HD och RP behandlade de tre besluten i ett enda utlåtande och samtliga ansåg att lagstiftningsområdet var rikets behörighet. RP förordnade att besluten skulle förfalla 5.6.1924.

I 9 § 2 mom. 8 punkten SjL stadgades att lagstiftning om idkande av näring var landskapets behörighet med undantag för grunderna för rätt att idka näring. Privaträtt var rikets behörighet, med undantag av idkande av näring. ÅD:s majoritet tolkade detta som att de näringsrättsliga bestämmelserna i banklagstiftningen, förutom grunderna, var landskapets behörighet, medan de civilrättsliga normerna var rikets. Inom ÅD framfördes även åsikten att lagstiftningen om bankbolags verksamhet och bankkontroll var nära sammanbunden med rikets penningväsende och därför enligt 9 § 2 mom. 11 punkten SjL borde vara förbehållna rikets lagstiftande organ. Mot den uppfattningen hade framförts att med "penningväsendet" i SjL åsyftades bara rikets myntsytssystem och eventuellt också regleringen av statsbankens rörelse.

²⁷ Berättelse ... 1925-26, 7-8, 70.

²⁸ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. II serien. Åren 1923-1924* (Helsingfors, 1925), 2-10.

ÅD:s majoritet ansåg att banklagstiftningen åtminstone delvis skulle hänföras till sådan privaträtt som var rikets behörighet, och att statens organ enligt SjöL:s grundsatser borde ha befogenhet att övervaka tillämpningen av dessa delar i lagstiftningen genom bankinspektionen. Majoriteten ansåg dessutom att 9 § 2 mom. 8 punkten innebar att statsförvaltningen hade befogenhet att kontrollera att grunderna för utövandet av bankverksamheten iakttoogs, vilket var bankinspektionens viktigaste uppgift. Landstingsbeslutet om tillsyn över bankbolags verksamhet verkade dock, enligt ÅD, vilja ta ifrån staten all befogenhet på detta förvaltningsområde, eller åtminstone gällande banker som hade huvudkontor på Åland. Majoriteten (3–2) ansåg därför att landstinget inte hade iakttagit de formella gränserna för sin behörighet.

En ledamot ansåg dock att bankinspektionen som helhet var en del av de näringsrättsliga normerna kring bankväsendet, vilka enligt SjöL hörde till landskapets område även i privaträttsliga delar. En annan ledamot ansåg att lagstiftningen om bankverksamhet var av blandad natur och att statens kontrollorgan måste ha inspektionsbefogenhet i vissa delar. Landstingsbeslutet hade dock inte formulerats på ett sådant sätt att landstinget skulle ha velat inkräkta på statsmyndigheternas befogenheter.

HD ansåg att ur 9 § 2 mom. 8 punkten ”måste härledas befogenhet för statsförvaltningens organ att övervaka att de i rikets lagstiftning angående bankrörelse stadgade grunderna för utövandet av dylik verksamhet behöriigen iakttagas”.²⁹ Landstinget hade överskridit sin befogenhet genom att anta en lag om tillsyn över bankbolags verksamhet.

Gällande besluten om valutahandel framförde ÅD att syftet med ”speciallagstiftningen angående valutahandeln måste anses vara att under exceptionella förhållanden stöda statens penningväsende och upprätthålla valutan”.³⁰ Enligt 9 § 2 mom. 11 SjöL punkten var dessa områden rikets behörighet. Med hänvisning till samma stadgande konstaterade HD på liknande sätt att syftet måste vara ”bland annat att under undantagsförhållanden stöda statens penningväsen och upprätthålla det inhemska myntets värde”.³¹

RP:s beslut konstaterar bara att de tre lagarna berör ärenden som är förbehållna rikets lagstiftande organ.³²

I ÅD:s publikation finns även i anslutning till utlåtandena två skrivelser från finansministeriet från 11.1.1923 (alltså nästan ett år före besluten ovan fattades i landstinget) adresserade till landshövdingen. Dessa föranleddes av att landskapsnämnden inlämnat skrivelser till sparbanksinspektören och bankinspektionen. Landskapsnämnden ansåg att inspektionen över sparbankerna hade övergått på landskapsnämnden enligt SjöL, men undrade om inte sparbanksinspektören kunde överta den om landskapsnämnden ansåg det ändamålsenligare. Från bankinspektionen ville landskapsnämnden veta om den ansåg att all bankinspektion inom landskapet borde utövas av landskapsnämnden eller bara gällande banker som har sin centralförvaltning på Åland.

Sparbanksinspektören och bankinspektionen överlämnade ärendena till finansministeriet respektive Statsrådet. Båda ärendena behandlades i Statsrådet, som konstaterade att 9 § 2 mom. 8 punkten SjöL stadgade att utfärdandet av lagar och förordningar om utövande

²⁹ Ibid., 15.

³⁰ Ibid., 12.

³¹ Ibid., 15.

³² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 11–16.

av näring och yrke ankom på riket, att 17 § 1 mom. 8 punkten stadgar att administrativa uppgifter som föräns av 9 § kvarstår under rikets allmänna förvaltning, samt att "till grunderna för förvaltningen hör jämväl inspektion för att övervaka, att dessa grunder efterlevas".³³ I båda skrivelserna framfördes sedan följande (oklart om Statsrådet eller Finansministeriet står bakom uttalandet):

Då vidare tages i beaktande, att idkande av bank- eller sparbanksrörelse utgör en reglementerad näring bör således, enligt förberörda lagrum, den administrativa uppgift, som inspektionen innebär, fortsättningsvis handhavas av rikets allmänna organ, som i detta fall är sparbanksinspektionen. Även stadgandena i § 9 mom. 9 [9 § 2 mom. 9 punkten] av berörda lag, att handhavandet av "landets allmänna statistik" ankommer å rikets myndigheter, stöder denna uppfattning, då en viktig uppgift för vederbörande inspektionsmyndighet just utgör insamlande och uppgörande av statistik.³⁴

I skrivelsen om bankinspektionen hänvisades även till lagen om tillsyn över bankbolags verksamhet från 28.1.1922, "vilken tillkommit senare än lagen om självstyrelse för Åland"³⁵, vars 1 § stadgade att bankinspektionen var gemensam för hela riket.³⁶ Finansministeriet hänvisade här alltså till *lex posterior* (nyare lag går framför äldre lag) trots att SjöL inte är en "vanlig" lag.

Den 17.12.1923 antog landstinget *lagen om rätt för andelslag, som driva lånerörelse, och dessas centralkassa, rätteligen centralkassor, att på särskilda villkor emottaga depositioner, given den 4 juni 1920* att gälla som landskapslag med ändrad lydelse av 3 §. ÅD:s utlåtande begärdes inte in. Den ändrade paragrafen löd: "Andelslag eller centralkassa, som enligt denna lag äger rätt att emottaga depositioner, är underkastad enahanda kontroll, som i fråga om bankbolag är stadgat."³⁷ Med detta avsågs, enligt HD, den bankinspektion som olika rikslagar och -beslut stadgade om. I dessa författningar fanns dock inte något stadgande om att bankinspektionens verksamhet skulle inbegripa också andelslag och centralkassor. Landstingets beslut skulle alltså skapa skyldigheter för statstjänstemän utöver vad som stadgades i (riks-)lag. Lagen av den 4 juni 1920 gav också andelslag och dessas centralkassor rätt att utöva verksamhet som förbehållits bankbolag under vissa förutsättningar, och kontrollen däröver var rikets behörighet.

HD ansåg därför att landskapslagen skulle förfalla med hänvisning till 9 § 2 mom. 8 och 10 punkterna, med vilket måste ha avsetts grunderna för idkande av näring samt statstjänstemännens skyldigheter. RP:s beslut från 5.6.1924 fastslår bara att landskapslagen berör ärenden som är förbehållna rikets lagstiftande organ enligt 9 § 2 mom. 8 och 10 punkterna.³⁸

Den 17.12.1923 beslutade landstinget även att *inte* anta Statsrådets beslut av den 28 januari 1922 angående närmare bestämmelser om bankinspektionens organisation och verksamhet. ÅD, HD och RP hänvisade alla till RP:s beslut från 5.6.1924 om att låta landskapslagen om tillsyn över bankbolags verksamhet förfalla och konstaterade att Statsrådsbeslutet ifråga liksom själva huvudlagen redan var i kraft på Åland. Beslutet förordnades att

³³ Ibid., 13.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid., 14.

³⁶ De två skrivelserna finns på ibid., 13-14.

³⁷ Ibid., 17.

³⁸ Ibid., 17-18.

förfalla av RP 7.11.1924.³⁹

Landstinget fattade även flera andra beslut där rikslagar, -förordningar m.m. *inte* antogs. Vissa godkändes, andra underkändes. Att inte anta ett beslut var alltså inget problem så länge lagen inte berörde rikets behörighetsområden.

Den 2.3.1935 antog landstinget rikets *banklag* och rikets *lag om sparbanker* att gälla i landskapet med vissa ändringar som framför allt handlade om överföring av befogenheter till landskapsnämnden. Båda besluten förordnades att förfalla av RP 24.7.1935.

Angående banklagen framförde HD följande:

Bankrörelsen hänföres i vårt rättssystem till de reglementerade näringarna. Jämlikt stadgandet i 8 punkten 2 mom. 9 § i lagen om självstyrelse för Åland hör lagstiftningen om idkande av näring till de rättsområden, inom vilka lagstiftningsbehörigheten tillkommer landstinget, med undantag dock av grunderna för rätt att idka näring. I fråga om reglementerad näring torde till grunderna böra hänföras såväl principen, att näring får utövas endast på grund av utverkat tillstånd, som ock de förutsättningar och villkor, som äro förreskrivna för erhållande av dylikt tillstånd. I enlighet härmed skulle i banklagen till grunderna höra bland annat bestämmelsen, att bankrörelse får bedrivas endast av aktiebolag, samt de stadganden, som angå beviljande av tillstånd att grundlägga bank och fastställelse av dess bolagsordning, befogenhet för statens myndigheter att övervaka banks verksamhet, avbrytande av bankrörelse och stängande av bank. Landstingsbeslutet berör sålunda grunderna för utövande av bankverksamhet.⁴⁰

I banklagen ingick också många civil-, process- och kriminalrättsliga stadganden som var rikets behörighet. Dessutom hade finansministeriet i ett stadgande ålagts otillåtna skyldigheter, vilket stred mot 9 § 2 mom. 10 punkten SjL.

HD:s utlåtande om sparbankslagen följde ordagrant citatet ovan förutom att bank var utbytt mot sparbank och att till grunderna i lagstiftningen angående sparbanksrörelsen hör "bland annat de bestämmelser, som angå beviljande av tillstånd att stifta sparbank och fastställelse av dess stadgar samt övervakande och avbrytande av sparbanks verksamhet".⁴¹ Dessutom nämndes samma synpunkter kring de civil-, process- och kriminalrättsliga stadgandena och de skyldigheter som ålagts finansministeriet.

ÅD hade i sina två nästan likalydande utlåtanden ansett att näringsrättsliga bestämmelser i banklagstiftningen, både privat- och offentligrättsliga sådana, kunde vara landskapets behörighet med undantag för "grunderna". Vad som menades med "det ur lagteknisk synpunkt rätt vaga begreppet 'grunderna för rätt att idka näring'"⁴² rådde det dock delade meningar om i delegationen. Fyra olika åsikter framfördes bland de fem ledamöterna, men bara en av dem ansåg att de båda lagarna överhuvudtaget inte berörde grunderna för rätt att idka näring. Majoriteten ansåg att "de av landstinget vidtagna inskränkningarna i statsmyndigheternas förvaltnings- och tillsynsbefogenheter beröra sådana rättsatser, som enligt 9 § 2 mom. 8 p. undantagits från landstingets lagstiftningsbehörighet".⁴³

³⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 116-120.

⁴⁰ Ålandsdelegationen, *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. V serien. Åren 1930-1935* (Helsingfors, 1936), 201.

⁴¹ *Ibid.*, 206.

⁴² *Ibid.*, 199.

⁴³ *Ibid.*, 200.

Ledamöterna var dock eniga om att finansministeriet hade ålagts skyldigheter som gick utöver rikslagarna, vilket bara kunde göras i den ordning som 18 § Sjl stadgade (genom förordning) och därför borde inte lagarna tillåtas träda i kraft. I RP:s beslut konstateras bara att besluten rör ärenden som enligt 9 § Sjl förbehållits rikets lagstiftande organ.⁴⁴

Den 29.2.1936 antogs återigen rikets *banklag* och rikets *lag om sparbanker* med ändringar endast om att vissa kungörelser skulle införas i en i landskapet utkommande tidning. Besluten förordnades att förfalla av RP 8.6.1936. Efter att ha återgett anledningarna till att den tidigare lagen fick falla, och konstaterat att den nya versionen var en recipiering av rikets banklag med endast en ändring, anförde ÅD följande i utlåtandet om banklagen:

I ett flertal tidigare antagna landskapslagar hava med stöd av en upprepade gånger godkänd tolkning intagits enstaka stadganden i ämnen, vilka rätteligen höra till rikslagstiftningens gebit, men vilka endast genom att upptagas i landskapslagen komma i sitt rätta sammanhang. Där så icke skedde, kunde ofta nog tvivel uppstå, huruvida och i vad mån dylika rikslagsbestämmelser, vilka kunna utgöra viktiga förutsättningar för och integrerande delar av resp. speciallagstiftning, överhuvud skola, lösryckta ur sitt sammanhang, förverkligas på Åland vid landskapslagens tillämpning i praxis. Självfallet medför det för domstolen och rättssökande en betänkelig osäkerhet och praktiska svårigheter, därest de kompletterande riksdagsbestämmelserna måste uppsökas på annat håll. En förutsättning för godkännande av dylika "blandade" lagar är emellertid, att landskapslagarna i resp. delar äro i sak fullt överensstämmande med vederbörande rikslagar samt att uttryckligt förbehåll från statsmaktens sida göres beträffande kompetensfördelningen på resp. områden och rikslagstiftningens giltighet såsom sådan på Åland. Uti nu föreliggande fall har landstinget genom att recipiera hela banklagen såsom ett enhetligt systematiskt uppställt lagkomplex velat begagna sig av den utväg, som enligt vedertagen praxis stått landskapet till buds, då fråga varit om inkodifiering av lösryckta rikslagsbestämmelser.⁴⁵

ÅD:s majoritet ansåg dock inte att det i detta fall var fråga om en "blandad lag". Som HD hade påpekat innehöll nämligen banklagen många civil-, process- och straffrättsliga stadganden. De näringsrättsliga stadgandena innehöll alla allmänna grunder för utövande av bankverksamhet och ÅD:s majoritet ansåg dessutom att banklagen redan var gällande såsom rikslag på Åland. Däremot skulle landstinget kunna utfärda näringsrättsliga detaljstadganden inom dess behörighet genom landskapslag. En medlem ansåg att detaljstadganden i banklagen kunde anses höra till landskapets kompetens, men att detta inte var tillräckligt för att anta lagen i dess helhet som landskapslag. Två medlemmar åberopade de åsikter de framfört vid den tidigare behandlingen: den ena att beslutet inte berörde grunderna för rätt att utöva näring och därmed borde ha fått träda i kraft; den andra att lagen kunde ses som en blandad lag och därför kunde träda i kraft. Lagen underkändes alltså av ÅD med majoriteten 3–2.

I utlåtandet om sparbankslagen upprepades nästan ordagrant citatet ovan. Här gjorde dock majoriteten en annan bedömning och ansåg att lagstiftningsområdet var av näringsrättslig natur. Lagen kunde därför såsom en "blandad" lag träda i kraft. En medlem åberopade sin åsikt från den tidigare behandlingen och menade att lagen inte berörde grunderna för rätt att idka näring. En annan medlem åberopade utlåtandet om banklagen och ansåg att också sparbankslagen redan gällde såsom rikslag på Åland.

⁴⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 198–207.

⁴⁵ Ålandsdelegationen, *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. VI serien. Åren 1936–1940* (Helsingfors, 1941), 75.

I HD:s utlåtanden (på finska) över de båda lagarna framfördes att när lagen till de väsentligaste delarna utgjorde riksbehörighet var det inte möjligt att stifta en landskapslag. Den uppkomna praxisen att godkänna landskapslagar av blandad natur gällde när landskapslagen i huvudsak (till sina huvudpunkter) var landskapsbehörighet samt bestämmelserna av rikslagstiftningsnatur recipierades oförändrade i sak. Justitierådet Molin framförde en avvikande åsikt (på svenska), och menade att de båda lagarna innehöll till väsentliga delar bestämmelser av näringsrättslig natur som var landskapets behörighet. De delar som var rikets behörighet stämde överens med rikslagen och besluten borde därför ha fått träda i kraft.

I RP:s utlåtanden konstateras bara att besluten rör ärenden som enligt SjöL:s 9 § är förbehållna rikets lagstiftande organ.⁴⁶ Något nytt försök att lagstifta på området gjordes inte.⁴⁷

3.3.4 Kolonisationsväsendet och jordlegolagstiftning

Den 20.12.1923 antog landstinget tre lagar som berörde kolonisationsväsendet:

- 1) *Lagen angående inlösen av torp och backstuguområden, underlydande prästerskapets och klockarenas i de evangelisk-lutherska och grekisk-katolska församlingarna boställen, given den 18 mars 1921*
- 2) *Landskapslagen om antagande av 16 och 34 §§ i lagen angående prästerskapets i de evangelisk-lutherska församlingarna boställen, given den 4 augusti 1922*
- 3) *Landskapslagen om antagande av 11 § i lagen angående klockare-organisternas i de evangelisk-lutherska församlingarna avlöning och boställen, given den 4 augusti 1922*

De förordnades att förfalla av RP 5.6.1924. Av ÅD och HD behandlades alla tre lagarna i samma utlåtande.

Angående den första lagen konstaterade ÅD att i SjöL:s 9 § 1 mom. 2 punkt förbehölls den i regeringsformens 83 § förutsatta lagstiftningen rikets behörighet. Denna paragraf rörde den evangelisk-lutherska kyrkans organisation och förvaltning till vilka prästerskapets boställen måste hänföras. Därför borde hela lagen vara rikets behörighet. Dessutom hade rikslagen stiftats enligt 60 § lantdagsordningen (om grundlagar) eftersom den ändrade prästerskapets privilegier, och ändring av grundlag var enbart rikets behörighet. ÅD anmärkte dock även följande: "Garantilagens stadgande angående behörighet att förvärva fast egendom på Åland borde självfallet även i dessa fall lända till efterrättelse".⁴⁸ Två ledamöter hade en avvikande åsikt och menade att lagen delvis kunde vara landskapets kompetens.

När det gällde den andra lagen antogs alltså bara två paragrafer eftersom lagen i övrigt av landstinget ansågs vara av rikslagstiftningsnatur och redan i kraft i landskapet. Också här framförde ÅD att lagstiftningen angående prästerskapets boställen är rikets behörighet

⁴⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 74-85.

⁴⁷ I SjöL 1951 stadgades sedan att bank- och sparbanksrörelse var rikets behörighet. I SjöL 1991 stadgas bank- och kreditväsendet som ett område som kan överföras till landskapet genom lag.

⁴⁸ Ålandsdelegationen, *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. II serien. Åren 1923-1924*, 26.

och 16 § hade dessutom tillkommit i grundlagsenlig ordning. Två ledamöter menade återigen att lagen åtminstone delvis föll inom landskapet kompetens.

Gällande den tredje lagen hänvisade ÅD till sitt utlåtande om den andra lagen. ÅD ansåg alltså att de tre lagarna berörde ärenden som var förbehållna rikets behörighet.

ÅD gjorde i slutet av utlåtandet en generell kommentar angående att de tre lagarna tillkommit i grundlagsenlig ordning. Undervisningsministeriet hade i sitt betänkande (finns inte med i ÅD:s publikation) ansett att lagarna var av grundlagsnatur, då de var stiftade enligt lantdagsordningens 60 §, och eftersom stiftande, ändring, förklaring eller upphävande av grundlag är rikets behörighet borde lagarna redan vara giltiga på Åland. Enligt ÅD hade den uppfattningen också kommit fram i landstinget. ÅD menade dock att en sådan uppfattning "icke kan anses överensstämmande med självstyrelselagens anda och mening".⁴⁹ Med "grundlag" i 9 § 1 mom. SjöL avsågs bara "de till rikets statsförfattning hörande lagar, d.v.s. grundlagar i egentlig mening och stadganden med privilegiehelgd".⁵⁰ Lagar som stiftats med stöd av 60 § lantdagsordningen för att de innehöll ett avlyftande av eller inskränkning i grundlagsskyddet för den enskildes privaträttsliga förhållanden kunde inte räknas dit. ÅD ansåg således att om grundlagsskyddet avlyfts i en rikslag på ett område där landskapet hade behörighet, måste landstinget kunna besluta att samma princip skulle gälla också på Åland samt ordna förhållandena inom de gränser som rikslagen öppnat upp, även om landstinget inte hade kompetens att lagstifta om avvikelse från grundlag.

HD fann att lagarna berörde olika grenar av kolonisationsverksamheten i landskapet. Kolonisationsväsendet, som avsåg att ge tillfälle åt obesuttna att förvärva äganderätt till jord, kunde inte enligt HD hänföras till den delen av privaträtten som rör idkande av jordbruk och som enligt 9 § 2 mom. 8 punkten var landstingets kompetens. Lagarna berörde således ärenden som tillkom rikets lagstiftande organ. RP:s tre skilda beslut fastslår bara att lagarna berör ärenden som är förbehållna rikets lagstiftande organ.⁵¹

Den 17.12.1923 antog landstinget *Statsrådets beslut av den 16 mars 1923 angående ändrad lydelse av 16 § i Senatens för Finland beslut av den 16 april 1912, innefattande närmare bestämmelser angående tillsättande av legonämnder*, som av RP förordnades att förfalla 5.6.1924.

ÅD konstaterade att legonämnder är organ med uppgifter inom både legolagstiftningens och kolonisationslagstiftningens område. Frågan var hur vidsträckt SjöL:s 9 § 2 mom. 8 punkten om "lagstiftning om idkande av jordbruk och fiske" skulle tolkas. Det hade av någon sagts att lagstiftningen om besittning och nyttjande av jord (den civilrättsliga jordlegolagstiftningen) inte skulle ingå. ÅD ansåg att en sådan tolkning skulle kringskära landskapets lagstiftningsbefogenhet på ett sätt "som näppeligen vid lagens stiftande åsyftats".⁵² 9 § 2 mom. 8 punktens uttryck "privaträtt, dock icke ..." visade att en viss del av privaträtten överförts till landskapet. Regeringskommittén som utarbetade SjöL hade i sitt betänkande uttryckligen uttalat att "idkande av jordbruk" inbegrep jordlegolagstift-

⁴⁹ Ibid., 28.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 25-32.

⁵² Ibid., 38.

ningen. ÅD tolkade det som att med hänsyn till paragrafernas tillkomst hade jordlegolagstiftningen i sin helhet överförs till Åland.

ÅD ansåg även att kolonisationslagstiftningen borde inbegripas i "idkande av jordbruk" och således falla under landskapets behörighet. Men speciallagstiftningen angående kolonisationsväsendet innehöll också en mängd bestämmelser på områden som var förbehållna rikets behörighet. ÅD menade dock att landskapet måste få anta också dessa detaljbestämmelser såsom de ingick i rikslagstiftningen. ÅD:s majoritet ansåg att lagen kunde träda i kraft endast under förutsättning att rikslagstiftningen, när det gällde statens kolonisationsverksamhet på Åland, förblev gällande. En ledamot ansåg att landstingets beslut inte skulle beröra statens kolonisationsverksamhet, och om sådan skulle bedrivas skulle den naturligtvis lyda under rikslagstiftningen. En annan ansåg att kolonisationslagstiftningen i sin helhet var landskapets behörighet och att staten därför inte kunde bedriva kolonisationsverksamhet på Åland.

Också HD konstaterade att legonämnderna med tiden fått fler uppgifter än de haft från början och nu även innefattade kolonisationsfrågor. Jordlegolagstiftningen kunde tolkas som överförd till landskapet genom SjöL:s 9 § 2 mom. 8 punkten som stadgade att lagstiftning om idkande av jordbruk var undantagen rikets lagstiftande organ. Legonämndernas uppgifter inom jordlegolagstiftningen var alltså landskapets behörighet. Däremot var de uppgifter som hörde till kolonisationslagstiftningen rikets behörighet. Jordinlösnings- och övrig kolonisationslagstiftning skulle ge möjlighet för obesuttna att förvärva äganderätt till jord och inbegrep expropriation av jord, där också skifteslagstiftningen kom till tillämpning, och kunde inte räknas till idkandet av jordbruk som näring. Denna lagstiftning hörde således till den del av privaträtten som var rikets behörighet. HD ansåg därför att beslutet till de delar som det berörde verksamhet reglerad av kolonisationslagstiftningen inte skulle få träda i kraft.

Inom HD fanns dock olika åsikter. Av 14 ledamöter ansåg 6 att inte heller jordlegolagstiftningen var landstingets behörighet, medan en ledamot framförde att "kolonisationslagstiftningen, såvitt denna är anknuten vid ett redan bestående legoförhållande å enskilda tillhöriga jordlägenheter, falla inom landskapets kompetens"⁵³ och ansåg därför att lagen kunde träda i kraft.

I RP:s beslut konstaterades att kolonisationslagstiftningen uteslutande var rikets behörighet. Den del av legonämndernas verksamhet som reglerades av jordlegolagstiftningen kunde träda i kraft, medan den del som reglerades av kolonisationslagstiftningen förordnades att förfalla.⁵⁴ Lagen publicerades dock inte i ÅFS. SjöL innehöll inga stadganden om hur en delvis godkänd lag skulle hanteras. Det var också enda gången under denna SjöL som RP fattade ett sådant beslut. Någon ny lag verkar inte ha stiftats.

I samma ÅD- och HD-utlåtanden behandlades ytterligare några lagar, där en som berörde förlängning av legoavtal rörande fisketorp, antagen 20.12.1923, godkändes av ÅD, HD och RP. Övriga tre lagar förordnades att förfalla av RP 5.6.1924.

Den första av dessa var *lagen angående förlängning av legoavtal rörande fisketorp i landskapet Åland*, antagen 22.2.1924. Enligt den i förra stycket nämnda lagen om förlängning

⁵³ Ibid., 49.

⁵⁴ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 37-50.

av legoavtal rörande fisketorp skulle legoavtalen gå ut 13.3.1924. I riket stiftade man 18.1 en lag som slutligen reglerade inlösen av fisketorp. Detta hanns inte med på Åland och därför sågs det som nödvändigt att ordna frågan provisoriskt ytterligare ett år framåt. Båda rikslagarna hade voterats i riksdagen enligt 60 § i lantdagsordningen på grund av det intrång lagarna gjorde i privaträttsliga förhållanden. ÅD konstaterade att landskapet inte hade befogenhet att anta lag som avviker från grundlag, men om riksdagen enligt 60 § lantdagsordningen hade antagit en lag som banade väg för avvikelser från grundlagens principer, borde också landskapet ha rätt att normera frågan om den faller under dess kompetens. I denna fråga hade dock landstinget antagit "en lag om tvångsprolongation av bestående privaträttsliga förbindelser, alltså om avlyftande av grundlagsskyddet i viss omfattning"⁵⁵ utan att riksdagen gjort motsvarande. Ur saklig synpunkt kunde lagstiftningsåtgärden dock anses berättigad, ansåg ÅD. Landstinget hade handlat i samma anda och mening som riksdagen när den antog den provisoriska arrendeförlängningen och "hade ingen annan möjlighet att tillgripa för att förhindra legokontrakten att förfalla och bereda resp. legotagare nödigt skydd".⁵⁶ ÅD hemställde därför till regeringens prövning om lagen kunde träda i kraft.

HD ansåg att lagen innebar "tvångsförlängning av tiden för beståndet av antydda med grundlagsskydd utrustade privaträttsliga avtal" utan att riksdagen gjort motsvarande. Beslutet innebar därmed en ändring av grundlag vilket var utom landstingets behörighet. I RP:s beslut konstaterades detsamma som hos HD.⁵⁷

Den andra lagen var *förordningen angående ändrad lydelse av 56 § i förordningen den 11 april 1919 om lagens angående inlösen av legoområden av den 15 oktober 1918 bringande i verkställighet, given den 8 juni 1923*, som antogs 20.12.1923. 56 § innehöll bestämmelser om ersättning för förrättningsingenjör. ÅD ansåg att landskapet enligt 21 § SjöL hade rätt att sätta taxor för landskapets egna tjänstemän och myndigheter men inte för statens. Lagen ifråga tillhörde dessutom skiftesväsendet som inte var landstingets behörighet. HD påpekade också att förrättningsingenjören var statstjänsteman, men framför allt att utbrytande av legoområden hörde till skiftesväsendet vilket enligt 9 § 2 mom. 8 punkten SjöL var undantaget landstingets behörighet. RP:s beslut fastslår bara att beslutet rör ärenden som är förbehållna republikens lagstiftande organ.⁵⁸

Den tredje lagen var *lagen om ändring av 27 § i lagen av den 15 oktober 1918 angående inlösen av legoområden, ävensom av 58 § i sagda lag, sådan denna paragraflyder i lagen av den 10 juli 1919 om ändrad lydelse av lagen angående inlösen av legoområden, given den 11 juni 1920*, antagen 20.12.1923. ÅD skrev att enligt landskapsnämnden hade lagen tillämpats på Åland utan att, enligt landskapsnämndens åsikt, vara giltig där. I landstinget hade lagens grundlagsnatur diskuterats eftersom den tillkommit enligt 60 § lantdagsordningen. Lagen inskränkte ytterligare den grundlagsstadgade garantin för jordägare att inte behöva avstå sin mark utan full ersättning. Som redan framhållits ansåg ÅD att om riksdagen lagstiftat om avvikelse från grundlag, hade landstinget behörighet att besluta om att samma princip skulle tillämpas på Åland och ordna förhållandena inom gränserna för det som öppnats upp i rikslagen. ÅD ansåg därför att beslutet kunde träda i kraft. HD

⁵⁵ Ibid., 41.

⁵⁶ Ibid., 42.

⁵⁷ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 37-51.

⁵⁸ Utlåtandena i sin helhet på ibid.

ansåg dock att lagen hänförde sig till kolonisationsväsendet, som HD redan konstaterat var undantaget landstingets kompetens. RP:s beslut fastslår också att lagen hänförde sig till kolonisationsväsendet som var uteslutande rikets behörighet.⁵⁹

Den 17.12.1923 antog landstinget att gälla såsom landskapslag:

1) *Lagen angående kolonisationslägenheter, given den 29 maj 1922*

2) *Lagen om tillämpning av lagen den 29 maj 1922 angående kolonisationslägenheter på de lägenheter, vilka äro underkastade förordningen den 28 juni 1918 angående småbrukslägenheter, given den 29 maj 1922*

3) *Statsrådets beslut innefattande instruktion för landskommunernas kolonisationskassor, givet den 14 maj 1920 samt Statsrådets beslut av den 27 maj 1922 angående särskilda förändringar uti densamma ävensom Statsrådets beslut av den 21 juni 1923 angående ändrad lydelse av dess 7 § som alla förordnades att förfalla av RP 5.6.1924.*

De tre lagarna behandlades i samma utlåtande av HD, medan ÅD behandlade de två första ihop och inte gav något utlåtande över det tredje. Kolonisationsstyrelsens yttrande över de två första lagarna finns också med. Stadganden som begränsar den enskilda ägande- och besittningsrätten borde enligt Kolonisationsstyrelsen utfärdas ”i allmän lagstiftningsväg”⁶⁰ och de båda lagarna borde därför anses redan vara i kraft på Åland. ÅD delade inte denna åsikt, utan ansåg att kolonisationslagstiftningen som helhet borde anses inordnad under ”idkande av jordbruk”. ÅD:s majoritet ansåg att rikslagstiftningen angående kolonisationsväsendet dock måste anses fortfarande gälla på Åland när det gällde kolonisationsverksamhet som bedrivs av statsverket. Också då måste garantilagen iakttas. ÅD ansåg alltså att lagarna kunde träda i kraft, men endast under förutsättning att rikslagstiftningen förblev i kraft enligt ovan.

HD konstaterade som tidigare att lagarna berörde kolonisationsverksamheten inom landskapet och att kolonisationsväsendet inte berörde bedrivandet av jordbruk som näring utan hörde till den del av privaträtten som var förbehållen riket. RP:s beslut slår fast att lagarna berör ärenden som är förbehållna rikets lagstiftande organ.⁶¹

Den 17.12.1923 och 20.12.1923 beslöt landstinget även att *inte* anta en lång rad rikslagar, -beslut och -förordningar. Sju av dem berörde jordinlösen och kolonisation och förordnades därför att förfalla av RP 6.11.1924. Även ÅD och HD ansåg att de borde förfalla. Dessa var:

1) *Lagen angående inlösen av till statens boställen hörande legoområden samt angående dispositionen av boställen i särskilda fall, given den 30 mars 1922*

2) *Statsrådets beslut om bringande i verkställighet av lagen den 30 mars 1922 angående inlösen av till statens boställen hörande legoområden samt angående dispositionen av boställen i särskilda fall, utfärdat den 18 maj 1922*

⁵⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 37-52.

⁶⁰ *Ibid.*, 62.

⁶¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 57-66.

3) *Lagen om kolonisation av statens skogsmarker och inlösen av därå befintliga legoområden, given den 20 maj 1922*

4) *Förordningen angående bringande i verkställighet av lagen den 20 maj 1922 om kolonisation av statens skogsmarker och inlösen av därå befintliga legoområden, utfärdad den 27 juli 1922*

5) *Lantbruksministeriets beslut angående tillämpning av förordningen den 27 juli 1922 angående bringande i verkställighet av lagen den 20 maj 1922 om kolonisation av statens skogsmarker och därå befintliga legoområden, utfärdat den 22 augusti 1922*

6) *Lagen om anskaffande av jord för kolonisationsändamål, given den 25 november 1922*

7) *Förordningen angående bringande i verkställighet av lagen den 25 november 1922 om anskaffande av jord för kolonisationsändamål, given den 31 augusti 1923*

ÅD:s utlåtande över dessa beslut är från den 30.9.1924, och det stod då alltså klart att HD och RP ansåg att kolonisation inte var landskapets behörighet, vilket ÅD också konstaterade. Gällande de fem första landstingsbesluten som gällde "inlösen av legoområden å statens boställen underlydande mark ävensom kolonisationen av statens skogsmarker"⁶² framförde ÅD att detta område hade en märklig särställning, eftersom lagarna ifråga (nummer 1 och 3 ovan) stadgade att de inte skulle tillämpas på Åland. ÅD fortsatte:

Att landskapet icke äger legal möjlighet att i lokal lagstiftningsväg anordna kolonisation och jordinlösen å statens egendomar inom landskapet ligger i öppen dag. Men å andra sidan är republikens exklusiva lagstiftningsmyndighet på detta område begränsad, för så vitt angår de jordegendomar, varom stadgas i 23 § självstyrelselagen. En kolonisationslagstiftning å dessa egendomar förutsätter alltså en samverkan mellan rikets och landskapets lagstiftande organ.⁶³

HD konstaterade att författningarna rörde olika delar av jordinlösning- och kolonisationsverksamheten, vilket enligt 9 § 2 mom. 8 punkten Sjl var undantaget landstingets kompetens. HD fortsatte:

Republikens uteslutande lagstiftningsbehörighet på detta område måste dock såvitt angår 23 § självstyrelselagen åsyftade jordegendomar, till vilka landskapet erhållit nyttjanderätten, anses vara begränsad sålunda, att kolonisationsverksamheten å dessa egendomar förutsätter en samverkan mellan rikets och landskapets lagstiftande organ, men landstingets under punkterna a och b mom. 2 nämnda beslut [beslut nummer 1 och 2 ovan], såvitt de angå statens boställen, till vilka nyttjanderätten tillagts landskapet, grunda sig emellertid icke å överenskommelse med statens lagstiftande organ.⁶⁴

I RP:s beslut upprepas HD:s utlåtande nästan ordagrant.

Angående de två sista landstingsbesluten konstaterade ÅD återigen att lagstiftningsområdet enligt HD och RP inte var landskapets behörighet. HD och RP fastslog bara att kolonisationsverksamheten inte är landskapets behörighet enligt 9 § 2 mom. 8 punkten Sjl. HD lade till att det inte funnits anledning att pröva frågan om tillämpning av denna lag

⁶² Ibid., 90.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid., 106.

och förordning skulle påverkas av 23 § Sjl och 5 § Garantilagen.

I ÅD:s utlåtande finns även en utläggning kring om landstinget hade befogenhet att fatta beslut om att *inte* anta en rikslag eller -förordning. Sjl stadgade inget om saken och ÅD var oenigt i frågan. Även HD hade en sådan utläggning, och majoriteten kom fram till att sådana beslut kunde ha en praktisk betydelse för landskapet för att klargöra om en rikslag gällde på Åland eller inte. Sådana beslut stred inte heller mot 10 § Sjl och det fanns därför inget hinder för RP att handlägga ärendena enligt 12 § Sjl. I enlighet därmed godkände också RP den delen av dessa beslut (bl.a. om jakt och fiske) som ansågs tillhöra landskapets behörighet.⁶⁵ Besluten har dock inte publicerats i ÅFS.

3.3.5 Blandad behörighet: Lagar om undervisningsväsendet

ÅD och HD behandlade år 1924 i var sitt utlåtande sju lagar som på olika sätt berörde undervisningsväsendet, antagna av landstinget under 1923 och 1924. Fyra av dem förordnades att förfalla av RP 12.9.1924, men två av dem på grund av att en eller båda av de andra lagarna förföll och därför behandlas bara de två senare nedan.

Dessa två var *lagen om läroplikt, given den 15 april 1921*⁶⁶, som med ändringar antogs att gälla som landskapslag 16.4.1924, och *lagen angående kostnaderna för folkskolväsendet, given den 15 april 1921*, antagen 17.12.1923. Båda lagarna antogs före överenskommelseförordningen angående ordnandet av undervisningsväsendet i landskapet Åland antogs 27.6.1924. ÅD:s och HD:s utlåtanden skrevs dock efteråt, 26.7.1924 respektive 10.9.1924. Skolstyrelsens yttrande från 16.7.1924 finns också med.

ÅD konstaterade att undervisningsväsendet var landskapets behörighet enligt Sjl med undantag för "grunderna för undervisningsväsendet". "Med detta uttryck, som kan anses i någon mån svävande och lämna rum för olika tolkning rörande de legala gränserna mellan statens och landskapets befogenhet" skulle enligt ÅD förstås "de grundläggande föreskrifter som åsyfta att giva säkerhet för att undervisningsväsendet motsvara de krav, staten i sitt eget intresse finner nödigt upprätthålla".⁶⁷ De två lagarna ansåg ÅD att innehöll vissa principiellt viktiga bestämmelser som måste tillhöra grunderna och redan som rikslag vara i kraft på Åland. Inom delegationen hade också framförts att lagarna i sin helhet skulle tillhöra grunderna och alltså vara rikets behörighet. På Åland hade också lagarna följts även till de delar de inte borde ha varit giltiga då de tillkommit efter Sjl.

ÅD ansåg att läropliktslagen var av blandad natur och borde kunna träda i kraft under förutsättning att rikslagstiftningen på området förblev i kraft:

Landstingsbeslutet kan således träda i kraft blott under uttryckligt förbehåll beträffande den lokala lagstiftningens giltighetsområde i förhållande till rikslagstiftningen, utan att fördenskull ett skarpt uppdragande av gränslinjen vid landskapslagens utfärdande synes

⁶⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 88-115.

⁶⁶ Enligt lantrådets berättelse skulle landstinget även ha antagit förordningen angående läropliktslagens av den 15 april 1921 bringande i verkställighet, och även den skulle ha upphävts av RP (*Berättelse ... 1922-25*, 88.). Något beslut från RP finns dock inte i ÅD:s utgåva och förordningen nämns inte av HD och bara i förbifarten av ÅD. Min misstanke är att landstinget antog förordningen tillsammans med lagen som en enhet, men för att ta reda på hur det förhåller sig måste landstingshandlingarna granskas.

⁶⁷ Ålandsdelegationen, *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. II serien. Åren 1923-1924*, 72.

vara av nöden.⁶⁸

Dock hade vissa ändringar gjorts i förhållande till rikets läropliktslag och framför allt hade skolstyrelsens övervakningsbefogenhet inskränkts, vilket även påpekades i skolstyrelsens yttrande. ÅD ansåg att landstinget inte hade avsett att ändra myndighetens befogenheter såsom de sedan stadgats i överenskommelseförordningen. Förordningen borde vara normgivande vid tolkningen, men ÅD ifrågasatte ändå om lagen kunde träda i kraft i denna form.

Även HD konstaterade att lagstiftningsrätten gällande undervisningsväsendet i allmänhet var överförd till landskapet, med undantag för "grunderna för undervisningsväsendet" som enligt 9 § 2 mom. 6 punkten förbehållits rikets organ. "Uttrycket 'grunderna för undervisningsväsendet' är så obestämt, att olika åsikter kunna göra sig gällande rörande rätta innebörden av detsamma"⁶⁹, fortsatte utlåtandet. En av tolkningarna som framförts var att "till berörda grunder borde hänföras de grundläggande föreskrifter, som åsyfta att giva säkerhet för att undervisningsväsendet motsvarar de krav, staten i sitt eget intresse finner nödigt upprätthålla".⁷⁰ På så sätt skulle läropliktslagen vara av blandad natur, alltså vissa stadganden tillhöra rikets behörighet och vissa landskapets, och det var på grund av en sådan tolkning som landstinget ansett sig behörigt att anta lagen som i vissa avseenden avvek från rikets läropliktslag.

HD konstaterade därefter att en sådan tolkning ledde till svårigheter när det gällde att dra gränsen mellan landskapets och statens befogenheter. Också i landstinget hade olika åsikter framförts gällande detta. HD ansåg att man vid ärendets förberedande behandling borde ha utrett vilka bestämmelser som inte hörde till grunderna för undervisningsväsendet och sålunda skulle vara förbehållna landstingets behörighet, men det hade inte gjorts.

Den osäkerhet, som vid sådant förhållande med all sannolikhet komme att yppas hos rikets och landskapets lagstiftande organ angående deras kompetens i förekommande lagstiftningsfrågor, vilka beröra läropliktslagen, och därav i framtiden framkallande förvecklingar utgöra enligt Högsta domstolens förmenande ett tillräckligt vägande skäl för att läropliktslagen synes böra uppfattas såsom en i anseende till stadgandenas natur enhetlig lag, innehållande i organiskt sammanhang bestämmelser angående grunderna för undervisningsväsendet på folkskolans område.

Men även om stadgandena i läropliktslagen ansåges i kompetensavseende vara av blandad natur och landstinget tillerkändes lagstiftningsrätt beträffande de principiellt mindre viktiga bestämmelserna i sagda lag, böra dock, enär av den riket förbehållna uteslutande lagstiftningsrätten rörande grunderna för undervisningsväsendet måste härledas befogenhet för statens organ att övervaka att dessa grunder efterlevas, stadgandena i 14 och 17 §§ läropliktslagen angående skolstyrelsens åliggande att övervaka det läroplikten i kommunala och andra skolor, såvitt angår grunderna för undervisningsväsendet, fullgöres i enlighet med läropliktslagen, enligt Högsta domstolens tanke hänföras till de bestämmelser, vilka beröra nämnda grunder. Vid sådant förhållande och då landstingets nu ifrågavarande beslut innebär att skolstyrelsen frantagits omförmälda uppsiktsbefogenhet och att densamma överförs till Ålands landskapsnämnd, innefattar nämnda beslut i varje händelse ett överskridande av landstingets lagstiftningsbehörighet och bör således enligt

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid., 77.

⁷⁰ Ibid., 78.

Högsta domstolens mening förfalla.⁷¹

HD tog alltså inte någon tydlig slutlig ställning i frågan om läropliktslagens stadganden var rikets eller landskapets behörighet eller av blandad natur. Lagen fick ändå falla eftersom skolstyrelsens uppsiktsbefogenhet hade överförts till landskapsnämnden. RP:s beslut fastslog endast att landskapslagen innefattade ett överskridande av landstingets lagstiftningsbehörighet.⁷²

Angående lagen om kostnaderna för folkskolväsendet konstaterade HD, och även ÅD på ett liknande sätt, att enligt 1 § i överenskommelseförordningen angående ordnandet av undervisningsväsendet i landskapet Åland 27.6.1924 hade förvaltningen av undervisningsväsendet på Åland övertagits från 1.8.1924 (HD:s utlåtande från 10.9.1924). I enlighet med 25 § Sjl skulle alltså landskapet stå för utgifterna för folkskolväsendet från 1.8, men kompenseras enligt 26 § Sjl och 19 § i överenskommelseförordningen. Enligt lagen om kostnaderna för folkskolväsendet skulle dock de åländska kommunerna få stöd av staten för underhållet av sina folkskolor, vilket alltså stred mot 25 § Sjl. ÅD ifrågasatte beslutets laglighet och HD ansåg att det borde förfalla. RP:s beslut fastslog på samma sätt att landskapslagen innehöll stadganden som stred mot 25 § Sjl.⁷³ Här måste upprepas att landstinget antagit lagen 17.12.1923, alltså ett halvår innan överenskommelseförordningen var klar.

År 1925 behandlade ÅD och HD återigen en rad lagar angående skolväsendet. En av dem var en ny version av lagen om kostnaderna för folkskolväsendet som nu godkändes (ÅFS 1925/23). ÅD och HD var tveksamma till det, enligt dem, otydliga ordvalet "statsmedel", men ansåg ändå att lagen kunde träda i kraft.

En ny version av *lagen om läroplikt* behandlades också, antagen av landstinget 22.11.1924. Den godkändes av ÅD men underkändes av HD och RP, som förordnade att den skulle förfalla 6.5.1925. ÅD behandlade samtidigt även landstingets beslut om antagande av förordningen angående läropliktslagens bringande i verkställighet, som HD och RP ansåg måste förfalla som ett resultat av att lagen om läroplikt fick förfalla.

ÅD redogjorde först för sitt och HD:s tidigare utlåtanden. Sedan konstaterades att landstinget behandlat lagen ännu en gång utgående från uppfattningen att den var av "blandad natur". Om lagens nya utformning sades följande:

I den nya redaktionen ansluter sig landstingsbeslutet angående *läropliktslagen* till den i riket gällande lagstiftningen med förbehåll för den s.k. garantilagens stadganden om undervisningsspråket. Likväl har i landskapslagen införts en bestämmelse av innehåll, att "fattandet av sådant slutligt beslut av *statsrådet*, som ej berör grunderna för undervisningsväsendet ankommer å landskapsnämnden". Något motsvarande förbehåll angående *skolstyrelsens* befogenhet har däremot icke upptagits i landskapslagen, enär landskapsmyndigheterna anse skolstyrelsens behörighet i nu föreliggande avseende vara uttömmande reglerad i överenskommelseförordningen av den 27 juni 1924.⁷⁴

⁷¹ Ibid.

⁷² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 71-81.

⁷³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 70-82.

⁷⁴ Ålandsdelegationen, *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. III serien. [1925-1927]* (Helsingfors, 1927), 102.

I beslutet om verkställighetsförordningen framkom enligt ÅD att landskapsmyndigheterna menade att "alla, eller åtminstone de flesta"⁷⁵ av Statsrådets befogenheter skulle överflyttas till landskapsnämnden. ÅD stod fast vid sin tidigare yttrade uppfattning att blandade lagar kunde träda i kraft under förutsättning att rikslagstiftningen på området förblev gällande:

Ett landstingsbeslut, som avser en lag av blandad natur, bör sålunda kunna träda i kraft, där så erfordras under uttryckligt förbehåll från statsmaktens sida beträffande rikslagstiftningens giltighetsområde i förhållande till den lokala lagstiftningen, utan att förden skull ett uppdragande av gränslinjen vid landskapslagens utfärdande kan anses vara av nöden.⁷⁶

Denna praxis menade ÅD även hade godtagits av RP.⁷⁷ I ingressen till landstingsbeslutet hade införts en klausul om att beslutet gällde "i de avseenden uti lagen ingående bestämmelser äro av den art, att de underligga landstingets lagstiftningskompetens". ÅD:s slutsats blev att det därför gällde att särskilt granska de delar av lagen där Statsrådets förvaltningsbefogenhet hade ändrats för att se om dessa ingrep i rikets lagstiftningsbehörighet. Detta ledde in på en diskussion om vad "grunderna för undervisningsväsendet" betydde.

Till "grunderna" bör uppenbarligen räknas själva principen om lärotvång samt läropliktens omfattning ävensom de grundläggande föreskrifter i övrigt, som åsyfta att giva säkerhet för att undervisningsväsendet motsvarar de krav staten i sitt eget intresse finner nödigt upprätthålla. Självstyrelselagen tillerkänner landskapet i princip lagstiftningsrätten beträffande skolväsendet, stadgandet om "grunderna" bilda ett undantag, som ej får till sin innebörd och räckvidd extenderas utöver det syftemål, som av lagstiftaren avsetts. Begreppet "grunderna för undervisningsväsendet" kan ingalunda anses täcka alla grundläggande föreskrifter i läropliktslagstiftningen; om så vore fallet, skulle man, då många stadganden i komplexet äro av fundamental betydelse för läropliktens system, lätt komma till ett alldeles skevt resultat, som skulle göra landskapets lagstiftningsbehörighet på detta område fullkomligt illusorisk, i uppenbar strid mot den i självstyrelselagen angivna grunden för kompetensfördelningen.⁷⁸

Detta ansåg ÅD även gälla på förvaltningsområdet, och således borde inte rikets administrativa uppgifter sträcka sig längre än vad som krävdes för att se att "grunderna" följdes. Lagens 6, 19, 21 och 22 §§ innehöll stadganden om uppgifter som ankom på Statsrådet och som alltså skulle övertas av landskapsnämnden. ÅD ansåg att ingen av dessa uppgifter berörde grunderna. Slutsatsen blev därför att lagen borde tillåtas att träda i kraft, och något uttryckligt förbehåll om "den lokala lagstiftningens giltighetsområde i förhållande till rikslagstiftningen"⁷⁹ ansåg ÅD inte heller behövdes på grund av ingressens utformning.

⁷⁵ Ibid., 103.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ ÅD hänvisade till ett utlåtande från 16.5.1924 om förordningen om jordbruksskolor, då RP fann "att landstingets beslut icke innebär avvikelse från rikets lagar och författningar å nu ifrågavarande rättsområde, till den del lagstiftningsrätten jämlikt 9 § i lagen om självstyrelse för Åland, given den 6 maj 1920, är förbehållen republikens lagstiftande organ. På grund härav och då sagda lagar och förordningar i antydd omfattning fortfarande förbliva i gällande kraft jämväl på Åland samt något laga hinder för landskapslagens ikraftträdande i övrigt ej föreligger [...]". Ålandsdelegationen, *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. II serien. Åren 1923-1924*, 20.

⁷⁸ Ålandsdelegationen, *III serien*, 103-104.

⁷⁹ Ibid., 105.

I ÅD rådde dock oenighet då två (av fem) ledamöter ansåg att de förvaltningsuppgifter som ingick i 6, 9, 21 och 22 §§ berörde grunderna för undervisningsväsendet.

HD upprepade sitt utlåtande om den tidigare versionen av lagen, och redogjorde sedan för hur den nya versionen skiljde sig från den gamla. Det som förenade de båda besluten var dock, enligt HD, att landstinget ansåg att läropliktslagen var av blandad natur och att "vissa principiellt mindre viktiga bestämmelser"⁸⁰ som inte ansågs röra grunderna för undervisningsväsendet sålunda skulle vara landskapets befogenhet. HD fortsatte:

Landstinget har dock icke i sitt nya beslut, lika litet som i det förra beslutet antytt vilka de av landstinget såsom landskapslag antagna stadgandena i läropliktslagen vore. Ett angivande av de utav landstinget antagna bestämmelserna måste dock anses hava varit ovillkorligen nödvändigt i förevarande fall, då fråga är om en lag av det enhetliga innehåll läropliktslagen företer och bland vars stadganden det således icke synes vara möjligt att, förrän frågan efter uppkommen meningsskiljaktighet auktoritativt avgjorts, med full visshet särskilja mellan grundläggande bestämmelser och mindre viktiga stadganden. Sådant förhållandet nu är råder ovisshet därom vilka delar av läropliktslagen enligt landstingets beslut äro antagna att gälla såsom landskapslag och således i framtiden kunde av landstinget ändras, förklaras eller upphävas samt vilka delar av läropliktslagen enligt landstingets förmenande äro av rikslagstiftningsnatur.⁸¹

Landstinget borde alltså enligt HD ha pekat ut vilka bestämmelser som inte berörde grunderna och således var landskapets behörighet. Stadgandet i ingressen räckte inte. Vilka uppgifter som hade överförts på landskapsnämnden ansåg HD också var oklart, och "vid beslutets tillämpning [skulle] med all säkerhet olika meningar [...] yppa sig hos statsrådet och landskapsnämnden. Av vem kompetenskonflikter uppkomna emellan dessa rikets och landskapets organ skola avgöras finnes icke i lag angivet."⁸²

I HD:s utlåtande kan anas en lätt upprördhet över att landstinget inte har besvärat sig med att specificera vilken del av lagen som ska betraktas som landstingets respektive rikets behörighet, framförallt med tanke på att landstinget denna gång hade haft tillgång till HD:s tidigare utlåtande. Exempelvis framfördes att landstinget måste ha varit medvetet om att "den obestämda avfattningen av dess beslut komme att vid läropliktslagens tillämpning leda till förvecklingar och kompetenskonflikter med rikets organ".⁸³

I det avslutande stycket konstaterade dock HD att oavsett det ovan anförda innebar den avsedda överföringen av befogenheter till landskapsnämnden genom 6, 19, 21 och 22 §§ en överskridning av behörigheten.

[Då beslutet] tydligen vidhandengiver att landstinget åsyftat att frantaga statsrådet dess å nämnda paragrafer grundade befogenheter och överflytta desamma på landskapsnämnden samt dessa paragrafer angå så grundläggande frågor som statsrådets åliggande att dels i underställningsväg dels omedelbart pröva och avgöra spörsmål om tillämpningen av stadgandena om distriktsindelning och plan för läropliktens organisation så ock frågor om anstånd med läropliktens genomförande, finner Högsta domstolen att landstinget överskridit sin lagstiftningsbehörighet och får således hemställa att förevarande landskapslag finge föralla.⁸⁴

⁸⁰ Ibid., 109.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid., 110.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid., 110-111.

RP:s beslut fastslog att eftersom beslutet avsåg "att överföra de Statsrådet jämlikt 19 § 2 mom., samt 21 och 22 §§ i läropliktslagen tillkommande förvaltningsbefogenheter å landskapsnämnden" och dessa åligganden innebar "utövning av statens uppsikt däröver, att grunderna för undervisningsväsendet varda behörigen iakttagna samt dylik uppsiktsbefogenhet jämlikt 9 § 6 punkten och 17 § i självstyrelselagen för Åland bör ankomma å statens myndigheter" skulle beslutet förfalla. RP:s beslut nämnde alltså inte att landstinget inte hade specificerat vilka stadganden som var dess behörighet.⁸⁵ En ny lag om läroplikt stiftades först 1951 och också den underkändes.

3.3.6 Beslut som redan upphävts

Landstinget beslöt 17.12.1923 att *inte* anta *förordningen angående idkande av restaurang- och kaféerörelse, given den 3 juni 1921*. Beslutet förordnades att förfalla av RP 6.11.1924. Anledningen var, vilket även ÅD och HD konstaterat, att förordningen redan hade upphävts när beslutet fattades i landstinget och aldrig hade varit i kraft i landskapet. I ÅD rådde dock delade meningar kring om landstingsbeslutet skulle kräva någon åtgärd av RP – det var ju ändå ett beslut om att inte anta förordningen – men RP fattade alltså beslut om att låta det förfalla.⁸⁶

3.3.7 Lagar om landskapsförvaltningen: Överskridande av delegeringsbefogenhet m.m.

Instruktion för Ålands landskapsstyrelse samt de vid densamma anställda tjänstemän antogs 30.11.1925 och förordnades att förfalla av RP 21.5.1926. Hela sex stadganden fälldes, de flesta på grund av att landskapsnämnden hade getts för stora befogenheter. ÅD hade en del övergripande kommentarer gällande ordval (landskapsstyrelse istället för landskapsnämnd i vissa fall) och gällande att lagen angående Ålands landskapsförvaltning från 5.3.1923 inte hade beaktats fullt ut. Sedan följde en detaljgranskning av lagen där delegationen hade anmärkningar om nästan varje paragraf. Slutsatsen blev att lagen "i vissa delar, särskilt såvitt angår 17 och 53 §§" berörde områden som enligt Sjl var förbehållna rikets lagstiftande organ.

RP:s beslut är över en sida långt och redogör noggrant för varje fällt stadgande, vilket är ovanligt för den här perioden. Beslutet är också tydligt baserat på HD:s utlåtande, så sammanfattningen nedan är gjord utgående från RP:s beslut.

I 6 § 1 mom. hade landskapsnämnden tilldelats större befogenhet än vad som tillkom landshövdingarna då nämnden fått rätt att "i samtliga ämbetsärenden använda vite eller inställelse".⁸⁷

I 17 § 2 mom. 2 och 5 punkterna hade landskapsnämnden fått befogenhet "att upptaga och avgöra frågor, som angå sänkning av sjö och ström samt dikning och annan avledning av vatten ävensom flottning av skogsalster"⁸⁸, men detta område berörde den delen av privaträtten som ingick i vattenrätten vilket enligt Sjl:s 9 § 2 mom. 8 punkten var rikets

⁸⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 100-114.

⁸⁶ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. II serien. Åren 1923-1924*, 121-124.

⁸⁷ Ålandsdelegationen, *III serien*, 158.

⁸⁸ *Ibid.*

behörighet.

I 17 § 2 mom. 7 punkten hade landskapsnämnden fått behörighet "att avgöra frågor om lösningsrätt i vissa fall till fastighet, som försålts till person, vilken icke äger hembygdsrätt inom landskapet". Med "hembygdsrätt synes avses något annat än vad i den s.k. garantilagen för Åland är uttryckt med orden 'laga bo och hemvist'".⁸⁹ Lösningsrätten skulle alltså kunna äga rum under andra förhållanden än de som angavs i 5 § Garantilagen, som bara kunde ändras i grundlagsenlig ordning, och lagstiftningskompetensen hade återigen överskridits.

I 20 § 3 punkten hade landskapsnämnden fått befogenhet att "handlägga ärenden rörande inrättande av flottnings- och farleder samt deras öppethållande, såvitt sådan icke ankommer å republikens förvaltningsorgan"⁹⁰, men dessa frågor gällde återigen vattenrätten som var rikets behörighet.

I 53 § hade landskapsnämnden fått "obegränsad befogenhet att, då för behandling av något hos landskapsnämnden anhängigt ärende är nödigt att höra menighet och annan i paragrafen antydd utväg därtill icke anlitas, förordna om menighetens hörande vid häradsrätten i orten".⁹¹ Någon sådan allmän skyldighet att tillmötesgå myndigheter på detta sätt fanns inte för domstolar i riket och underrätterna på Åland hade således ålagts en mer omfattande skyldighet än domstolarna enligt rikslagstiftningen.

64 § var den enda som inte fälldes på grund av att landskapsnämnden fått för omfattande befogenheter. Detta stadgande hänförde sig till straffprocessen som enligt 9 § 2 mom. 8 punkten SJL var rikets behörighet. Här är HD:s resonemang värt att ta in eftersom det skiljer sig från senare tolkningar. Paragrafen gällde åtal mot lantrådet, ledamot av landskapsnämnden, tjänstemän och befattningshavare för brott i tjänsten. HD:s majoritet anförde alltså att paragrafen hänförde sig till straffprocessen som var rikets behörighet, och dessutom att paragrafens 1 mom. angick "ett ämne, som är reglerat i 33 § självstyrelselagen, och rör således jämväl grundlag". Utlåtandet fortsatte:

Den åsikt har väl anförts, att förevarande paragraf icke påkallade erinran ur kompetenssynpunkt, när dess 1 moment vore ordagrant hämtat från 33 § självstyrelselagen och bestämmelsen i 2 momentet stode i överensstämmelse med de i riket i motsvarande fall tillämpade rättsreglerna. Högsta domstolen kan dock icke biträda denna uppfattning. Det får nämligen ej förbises, att de genom landstingets beslut antagna landskapslagarna äro verkliga lagar och att landstinget vid sådant förhållande genom att i instruktionen införa stadganden av det innehåll 64 § angiver vidtagit en lagstiftningsåtgärd på ett område, som icke underligger dess kompetens. Därest den åsikt bleve godkänd att landstinget även i ärende, vilket är undantaget dess behörighet, finge antaga landskapslag att gälla parallellt med rikslagen i ämnet blott den förra till innehållet i allo överensstämde med rikslagen, kunde detta medföra icke allenast en rubbning av gränserna för rikets och landskapets lagstiftningskompetens utan ock rättskonflikter i framtiden.⁹²

Lagen förordnades alltså att förfalla.⁹³ Någon ny lag verkar inte ha stiftats.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid., 156.

⁹³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 143-158.

Landskapslagen angående innehavare av tjänst eller befattning i landskapet Åland rätt till pension antogs 26.2.1927 och förordnades att förfalla av RP 17.6.1927. Anledningen var enligt RP:s beslut, som överensstämde med slutsatserna i ÅD:s och HD:s utlåtanden, att lagens 22 § berättigade landskapsnämnden att vid behov utfärda ytterligare föreskrifter om tillämpning av lagen. Landstinget hade delegerat en del av sin lagstiftningsbefogenhet till landskapsnämnden, vilket innebar ett överskridande av lagstiftningsbehörigheten.⁹⁴ Ny lag stiftades 30.11.1927 och godkändes 17.2.1928 (ÅFS 1928/4). Lagens sista paragraf var nu 21 §.

Landskapslagen angående utnämningsbrev för innehavare av landskapet Ålands tjänster och befattningar samt om deras rätt att kvarstå i sin tjänst eller befattning antogs 2.3.1928 och förordnades att förfalla av RP 27.6.1928. Enligt RP:s beslut gav lagens 1 § 3 mom. och 3 § 2 mom. landskapsnämnden i uppgift att "bestämma, huru beskaffat utnämningsbrev skall för varje tjänst eller befattning utfärdas och att besluta, att innehavare av fast befattning av visst slag är skyldig att avgå från sin befattning tidigare än i 1 momentet 3 § av sagda landskapslag säges".⁹⁵ Landstinget hade delegerat till landskapsnämnden att stifta lag på dessa områden och hade därigenom överskridit sin lagstiftningsbehörighet. ÅD och HD hade kommit till samma slutsats, även om det fanns en minoritet inom ÅD som ansåg att dessa uppgifter var del av "den offentliga myndighet nämnden såsom landskapsförvaltningens verkställande organ ägde utöva med stöd av 28 § självstyrelselagen"⁹⁶ och att landstinget därmed inte skulle ha överskridit sin behörighet.⁹⁷

En ny lag antogs 28.2.1929, nu med namnet *Landskapslag angående utnämningsbrev för innehavare av landskapet Ålands tjänster och befattningar samt om deras rätt att kvarstå i sin tjänst eller befattning ävensom skyldighet att därifrån avgå*. Den godkändes 10.5.1929 (ÅFS 1929/7). Landskapsnämndens tidigare tilldelade uppgifter finns nu inte med.

3.3.8 Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen

Lagen angående trafik med motorfordon i landskapet Åland antogs 30.11.1925 och förordnades att förfalla av RP 22.6.1926. ÅD hade många anmärkningar, men kom ändå till slutsatsen att lagen inte berörde ärenden som var rikets behörighet, "förutom möjligen stadgandet i 29 § sista stycket".⁹⁸ Gällande detta stadgande hade ÅD samma anmärkning som HD nedan.

HD hade också många anmärkningar. Gällande fyra olika stadganden ansågs landstinget ha överskridit sin behörighet. Enligt 28 § skulle domstol ofördröjligen meddela landskapsnämnden då förare av motorfordon dömts till straff enligt lagen eller för trafikförseelse mot allmän lag. Denna skyldighet hade inte domstolar enligt rikslagstiftningen. Rättegångsväsendet var rikets behörighet enligt 9 § 2 mom. 8 punkten Sjl. I 29 § stadgades att enskild väg fick trafikeras med bil i vissa angivna fall även om biltrafik annars var förbjuden. Rätten för jordägare att utesluta andra från att använda enskilda vägar grundade sig dock på äganderätten till jord som hörde till privaträtten, vilket enligt 9 § 2 mom. 8 punkten Sjl var rikets behörighet. 44 § 2 mom. stadgade att motorcyklar som vägde mindre än 50 kilogram inte skulle betraktas som motorcykel, vilket betydde att de inte

⁹⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 179-182.

⁹⁵ Ålandsdelegationen, *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. IV serien. [1927-1929]* (Helsingfors, 1930), 111.

⁹⁶ *Ibid.*, 108.

⁹⁷ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 104-111.

⁹⁸ Ålandsdelegationen, *III serien*, 161.

skulle behöva registreras och således inte heller beskattas. Bestämmelsen inskränkte därmed statens beskattningsrätt och stred mot 9 § 2 mom. 5 punkten SjL. 51 §, till sist, stadgade att med polismyndighet avsågs även kronofogde på landet. Eftersom överföringen av polisväsendet till landskapet ännu inte hade ordnats menade HD att kronofogden fortfarande var statstjänsteman, och enligt rikslagstiftningen hade kronofogden inga plikter i detta avseende. Eftersom statstjänstemännens skyldigheter enligt 9 § 2 mom. 10 punkten var rikets behörighet hade landstinget även här överskridit sin behörighet.

I RP:s beslut fastslogs att landskapslagen berörde ärenden som enligt 9 § 2 mom. 5, 8 och 10 punkterna SjL var förbehållna rikets lagstiftningsorgan.⁹⁹ Ny lag antogs 18.12.1926 och godkändes 12.4.1927 (ÅFS 1927/4). HD gav inget utlåtande. Enligt ÅD hade de underkända stadgandena i 29 §, 44 § 2 mom. och 51 § uteslutits. Gällande 28 § hade rikslagstiftningen ändrats så att den nu hade samma lydelse som landskapslagen.¹⁰⁰

Lagen om ägors fredande mot skada av husdjur antogs 1.12.1927 och förordnades att förfalla av RP 14.4.1928. HD konstaterade att rättsområdet var landstingets behörighet. Landskapslagen byggde huvudsakligen på motsvarande rikslag. Enligt båda lagarna skulle tvister hanteras av en tillsatt skiftesnämnd. Enligt rikslagen medgavs rätt att söka ändring hos domstol över skiftesnämndens beslut, men enligt landskapslagens 6 § 3 mom. fick rättelse inte sökas. Utlåtandet fortsatte:

Enligt Högsta domstolens åsikt bör nyssanförda bestämmelse, ehuru ingående i ett landstingsbeslut i ett till privaträtten hörande ämne, dock i anseende därtill att stadgandet till sitt innehåll angår inbyggarnes i landskapet rätt att för erhållande av rättsskydd för privaträttsliga intressen eventuellt anlita domstolsförfarande vara att hänföra till civilprocessrättens område. Enär lagstiftningsrätten vidkommande ärenden, som röra rättegångsväsendet, enligt förenämnda 8 punkt av 2 mom. 9 § självstyrelselagen, är förbehållen rikets lagstiftande organ, har landstinget förty genom att i dess beslut intaga omförmälda från den i riket gällande lagstiftningen i ämnet avvikande bestämmelse överskridit sin lagstiftningsbehörighet.¹⁰¹

Också ÅD:s slutsats var att det var tveksamt om lagen kunde träda i kraft på grund av stadgandet i 6 §. Delegationen förde dock innan dess ett resonemang om att rätten till ändringssökande över beslut från skiljemannaförfarande skiljde sig åt från lag till lag, att skiftesnämndens uppgifter genom landskapslagen hade blivit förenklade och därför inte borde leda till svårare intressekonflikter, och att landstinget därför haft sakliga motiv att avvika från rikslagstiftningen. ÅD menade att saken ”kunde betraktas såsom hörande till ägofredslagstiftningen i privaträttslig mening”¹⁰² och att landstingets tolkning av behörigheten kunde vara möjlig.

RP:s beslut fastslog att lagens 6 § innehöll ett stadgande som berörde civilprocessrätten, vilket i sin tur rörde rättegångsväsendet som enligt SjL var förbehållet rikets lagstiftande organ, och lagen måste därför förordnas att förfalla.¹⁰³ Ny lag antogs 1.12.1928 och godkändes 28.3.1929 (ÅFS 1929/4). Det underkända stadgandet hade nu utelämnats. ÅD konstaterade att landstinget enligt den praxis som utvecklats hade kunnat inta rikslagens

⁹⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 159-166.

¹⁰⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 167-170.

¹⁰¹ Ålandsdelegationen, *IV serien*, 94.

¹⁰² *Ibid.*, 92.

¹⁰³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 91-95.

bestämmelse för att underlätta vid tillämpningen av lagen, men att någon skyldighet att göra så inte fanns. Rikets ägofredslags 7 § skulle således tillämpas vid ändringssökande över skiftesnämnds beslut.¹⁰⁴

Lagen innehållande särskilda stadganden angående vägväsendet i landskapet Åland antogs 3.3.1928 och förordnades att förfalla 15.6.1928. ÅD gick igenom lagen paragraf för paragraf och hade många anmärkningar, men det var bara i två avseenden som lagen ansågs ha inkräktat på rikets behörighet. ÅD:s anmärkningar gällande dessa stadganden sammanfaller med HD:s nedan.

HD konstaterade att vägväsendet var landskapets behörighet, men att liksom i flera tidigare antagna landskapslagar hade en del stadganden tillhörande rikslagstiftningens område upptagits i lagen. Utlåtandet fortsatte:

Enär detta har visat sig nödvändigt vidkommande bestämmelser av rikslagsnatur, vilka endast genom att intagas i sitt rätta sammanhang i en lokal lag, kunna komma till tillämpning i landskapet, giver ett dylikt förfarande principiellt icke skäl till anmärkning. Vid stiftandet av landskapslag av på sådant sätt blandad natur i kompetenshänseende, bör dock iakttas, att det från rikslagstiftningens område hämtade stadgandet icke får i landskapslagen givas annat innehåll i sak än det har i rikslagen, ty i motsatt fall sker intrång i rikets lagstiftningsrätt.¹⁰⁵

Ett sådant stadgande av rikslagstiftningsnatur som ansågs avvika från rikslagen fanns i 4 § 2 mom. som berörde utsökningsväsendet, vilket enligt 9 § 2 mom. 8 punkten Sjl var förbehållet rikets behörighet. Enligt landskapslagen fick utmätning ”utan föregående lag-sökning omedelbart verkställas hos löftesman, medan väglagen för riket icke medgiver ett dylikt summariskt förfarande mot honom”.¹⁰⁶

HD anmärkte också på stadgandena om tvångsinlösen av jordområde som fanns i lagens 6, 7, 8, 9 och 12 §§. Enligt Sjl 9 § 2 mom. 1 punkten var expropriation av egendom på Åland rikets behörighet med undantag av tvångsinlösen för landskapet Ålands behov. Landstinget hade till följd av detta år 1924 antagit en lag om expropriation av fast egendom för landskapets behov, till vilken lagen om vägväsendet hänvisade i 8 § 5 mom. HD menade dock att för tvångsinlösen för annat än landskapets behov gällde rikslagstiftningen om expropriation. Byggandet av landsvägsnätet, som med stöd av 17 § Sjl övertogs av landskapet, ansåg HD att gällde landskapets behov och således landskapets behörighet gällande expropriation för detta ändamål. Utlåtandet fortsatte:

Detta synes däremot icke vara fallet med de stadganden i landstingsbeslutet, vilka reglerar expropriationsrätten vidkommande kommunala och bygdevägar. I betraktande därav att stadgandet i självstyrelselagen om rätt för landstinget till lagstiftning om expropriation för landskapet Ålands behov såsom en undantagsbestämmelse måste tolkas strängt efter ordalagen, kunna de två sistnämnda slagen av vägar, vilkas byggande och underhåll ej ankomma å landskapet, icke hänföras till de landskapets behov, som åsyftas i ovanberörda stadgande i 1 punkten 2 mom. 9 § självstyrelselagen. Högsta domstolen är därför av den åsikt att, jämlikt självstyrelselagen, rätten till lagstiftning rörande expropriation

¹⁰⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 131-135.

¹⁰⁵ *Ibid.*, 101.

¹⁰⁶ *Ibid.*

med avseende å kommunala och bygdevägar hör till rikslagstiftningens område.¹⁰⁷

På grund av dessa två stadganden ansåg alltså HD, liksom ÅD, att lagen borde förfalla. RP:s beslut stadgar bara att landskapslagen berör ärenden som är förbehållna republikens lagstiftande organ.¹⁰⁸ Ny lag antogs 1.12.1928 och godkändes 22.2.1929 (ÅFS 1929/1). HD gav då inget utlåtande. Enligt ÅD hade de tidigare underkända stadgandena arbetats om så att de nu kunde godkännas.¹⁰⁹

Kommunallagen för landskommunerna i landskapet Åland antogs 3.12.1928 och förordnades att förfalla av RP 29.4.1929. RP:s beslut fastslog att landstinget hade överskridit sin befogenhet genom att använda uttrycken "åländsk hembygdsrätt" och "finländsk medborgare" i 9 § 1 och 2 mom. och 10 § och genom att i 106 § ha ålagt domstol en mer vidsträckt skyldighet än vad som stadgades i rikslagstiftningen, då rättegångsväsendet enligt SjöL var rikets behörighet. Detta överensstämde med HD:s utlåtande. HD:s resonemang om åländsk hembygdsrätt är värt att återge. Stadgandena i 9 § 1 och 2 mom. rörde alltså förutsättningarna för rösträtt i kommunalval. Grunderna för kommunal rösträtt var rikets behörighet och rikslagstiftningen gällde således på området, tillsammans med 3 § i Garantilagen som stadgade att finsk medborgare som flyttar till landskapet får kommunal rösträtt först efter fem års laga bo och hemvist. HD:s utlåtande fortsatte:

Landstingsbeslutet undviker att i 1 momentet 9 § använda garantilagens anförda uttryckssätt och upptager i stället åländsk hembygdsrätt såsom betingelse för rätten att välja kommunalfullmäktig. Tillika uttalas i följande moment av samma paragraf, att åländsk hembygdsrätt åtnjutes av finländsk medborgare, som under minst fem år i landskapet haft laga bo och hemvist. Ehuru detta förfarande väl icke innebär saklig ändring av garantilagens omförmälda stadgande, sker dock genom begagnandet av uttrycken "åländsk hembygdsrätt" och "finländsk medborgare", vilka förekomma varken i garantilagen eller självstyrelselagen, avvikelser från autonomilagstiftningens och, vad den sistnämnda termen beträffar, även regeringsformens terminologi. Med hänsyn därtill att landstinget redan en gång tidigare i annat sammanhang, på sätt framgår av Högsta domstolens skrivelse till Presidenten den 14 maj 1926 angående Ålands landstings beslut av den 30 november 1925 om antagande av instruktion för Ålands landskapsstyrelse och de vid densamma anställda tjänstemännen, velat i den lokala lagstiftningen införa begreppet "åländsk hembygdsrätt", synes landstingets åtgärd att i förevarande landstingsbeslut åter upptaga samma uttryck innefatta strävan, att i lagstiftningsväg förskaffa burskap för en term, angivande en särskild lokal medborgarrätt i motsats till den rätt, vilken tillkommer finsk medborgare, som inflyttat till Åland men ej ännu i fem år där haft laga bo och hemvist. Självstyrelselagen känner icke en dylik tudelning av landskapets befolkning i medborgarligt hänseende. Landskapets inbyggare angivas tvärtom i 2 § självstyrelselagen med den enhetliga beteckningen "Landskapet Ålands befolkning", till vilken hänförs alla de, som äro mantalsskrivna i någon av landskapets kommuner. Ej heller kan garantilagens bestämmelse att till landskapet inflyttade finska medborgare under viss tid äro uteslutna från deltagande i val till landsting och kommunalrepresentation givas så vittgående betydelse att enbart härigenom skulle skapats särskild lokal medborgarrätt för de landskapets inbyggare, vilka längre tid där haft laga bo och hemvist. Termen åländsk hembygdsrätt måste således anses såsom uttryck för ett begrepp, vilket icke äger stöd i självstyrelselagstiftningen.¹¹⁰

HD konstaterade sedan att stadganden av rikslagstiftningsnatur måste överensstämma

¹⁰⁷ Ibid., 102.

¹⁰⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 97-103.

¹⁰⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 125-127.

¹¹⁰ Ibid., 153-154.

med rikslagarna, och att detta måste beaktas "särskilt strängt [...] i fråga om stadgande i lag med grundlagshelgd". Sådana grundlagsstadganden ansåg HD att måste intas oförändrade till både innehåll och uttryckssätt. Genom att använda "åländsk hembygdsrätt" och "finländsk medborgare" i 9 § 1 och 2 mom. och sistnämnda uttryck även i 10 § hade landstinget överskridit sin behörighet.

ÅD hade tidigare gjort en ingående granskning av lagen paragraf för paragraf. Delegationen menade att åländsk hembygdsrätt hade definierats så att det överensstämde med stadgandet i garantilagen: "Ordet *hembygdsrätt* i detta sammanhang avser sålunda endast att giva uttryck åt vad enligt garantilagen gäller i fråga om villkoren för utövning av kommunal rösträtt på Åland."¹¹¹ En medlem av ÅD ansåg dock att landstinget hade överskridit sin behörighet genom att använda uttrycket. Också användningen av "finländsk medborgare" istället för "finsk medborgare" ansåg ÅD kunde godkännas:

Det kan hysas olika åsikter därom, huruvida det kan anses riktigt, att sålunda utmönstra ett i självstyrelselagstiftningen använt uttryck, med då detta uppenbarligen skett på den grund att landskapsmyndigheterna funnit den av dem begagnade termen vara ur rent språklig synpunkt korrektare samt utbytet av termen självfallet icke avsett att ändra stadgandet i garantilagen eller att överhuvud giva medborgarbegreppet en annan innebörd än i grundlagen åsyftats, håller delegationens flertal före, att omförmälda språkliga avvikelser icke kan ur behörighetssynpunkt ogillas.¹¹²

Två medlemmar i delegationen ansåg dock att uttrycket inte kunde godkännas. ÅD hade sammanfattningsvis många kommentarer och anmärkningar i sitt 17 sidor långa utlåtande, men delegationens slutsats blev att lagen skulle kunna träda i kraft om det från statsmaktens sida gjordes ett uttryckligt förbehåll gällande "den lokala lagstiftningens giltighetsområde i förhållande till rikslagstiftningen, utan att likväl ett skarpt uppdragande av gränslinjen vid landskapslagens utfärdande torde vara av nöden".¹¹³ HD och RP såg alltså annorlunda på saken och lagen förordnades att förfalla.¹¹⁴

Ny lag antogs 3.3.1930 och godkändes 10.7.1930 (ÅFS 1930/9). Enligt ÅD och HD hade "åländsk hembygdsrätt" uteslutits och ersatts med ett uttryck från Garantilagen, medan "finländsk medborgare" ersatts med "såväl man som kvinna, som äger medborgarrätt i republiken Finland" respektive "medborgare i republiken Finland". Det etablerade begreppet i rikslagstiftningen var "finsk medborgare", men HD godkände de uttryck som landstinget nu använt. 106 § hade ändrats så att domstol i landskapet inte längre hade vidsträcktare skyldigheter än domstolarna i riket.¹¹⁵

Landskapslagen om kommunalförvaltning i Mariehamn antogs 3.12.1930 och förordnades att förfalla av RP 11.3.1931. Orsakerna var framför allt att stadganden av rikslagstiftningsnatur avvek från rikslag och att stadganden avvek från Sjl. ÅD:s utlåtande var en 13 sidor lång genomgång paragraf för paragraf. Delegationen ansåg att två stadganden gjorde intrång på rikets behörighet. Dessa underkändes även av HD och RP, som dock anmärkte på ytterligare två stadganden. RP:s beslut är en förkortad version av HD:s resonemang, så texten nedan är framför allt baserad på HD:s utlåtande.

¹¹¹ Ibid., 139.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid., 152.

¹¹⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 136-158.

¹¹⁵ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *V serien*, 123-127.

7 § 2 mom. reglerade ersättare i fullmäktige. Enligt SjöL:s 9 § 2 mom. 7 punkten var grunderna för kommunal rösträtt rikets behörighet, och enligt HD hörde även reglerandet av antalet suppleanter för fullmäktige till detta område. Eftersom 7 § 2 mom. fastställde antalet till fem, medan rikets kommunala vallag föreskrev en proportionalitetsprincip där varje röstgrupp fick lika många suppleanter som invalda fullmäktige, avvek stadgandet från rikslagen och landstinget hade därmed överskridit sin behörighet.

Också ÅD:s majoritet ansåg att stadgandet inte kunde godkännas, även om en ledamot framförde att sådana detaljbestämmelser som antalet suppleanter måste kunna regleras i den lokala lagstiftningen utan att det skulle anses beröra grunderna för kommunal rösträtt.

17 § 2 mom. reglerade befogenheten att göra framställning hos fullmäktiges ordförande om fullmäktiges sammankallande. Detta stadgande avvek från rikets kommunallag för städerna bland annat genom att landshövdingen på Åland inte tilldelades sådan befogenhet medan landshövdingarna i riket hade det. Detta var enligt HD inte förenligt med de befogenheter och den ställning som landshövdingen hade enligt 4 och 17 §§ SjöL. Särskilt för övervakandet av hälsovården och bekämpandet av epidemier och smittsamma sjukdomar var det viktigt att landshövdingen kunde vända sig till fullmäktiges ordförande för att få fullmäktige sammankallade, ansåg HD. Landshövdingens befogenheter på området hade också bekräftats genom förordningen den 5.12.1924 angående ordnande av de förvaltningsgrenar, som hänför sig till hälso- och sjukvården inom landskapet Åland. Landstinget hade alltså överskridit sin behörighet när landshövdingen uteslöts från 17 § 2 mom.

ÅD ansåg tvärtom att avvikelserna inte var något problem eftersom landshövdingen kunde göra en framställning via magistraten.

Enligt 93 § 1 mom. 5 punkten i landstingsbeslutet underställdes fastställande eller ändring av reglemente för hälsovårdsnämnden landskapsnämndens prövning och stadfästelse. Lagstiftningen på hälso- och sjukvårdens område var uppdelad mellan riket och landskapet på så sätt att rätten till lagstiftning och förvaltning gällande det allmänna övervakandet av hälsovården samt bekämpandet av epidemier och smittsamma sjukdomar var rikets behörighet men i övrigt landskapets behörighet. Hälsovårdsnämnderna skulle bland annat övervaka efterlevnaden av föreskrifter och verka för att bekämpa smittsamma sjukdomar. Enligt rikets hälsovårdsstadga skulle landshövdingen fastställa stadsfullmäktiges beslut om antagande av reglemente för hälsovårdsnämnd. HD menade att landshövdingarna fått denna uppgift i syfte att kunna utöva uppsikt över att hälsovårdsnämndernas verksamhet var ordnad på ett sådant sätt att stadganden gällande den allmänna hälsovården, inklusive bekämpandet av epidemier och smittsamma sjukdomar, efterlevdes. Det ingick i landshövdingarnas plikt att övervaka den allmänna hälsovården i länet enligt 26 § instruktionen för guvernörerna. I 93 § 1 mom. 5 punkten i landskapslagen borde alltså landshövdingen ha varit den som fastställer eller ändrar reglemente för hälsovårdsnämnd, inte landskapsnämnden, och landstinget hade därmed överskridit sin behörighet.

ÅD ansåg dock att landskapsnämnden kunde inneha befogenheten att fastställa reglemente för hälsovårdsnämnden, eftersom reglementet i huvudsak skulle innehålla föreskrifter som var landskapets behörighet. Självklart skulle inte reglementet få innehålla något som avvek från gällande rikslagar om övervakandet av den allmänna hälsovården eller bekämpandet av smittsamma sjukdomar, menade ÅD.

I 93 § 1 mom. 5 punkten stadgades dessutom att reglemente för polisinnrättningen i staden ska antas av stadsfullmäktige och fastställas av landskapsnämnden. Detta stadgande gjorde enligt HD "intrång på statens bestämmanderätt i fråga om polisinnrättningen i Mariehamn i dess nuvarande form".¹¹⁶ Polisvården hade nämligen ännu inte övertagits av landskapsförvaltningen, även om den allmänna ordningen och säkerheten enligt SjöL var landskapets behörighet. I enlighet med 10 § 1 mom. SjöL gällde därför fortfarande rikslagsstiftningen på detta område fortfarande på Åland. Staten var därför tillsvidare berättigad att använda sig av polisinnrättningen för den statliga polisförvaltningens behov och landstinget hade sålunda överskridit sin behörighet. ÅD:s utlåtande stämmer på denna punkt överens med HD:s.¹¹⁷

En ny lag antogs 20.6.1931 och godkändes 20.11.1931.¹¹⁸ 7 § 2 mom. hänvisade nu till rikets kommunala vallag. I 17 § 2 mom. hade landshövdingen fått rätt att göra framställning hos ordförande om fullmäktiges sammankallande, med tillägget "i ärende, vars handläggning å honom enligt lag ankommer", vilket godkändes av både ÅD och HD. Ur 93 § 1 mom. 5 punkten hade hälsovårdsnämnden och polisinnrättningen exkluderats (ÅFS 1931/10).

Landskapslagen angående ändrad lydelse av 13 § i fiskeristadgan antogs 27.11.1937 och förordnades att förfalla av RP 1.4.1938. Inget utlåtande från ÅD hade begärts. HD (utlåtandet på finska) ansåg att landskapslagen hade utformats så att riksbestämmelserna om spridande av epidemier och smittsamma sjukdomar inte skulle gälla på Åland och landstinget hade därmed överskridit sin behörighet. I RP:s beslut konstateras att 13 § 3 mom. berör bekämpande av epidemier och andra smittsamma sjukdomar, på vilket område riket enligt SjöL 9 § 2 mom. 9 punkten har behörighet. Eftersom landskapslagen skulle upphäva detta stadgande hade landstinget överskridit sin behörighet.¹¹⁹ Ny lag om ändring av 13 § antogs först över tio år senare, 4.3.1948, och godkändes 19.6.1948 (ÅFS 1948/24). Paragrafen saknar då ett tredje moment.

Landskapslagen om trafik med motorfordon i landskapet Åland antogs 28.12.1938 och förordnades att förfalla 28.4.1939. Inget utlåtande från ÅD hade begärts. HD (utlåtandet på finska) ansåg att eftersom inte alla straffbestämmelser recipierats gav landskapslagen intrycket att bara de uppräknade skulle gälla på Åland trots att området var riksbehörighet och gällde direkt. Dessutom stadgades i 47 § att straffmätningen inte skulle tillämpas om strängare straff föreskrevs i allmän lag vilket kunde ha lett till strängare straff på Åland. Justitierådet Gylling ansåg att straffbestämmelserna inte skulle ändra på strafflagen eller annan bestämmelse i allmän lag och därmed borde vara acceptabel.

RP har, ovanligt för denna tid, i sitt beslut sammanfattat motiven till att fälla landskapslagen, vilka överensstämmer med HD.¹²⁰ En ny version antogs 1.12.1939 och godkändes av RP 24.5.1940 (ÅFS 1940/9). Utlåtande begärdes återigen bara från HD (på finska). I RP:s beslut konstateras att landskapslagen innehåller stadganden som rör rikets behörighetsområden. Beslutet fortsätter:

¹¹⁶ Ibid., 151.

¹¹⁷ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 133-152.

¹¹⁸ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 152-157.

¹¹⁹ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, VI serien, 117-118.

¹²⁰ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 127-131.

Då emellertid ifrågavarande stadganden i förevarande landskapslag icke innebära avvikelser från vad i sagda hänseende stadgas i de i riket gällande lagar och författningar, som fortfarande förbliva i kraft även i landskapet, och dessa stadgandens inryckande i landskapslagen icke inskränker den republikens lagstiftande organ tillkommande rätten att i dessa ämnen även framdeles utfärda stadganden, som skola gälla jämväl i landskapet, och då laga hinder för sagda landskapslags ikraftträdande i övrigt ej föreligger, har jag icke funnit anledning [...] utöva [...] vetorätten [...]¹²¹

Landskapslagen om barnskydd i landskapet Åland antogs 27.2.1939 och förordnades att förfalla av RP 22.6.1939. Inget utlåtande från ÅD hade begärts in. HD konstaterade att fattigvården visserligen hörde till landstingets behörighet men att landskapslagen även innehöll barnskydd orsakat av annat än fattigdom. 8 § stadgade om åtgärder som skulle vidtas när barn behövde tas om hand på grund av föräldrarnas dryckenskap, bristande förstånd eller oförmåga att ge barn nödvändig vård och omsorg, vilket var riksbehörighet. Likaså var skolplikten riksbehörighet då den tillhörde grunderna för undervisningen. Landstinget hade dessutom anförtrott landskapsnämnden förvaltningsuppgifter där rikslagen gällde direkt på Åland. HD ansåg dock att landskapslagen till största delen var landskapets behörighet och kunde därför ha accepterats om recipieringen varit fullständig. I RP:s beslut sägs bara att landskapslagen innebar ett överskridande av landstingets lagstiftningsbefogenhet.¹²² En ny version antogs 1.12.1939, men också den fick förfalla.

3.3.9 Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur

Landskapslagen om djurskydd och slakt av djur i landskapet Åland antogs 2.3.1935 och förordnades att förfalla av RP 30.7.1935. ÅD gav inget utlåtande om lagen. HD konstaterade att rikets djurskyddslagstiftning bestod av 5 § 43 kap. strafflagen, lagen om djurskydd från 14.4.1934 och förordningen om tillämpning av sistnämnda lag från 25.5.1934. I landstingsbeslutet hade upptagits nästan samtliga stadganden från djurskyddslagen och förordningen. Några saknades dock och vissa förvaltningsåtgärder hade anförtrotts åt landskapsnämnden istället för lantbruksministeriet. HD ansåg att djurskyddslagen och dess förordning som helhet hörde till strafflagens område, vilket enligt 9 § 2 mom. 8 punkten SjL var rikets behörighet. Oavsett i vilken mån landstingsbeslutet överensstämde med rikslagarna hade alltså landstinget överskridit sin behörighet.

Tre av sju ledamöter framförde skiljaktiga yttranden, men även de förordade att lagen skulle falla. Justitieråden Idestam och Neovius ansåg att djurskydd hörde till landstingets behörighet, men anmärkte mot 4 § 1 mom. där statstjänstemän ålagts uppgifter utöver vad som stadgades i rikslag. Justitierådet Särkilahti ansåg tvärtom att djurskyddslagstiftningen utgjorde ett komplement till strafflagen, och eftersom strafflagens område var rikets behörighet måste också ett sådant komplement vara det.

I RP:s utlåtande konstaterades bara att landskapslagen berörde ärenden som enligt 9 § 2 mom. 8 punkten SjL var förbehållna rikets lagstiftande organ.¹²³ Någon ny lag stiftades inte. I SjL 1951 angavs djurskydd som uteslutande rikets behörighet, men blev sedan landskapsbehörighet genom SjL 1991.

¹²¹ Ibid., 162-163. Utlåtandena i sin helhet på ibid., 160-163.

¹²² Utlåtandena i sin helhet på ibid., 141-144.

¹²³ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *V serien*, 212-215.

Landskapslagen om moderskapsunderstöd i landskapet Åland antogs 27.2.1939 och förordnades att förfalla 22.6.1939. Inget utlåtande från ÅD hade begärts, men i HD:s utlåtande (på finska) framgår att ÅD i ett yttrande 28.5.1938 ansett att moderskapsunderstöd hörde till fattigvården, som var åländsk behörighet. HD ansåg dock att det inte var fattigvård utan befolkningspolitik, vilket rättsområde var riksbehörighet enligt Sjl:s 9 § 2 mom. 13 punkten om områden som inte förutsatts i lagstiftningen. I RP:s beslut konstaterades bara att beslutet innebar ett överskridande av landstingets lagstiftningsbefogenhet.¹²⁴ Först år 1993 stiftades igen en lag om moderskapsunderstöd.

Landskapslagen om kommunal vårdnämnd i landskapet Åland antogs 27.2.1939 och förordnades att förfalla 22.6.1939. Inget utlåtande från ÅD hade begärts in. HD (utlåtandet på finska) konstaterade att rikslagen om kommunala vårdnämnder hanterade moderskapsunderstöd, förmynderskap och lösdriveri som var riksangelägenheter. RP:s beslut fastslog bara att landskapslagen innebar ett överskridande av landstingets lagstiftningsbefogenhet.¹²⁵ Ingen ny lag antogs.

3.3.10 Strider mot republikens allmänna intresse

Landskapslagen om ändring av landskapslagen om kommunalförvaltning i Mariehamn antogs 22.11.1935 om förordnades att förfalla av RP 21.2.1936. ÅD:s utlåtande hade inte begärts in. HD (utlåtandet på finska) anmärkte mot ändringen av 82 § 2 mom. 3 punkten enligt vilken Mariehamns stad skulle ha rätt att beskatta filial- och agenturverksamhet till de delar verksamheten berör Mariehamn. Om beslutet skulle godkännas skulle det bli fråga om dubbelbeskattning eftersom rikslagen stadgade att beskattningen skulle ske i hemkommunen. Fastän HD konstaterade att landstinget hade behörighet på området ansåg man att lagen skulle förordnas att förfalla med hänvisning till att den stred mot republikens allmänna intresse, vilket enligt Sjl:s 12 § 3 mom. var möjligt.

I RP:s beslut återges den antagna ändringen av 82 § och därefter konstateras ändringen vara stridande mot republikens allmänna intresse. I anslutning till HD:s utlåtande uttalade också justitierådet Molin åsikten (på svenska) att HD:s utlåtanden borde avfattas på svenska med hänvisning till att Sjl:s 30 § stadgade att skriftväxlingsspråket mellan landskapet och regeringen skulle vara svenska. Justitierådet Stenström instämde.¹²⁶ Landskapslagen ändrades senare många gånger, men vad jag har kunnat hitta inte just 82 §.

Landskapslagen angående elektriska anläggningar i landskapet Åland antogs 27.11.1937 och förordnades att förfalla av RP 9.4.1938. Både ÅD och HD (utlåtandet på finska) hade godkänt lagen. I HD fanns dock en ledamot som ansåg att utfärdande av föreskrifter för elanläggningar inte ryms inom landskapets förvaltningsbehörighet. RP underkände lagen eftersom den skulle beröra även statens elektriska anläggningar och därmed måste anses vara stridande mot republikens allmänna intresse.¹²⁷ Detta var enda gången under den första Sjl som RP gick emot HD:s beslut.

En ny lag stiftades 26.2.1944 och godkändes 21.7.1944 (ÅFS 1944/18). HD gav inget utlåtande. Enligt ÅD hade en ny 34 § tagits in, enligt vilken statens elektriska anläggningar i

¹²⁴ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, VI serien, 135-136.

¹²⁵ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 139-140.

¹²⁶ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 90-93.

¹²⁷ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 108-114.

landskapet inte skulle beröras av landskapslagen.¹²⁸

3.3.11 Avvikelser från överenskommelseförordningar

Landskapslagen angående rätt för Ålands landskapsnämnd att bevilja dispens från de fordringar, som äro föreskrivna för att vinna inträde såsom elev vid högre navigationsskolan i Mariehamn antogs 27.11.1937 och förordnades att förfalla av RP 1.4.1938. I ÅD:s utlåtande framgår att frågan gällde om dispensbefogenheten tillkom sjöfartsstyrelsen eller landskapsnämnden. I en resolution från 20.4.1937 hade HD förklarat att överenskommelseförordningen angående ordnandet av undervisningsväsendet i landskapet Åland från 27.6.1924 inte hade upphävt eller begränsat sjöfartsstyrelsens dispensrätt.

ÅD ansåg dock att eftersom sjöfartsstyrelsen hade övervakningsbefogenhet och rätt att vidta åtgärder enligt överenskommelseförordningen, och eftersom landskapslagen inte berörde grunderna för undervisningsväsendet utan avsåg att legislativt normera en förvaltningsbefogenhet, kunde inte landskapslagen anses göra intrång på rikets exklusiva lagstiftningsmakt. Den kunde inte heller anses innebära en ändring av överenskommelseförordningen, eftersom frågan om dispensrättens utövande inte berördes där.

ÅD menade även att HD i sin resolution inte hade avsett att fastslå om behörigheten på området tillkom riket eller landskapet, utan endast att göra en tolkning av de bestämmelser som då fanns. Rikslagstiftningen skulle gälla på Åland tills landstinget använt sin lagstiftningsrätt. ÅD ansåg därför att landstinget inte hade överskridit sin befogenhet.

En medlem yttrade en avvikande åsikt: Behörighetsvillkoren var integrerande delar av rikets sjöfartsrätt som i sin helhet förbehållits rikets behörighet. I HD:s resolution bekräftades att dispensrättens utövning var rikets behörighet. Landstinget borde anses ha överskridit sin behörighet.

HD (utlåtandet på finska) ansåg att landskapslagen inte kunde stiftas utan att överenskommelseförordningen samtidigt ändrades. RP:s beslut fastslog bara att landstinget hade överskridit sin lagstiftningsbefogenhet.¹²⁹ Ingen ny lag stiftades.

Landskapslagen om kommunala barnmorskor i landskapet Åland antogs 28.2.1938 och förordnades att förfalla av RP 3.6.1938. Inget utlåtande från ÅD hade inhämtats. HD (utlåtandet på finska) konstaterade att landstinget inte hade föreskrivit att medicinalstyrelsen skulle höras vid anställande av barnmorskor, vilket avvek från överenskommelseförordningen från 5.12.1924 angående ordnande av de förvaltningsgrenar, som hänför sig till hälso- och sjukvården inom landskapet Åland. I RP:s beslut fastslås på samma sätt att landskapsnämnden inte längre skulle behöva införskaffa medicinalstyrelsens utlåtande, vilket stadgades i överenskommelseförordningens 10 § 2 mom. Genom att åsidosätta stadgandet i förordningen hade landstinget överskridit sin behörighet.¹³⁰

Den 24.11.1938 antogs en ny version av *landskapslagen om kommunala barnmorskor i landskapet Åland* som också fälldes av RP 5.4.1939. Inget utlåtande från ÅD hade inhämtats. HD (utlåtandet på finska) och RP konstaterade återigen att landstinget avvikit från

¹²⁸ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. VII serien. Åren 1940-1950* (Helsingfors, 1951), 171-172.

¹²⁹ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *VI serien*, 104-107.

¹³⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 119-121.

stadgandena i förordningen från 5.12.1924 angående ordnande av de förvaltningsgrenar, som hänför sig till hälso- och sjukvården inom landskapet Åland. Liksom förra gången skulle landskapsnämnden inte behöva införskaffa medicinalstyrelsens utlåtande, den här gången ”i ärenden, som angå avlöande av gemensam barnmorska för flere kommuner samt beviljande av lättnad från kommunernas skyldighet att avlöna barnmorskor”.¹³¹ Detta avvek från förordningen och landstinget hade sålunda överskridit sin lagstiftningsbefogenhet.¹³²

En tredje version stiftades 1.12.1939 och godkändes av RP 5.4.1940 (ÅFS 1940/4). Varken ÅD eller HD gav något utlåtande, men däremot gjorde ÅD:s sekreterare John Uggladet. I det framgår att landskapsmyndigheterna hade

hävdad den rättsuppfattning, att landskapet vid utövandet av sina genom självstyrelselagen avgränsade lagstiftningsbefogenheter icke kunde anses förpliktat att taga hänsyn till ev. förefintlig överenskommelseförordning i ämnet och anpassa landskapslagen efter densamma.¹³³

Dock hade landstinget gjort just detta i den nya versionen av landskapslagen, enligt sekreteraren. 2 och 3 §§ hade ändrats enligt HD:s och RP:s tidigare utlåtanden.¹³⁴

3.4 1940–1951: Krigsår och anpassning till etablerad praxis

Självstyrelsens första år präglades av hög aktivitet med en stor mängd åländska lagframställningar och en omfattande lagtolkningsprocess i syfte att klargöra gränserna för den nyinrättade självstyrelsen.

Med hjälp av ett betydande antal i förhållande till landstingets ursprungliga lagframställningar negativa beslut, fastställde HD och RP i praktiken en relativt snäv (lexikal) tolkning av Ålands behörighet inom ett antal i den första självstyrelselagen i varierande grad tolkningsbara rättsområden, bl. a. beträffande företags- och näringslagstiftning, undervisning, hälsovård samt civil- och processrätt – men även flera andra policyområden.

I mitten av 1930-talet hade HD:s och RP:s tolkning av gränserna för, och därmed också det huvudsakliga innehållet i, ålänningarnas legala handlingsutrymme i stort sett fastställts, något som också i allt högre grad slog igenom i innehållet i de åländska lagframställningarna.

3.5. Laggranskningens omfattning under och efter krigsåren

Som framgår av *Tabell 2* nedan producerade landstinget även under krigsdecenniet ett betydande antal lagar som granskades av HD och RP. Det sammanlagda antalet lagar under perioden 1940–1951 som granskades av RP var 193 stycken, alltså tio fler än under perioden 1922–1939.

Utlåtande av HD begärdes beträffande 93 av periodens nya lagar, alltså i nästan hälften av

¹³¹ Ibid., 147.

¹³² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 145-147.

¹³³ Ibid., 148.

¹³⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 148-149.

fallen (48 procent) vilket ger en något minskad andel jämfört med de två första självstyrelsedecennierna (55 procent, men som nämnts saknas förmodligen några utlåtanden). ÅD gav utlåtanden över 131 lagar, dvs. 68 procent, jämfört med 71 procent tidigare.

Antalet stoppade lagar uppgick till 23 stycken, en avsevärt minskad andel (12 procent) jämfört med föregående period (32 procent). Endast två av lagarna fälldes pga. en annan lag och det var således 21 lagar eller 11 procent som innehöll behörighetsöverskridningar, jämfört med 29 procent under de två första decennierna.

Tabell 2: Laggranskningens omfattning och utfall 1940–1951.

År	Antal beslut av RP	Antal lagar som låtits förfalla	Varav antal lagar som fallit pga. att annan lag fallit	Andel lagar fällda av RP (%)	Andel exkl. de lagar som fallit pga. att annan lag fallit (%)	Antal HD-utlåtanden	Andel lagar som synsats av HD (%)	Antal ÅD-utlåtanden	Andel lagar som synsats av ÅD (%)
1940	11	2	0	18,2	18,2	3	27,3	5	45,5
1941	8	2	0	25,0	25,0	5	62,5	4	50,0
1942	9	3	0	33,3	33,3	8	88,9	8	88,9
1943	16	4	0	25,0	25,0	12	75,0	9	56,3
1944	12	1	0	8,3	8,3	7	58,3	10	83,3
1945	21	0	0	0,0	0,0	13	61,9	19	90,5
1946	10	0	0	0,0	0,0	5	50,0	6	60,0
1947	15	0	0	0,0	0,0	4	26,7	7	46,7
1948	22	1	0	4,5	4,5	2	9,1	11	50,0
1949	19	1	0	5,3	5,3	11	57,9	14	73,7
1950	25	3	1	12,0	8,0	7	28,0	14	56,0
1951	25	6	1	24,0	20,0	16	64,0	24	96,0
1940–1951	193	23	2	11,9	10,9	93	48,2	131	67,9

Källa: Ålandsdelegationens publikationer och Ålands författningssamling under den aktuella perioden.

3.6 Laggranskningen 1940–1951: Motiveringar och resultat

Nedan redovisas, på samma sätt som för perioden 1920–1939, avslagsorsaker i ÅD-, HD- och RP-utlåtandena över de 21 landskapslagar som under 1940-talet och fram till början av 1950-talet förordnades att förfalla av RP pga. felaktigheter i lagarna i fråga.

3.6.1 I strid med grundlagen

Landskapslagen om ändring av § 13 i landskapslagen den 15 mars 1928 angående innehavares av tjänst eller befattning i landskapet Åland rätt till pension, sådant detta lagrum lyder i landskapslagen om tillägg till nämnda paragraf, utfärdad den 12 mars 1937 antogs 22.2.1940 och förordnades att förfalla av RP 14.6.1940. Enligt RP:s beslut, vilket följde ÅD:s och HD:s utlåtanden (det senare på finska), skulle lagen tillämpas från ingången av år 1940 och alltså med retroaktiv verkan. Detta kunde leda till att tidigare förvärvat rätt till pension kunde ändras till skada för pensionstagaren. Eftersom ”förvärvat rätt till pension bör anses såsom en enligt 6 § i regeringsformen finsk medborgare tillförsäkrad

rätt, vilken endast kan inskränkas eller upphävas i den ordning ändring av grundlag förutsätter”¹³⁵ och då sådan lagstiftning var rikets uteslutande behörighet hade landstinget överskridit sin behörighet.¹³⁶ En ny lag antogs 30.9.1940 och godkändes 29.11.1940 (ÅFS 1940/10). HD gav nu inget utlåtande. Enligt ÅD hade det underkända stadgandet utesluts.¹³⁷

3.6.2 Felaktig delegering till landskapsnämnden

En ny version av *landskapslagen om barnskydd* antogs 1.12.1939 och förordnades att förfalla 24.5.1940. Inget utlåtande från ÅD hade begärts in. I HD (utlåtandet på finska) ansåg majoriteten (3–2) att landskapslagen fortfarande anförtrodde landskapsnämnden uppgifter utan socialministeriets hörande och att den därför återigen skulle falla. Minoriteten ansåg att de förvaltningsuppgifter som anförtrotts landskapsnämnden föll inom landskapets lagstiftningsbehörighet och att lagen därför kunde godkännas samt rikets allmänna intresse inte heller läderats. RP:s beslut konstaterade bara att landskapslagen innebar ett överskridande av landstingets behörighet.¹³⁸ Ingen ny lag stiftades.

Landskapslagen angående handel i öppen butik med begagnade varor samt skrot och lump antogs 29.11.1941 och förordnades att förfalla av RP 27.3.1942. Anledningen var, enligt RP:s beslut, att landskapsnämnden i 26 § ”förlänas sådan lagstiftningsbefogenhet, att den vid behov skulle äga rätt att utfärda närmare bestämmelser angående tillämpningen av landskapslagen”¹³⁹, vilket inte överensstämde med Sjl.

ÅD skrev att handeln i öppen butik med begagnade varor samt skrot och lump hänförs till de reglementerade näringarna genom rikslagstiftning under 1940 och 1941. Landskapslagen recipierade riksförordningen på området, med överföring av befogenheter till landskapsnämnden och magistraten i Mariehamn. Näringarna, även reglementerad näring, var landskapets behörighet med undantag för grunderna för rätt att idka näring och yrke enligt Sjl:s 9 § 2 mom. 8 punkten. ÅD konstaterade att praxis gällande ”omfattningen av begreppet ’grunderna för rätt att idka näring’ [...] ofta varit rätt svävande”.¹⁴⁰ Sedan sammanfattades majoritetens syn på vad grunderna innebar. ÅD fann att landskapslagen låg inom landstingets behörighet, men konstaterade att landstinget i 26 § om landskapsnämndens befogenhet att vid behov utfärda närmare bestämmelser rörande tillämpningen av lagen kunde anses ha överträtt sin lagstiftningsbehörighet. Även HD (utlåtandet på finska) kom till samma slutsats.¹⁴¹

En ny lag stiftades 3.12.1942 och godkändes 12.2.1943 (ÅFS 1943/10). HD gav då inget utlåtande. Enligt ÅD hade det underkända stadgandet ändrats så att närmare bestämmelser vid behov skulle utfärdas genom särskild landskapslag.¹⁴²

Landskapslagen om offentliga nöjen på landsbygden och landskapslagen om offentliga nö-

¹³⁵ Ibid., 159.

¹³⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 156-159.

¹³⁷ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 171-172.

¹³⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 164-167.

¹³⁹ Ålandsdelegationen, *VII serien*, 90.

¹⁴⁰ Ibid., 87.

¹⁴¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 87-90.

¹⁴² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 110-111.

jen i Mariehamn antogs 28.2.1942 och förordnades att förfalla av RP 19.6.1942. Anledningen liknade fallet ovan, även om RP:s beslut i dessa båda fall bara fastslog att landskapslagarna innebar ett överskridande av landstingets lagstiftningsbefogenhet. ÅD och HD behandlade lagarna i två separata utlåtanden var, men dessa var nästan identiska.

I landskapslagarnas 11 respektive 14 §§ stadgades följande: "Landskapsnämnden äger, där synnerliga skäl sådant påfordra, förbjuda anordnande av offentliga nöjen eller meddela allmänna inskränkande bestämmelser beträffande dem".¹⁴³ Enligt riksförordningens 10a § hörde denna rätt till inrikesministeriet. HD (utlåtandena på finska) ansåg att det var oklart om landskapslagarna med den formuleringen avsåg att bevilja landskapsnämnden rätt att utfärda allmänna bestämmelser för offentliga nöjeställningar som skulle innehålla rättsnormer vars utfärdande hörde till området för lagstiftning. Bestämmelserna ifråga var utformade i den lydelse att de kunde anses ge denna behörighet till landskapsnämnden och skulle således medföra ett överförande av landstingets lagstiftningsbehörighet till landskapsnämnden, vilket stod i strid med Sjl.

ÅD hade också uppmärksammat detta i sina utlåtanden, men kom till slutsatsen att landstinget enligt landstingshandlingarna på alla sätt hade försökt undvika att delegera lagstiftningsbefogenhet till landskapsnämnden. Utlåtandena fortsatte:

De befogenheter, om vilka här är fråga, äro givetvis ägnade att medföra generella rättsverkningar utåt, men avse begreppsenslignat utfärdande av politirättsliga ordningsföreskrifter, som visserligen uti nu föreliggande fall i riket hänförs till den administrativa lagstiftningskategori, men som enligt landskapsförfattningens principer närmast äro att anse såsom förvaltningsverksamhet inom vissa av landstinget lagfästa gränser. Befogenheten för landskapsnämnden såsom administrativ förvaltningsmyndighet att meddela påbud, förbud och befallningar enskilda personer och underlydande organ till efterrättelse kan nämligen direkt härledas ur självstyrelselagens grundsatser.¹⁴⁴

ÅD påpekade även att landstinget uteslutit de sista orden ur motsvarande rikslagsparagraf, som stadgade om verkställande myndigheters befogenhet att meddela närmare föreskrifter angående tillämpningen av förordningen. Trots detta kom alltså HD och RP till en annan slutsats.¹⁴⁵ Nya versioner av lagarna antogs 30.11.1943 och godkändes 10.3.1944 (ÅFS 1944/12 och 1944/13). Enligt ÅD hade de underkända stadgandena nu uteslutits.¹⁴⁶

Landskapslagen om läroplikt i landskapet Åland antogs 5.3.1951 och förordnades att förfalla av RP 29.6.1951. Landstinget antog under 1924 två läropliktslagar som förordnades att förfalla 1924 respektive 1925. Därefter hade ingen ny lag antagits. ÅD konstaterade att rikslagen hade tillämpats på Åland istället, trots att endast de delar som var rikets behörighet borde vara gällande på Åland. ÅD konstaterade att uttrycket "grunderna för undervisningsväsendet" hade "lämnat rum för osäkerhet rörande de legala gränserna mellan rikets och landskapets befogenhet" när de två tidigare lagarna stiftades. Utlåtandet fortsatte:

Med sagda uttryck synes böra förstås de grundläggande föreskrifter, som giva säkerhet för att undervisningsväsendet motsvarar de krav, staten i sitt eget intresse finner nödigt

¹⁴³ Ibid., 97.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 96-104.

¹⁴⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 147-152.

upprätthålla. Jämväl inneligger i antydda förbehåll, att statens resp. kontrollorgan böra tillerkännas befogenhet att hålla tillsyn över undervisningens olika grenar, såvitt angår övervakandet av att "grunderna" behörigen iakttagas. Gränslinjen mellan rikets och landskapets lagstiftningsområden blir dock härigenom icke fullt klar. Stadgandet om "grunderna" har på detta för landskapets kulturautonomi så viktiga gebit medfört ett otydlighetsmoment, en tydligare anpassning av landskapets lagstiftningskompetens har man sökt uppnå genom de regeringspropositioner angående självstyrelselagens revision, som åren 1946 och 1948 förelagts riksdagen.¹⁴⁷

ÅD menade att stadgandet om "'grunderna' [...] ej får till sin innebörd och räckvidd extenderas utöver det syftemål, som av lagstiftaren avsetts".¹⁴⁸

ÅD återgav HD:s resonemang från utlåtandet över den andra läropliktslagen, där domstolen ansåg att landstinget borde ha angett vilka delar som var rikets respektive landskapets behörighet. ÅD redogjorde sedan för "en numera i alla instanser stadgad praxis" gällande blandade lagar och hur läropliktslagen enligt denna praxis borde bedömas:

Landstinget bör anses berättigat att med eller utan ändringar i de delar, som hänföres till landskapets behörighet, recipiera vederbörande författning som ett enhetligt systematiskt uppställt lagkomplex. Förutsättningen för lagligheten av ett dylikt förfarande är dock, att stadgande hörande till rikslagstiftningen, äro i sak fullt överensstämmande med vederbörande rikslag. En differentiering av resp. stadganden i landstingsbeslutets ingress eller text har icke ansetts vara obligatorisk. Den strängare ståndpunkten beträffande handläggningen av lagar av blandad natur, som intagits av Högsta domstolen vid granskningen av de tidigare landstingsbesluten angående läropliktslagen, har numera blivit i rättstillämpningen i vissa avseenden modifierad.¹⁴⁹

ÅD gick igenom de stadganden som eventuellt ingrep i rikets lagstiftningsbehörighet. Mest utrymme ägnades åt de bestämmelser som motsvarade 6, 19, 21 och 22 §§ i rikets läropliktslag, alltså de paragrafer som i den senaste landskapslagen om läroplikt underkänts av HD eftersom landstinget där överförde befogenheter av "grundläggande natur" från Statsrådet till landskapsnämnden. I den nu antagna lagen hade återigen dessa förvaltningsuppgifter överförts till landskapsnämnden. ÅD försökte därför utreda om dessa uppgifter var att hänföra till "grunderna för undervisningsväsendet" eller inte, och ansåg det nödvändigt att "söka klargöra lagstiftarens mening med sagda uttryck".¹⁵⁰

Utgående från gällande Sjl gick det inte att få någon större klarhet i frågan. ÅD sökte därför ledning i regeringens under senare år tillkomna propositioner för ändring av Sjl. Slutsatsen blev då att "grunderna", och därmed rikets behörighet, bara skulle motsvara "bestämmelser om läropliktens utsträckning med avseende å lärotvång underkastat barn och de åldersår, under vilka lärotvång tillämpas".¹⁵¹ ÅD ansåg att rikslagens 6, 19, 21 och 22 §§ inte berörde dessa frågor och att befogenheterna därför kunde överföras på landskapsnämnden.

ÅD:s majoritet ansåg därmed att lagen kunde godkännas. Två ledamöter (Beckman och Castrén) yttrade en avvikande åsikt, som även HD omfattade. Enligt dem hörde rikslagens

¹⁴⁷ Ålandsdelegationen, *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. VIII serien. Åren 1951-1956* (Helsingfors, 1960), 126.

¹⁴⁸ Ibid., 127.

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ Ibid., 129.

¹⁵¹ Ibid.

6 §, som stadgade om uppdelning i folkskoledistrikt inom en kommun, till grunderna för undervisningsväsendet, eftersom bestämmelserna i detta lagrum ansetts så viktiga att förslag till distriktsindelning i vissa situationer måste underställas Statsrådet för fastställelse. De uppgifter som i stöd av nämnda paragraf hörde till skolstyrelsen hade enligt landskapslagens 6 § anförtrotts landskapsnämnden, men medan skolstyrelsen skulle underställa Statsrådet kommunernas förslag till distriktsindelning om skolstyrelsen ansåg att den utförts på ett sätt som uppenbarligen avsåg att befria kommunerna från deras skyldigheter, hade Statsrådet i landskapslagen frångått denna beslutanderätt. Enligt 22 § i rikslagen kunde även Statsrådet i vissa särskilda situationer bevilja undantag från bestämmelserna om distriktsindelning. I landskapslagen hade denna bestämmelse utelämnats och ersatts med 19 §, enligt vilken landskapsnämnden skulle kunna bevilja undantag istället. Enligt ÅD:s minoritet och HD hörde även denna fråga till grunderna för undervisningsväsendet. De menade därför att landstinget överskridit sin lagstiftningsbehörighet i 6 och 19 §§.

I RP:s beslut konstaterades att 6 och 19 §§ i landskapslagen berörde grunderna för undervisningsväsendet, och eftersom de avvek från motsvarande bestämmelser i rikslagen hade landstinget överskridit sin lagstiftningsbefogenhet.¹⁵² Denna gång underkändes alltså bara två paragrafer, fastän det var samma Sjl som låg till grund för bedömningen. En ny lag om läroplikt antogs 1952, efter att den nya Sjl trätt i kraft, och underkändes även den under 1953.

3.6.3 Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen

Landskapslagen om kommunala val i landskapet Åland antogs 1.3.1941 och förordnades att förfalla av RP 13.6.1941. ÅD konstaterade att landstingsbeslutet utgjorde en kodifiering av landskapets kommunala vallagstiftning. Delegationen gick igenom lagen på de punkter där den avvek från rikslagarna, först på de punkter som var landskapets behörighet och sedan de som var rikets behörighet. Gällande två stadganden rådde det tveksamhet:

Slutligen observeras i 12 § 3 mom. och 44 § avvikelser mellan rikets och landskapets vallag, vilka påkalla uppmärksamhet i kompetensavseende. Först berörda lagrum i rikets lag innehåller hänvisning till de genom lagen av den 25 maj 1934 införda restriktionerna med avseende å valbarhet till kommunala förtroendeuppdrag på grund av statlig och samhällslig otillförlitlighet. 44 § upptager åter ett andra moment av innehåll, att allmän åklagare äger rätt att anföra besvär, där person blivit vald, ehuru han jämlikt 1934 års lagstiftning ej är valbar. Enär bestämmelserna i 1934 års lag icke blivit av landskapet recipierade och dessa inskränkningar i valbarheten på Åland anses sakna praktisk betydelse, har ur landstingsbeslutet hänvisningen i 12 § och det andra momentet av 44 § utelämnats. Likaledes har från 12 § 3 mom. slutmeningen i rikets lag bortlämnats, vilket stadgande behandlar det fall, att i valmansförenings kandidatlista upptagits person, som ej är valbar. Antecknas bör, att de nu utelämnade föreskrifterna icke ingå i gällande kommunala vallag för landskapet, vilken tillkommit innan förenämnda restriktioner i riket trädde i kraft.¹⁵³

ÅD ansåg att det var en tolkningsfråga om dessa stadganden gällande valbarhet var rikets exklusiva behörighet eller inte. Om de sågs som rikets behörighet menade ÅD att de ändå skulle gälla direkt på Åland, oavsett om de recipierades i landskapslagen eller inte. Utlåtandet fortsatte:

¹⁵² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 126-132.

¹⁵³ Ålandsdelegationen, *VII serien*, 65.

Någon ovillkorlig skyldighet för landstinget att upptaga enskilda stadganden hörande till rikslagstiftningen enligt den för lagar av blandad natur vedertagna regeln föreligger icke, utan står det landstinget fritt att avgöra, huruvida ett dylikt stadgande intages eller ej. Denna grundsats har även i praxis vunnit erkännande, ehuru å andra sidan det ur lagteknisk synpunkt bör anses önskvärt, att landskapsmyndigheterna konsekvent begagna sig av de kodifieringsmöjligheter, som stå dem till buds.¹⁵⁴

Majoriteten ansåg därför att lagen kunde träda i kraft. Två av fem ledamöter ansåg dock att eftersom landstinget enligt motiveringen till beslutet haft för avsikt att kodifiera samtliga stadganden av såväl landskaps- som rikslagstiftningsnatur borde ha tagit med även ovan nämnda stadganden. Även om denna omständighet "icke hade någon större praktisk betydelse"¹⁵⁵ hemställde dessa två ledamöter huruvida den utgjorde hinder för att beslutet skulle träda i kraft.

HD (utlåtandet på finska) i sin tur ansåg att landstinget genom att avstå från att införa ifrågavarande 12 och 44 §§ i landskapslagen gav uppfattningen att stadgandena inte skulle vara gällande på Åland, och landstinget hade därför enligt HD:s uppfattning överskridit sin lagstiftningsbehörighet. RP:s beslut fastslog att rikets kommunala vallags 12 och 44 §§ om icke-valbarhet och besvärshandling för allmän åklagare i visst fall hade "utelämnats från motsvarande lagrum i landskapslagen, ehuru nämnda stadganden böra anses vara av rikslagstiftningsnatur".¹⁵⁶ Landstinget hade därmed överskridit sin behörighet.¹⁵⁷

En ny lag antogs 3.3.1945 och godkändes 20.12.1945 (ÅFS 1946/6). Enligt ÅD hade rikets kommunala vallag ändrats 1.12.1944, och i landskapslagen hade 12 och 44 §§ recipierats ordagrant enligt den nya lydelsen.¹⁵⁸

Landskapslagen om ändring av 26 och 127 §§ i Ålands landstings beslut om antagande av kommunallag för landskommunerna i landskapet Åland, utfärdat den 21 augusti 1930 antogs 1.3.1941 och förordnades att förfalla av RP på okänt datum, men förmodligen 6.6 eller 13.6.1941. Anledningen var densamma som i fallet ovan och anmärkningen gällde 127 §. I den hade inte tagits med rätten för klagande att insända besvärshandlingar som fanns i rikets kommunallagar. Detta stadgande hade tillkommit i rikslagstiftningen genom ändringar som gjorts efter att den ursprungliga landskapslagen stiftats. ÅD kom till samma slutsatser som i fallet ovan, alltså att utelämnandet inte innebar ett ingrepp i rikets lagstiftningsmakt, att det var önskvärt att landskapsmyndigheterna använde sig av tillgängliga kodifieringsmöjligheter, men att "någon ovillkorlig skyldighet för landskapet att upptaga enskilda stadganden av rikslagstiftningsnatur föreligger icke och har detta icke heller alltid i praxis iakttagits".¹⁵⁹ Som i fallet ovan hade återigen två ledamöter en avvikande åsikt och menade att landstingsbeslutet borde ha beaktat den ändring som skett i motsvarande rikslagstiftning.

HD (utlåtandet på finska) ansåg att landstinget hade överskridit sin behörighet genom att inte beakta ändringen i rikets kommunallagar. I RP:s beslut konstaterades att landstinget

¹⁵⁴ Ibid., 66.

¹⁵⁵ Ibid.

¹⁵⁶ Ibid., 68.

¹⁵⁷ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 64-68.

¹⁵⁸ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 215-219.

¹⁵⁹ Ibid., 70.

genom att utelämna stadganden från 127 § om rätt för klagande att insända besvärshandlingar, vilka fanns med i rikets kommunallagar, hade överskridit sin behörighet.¹⁶⁰ Just dessa två paragrafer i kommunallagen ändrades inte igen.

Landstingsordningen för landskapet Åland antogs 3.12.1942 och förordnades att förfalla av RP 2.4.1943. Anledningen var enligt RP:s beslut att stadganden om icke-valbarhet i riksdagsordningens 7 § utelämnats från landstingsordningen fastän de var av rikslagstiftningsnatur. Enligt HD (utlåtandet på finska) stadgades i landstingsordningens 5 § att valbar till landstingsman var envar som har rösträtt, vilket alltså avvek från riksdagsordningens 7 §. Enligt riksparagrafen var den som hade dömts till straff för hög- eller landsförräderi, medhjälp till sådant brott eller förberedelse eller försök till sådant brott, förlustig valbarhet till riksdagsman åtminstone till utgången av sex år, när denne helt avtjänat sitt straff och till dem övriga straffpåföljder. Förlustig sin valbarhet var även den som var åtalad för något av de nämnda brotten eller mot den som vederbörande åklagare, för nämnda brott, inlämnat åtalsskrift till rätten.

HD ansåg att inskränkningar i valbarheten grundade sig på brottsliga gärningar och därför var sådana vars stiftande hörde till rikets lagstiftande organ, även om det var fråga om valbarhet till landstinget. Av sakens natur följde att det som stadgades i 7 § riksdagsordningen om valbarhet till riksdagen skulle tillämpas i detta hänseende på valbarhet till landstinget. Då landstinget inte medtagit bestämmelser om ifrågavarande begränsningar i valbarheten gavs lagtillämparen den uppfattningen att desamma inte skulle vara i kraft för landstingets del. Därför ansåg HD att landstinget överskridit sin lagstiftningsbehörighet.

I ÅD hade två ledamöter samma uppfattning som HD. Majoriteten (tre ledamöter) ansåg dock att inskränkningarna naturligtvis gällde på Åland ifråga om riksdagsmannauppslag, men att de inte kunde

[...] ex analogia tillämpas såsom rikslagstiftning i fråga om valbarhet till landstingsman. Det ankommer å landstinget enligt [självstyrelse]lagens 5 § att, på sätt även skett, genom landskapslag inom de av grundlagen fastställda gränserna bestämma de inskränkningar beträffande valbarheten till landstingsmannavärv, som anses lämpliga för landskapets vidkommande.

Tanken att ett allmänt riksintresse möjligen kunde fordra, att stadgandet om ovanberörda inskränkning i valbarheten bort i landskapslagen recipieras, vilket innebure, att det vore av rikslagstiftningsnatur, kunde delegationens majoritet icke omfatta, enär rikets intressen redan beaktats genom förbehållen i 5 § självstyrelselagen och denna icke finge extenderas. Därtill kommer, att alla till rikslagstiftningen hörande stadganden gälla på Åland, vare sig desamma recipieras i landskapslag eller icke. Även om landstinget ansetts hava rätt att i landskapslag för sammanhangets skull recipiera stadganden av rikslagstiftningsnatur, föreligger dock ingen skyldighet i detta avseende, lika litet som landstinget kan sägas ha överskridit sin lagstiftningsbehörighet, då det underlåtit att begagna sig av denna möjlighet.¹⁶¹

ÅD:s majoritet ansåg alltså att lagen kunde träda i kraft, men HD och RP gjorde en annan bedömning.¹⁶² En ny landstingsordning antogs först 4.12.1950 och godkändes 9.3.1951

¹⁶⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 69-72.

¹⁶¹ *Ibid.*, 116-117.

¹⁶² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 115-119.

(ÅFS 1951/14).

Landskapslagen angående utarrendering av staten tillhöriga, i landskapets vård befintliga boställen och av dem bildade huvud- eller stomlägenheter samt odlings- och bostadslägenheter antogs 3.12.1942 och förordnades att förfalla av RP 2.4.1943. Inget utlåtande från ÅD hade begärts in.

Enligt HD (utlåtandet på finska) innehöll landskapslagens 5 § bestämmelser om vad som vid utarrendering skall erfordras av sökanden till boställen och av dem bildade fastigheter. Dessa bestämmelser upprepade bestämmelserna i motsvarande rikslag (30.3.1922) förutom att landskapslagen dessutom krävde att sökanden uppfyllde Garantilagens bestämmelser om rätt att förvärva och besitta fast egendom på Åland. Eftersom Garantilagen uttryckligen begränsade rätten att äga fast egendom på Åland kunde man, enligt HD, inte utan vidare dra slutsatsen att densamma skulle tillämpas på uthyrning av tjänstebostad. Landskapslagens 5 § 2 mom. 1 punkten och 3 mom. var i strid med principerna i rikets lagstiftning, enligt vilka varje medborgare har lika rätt att hyra tjänstebostad. Därmed hade landstinget överskridit sin lagstiftningsrätt. Dessutom ansåg HD att det borde ha införts en bestämmelse om att HFD var besvärshöjden, men det var på grund av 5 § som lagen fick falla.

I RP:s beslut fastslogs bara att sagda landskapslag berörde ärenden som var förbehållna republikens lagstiftande organ.¹⁶³ En ny lag antogs 31.7.1943 och godkändes 10.12.1943 (ÅFS 1944/2). Varken ÅD eller HD verkar ha gett något utlåtande, om de inte saknas i ÅD:s utgåva. Ur 5 § har i vilket fall hänvisningarna till Garantilagens bestämmelser uteslutits.

Brandlagen för landskommunerna i landskapet Åland och brandstadgan för landskommunerna i landskapet Åland antogs 27.2.1943 och förordnades att förfalla av RP 12.7.1943. ÅD, HD och RP hanterade de två lagarna i ett utlåtande var. I RP:s beslut konstaterades att enligt 15 § 4 mom. i brandlagen kunde den personliga handlingsfriheten inskränkas i administrativ väg, medan rikslagen specificerade inskränkningarna i den personliga handlingsfriheten i själva lagen; att brandstadgans 22 § stadgade att medlem av allmän eller frivillig brandkår inte fick förvägras ledighet för att delta i brandövning av arbetsgivare eller arbetsledare, ”såvida ledigheten utan synnerlig olägenhet kan medgivas”¹⁶⁴, fastän någon motsvarighet inte fanns i rikslagstiftningen; samt att i brandlagen inte fanns ”något stadgande om skyldighet att erlagga ersättning åt enskild person, som vid släckningsarbete blivit utsatt för olycksfall, varigenom person, som vid uppfyllandet av sådan medborgerlig plikt blivit utsatt för olycksfall på Åland, skulle råka i sämre ställning”¹⁶⁵ än på andra håll i riket. Det var alltså i det första fallet ett stadgande som avvek från rikslagstiftningen, i det andra ett stadgande som saknade motsvarighet i rikslagstiftningen och i det tredje ett stadgande som saknades i jämförelse med rikslagstiftningen. Beslutet följde HD:s utlåtande (på finska).

ÅD:s majoritet ansåg att det var uppenbart att brandlagens 15 § 4 mom. om inskränkningar i den personliga handlingsfriheten avsåg de bestämmelser som ingick i brandstadgan. En medlem ansåg dock att stadgandet var alltför generellt avfattat och kunde leda till att en myndighet utfärdade föreskrifter som begränsade den personliga handlingsfriheten alltför långt. Angående brandstadgans 22 § att ledighet inte fick förvägras yttrades

¹⁶³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 123-125.

¹⁶⁴ *Ibid.*, 131.

¹⁶⁵ *Ibid.*

även betänkligheter i ÅD. En minoritet om två ledamöter ansåg att stadgandet föll inom landskapets behörighet. Majoriteten var tveksam, men något definitivt beslut finns inte i utlåtandet. Över de två lagarna som helhet finns inte heller något definitivt utlåtande – ÅD konstaterade bara att brandlagen inte kunde träda i kraft utan att också brandstadgan gjorde det och att de därför måste föredras samtidigt för RP. ÅD kommenterade inte avsaknaden av stadgandet om ersättning.¹⁶⁶

Nya versioner av lagarna antogs 30.11.1943 och godkändes 23.3.1944 (ÅFS 1944/15 och 1944/16). Enligt RP:s beslut överensstämde alla stadganden av rikslagstiftningsnatur nu med rikslagstiftningen.¹⁶⁷

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om kommunalförvaltning i Mariehamn, utfärdad den 31 december 1931 antogs 29.11.1943. RP:s beslut saknas i ÅD:s publikation (det har blandats ihop med ett annat beslut om en landskapslag från 20.2.1944). Det är således oklart om och när lagen förordnades att förfalla. Den finns inte med i ÅFS, så RP:s beslut bör ha varit negativt.

Enligt ÅD berörde beslutet ändringar i 11 och 87 §§, den första om restriktioner i valbarhet och den andra om beskattning. ÅD upprepade sin gällande den kommunala vallagen yttrade åsikt om att det var tveksamt om valbarhet var att hänföra ”till grunderna för den kommunala rösträtten” och således rikets behörighet. Dessutom upprepades delegationens åsikt att landstinget inte borde vara skyldigt att uppta stadganden av rikslagstiftningsnatur i lagar av blandad natur, eftersom de borde vara gällande oavsett. HD:s motsatta tolkning i frågorna upprepades också. Utlåtandet fortsatte:

För att icke äventyra landskapslagens godkännande har landstinget nu i 11 § av det föreliggande landstingsbeslutet såsom ett 2 mom. upptagit stadgandet i motsvarande moment av rikslagens 11 § enligt ordalydelsen i 1934 års rikslag. Härvid har landstinget förbisett, att sistsagda lag i rikets kommunallag för städerna infört en ny 11a §, innehållande bestämmelser därom, att kommunalt förtroendeuppdrag upphör, då vederbörande förverkat sin valbarhet, ävensom att person, som ställts under åtal för brott, som i 11 § 2 mom. sägs, skall under den tid rättegången varar avhållas från handhavande av sitt kommunala förtroendeuppdrag. Dessa bestämmelser har utelämnats från landskapslagen.¹⁶⁸

ÅD:s majoritet ansåg att de två stadgandena i rikslagen stod i ”ett organiskt samband”, och att uteslutandet av 11a § var ”ägnad att vid lagtillämpningen vålla osäkerhet och synes utgöra hinder för landstingsbeslutets trädande i kraft”.¹⁶⁹ Två medlemmar ansåg dock, baserat på olika resonemang, att utelämnandet inte var något problem.

HD (utlåtandet på finska) ansåg att 11 § 2 mom. och 11a § i rikslagen var beroende av varandra. Begränsningarna i valbarhet grundade sig på brottsliga gärningar och var rikets behörighet, och skulle således tillämpas direkt i landskapet. Utelämnandet av bestämmelserna i rikslagens 11a § innebar att landstinget bibringat rättstillämparen den uppfattningen att bestämmelserna inte skulle vara i kraft i landskapet. Landstinget hade överskridit sin behörighet genom att inte recipiera båda stadgandena. Vad gällde ändringarna

¹⁶⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 126-131.

¹⁶⁷ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 158-164.

¹⁶⁸ *Ibid.*, 167-168.

¹⁶⁹ *Ibid.*, 168.

om kommunalbeskattning i 87 § avvek de från motsvarande bestämmelser i stadsbeskattningen, men dessa avvikelser ansågs påkallade av lokala förhållanden.¹⁷⁰

Ny lag med ändring av 11 och 87 §§ antogs 3.3.1945 och godkändes 20.12.1945 (ÅFS 1946/7). Varken ÅD, HD eller RP nämnde att en tidigare version av lagen fått förfalla. 11 § hade nu ett fjärde moment: "Förverkar till kommunalt förtroendeuppdrag vald person sin valbarhet, upphör hans uppdrag." Enligt HD motsvarade detta rikslagen enligt ändring 1.12.1944.¹⁷¹

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om kommunallag för landskommunerna i landskapet Åland, utfärdad den 21 augusti 1930 antogs 2.12.1947 och förordnades att förfalla av RP 5.3.1948. Anledningen var enligt RP:s beslut att landskapslagens 67 § 3 mom. innehöll ett stadgande om statens skyldighet att erlagga kommunalskatt på inkomst från sina skogar belägna i landskapet. Detta stadgande avvek i sak från motsvarande stadganden i riket och pålade även staten större skattskyldighet till kommunerna än vad rikslagstiftningen i allmänhet stadgade.

HD (utlåtandet på finska) konstaterade att landstinget hade rätt att anta landskapslagar inom kommunlagstiftningens område och även skattelagar. Undantaget var grunderna för kommunal rösträtt. Endast landskapslagens 67 § 3 mom. gav anledning till anmärkning. HD ansåg att landskapet Åland i statsrättsligt hänseende hade en sådan ställning i förhållande till staten att landstinget inte hade makt att stifta lagar om statens skattskyldighet. För att få en enhetlig lagstiftning var det dock i praktiken tillåtet att införa bestämmelser av rikslagstiftningsnatur i en landskapslag, under förutsättning att de var av samma innehåll som motsvarande bestämmelser i rikslag. Nämda moment skiljde sig i sak från rikets bestämmelser om beskattning av skogsinkomst på så sätt att staten skulle erlagga mer i kommunalskatt enligt landskapslagen än vad som gällde i riket. Att landstingets beslut var betydelselöst i praktiken, eftersom statens egendom på Åland överlämnats till landskapet med undantag av egendom som användes för statens behov, som enligt lagen var skattefri, invercade inte vid bedömningen av behörighetsfördelningen.

I ÅD rådde oenighet. Två medlemmar kom till i princip samma slutsats som HD. En medlem ansåg att landstinget inte skulle ha behörighet att bestämma om statens skattskyldighet till kommunerna, men att stadgandet ändå kunde träda i kraft eftersom det skulle komma att sakna praktisk betydelse. De sista två medlemmarna ansåg att landstinget hade behörighet att reglera statsverkets skattskyldighet till kommunerna, eftersom kommunallagstiftningen var överförd till landskapet i sin helhet och staten gällande sitt jordinnehav på Åland borde inta samma ställning som enskild fastighetsägare.¹⁷² Lagen ändrades flera gånger efter det, men vad jag har kunnat hitta inte just 67 §.

Landskapslagen om skogsvårdsföreningar i landskapet Åland antogs 3.3.1949 och förordnades att förfalla av 30.6.1949. ÅD hade inte några anmärkningar mot lagen. Enligt RP:s beslut, som följde HD:s utlåtande (på finska), konstaterades att i landskapslagens 12 § stadgades "att om ändringsansökan beträffande skogsvårdsavgift och om avgiftens in- drivning genom utmätning skall gälla vad om kommunaltaxering är stadgat". Detta gällde alltså rättegångs- och utsökningsväsendet som enligt 9 § 2 mom. 8 punkt SjöL var rikets

¹⁷⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 167-170.

¹⁷¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 210-212.

¹⁷² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 269-274.

behörighet. Praxis hade varit att "då en landskapslag till sina huvuddelar hör till landstingets lagstiftningsområde, en sådan lag har godkänts såsom landskapslag, såframt däri ingående stadganden från rikslagstiftningens område överensstämmer med motsvarande stadganden i för riket gällande lag". Men då det för skogsvårdsföreningar ännu inte fanns någon rikslag, även om en regeringsproposition lämnats, och då skogsvårdsavgiften inte kunde jämföras med kommunalskatt hade landstinget överskridit sin behörighet.¹⁷³ En ny lag antogs 12.1.1951 och godkändes 4.4.1952 (ÅFS 1952/10), alltså efter att nästa SjöL trätt i kraft.

Landskapslagen angående stadsplanlag för Mariehamns stad med omnejd antogs 28.11.1949 och förordnades att förfalla av RP 24.3.1950. ÅD och HD (utlåtandet på finska) konstaterade att stadsplanlagstiftningen var landstingets behörighet med undantag för privat- och processrättsliga stadganden och expropriationsbestämmelser som rörde annat än landskapets behov. Dessa behövde således överensstämmer med rikslagstiftningen, men så var inte fallet gällande vissa privat- och processrättsliga stadganden i landskapslagen ifråga. ÅD skrev att avvikelserna förmodligen berodde dels på att landstinget utgått från ett förslag till ny rikslag på området som ännu inte antagits, dels på att man också utgått från den nya SjöL, enligt vilken expropriationsrätten helt skulle överföras till landskapet, vilken heller inte hade antagits ännu vid granskningen av landskapslagen. RP:s beslut fastslog att flera stadganden stod i strid med rikets stadsplanlagstiftning till den del den var rikets behörighet och att landstinget därför hade överskridit sin behörighet.¹⁷⁴ Ny lag om stadsplan för Mariehamn antogs först 1955 och även den fick förfalla.

Landskapslagen om kommunala hemsystrar i landskapet Åland antogs 4.12.1950 och förordnades att förfalla 9.4.1951. ÅD skrev att syftet med lagen var att ordna hemvårdsverksamheten med anledning av att i riket stiftats en lag om kommunal hemvårdshjälp. Landskapslagen följde till stor del rikslagen. En av de saker som skiljde var att de förvaltningsuppgifter som enligt rikslagen ankom på socialnämnderna enligt landskapslagen skulle skötas av de kommunala vårdnämnderna. HD fällde år 1939 landskapslagen om kommunala vårdnämnder med hänvisning till att flera av vårdnämndernas förvaltningsuppgifter hörde till de delar av socialvården som var rikets behörighet (lösdrivares behandling, moderskapsunderstöd, barnskydd m.m.). Därför hade de kommunala vårdnämnderna på Åland fungerat i enlighet med rikslagen från år 1936.

Genom antaganden av rikslagen om förvaltningen av socialvården år 1950 hade dock lagen om kommunala vårdnämnder blivit upphävd. ÅD menade att den nya lagens 5 § 1 mom. gav möjlighet att ordna socialvårdsförvaltningen på andra sätt än vad som stadgades i lagen. Därför ansåg ÅD att det faktum att de åländska vårdnämnderna behållits som organ för de lokala förvaltningsuppgifterna på hemvårdens område inte stod i strid med rikslagen. Enligt ÅD kunde därför lagen godkännas.

HD (utlåtandet på finska) ansåg emellertid att även rikslagen om förvaltningen av socialvården på samma grunder som den för kommunala vårdnämnder borde anses gälla direkt på Åland. Enligt den nya lagens 4 § skulle den lokala förvaltningen handhas av kommunal socialnämnd. Enligt 5 § kunde som nämnt socialvårdens förvaltning i kommunerna ordnas på annat sätt än vad som stadgas i lagen, men eftersom sådant reglemente enligt 16 §

¹⁷³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 318-320.

¹⁷⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 340-342.

skulle fastställas av socialministeriet ansåg HD att kommunal hemvård inte kunde anförtros kommunala vårdnämnder genom landskapslag. HD menade därför att landstinget överskridit sin behörighet och att landskapslagen skulle förfalla.

RP återremitterade ärendet för ny prövning till HD, vilket var mycket ovanligt förekommande. HD stod dock fast vid sitt tidigare beslut och lagen förordnades därför att förfalla av RP med hänvisning till att landstinget överskridit sin lagstiftningsbehörighet.¹⁷⁵ Ny lag stiftades 1.12.1951 och godkändes 4.4.1952 (ÅFS 1952/9). En landskapslag om förvaltningen av socialvården hade stiftats 27.6.1951 i vilken de kommunala vårdnämnderna hade gjorts om till socialnämnder. Lagen om kommunala hemsystrar följde denna nya organisation och kunde därför godkännas.¹⁷⁶

3.6.4 Berör rikets behörighet

Landskapslagen angående sigill för självstyrelsemyndigheterna samt landskapsförvaltningen underlydande ämbetsverk och tjänstemän ävensom kommunala myndigheter i landskapet Åland antogs 4.12.1950 och förordnades att förfalla 6.4.1951. Lagen reglerade sigillen för landskapets myndigheter och tjänstemän samt kommunerna, vilket var landskapets behörighet. Dock reglerades även länsmännens sigill som av både ÅD och HD ansågs vara statstjänstemän. I ÅD fanns en avvikande åsikt.

HD skrev att den högsta övervakningen av polisverksamheten och därmed hörande verksamhetsgrenar ankom på landshövdingen, som representerade rikets polisförvaltning. För att sköta polisförvaltningen i landskapet hade bl.a. fem länsmän tillsatts. Länsmännen utnämndes enligt rikets system efter samråd med landskapsnämnden av landshövdingen, som även beviljade avsked samt efter landskapsnämndens hörande befriade eller avskedade länsman från tjänst. Disciplinärt förfarande mot länsman ankom på landshövdingen. Länsmännen skulle utföra de uppgifter som rikets lagar, förordningar och reglementen ålade dem, men de skulle även följa de bestämmelser som landskapsnämnden i egenskap av polisstyrelsens representant gav dem. HD menade att även om länsmän verksamma på Åland skall utföra polisuppgifter som hör till landskapets polisförvaltning, framgick av tidigare framställda bestämmelser att dessa länsmän, som staten avlönade, skulle anses som statens tjänstemän. Till rikets behörighet hörde att respektive ministerium fastställde sigill för sina ämbetsverk och ämbetsmän enligt Statsrådets beslut 19.1.1939. Därför ansåg HD att landstinget överskridit sin behörighet.

I RP:s beslut fastslogs bara att landstinget överskridit sin lagstiftningsbefogenhet.¹⁷⁷ Ny lag antogs 1.12.1951 och godkändes 4.4.1952 (ÅFS 1952/11). Länsmännen hade nu tagits bort från lagtexten.¹⁷⁸

Landskapslagen angående utmärkning av drivande fiskeredskap i landskapet Åland antogs 5.3.1951 och förordnades att förfalla av RP 14.6.1951. Både ÅD och HD menade att lagen inte bara berörde fiske utan även sjöfart, som enligt SjöL:s 9 § 2 mom. 11 punkten var rikets behörighet. I rikslagstiftningen fanns ännu inte uttömmande bestämmelser om utmärk-

¹⁷⁵ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, VIII serien, 96-100.

¹⁷⁶ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 154-156.

¹⁷⁷ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 106-111.

¹⁷⁸ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 165-167.

ning av fiskeredskap, men en proposition om detta hade lämnats från regeringen till riksdagen. ÅD menade därför att landskapslagen, om den fick träda i kraft och även en rikslag stiftades, skulle "åstadkomma förvirring bland sjöfartens utövare och i synnerhet i mörker vilseleda sjöfarande, som från öppna havet sökte sig till infartslederna".¹⁷⁹ Dessutom menade ÅD att problem skulle kunna uppkomma i områden där de finska och svenska territorialgränserna tangerade varandra och att detta borde lösas genom ett fördrag mellan staterna. I ÅD fanns en avvikande åsikt, då ledamoten Nordling menade att lagen inte skapade några förpliktelser för sjöfarten.

HD menade att när syftet med utmärkningen av fångstredskapen var att utvisa för sjöfarande redskapens läge och således att förhindra att sjöfarande kör över desamma, och då det inte var likgiltigt för sjöfarten hur märken som användes till sjöss såg ut och innebar, måste det anses att bestämmelserna i landskapslagen inte enbart rörde fiske utan också sjöfart. I RP:s beslut fastslogs bara att lagen berörde ärenden som är förbehållna rikets lagstiftande organ.¹⁸⁰ Någon ny lag verkar inte ha antagits, men en lag om fiske antogs 1954 (som fick förfalla 1955, ny lag antagen och godkänd 1956).

3.6.5 Kombination av flera orsaker

Berör rikets behörighet (lösdriveri m.m.); landskapsnämnden har tilldelats riksmyndigheters uppgifter och delegerats lagstiftningsmakt

Landskapslagen angående landskapsunderstöd åt barnhem i landskapet Åland antogs 3.3.1950 och förordnades att förfalla av RP 27.6.1950. ÅD:s majoritet (3–2) ansåg att lagen kunde träda i kraft. Minoriteten konstaterade dock att understöd skulle beviljas även sådana barnhem som hade hand om "andesvaga och andra barn, som äro i behov av speciell vård".¹⁸¹ Utlåtandet fortsatte:

Vården av andesvaga och med dessa jämförbara barn är en riksangelägenhet, emedan dessa barn tillhöra en kategori, som omfattar även brottsliga typer – i barnhemmet kunna intagas barn ända upp till 16 år – och unga lösdriverare, allt enligt rikets barnskyddslag av år 1936, vilken torde i detta avseende gälla även på Åland (enligt 9 § 2 mom. 8 p. självstyrelselagen).¹⁸²

Vidare konstaterades att landskapet inte hade någon egen barnskyddslag eftersom landstingets två beslut om sådana båda hade fått falla. Enligt rikets barnskyddslag kunde "förmyndarskapsrätten i vissa fall [...] fråntagas föräldrarna och överföras på vårdmyndigheterna"¹⁸³ och vårdnämnder kunde anlita barnhem för vård av barn vid behov. ÅD:s minoritet menade att om barnhem åtog sig och anförtroddes sådana uppgifter skulle barnhemmet i detta avseende vara ställt under rikets uppsikt. Detta hade inte beaktats i landskapslagen, utan rikets myndigheter hade ersatts av landskapsnämnden.

HD (utlåtandet på finska) gick på ÅD:s minoritetslinje och konstaterade även att landskapsnämnden delegerats lagstiftningsmakt vilket inte var tillåtet. RP:s beslut fastslog

¹⁷⁹ Ibid., 116.

¹⁸⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 116–119.

¹⁸¹ Ålandsdelegationen, *VII serien*, 360.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Ibid.

bara att landskapslagen innebar överskridande av landstingets lagstiftningsbefogenheter.¹⁸⁴ Någon ny lag stiftades inte.

Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen; berör rikets behörighet genom att stadga om skyldigheter för statstjänstemän

Landskapslagen angående landskapsförvaltningen i landskapet Åland antogs 5.3.1951 och förordnades att förfalla 29.6.1951. Anledningen var 50 § 2 mom. och 51 §. ÅD hade dock inga anmärkningar och ansåg att lagen kunde träda i kraft.

HD (utlåtandet på finska) skrev att 50 § innehöll bestämmelser om rättegångsförfarande, vilket enligt SjL:s 9 § 2 mom. 8 punkten var rikets behörighet. Landstinget kunde för att uppnå enhetlighet inte bestämmelser av rikslagstiftningsnatur under förutsättning att de till sitt innehåll överensstämde med rikslagen. 50 § 1 mom. överensstämde med SjL:s 33 § och 50 § 2 mom. andra meningen överensstämde med rikslagen. 50 § 2 mom. första meningen stadgade dock att landskapsnämndens föredragande för tjänstefel skulle åtalas vid Åbo hovrätt. I riket hade inte givits någon bestämmelse var sådant åtal skulle anhängiggöras. För länsstyrelse och centrala ämbetsverk stadgades i förordning att tjänsteåtal mot föredragande vid nämnda myndigheter skulle väckas vid hovrätt. Enligt HD hade landstinget uppenbarligen ansett att dessa bestämmelser skulle tillämpas analogt på landskapsnämndens föredraganden. HD menade dock att det inte hörde till landstingets behörighet att stadga var landskapsnämndens föredraganden skulle åtalas för tjänstefel.

I 51 § fanns, förutom en bestämmelse om disciplinär bestraffning, också en bestämmelse om avsättande av innehavare av landskapets tjänst eller befattning genom disciplinärt förfarande, där vad som stadgades i rikslag om avsättning av innehavare av länsstyrelses tjänst eller befattning skulle följas, dvs. tjänstemannalagen från 29.6.1926. Av sistnämnda lags 22 § framgick att dess bestämmelser skulle följas för andra än statens innehavare av tjänst eller befattning endast om en riksmyndighet utnämnt eller varit delaktig i utnämningen av sådan innehavare av tjänst eller befattning. Utnämning av innehavare av landskapets tjänst eller befattning hörde uteslutande till landskapets vederbörande organ och därför var de inte sådana innehavare av tjänst eller befattning som avsågs i tjänstemannalagen. HD menade att bestämmelserna i sagda lag om avsättande av innehavare av tjänst eller befattning genom disciplinärt förfarande inte heller kunde utsträckas att gälla innehavare av landskapets tjänst eller befattning eftersom det skulle innebära att ge statens myndigheter nya uppgifter. Enligt 8 § tjänstemannalagen ankom det nämligen på justiekanslern, när fråga var om att väcka åtal för avsättande genom disciplinärt förfarande av innehavare av tjänst eller befattning och vederbörande myndighet inte utsett offentlig åklagare, att utse kompetent person att verkställa utredning i ärendet och driva de yrkanden som framgått gentemot tjänsteinnehavaren. Enligt 19 § samma lag ankom det på tjänsteöverdomstolen att behandla besvär över disciplinära beslut. Eftersom att stadga om skyldigheter för rikets tjänstemän enligt SjL:s 9 § 2 mom. 10 punkten hörde till rikets exklusiva lagstiftningsbehörighet, hade landstinget överskridit sin lagstiftningsbehörighet.

I RP:s beslut konstaterades att landskapslagen genom 50 § 2 mom. och 51 § berörde ärenden som var förbehållna republikens lagstiftande organ.¹⁸⁵ Ny lag antogs 3.12.1951 och godkändes 4.4.1952 (ÅFS 1952/22). Vid beslutet i landstinget hade ännu inte den nya SjL

¹⁸⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 359-362.

¹⁸⁵ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *VIII serien*, 139-142.

trätt i kraft, men ÅD, HD och RP kom med sina utlåtanden i februari-april 1952. I den nya versionen hade det underkända stadgandet i 51 § bortlämnats. I 50 § 2 mom. hade Åbo hovrätt ändrats till "vederbörlig underrätt". Dock stadgade nu den nya SjöL 41 § att tjänsteåtal mot föredragande vid landskapsstyrelsen skulle handläggas av Åbo hovrätt. ÅD ansåg att eftersom lagen stred mot SjöL borde den inte kunna träda i kraft. HD och RP ansåg dock att lagen kunde godkännas eftersom landstinget antagit den före den nya SjöL trätt i kraft och underrätten då hade varit behörig domstol. I RP:s beslut fastslogs att SjöL:s 41 § och inte landskapslagens 50 § 2 mom. skulle tillämpas vid dessa tjänsteåtal.¹⁸⁶

3.7 Sammanfattning

En sammanställning av de 74 åländska lagar som under den första självstyrelselagsperioden (1922–1951) underkändes av RP finns redovisad i slutet av rapporten, se *Bilaga I*. Av bilagan framgår vilka lagstiftningsområden som lagarna gällde, när de antagits av landstinget liksom datum för underkännandet av RP. I bilagan framgår vidare den/de huvudsakliga avslagsmotivering/-arna, huruvida ÅD, HD och RP gjort olika eller lika bedömningar samt eventuell uppföljning i form av reviderad åländsk lagstiftning.

74 fällda lagar innebär att 20 procent av lagarna under perioden fälldes. Om också de sju lagar som fälldes för att deras ikraftträdande var beroende av en annan lag räknas in blir antalet 81, vilket motsvarar 22 procent.

Som framgår av *Bilaga I* och *Tabell 3* nedan har ÅD, HD och RP gjort samma eller ungefär samma bedömning i endast 26 av de sammanlagt 74 fallen. I 19 fall har lagen godkänts av ÅD men underkänts av HD och RP.

Tabell 3: Jämförelse mellan bedömningen i ÅD:s, HD:s och RP:s utlåtanden i de fall då RP utövat sin vetorätt 1922-1951.

Godkänd av ÅD och HD, underkänd av RP	Utlåtande från ÅD och HD saknas	Samma/ungefär samma bedömning	Samma slutsats men på olika grunder	HD och RP fällde fler stadganden än ÅD	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Inget utlåtande från ÅD	Ingen tydlig slutsats i ÅD:s utlåtande
1	3	26	5	2	19	13	5

Den indelning i olika lagstiftningsområden som används i *Tabell 4* nedan är hämtad från den senast utkomna åländska lagboken¹⁸⁷, förutom jordlegorätt och kolonisation som har fått en egen kategori.

I tabellen har lagarna även sorterats med avseende på huvudsaklig avslagsorsak.¹⁸⁸ De för HD tillgängliga avslagsmotiven begränsades självfallet här av självstyrelselagens formuleringar. Giltiga avslagsorsaker var att den aktuella lagen gällde ärenden som hänförts till rikets behörighet eller att den stred mot republikens allmänna intresse. Hänvisning till republikens allmänna intresse gjordes dock bara två gånger under perioden 1922–1951,

¹⁸⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 162-164.

¹⁸⁷ *Ålands lagsamling 2017*.

¹⁸⁸ I *Bilaga I* har avslagsorsakerna numrerats (siffrorna inom parentes i kolumnen med rubriken "Anledning") så att man kan utläsa vilka lagar som sorterats in i vilken av de i tabellen nedan använda fem huvudtyperna av avslagsorsaker.

och övriga 72 lagar har alltså förfallit med hänvisning till någon form av behörighetsöverskridning.

Tabell 4: Avslagsmotiv och lagstiftningsområden 1922–1951.¹⁸⁹

	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftn.	(2) Berör helt/delvis områden med riksbehörighet	(3) I strid m. grundlag eller rep. allm. intresse	(4) Överskr. av delegeringsbefogenhet	(5) Flera orsaker, orsak okänd, övrigt	Summa
Självstyrelsens grunder		1				1
Landstinget	2				1	3
Landskapsförvaltningen			1	2	2	5
Kommunförvaltningen	5		1			6
Allmän ordning och säkerhet, brand- och räddningsväsendet	2			2		4
Byggnad, elsäkerhet, expropriation, hyra och arrende	1					1
Jordlegorätt och kolonisation	1	16	1			18
Jord- och skogsbruk, fiske	3	1				4
Näringarna*		9	1	1	1	12
Hälsö- och sjukvård, hälsoskydd och djurskydd	1	1			2	4
Socialvård och sysselsättning	1	2		1	1	5
Infrastruktur och trafik m.m.	3				3	6
Utbildning, kultur och idrott				3	2	5
Summa	19	30	4	9	12	74

*Är i *Bilaga 1* uppdelade i "Näringarna" och "Näringar som bedömts vara rikets behörighet".

Innehållet i de fem i tabellkolumnerna ovan med de huvudsakliga typerna av åländska behörighetsöverskridanden diskuteras mera i detalj nedan:

Kategori 1: Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen

I en och samma lag blandas ofta olika sorters lagstiftning och därmed, för den åländska lagstiftningens del, områden som hör till riksdagens respektive landskapets behörighet. 1920 års SjL klargjorde inte om landstinget fick ta in stadganden av s.k. rikslagstiftningsnatur (t.ex. om straff och ändringssökande) i landskapslagarna eller hur sådana stadganden skulle bedömas av HD.¹⁹⁰

Under självstyrelsens första år var HD inte heller konsekvent i sin hantering av den här typen av blandade behörigheter. Den praxis som utvecklades under de första decennierna var att landstinget i landskapslag fick uppta bestämmelser av rikslagstiftningsnatur i syfte

¹⁸⁹ I *Bilaga 1* har avslagsorsakerna numrerats (siffrorna inom parentes i kolumnen med rubriken "Anledning") så att man kan utläsa vilka lagar som sorterats in i vilken av de i tabellen använda fem huvudtyperna av avslagsorsaker.

¹⁹⁰ Den här oklarheten åtgärdades dock i 1951 års lag, se vidare kap 4.1 nedan.

att uppnå överskådlighet och enhetlighet – dock förutsatt att dessa i sak överensstämde med rikslagstiftningen.¹⁹¹

*Kategori 2: Berör helt eller delvis områden som är rikets behörighet*¹⁹²

De i den första självstyrelselagen utpekade riksbehörighetsområdena var inte bara många och omfattande. I vissa fall var därtill formuleringarna i lagen rätt så otydliga och öppna för tolkning, framför allt när det gällde "grunderna för undervisningsväsendet", "grunderna för kommunal rösträtt" och "grunderna för rätt att idka näring och yrke" vilka listades som rikets behörighet. Vad dessa "grunder" skulle innebära rådde det delade meningar om i landstinget, ÅD och HD. Åtskilliga lagar, framför allt gällande bankväsendet och undervisningsväsendet, fälldes med hänvisning till dessa stadganden.

I tabellen ovan framgår att RP-underkännanden av åländska lagar rörande näringarnas utveckling (exkl. primärnäringsarna, inkl. bank- och låneverksamhet m.m.) är ett av de enskilt största avslagsområdena med tolv underkännanden, av vilka sju fälldes bl.a. med hänvisning till att de berörde "grunderna" för idkande av näring.

Den andra stora gruppen lagar, 16 stycken, som fällts av denna anledning gällde kolonisationsväsendet. Landstinget, och även till en början ÅD, ansåg att kolonisationsväsendet hörde till "idkande av jordbruk" och därmed var landskapets kompetens, medan HD menade att det hörde till den delen av privaträtten som var rikets behörighet.

Kategori 3: I strid med grundlag eller republikens allmänna intresse

De två lagar som förordnades att förfalla med hänvisning till republikens allmänna intresse var *Landskapslagen om ändring av landskapslagen om kommunalförvaltning i Marihamn* (1936) och *Landskapslagen angående elektriska anläggningar i landskapet Åland* (1938) och sorteras i lagstiftningsområdena "Kommunförvaltningen" och "Övriga näringar" ovan. De övriga två lagarna i avslagskategori 3 har fällts för att de stridit mot en grundlag.

Landskapslagen angående elektriska anläggningar är av särskilt intresse eftersom RP gick emot HD:s beslut, det enda fallet under den första Sjl där detta inträffade.

Kategori 4: Överskridande av delegeringsbefogenhet

Med anledning av de två åländska försöken i början av 1920-talet att lagstifta om läroplikten ansåg HD att landstinget i så fall måste kunna peka ut vilka bestämmelser som *inte* berörde "grunderna för undervisningsväsendet" (och därmed alltså var landskapets behörighet).¹⁹³ Alla tre läropliktslagar, inklusive den antagen 1951, förordnades emellertid att förfalla med hänvisning till att landskapsnämnden tilldelats uppgifter som berörde

¹⁹¹ Denna praxis skrevs in i 14 § i 1951 års Sjl.

¹⁹² Huruvida ett avslag ska sorteras i kategori 1 eller 2 kan ibland ifrågasättas, framför allt eftersom praxis gällande hanteringen av enskilda stadganden av rikslagstiftningsnatur varierade och utvecklades under denna period. Bedömningen baseras på om HD/RP ansett att landstinget haft behörighet att ta in stadganden i en lag bara de i sak har överensstämt med rikslagstiftningen. Om svaret verkar vara ja har fallet sorterats i kategori 1. Om svaret är nej, alltså att landstinget inte får ta in stadganden fastän de överensstämmer med rikslagstiftningen, har fallet sorterats i kategori 2.

¹⁹³ Vid antagandet av läropliktslagen 1951 hade praxis förändrats och en sådan utpekning ansågs inte längre nödvändig, men även denna lag underkändes. Ett fjärde försök till att anta en läropliktslag gjordes under den nya Sjl 1952, men även den underkändes under 1953. Det blev femte gången gillt när läropliktslagen antagen 1953 godkändes 1954.

”grunderna” och som därför skulle förbli skolstyrelsens eller statsrådets befogenhet. De tre lagarna återfinns därför i kolumnen med kategori 4-avslagen.

Bland de i denna kategori sammanlagt nio avslagen ingår även ett fall där landskapsnämnden tilldelats uppgifter utan att socialministeriets hörande krävdes och fem fall där landstinget har delegerat sin lagstiftningsbefogenhet till landskapsnämnden. I den första SjL stod det nämligen ingenting om delegering av normgivningsmakt till landskapsnämnden.¹⁹⁴

Kategori 5: Flera orsaker, okänd orsak samt övriga orsaker

Den femte kategorin innefattar tre fall med flera avslagsorsaker, tre fall med okänd orsak, ett fall i strid med SjL:s 25 §, ett fall av antagande av beslut som redan upphävts, tre fall av avvikelse från överenskommelseförordning samt ett fall i strid med en internationell konvention.

3.8 Övergripande slutsatser

I den första självstyrelselagen säkrades rikslagstiftningsbehörigheten främst genom ett uppräknande av de tolv sakområden som var förbehållna riksdagens behörighet.¹⁹⁵ Däremot fanns det ingen motsvarande uppräknning av vilka områden som tillkommer självstyrelsens lagstiftare. Detta påverkade i hög grad förutsättningarna för tolkningen av utrymmet för självstyrelsens lagstiftningsbehörighet.

Landstinget och landskapsnämnden tenderade sålunda att tolka detta som att övriga lagstiftningsområden, alltså de som inte explicit nämndes som riksbehörighet i SjL, åtminstone i princip var öppna för egen åländsk lagstiftning – något som hade visst stöd i SjL:s 10 § samt även i Tollet och Ugglas tolkning av självstyrelselagens stadganden från 1930¹⁹⁶ Under 1920-talets första hälft lade landstinget därför också fram en rad lagar gällande reglering av näringslivet och bankverksamhet, markarrenden och liknande vilka inte var särskilt utpekade som riksbehörighet i SjL.

Företrädarna för riksintressena, dvs. främst HD och RP, var dock av en annan uppfattning. Här var tendensen snarare att all åländsk lagstiftning som på något sätt kunde tänkas beröra eller inordnas i någon eller några av de i SjL uppräknade riksbehörighetsområdena per definition faller utanför självstyrelsens lagstiftningskompetens och därför också måste underkännas. Kontrollen av de åländska lagarna gick således i rätt hög grad ut på att säkra ”riksintresset” genom bredast möjliga tolkning av de politik- och lagstiftningsområden som i SjL definierats som riksbehörighet.

HD:s och RP:s laggranskning under självstyrelsens första decennier karaktäriserades av ett tydligt fokus på att säkra att den åländska lagstiftningen inte på något sätt skulle inkräkta på riksdagens behörighetsområden, och då inte minst genom en förhållandevis re-

¹⁹⁴ I 1951 års SjL fick landstinget möjlighet att bemyndiga landskapsstyrelsen att utfärda förordningar om verkställighet och tillämpning av landskapslagar.

¹⁹⁵ Se 1920 års SjL:s 9 §.

¹⁹⁶ I sin kommentar till lagens uppräknning av områdena med riksbehörighet skriver de sålunda följande (s. 37): ”Kompetensfördelningen är sålunda bestämd, att de områden, som hänförts till rikets uteslutande lagstiftningsbehörighet, i paragrafen [9 §] uppräknas; alla uppgifter, som icke förbehållits republikens organ, tillhöra landskapet Åland.”

striktiv tolkning av de många fortfarande relativt öppna, och därför också "tolkningsbara", stadgandena i den första SjL.

4. Lagstiftningskontrollen under den andra självstyrelselagen

4.1 Rådande behörighetstolkning och lagkontrollpraxis bekräftas och förtydligas

I slutet av 1930-talet och i början av 1940-talet påbörjades arbetet med en ny självstyrelselag.¹⁹⁷ Syftet var dels att åtgärda de lagtekniska brister som visat sig vid tillämpningen av den gamla lagen, dels att i en ny och mer genomarbetad självstyrelselag fastslå de behörighetsgränser som lagtolkningen i praktiken fastställt vid tillämpningen av den första lagen.

Det andra världskriget kom dock mellan och gjorde att frågan om en ny självstyrelselag för Åland av förståeliga skäl hamnade i bakgrunden för mer tvingande statliga åtaganden. Under de första efterkrigsåren återkom emellertid behovet av en förnyad självstyrelselag på den statliga agendan, men det tog ända fram till 1950-talet innan den nya självstyrelselagen var på plats.

I den förnyade självstyrelselag som till slut trädde ikraft i början av 1950-talet formaliserades och förtydligades den lagtolkningspraxis och de behörighetsfördelningsprinciper som HD och RP genom sina beslut i praktiken fastlagt under självstyrelsens första decennier. Detta gällde även Ålandsdelegationens roll som under den första självstyrelselagen var relativt begränsad. Enligt den nya lagen skulle sålunda ÅD inkomma med utlåtanden över alla landstingslagar.¹⁹⁸

ÅD:s aktiva involvering i laggranskningen ledde till en ökad samsyn mellan ÅD och HD, något som indikeras av det faktum att de två organens utlåtanden över de åländska lagarna nu blev allt mer likalydande. HD:s centrala roll och de facto tolkningsföreträdande gällande den åländska lagstiftningen ändrades dock inte. RP:s beslut hade tidigare som regel varit mycket kortfattade, men i slutet av 1950-talet började beslut om avslag innefatta en ordagrann återgivning av HD:s resonemang.

För att undvika de oklarheter som den första självstyrelselagen ofta gav upphov till beträffande vad som faktiskt var åländska behörigheter infördes nu också, vid sidan av de utpekade riksbehörigheterna, i lagen en motsvarande uppräknings (enumrering) av självstyrelsens behörighetsområden.¹⁹⁹ Samtidigt stadgades dock att (pga. samhällsutvecklingen) nytillkommande lagstiftningsområden skulle bedömas utgående från de två behörighetskatalogerna, något som – i kombinationen med en relativt snäv ”bokstavstolkning” av lagen – kom att leda till en del ur åländsk synpunkt negativa HD-avgöranden.

¹⁹⁷ Castrénkommittén, Till statsrådet från kommittén för granskning av självstyrelselagstiftningen för Åland, 1939, *Förelägganden till 1920 och 1951 års självstyrelselagar*, Del 2-3, Ålands landskapsarkiv; Matts Dreijer, *Ålands självstyrelse 25 år. Festskrift* (Mariehamn: Ålands Tidnings-Tryckeri AB, 1947), 144-178.

¹⁹⁸ 1951 års SJL 14 § 1-3 mom.

¹⁹⁹ Rikets behörighet i 11 §, landskapets behörighet i 13 §.

Man införde vissa mindre preciseringar i syfte att undvika en del av de lagtekniska problem som tidigare många gånger lett till HD-underkännanden då Åland försökt anpassa sin egen lagstiftning till rikslagstiftningen inom områden med blandad behörighet.²⁰⁰ Enligt den nya lagens 14 § kunde stadganden av rikslagstiftningsnatur sålunda tas med i en landskapslag om de i sak överensstämde med den aktuella rikslagen.

Den tidigare självstyrelselagens ofta rätt svårtolkade stadgande om möjligheten för presidenten att stoppa en landskapslag med hänvisning till att den stred mot rikets "allmänna intresse" ersattes nu också med den lite mer precisa formuleringen att RP kunde lägga in sitt veto mot en åländsk lag oavsett behörigheten i övrigt om den berörde Finlands "inre eller yttre säkerhet".²⁰¹

Från 1936 till och med 1951 publicerades HD:s utlåtanden bara på finska, men i den nya lagen skrevs i 38 § in att dessa skulle avfattas på svenska.

4.2 Laggranskningens omfattning 1952–1979

Som framgår av *Tabell 5* nedan fördes under den andra självstyrelselagsperiodens första tre decennier 893 landskapslagar till RP för beslut. Av dessa hade 549 granskats av HD och av dem underkändes 66 av RP, varav 7 fick falla pga. att en annan lag fallit. Detta är en avsevärd nedgång i frekvensen av underkända lagar (7 procent) jämfört med under den första självstyrelselagen (20 procent).

²⁰⁰ 14 § 4 mom.

²⁰¹ 14 § 2 mom.

Tabell 5: Laggranskningens omfattning och utfall 1952–1979.

År	Antal beslut av RP	Antal lagar som låtit förfalla	Varav antal lagar som fallit pga. att annan lag fallit	Andel lagar fälda av RP (%)	Andel exkl. de lagar som fallit pga. att annan lag fallit (%)	Antal HD-utlåtanden	Andel lagar som synats av HD (%)
1952	27	4	0	14,8	14,8	27	100,0
1953	20	3	1	15,0	10,0	20	100,0
1954	25	2	0	8,0	8,0	25	100,0
1955	10	2	0	20,0	20,0	8	80,0
1956	34	3	0	8,8	8,8	34	100,0
1957	23	0	0	0,0	0,0	23	100,0
1958	21	4	1	19,0	14,3	12	57,1
1959	21	2	0	9,5	9,5	20	95,2
1960	16	2	0	12,5	12,5	16	100,0
1961	24	3	0	12,5	12,5	24	100,0
1962	32	5	1	15,6	12,5	32	100,0
1963	29	4	1	13,8	10,3	29	100,0
1964	19	2	0	10,5	10,5	19	100,0
1965	24	3	0	12,5	12,5	24	100,0
1966	40	3	0	7,5	7,5	40	100,0
1967	28	3	0	10,7	10,7	28	100,0
1968	31	0	0	0,0	0,0	31	100,0
1969	35	1	0	2,9	2,9	35	100,0
1970	32	4	0	12,5	12,5	32	100,0
1971	35	2	1	5,7	2,9	19	54,3
1972	37	0	0	0,0	0,0	3	8,1
1973	35	3	2	8,6	2,9	8	22,9
1974	55	0	0	0,0	0,0	3	5,5
1975	36	3	0	8,3	8,3	6	16,7
1976	35	4	0	11,4	11,4	8	22,9
1977	69	2	0	2,9	2,9	10	14,5
1978	42	0	0	0,0	0,0	6	14,3
1979	58	2	0	3,4	3,4	7	12,1
1952–1979	893	66	7	7,4	6,6	549	61,5

Källa: Ålandsdelegationens publikationer under den aktuella perioden.

Noteras kan dock att antalet utlåtanden från HD varierat kraftigt under de aktuella åren. Under 1950- och 1960-talen gav HD sålunda ofta utlåtanden över samtliga landstingslagar, även om några enstaka år utgör undantag. Från 1972 och framåt sjunker dock andelen betydligt, mest beroende på ändrade rutiner inom justitieministeriet, och ligger åren därefter på i genomsnitt 10–20 procent av de aktuella landskapslagarna.

4.3 Laggranskningen 1952–1979: Resultat och motiveringar

Nedan redovisas, på samma sätt som för tidigare lagstiftningsperioder, beslutsmotiveringar i ÅD-, HD- och RP-utlåtandena över de landskapslagar som mellan 1952 och 1979 förordnades att förfalla av RP pga. felaktigheter i lagarna.

1951 års självstyrelselag krävde viss inläring för de berörda huvudaktörerna och var därtill i flera avseenden mer detaljerad än 1920 års lag. Nedan har sju huvudsakliga avslagskategorier använts, men därtill även närmare 20 underkategorier.

4.3.1 I strid med Sjl och/eller inlösningslagen

Stadganden om hembygdsrätt utan motsvarighet i Sjl/som saknas i landskapslagen

Landskapslagen angående åländsk hembygdsrätt antogs 22.3.1952 och förordnades att förfalla av RP 27.6.1952. ÅD godkände lagen. HD hade anmärkningar mot 2 och 3 §§, där 21 års ålder stadgades som en förutsättning för att erhålla hembygdsrätt i de fall som paragraferna rörde (förvärv av hembygdsrätt genom anmälan eller ansökan). Detta krav hade ingen motsvarighet i Sjl. Dessutom borde det, enligt HD, i 2 § om förvärv av hembygdsrätt genom ansökan ha stadgats att det är fråga om finsk medborgare.²⁰²

En ny lag stiftades 3.12.1952. ÅD ansåg att hinder förelåg för beslutets trädande i kraft, men vad problemet var framgår inte i betänkandet utan bara i omröstningsprotokollet som inte finns med i bokutgåvan. I HD:s utlåtande framgår dock att ÅD var oense om tolkningen av 5 § 2 mom. (om möjlighet för landskapsstyrelsen att begära in ytterligare utredning och utlåtanden). HD ansåg att stycket skulle tolkas såsom ÅD:s minoritet framfört. I övrigt hade HD inga anmärkningar, eftersom 2 och 3 §§ hade ändrats i enlighet med det tidigare utlåtandet.²⁰³ Lagen godkändes av RP 13.3.1953 (ÅFS 1953/4).

Landskapslagen om lega av jord på landet i landskapet Åland antogs 24.3.1954 och föranledde inga anmärkningar från ÅD. HD och RP hade dock anmärkningar mot 1 § som också påverkade 53 §. HD anförde följande:

Enligt 1 § landstingsbeslutet tillkommer emellertid rätten att på landet i landskapet Åland besitta jord på lega endast den, som har åländsk hembygdsrätt, samt bolag, andelslag, förening och annan sammanslutning eller stiftelse, som har laglig hemort inom landskapet och vars alla styrelsemedlemmar åtnjuta åländsk hembygdsrätt. I 4 § självstyrelselagen för Åland anges de rättigheter, för vilkas tillgodonjutande erfordras av enskild person åländsk hembygdsrätt och av sammanslutning eller stiftelse, att den har laglig hemort inom landskapet och att dess styrelsemedlemmar åtnjuta sagda hembygdsrätt, vadan 1 § landstingsbeslutet berör angelägenhet, som reglerats i självstyrelselagen. Bland de i självstyrelselagens antydda stadgande uppräknade rättigheterna anges dock icke rätten att på landet i landskapet besitta jord av lega.²⁰⁴

Enskilda personers, sammanslutningars och stiftelsers rättigheter inskränktes således genom lagen på ett sätt som inte förutsattes i Sjl och landstinget hade därmed överskridit sin behörighet. RP förordnade därför att lagen skulle förfalla 16.7.1954.²⁰⁵ Någon ny lag stiftades inte.

²⁰² Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *VIII serien*, 178-179.

²⁰³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 206-207.

²⁰⁴ *Ibid.*, 298.

²⁰⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 297-299.

Landskapslagen om flytgaser antogs 29.3.1965 och förordnades att förfalla av RP 7.7.1965. HD anförde följande:

I 19 § landstingsbeslutet stadgas såsom förutsättning för att affär skall erhålla i 17 och 18 §§ beslutet avsett godkännande för installation och service av förbrukningsaggregat för flytgas, att affären i sin tjänst har ett med avseende på affärens art och omfattning tillräckligt antal personer, vilka utom annat uppfylla i 21 § 3 mom. 1 p. sagda beslut anförda fordringar.²⁰⁶

I dessa fordringar ingick åtnjutande av åländsk hembygdsrätt eller rätt att idka näring. För att erhålla näringstillstånd skulle det alltså ha krävts att både näringsidkaren och dennes anställda uppfyllde kraven för näringstillstånd. ÅD såg inget problem med detta eftersom ”man även i rikets förordning om flytgaser för dem [enskilda personer som utför installationer] uppställt samma villkor som för näringsidkare”.²⁰⁷

HD menade dock att 4 § Sjl, där rättigheter knutna till hembygdsrätten räknades upp, inte krävde att näringsidkarens anställda skulle ha hembygdsrätt eller rätt att idka näring. Lagen stred därmed mot 4 § Sjl.²⁰⁸ Ny lag antogs 19.8.1965 och godkändes 12.11.1965 (ÅFS 1965/38). Enligt ÅD krävdes nu hembygdsrätt eller rätt att idka näring endast av näringsidkaren.²⁰⁹

Stadganden om näringsrätt som avviker från Sjl

Landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland antogs 26.3.1956 och förordnades att förfalla av RP 6.7.1956. ÅD hade godkänt lagen. Det HD och RP anmärkte mot var att lagens 4 § stadgade att tillstånd till näringsutövning kunde beviljas för viss tid och återkallas om föreskrifter givna i tillståndet inte iakttogs. RP anförde följande:

Självstyrelselagen förutsätter dock icke, och det vore jämväl i strid med näringsfrihetens grundsats, som landstinget enligt 13 § 1 mom. 9 punkten självstyrelselagen äger iakttaga, att rätten att idka näring kunde begränsas till tiden eller tillstånd till näringsutövning återkallas i andra fall än de, varom stadgas i lagarna och förordningarna om reglementerade näringarna.²¹⁰

Landstinget hade därmed överskridit sin behörighet.²¹¹ En ny version av lagen antogs 29.11.1956 och godkändes av RP 5.4.1957 (ÅFS 1957/11). Enligt HD överensstämde nu 4 § med Sjl.²¹²

Överskridande av delegeringsbefogenhet till landskapsstyrelsen

Landskapslagen om explosionsfarliga ämnen antogs 30.11.1957 och förordnades att förfalla av RP 28.3.1958. ÅD hade godkänt lagen. Enligt Sjl:s 13 § 3 mom. kunde landstinget i landskapslag bemyndiga landskapsstyrelsen att utfärda bestämmelser genom landskapsförordning om verkställighet och tillämpning av landskapslagen. HD anförde följande:

²⁰⁶ Ålandsdelegationen, *X serien. Åren 1963-1967* (Helsingfors, 1969), 89.

²⁰⁷ *Ibid.*, 88.

²⁰⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 88-90.

²⁰⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 91.

²¹⁰ Ålandsdelegationen, *VIII serien*, 379.

²¹¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 377-379.

²¹² Utlåtandena i sin helhet i Ålandsdelegationen, *IX serien. Åren 1957-1962* (Helsingfors, 1963), 67.

Emellertid stadgas i 1 § 1 mom. landstingsbeslutet, att för upprätthållande av allmän säkerhet samt till skydd för liv och egendom må, utöver vad i stadganden om bedrivande av näring därom är föreskrivet, genom landskapsförordning utfärdas föreskrifter om tillverkning, innehav, försäljning eller annan överlåtelse, försling och användning samt kvalitet av i lagrummet uppräknade ämnen och produkter, samt i 2 § 1 mom. beslutet, att genom landskapsförordning må bestämmas, att i förstnämnda moment avsedd verksamhet må bedrivas endast med särskilt tillstånd och på godkänd lednings ansvar. Då dessa bemyndiganden för landskapsstyrelsen innebure befogenhet att genom landskapsförordning meddela föreskrifter rörande annat än verkställighet och tillämpning av ifrågavarande landskapslag, har landstinget i sistnämnda avseende överskridit sin lagstiftningsbehörighet.²¹³

Lagen stod därmed i strid med SjöL:s 13 § 3 mom.²¹⁴ Först 1969 stiftades en ny lag på området som även den fick förfalla.

År 1961 stiftades tre lagar som alla fick förfalla av samma anledning. Den första var *landskapslagen om sysselsättning* som stiftades 27.3.1961 och godkändes av ÅD utan anmärkning. HD konstaterade gällande alla tre lagar att landstinget enligt 13 § 3 mom. SjöL kan i landskapslag bemyndiga landskapsstyrelsen att utfärda bestämmelser genom landskapsförordning, men bara rörande verkställighet och tillämpning av landskapslagen.

Emellertid stadgas i 21 § 2 mom. landstingsbeslutet, att i landskapsförordning må stadgas angående landskapet och kommunernas skyldighet att anordna avgiftsfri gemensam inkvartering samt transport till och från arbetsplatsen och om erläggande av ersättning till arbetstagaren för den tid transporten varar samt om utbetalande av ett löneskillnadsunderstöd, som motsvarar dyrortsklassificeringen för avlöning, till de personer arbetstagaren äger försörja. Då detta bemyndigande för landskapsstyrelsen innebure befogenhet att genom landskapsförordning meddela föreskrifter rörande annat än verkställighet och tillämpning av ifrågavarande landskapslag, har landstinget i sistnämnda avseende överskridit sin lagstiftningsbehörighet.²¹⁵

Lagen förordnades att förfalla av RP 29.6.1961.²¹⁶ En ny landskapslag antogs 9.12.1961 och godkändes 6.4.1962 (ÅFS 1962/6). 21 § 2 mom. hade då strukits.²¹⁷

Den andra var *landskapslagen angående ändring av landskapslagen 23.4.1959 om disposition av jord*, som också antagits 27.3.1961. ÅD hade återigen godkänt lagen utan anmärkningar. HD menade dock att enligt 65 § skulle

genom landskapsförordning stadgas om lättnad ifråga om betalningen av i 63 § 1–3 mom. ovan nämnda landskapslag om disposition av jord nämnt pris och lån för sådan mottagare av jord och kredit, som har att försörja åtminstone två barn under sexton år.²¹⁸

Därefter följde den andra meningen i föregående citat, alltså att detta skulle innebära befogenhet för landskapsstyrelsen att utfärda landskapsförordning gällande annat än verkställighet och tillämpning av lagen. RP förordnade att lagen skulle förfalla 29.6.1961.²¹⁹ En

²¹³ Ibid., 77.

²¹⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*

²¹⁵ Ibid., 113.

²¹⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 112–113.

²¹⁷ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 121–122.

²¹⁸ Ibid., 116.

²¹⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 115–117.

ny version antogs 9.12.1961 och godkändes 6.4.1962 (ÅFS 1962/14). Landstinget hade då självt stadgat om lättnader ifråga om betalningen för mottagare med minst två barn under sexton år.²²⁰

Den tredje var *landskapslagen om yrkesundervisning* som antogs 24.4.1961 och ÅD godkände även denna lag utan anmärkningar. HD anförde att enligt 10 § skulle

närmare bestämmelser om inrättande, finansiering och förvaltning av en såsom en avdelning till Ålands yrkesskola ansluten handelsskola utfärdas i landskapsförordning.²²¹

Samma mening följde återigen. RP förordnade att lagen skulle förfalla 29.6.1961.²²² En ny lag antogs 9.12.1961 och godkändes 6.4.1962 (ÅFS 1962/7). 10 § stadgar här endast att en handelsskola får anslutas "såsom en avdelning till yrkesskolan enligt vad därom särskilt stadgas".²²³

I strid med SjöL 40 § om besvär över landskapsstyrelsens beslut

Landskapslagen om motorfordon i landskapet Åland antogs 28.3.1958 och förordnades att förfalla av RP 28.6.1958. I 87 § 2 mom. stadgades att landskapsstyrelsens beslut om tillstånd att idka beställningstrafik eller att hålla körskola inte fick överklagas. Efter att landstingsbeslutet fattats hade rikets motorfordonsförordning från 4.10.1957 ändrats 18.4.1958. ÅD menade att 87 § 2 mom. i landskapslagen motsvarades av 87 § 6 mom. i riksförordningen som gällde beslut av ministeriet för kommunikationsväsendet och allmänna arbetena. Detta stadgande hade dock bortlämnats genom ändringen av förordningen, vilket enligt ÅD betydde att landskapslagen skulle avvika från rikslagstiftningen gällande ett stadgande som hörde till rättegångsväsendet. ÅD tyckte dock inte att detta var något problem eftersom rikslagstiftning som var rikets behörighet var i kraft på Åland oavsett stadganden i landskapslag.

HD och RP menade dock att landskapslagens 87 § 2 mom. motsvarade motorfordonsförordningens 87 § 2 mom. som lydde likadant både före och efter ändringen. Detta moment stadgade att länsstyrelsens beslut i enahanda ärenden skulle överklagas hos ministeriet för kommunikationsväsendet och allmänna arbetena. 40 § SjöL i sin tur stadgade att besvär över landskapsstyrelsens beslut skulle anföras i enlighet med vad som stadgades om anförande av besvär i motsvarande fall över länsstyrelsens beslut. Landstinget hade därmed överskridit sin behörighet genom att 87 § 2 mom. stred mot SjöL:s 40 §.²²⁴

En ny lag antogs 28.7.1958 och godkändes 28.10.1958 (ÅFS 1958/25).²²⁵ I dess 87 § 2 mom. stadgas att över "landskapsstyrelsens beslut, då det gäller tillstånd att idka beställningstrafik eller hålla körskola, må besvär anföras, såsom är stadgat om anförande av besvär i motsvarande fall i riket över länsstyrelsens beslut".

I strid med SjöL:s 4 § 5 mom. pga. att landskapsstyrelsen har fråntagits befogenhet

Landskapslagen om rörlig handel i landskapet Åland fick falla för att landskapsstyrelsen

²²⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 122.

²²¹ *Ibid.*, 119.

²²² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 119-120.

²²³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 122-123.

²²⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 78-80.

²²⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 84-85.

fråntagits en rätt som den hade enligt Sjl. Lagen antogs 11.12.1961 och förordnades att förfalla av RP 6.4.1962. ÅD skrev att lagens 3 § 2 punkt om villkor för erhållande av tillstånd för gårdfarihandel visserligen stämde överens med de allmänna stadgandena om rätt att idka näring i Sjl:s 4 § 2 mom., men avvek från 4 § 5 mom. Enligt sistnämnda stadgande kunde landskapsstyrelsen "efter prövning i varje särskilt fall lämna tillstånd till utövande av anmälnings- eller tillståndspliktig näring"²²⁶ även om de förutsättningar som stadgades i 2–4 mom. inte förelåg. ÅD noterade att landskapsstyrelsens framställning med förslag till landskapslag om rörlig handel inte innehöll något som pekade på att man hade haft för avsikt att upphäva landskapsstyrelsens tillståndsbefogenhet. Man kunde därför ha tolkat lagarna så att tillstånd till gårdfarihandel kunde beviljas inte bara den som uppfyllde villkoren i landskapslagens 3 § 2 punkt utan även den som fått tillstånd av landskapsstyrelsen enligt 4 § 5 mom. Sjl. ÅD avslutade dock:

Då en dylik tolkning likväl står i strid med ordalagen i landstingsbeslutet och då landstinget med beaktande av 44 § SjälvstyrelseL icke äger rätt att genom landskapslag ändra eller upphäva den behörighet, som genom ifrågavarande stadgande i SjälvstyrelseL tilldelats landskapsstyrelsen, bör landstinget anses hava härutinnan överskridit sin lagstiftningsbehörighet.²²⁷

HD och RP konstaterade på liknande sätt att den rätt som enligt Sjl:s 4 § 5 mom. förbehållits landskapsstyrelsen inte hade beaktats, och landstinget hade därför i detta avseende överskridit sin behörighet.²²⁸ En ny lag stiftades 1.12.1962 och godkändes 29.3.1963 (ÅFS 1963/9). Enligt ÅD hade den tidigare lagens brist avhjälpes genom ett tillägg i 3 § 2 mom., enligt vilket tillstånd till gårdfarihandel även kunde beviljas den som beviljats tillstånd att idka näring i landskapet av landskapsstyrelsen.²²⁹

I strid med Sjl:s 26 §

Landskapslag angående investeringskrediter för utvecklingsområdenas industri samt vissa andra näringsgrenar antogs 24.4.1967 och förordnades att förfalla av RP 14.7.1967. ÅD hade inga anmärkningar. HD anförde följande:

Enligt 6 § 2 mom. 1 p. landstingsbeslutet ägde landskapsstyrelsen befogenhet att på föreskrivna villkor på landskapets vägnar ställa garanti för återbetalning av utländskt lån, som upptagits för investeringskredit, utan att kräva motsäkerhet, vilken garanti kunde givas även i form av proprieborgen. I 26 § SjälvstyrelseL stadgas bland annat, att för upptagande av lån i utlandet erfordras samtycke av Republikens President. Jämlikt 64 § regeringsformen erfordras riksdagens samtycke för upptagande av statslån. Detta stadgande tillämpas genomgående även beträffande av staten ställda garantier och borgensförbindelser. Enligt HD:s uppfattning bör även enligt 26 § SjälvstyrelseL garanti och borgensförbindelse jämsställas med lån.²³⁰

Detta hade inte beaktats i landskapslagen och den stred därmed mot 26 § Sjl.²³¹ En ny lag antogs 31.8.1967 och godkändes 17.11.1967 (ÅFS 1967/44). Enligt 26 § krävdes nu samtycke av RP för att ställa garanti eller borgen för utländska lån.²³²

²²⁶ Ibid., 127.

²²⁷ Ibid.

²²⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 126-129.

²²⁹ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *X serien*, 45-46.

²³⁰ Ibid., 122.

²³¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 121-122.

²³² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 126-127.

I strid med Sjl:s 44 § och lösningslagen 7 §

Den nya *landstingsordningen för landskapet Åland*, antagen 23.6.1971 godkändes av ÅD men underkändes av HD och RP (det senare beslutet fattat 29.10.1971). Det var dock inte ett givet resultat: i HD ansåg nio ledamöter att lagen skulle godkännas, medan femton omfattade majoritetens beslut.

Meningsskiljaktigheterna rörde lagens 55 §, där det ingick krav på kvalificerad majoritet om två tredjedelar vid antagande, ändring, upphävande av eller avvikelse från Sjl och lagen om lösningsrätt. HD framförde först följande:

Enligt 10 § SjlL utfärdas närmare bestämmelser om landstingets organisation och åligganden genom LL. Detta bemyndigande måste anses omfatta, förutom rätten att bestämma tillvägagångssättet vid landstingets arbete, även behörigheten att föreskriva kvalificerad majoritet vid utövandet av landstinget tillkommande lagstiftningsrätt.²³³

HD fortsatte dock med att deklarerera att ändring, förklaring, upphävande av eller avvikelse från just "de till rikets lagstiftningskompetens hörande"²³⁴ Sjl och lösningslagen uttömmande hade reglerats i själva lagarna, och 10 § Sjl gav inte landstinget rätt att stadga om kvalificerad majoritet för dessa lagar. Landstinget hade på denna punkt överskridit sin lagstiftningsbehörighet genom att 55 § stod i strid med Sjl och lösningslagen.

Justitieministeriets föredragande hade en annan åsikt som nio av HD:s ledamöter omfattade: 10 § Sjl måste anses ge behörighet att föreskriva kvalificerad majoritet vid lagstiftning som är landstingets behörighet. Två tredjedelars majoritet hade också förebilder i riksdagsordningen och kommunallagen. Ett av justitieråden lade bl.a. till att "landstingets bifall" i 44 § Sjl och 7 § lösningslagen inte kunde tolkas som att bifallet alltid skulle vara med enkel majoritet.²³⁵

En ny version av landstingsordningen antogs 2.12.1971 utan stadgandet om två tredjedelars majoritet och godkändes av RP 28.1.1972 (1972/11).²³⁶

I strid med Sjl:s 22 §

Landskapslagen angående brand- och räddningsväsendet antogs 14.5.1976 och förordnades att förfalla av RP 29.7.1976. Enligt 36 § skulle landskapsstyrelsen avgöra ersättningsärenden om parterna inte kunde nå en överenskommelse. HD ansåg att detta var fråga om förvaltningsrättslig lagskipning, som enligt 22 § Sjl (med vissa undantag som det inte var fråga om i detta fall) ankom på länsstyrelsen. ÅD hänvisade istället till att stadgandet var av rikslagstiftningsnatur och att rikslagen stadgade att länsrätterna skulle ha hand om sådana ärenden.

ÅD anmärkte även på 20 § 3 mom., enligt vilket det var förbjudet att utan markägarens eller innehavarens tillstånd uppgöra öppen eld, medan det i rikslagen var tillåtet om tvingande behov förelåg. Enligt 42 § kunde fängelsestraff utdömas för brott mot lagen, vilket enligt ÅD skulle innebära att fängelsestraff skulle kunna utdömas för en gärning

²³³ Ålandsdelegationen, XI serien. Åren 1968-1987. Del I (Helsingfors, 1992), 146.

²³⁴ Ibid.

²³⁵ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 143-153.

²³⁶ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 165.

som inte var straffbelagd i riket. Fängelsestraff var rikets behörighet. HD menade att skillnaden mellan landskapslagen och rikslagen var oväsentlig om man beaktade strafflagens stadganden om nödtillstånd som var gällande även i landskapet, och "att omständigheterna vid brytandet av förbudet att uppgöra eld icke i allmänhet torde bli bedömda såsom försvårande om tvingande behov i det enskilda fallet föreligger".²³⁷

En ny lag antogs senare samma år och även den underkändes. I den nya lagen stadgades att ärendena skulle avgöras av länsrätten, men landstinget hade även gjort en annan ändring som gjorde att lagen fälldes på grund av ett stadgande av rikslagstiftningsnatur som avvek från rikslagstiftningen (se nedan).

4.3.2 Berör rikets behörighet

Användningen av riksflaggan får inte begränsas enligt SjL:s 13 § 1 mom. 20 p.

Landskapslagen angående användningen av landskapet Ålands flagga antogs första gången 22.3.1952. ÅD konstaterade att landstinget enligt 13 § 1 mom. 20 punkten SjL hade behörighet att lagstifta om landskapet flagga och dess användning så länge användningen av riksflaggan inte begränsades. Riket hade enligt 11 § 2 mom. 2 punkten SjL behörighet att lagstifta om Finlands flagga och användningen av den på statens och landskapets offentliga byggnader, vid offentliga tillfällen och som sjöfarts- och handelsflagga. Landstinget hade tolkat detta som att rikets lagstiftningsrätt hade begränsats enligt ovan, medan landskapets rätt att lagstifta om landskapsflaggans användning var fri så länge den inte inskränkte på användningen av riksflaggan.

Med anledning av detta framförde ÅD att det i riket hade utfärdats en förordning om officiell användning av Finlands flagga och offentlig flaggning med flaggor av andra slag. Dessa bestämmelser ansåg ÅD vara i kraft också på Åland. Där stadgades bland annat att i regel fick ingen annan flagga än Finlands flagga hissas på allmänna flaggningsdagar på för allmänheten synlig plats, samt föreskrifter om tiden för officiell flaggning. ÅD ansåg att användningen av Ålands landskapsflagga begränsades i motsvarande mån av dessa bestämmelser, men att landskapslagen inte begränsade användningen av riksflaggan och att den därför borde få träda i kraft. Delegationen ville dock att den nämnda förordningen skulle ändras, eftersom

avsikten vid tillkomsten av gällande självstyrelselag för Åland icke torde hava varit, att förhindra landskapet att på allmänna flaggningsdagar jämte riksflaggan använda landskapets flagga på landskapets offentliga byggnader och ej heller att betaga enskild rätt att på andra allmänna flaggningsdagar använda enbart landskapets flagga [...]²³⁸

HD i sin tur ansåg att rikets lagstiftningsrätt angående användandet av riksflaggan på Åland inskränktes genom SjL:s 11 § 2 mom. 2 punkten och 13 § 1 mom. 20 punkten. Dessa stadganden skulle förstås så att rikets behörighet begränsades till de områden som nämns i 11 § 2 mom. 2 punkten (Finlands flagga och användningen av den på statens och landskapets offentliga byggnader, vid offentliga tillfällen och som sjöfarts- och handelsflagga), och att genom rikslagstiftning kunde bestämmas att endast riksflaggan skulle få användas i dessa fall. Landstinget hade behörighet att lagstifta om användningen av landskapets flagga i övriga fall, så länge som enskild inte fråntas rätten att använda riksflaggan. HD

²³⁷ Ibid., 303. Utlåtandena i sin helhet på ibid., 301-305.

²³⁸ Ålandsdelegationen, *VIII serien*, 182.

konstaterade att lagen inte begränsade riksflaggans användning och att 2 § stadgade uttryckligen om det som 11 § 2 mom. 2 punkten omtalar. HD ansåg därför att lagen kunde träda i kraft, också om lagen om Ålands flagga som var uppe för granskning samtidigt skulle få förfalla.

RP avvek i det här fallet från både ÅD och HD och förordnade att lagen skulle förfalla 27.6.1952. Anledningen var den av ÅD omnämnda förordningen. RP hade funnit att

förevarande landskapslag erhållit en sådan avfattning, att genom densamma en begränsning komme att ske i användningen av rikets flagga, såsom därom stadgats i förordningen av den 27 april 1934 angående officiell användning av Finlands flagga samt offentlig flaggning med flaggor av andra slag.²³⁹

Landskapslagen stred därför mot 13 § 1 mom. 20 punkten SjöL och landstinget hade överskridit sin lagstiftningsbehörighet.²⁴⁰ En ny version blev också underkänd 15.3.1954.

Avvikelse från etablerad tolkning av begrepp och avvikelse från riksförordning

9.12.1953 antogs en ny version av *landskapslagen angående användningen av landskapet Ålands flagga* efter att den förra fått förfalla 27.6.1952. Den nya lagen förordnades att förfalla 31.3.1954. Riket hade alltså lagstiftningsbehörighet angående "Finlands vapen och flagga samt användningen av riksflaggan å statens och landskapets offentliga byggnader och vid offentliga tillfällen samt såsom sjöfarts- och handelsflagga" enligt SjöL:s 11 § 2 mom. 2 punkten.

I denna version av landskapslagen hade landstinget i 2 § närmare definierat uttrycket "offentliga tillfällen" som ett tillfälle anordnat av staten, landskapet, kommun eller annat offentlighetsrättsligt samfund och alltså utelämnat tillfällen anordnade av enskilt rättssubjekt. ÅD, HD och RP vände sig emot denna tolkning, då den enligt RP "är för snäv och ej motsvarar den tolkning, som redan före självstyrelselagens stiftande i vår lagstiftning förstås med offentliga tillfällen".²⁴¹ För det första avvek alltså lagen från den etablerade tolkningen av ett begrepp.

HD och RP hade också invändningar mot 3 § 2 mom. angående stadganden om användningen av Ålands flagga på statens byggnader. HD anförde att då riksförordningen av den 27.4.1934 angående officiell användning av Finlands flagga samt offentlig flaggning med flaggor av andra slag

måste anses förutsätta, att på byggnad, som inrymmer statens ämbetsverk eller inrättning, endast rikets flagga får hissas, kan följaktligen icke i landskapslag bestämmas, att jämväl landskapets flagga kommer till användning på statens i landskapet belägna byggnader.²⁴²

För det andra avvek alltså lagen även från en riksförordning (samma förordning som var anledningen till att lagen fick falla första gången).²⁴³ Ytterligare en lag antogs 17.4.1954 och godkändes 21.6.1954 (ÅFS 1954/21). Här specificeras inte längre offentliga tillfällen

²³⁹ Ibid., 184.

²⁴⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 182-184.

²⁴¹ Ibid., 256.

²⁴² Ibid., 255.

²⁴³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 254-256.

och det stadgas inte om användning av landskapets flagga på statens byggnader.²⁴⁴

Stadgande av rikslagstiftningsnatur som landstinget inte haft behörighet att inta i landskapslag
Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om tjänstemannapensioner i landskapet Åland antogs 29.3.1966 och förordnades att förfalla av RP 30.6.1966. I 3 § 7 mom. stadgades om "rätt för innehavare av tjänst eller befattning vid statligt universitet, statlig högskola och statens läro- och uppfostringsanstalt att tillgodoräkna sig pensionsår"²⁴⁵, vilket enligt 11 § 2 mom. 16 punkten var rikets behörighet. Stadgandena stämde överens med rikslagen, men HD menade att "dess upptagande i landskapslagen har icke varit av nöden för vinnande av enhetlighet och överskådlighet, varför landstinget icke på grund av 14 § 4 mom. SjälvstyrelseL ägt befogenhet att upptaga stadgandet i sitt beslut".²⁴⁶ Även ÅD ansåg att lagen måste förfalla av denna anledning, men konstaterade även att stadgandet fått denna avfattning "synbarligen av misstag".²⁴⁷

En ny lag antogs 29.8.1966 och godkändes 28.10.1966 (ÅFS 1966/50). Enligt ÅD hade det underkända stadgandet utelämnats.²⁴⁸

Icke-beaktande av behörighetsbegränsning enligt Sjl:s 11 § 2 mom. 10 p.

Landskapslagen om produktionsstöd, antagen 29.9.1975, fälldes av ÅD, HD och RP på samma grunder. ÅD skrev följande:

I landstingsbeslutets 1 § 1 mom. anges att bland annat industrirörelse kan beviljas produktionsstöd. Emellertid synes denna formulering icke taga hänsyn till att stiftande av lag rörande vissa i 11 § 2 mom. 10 punkten SjstL nämnda näringsrörelser är förbehållen riket.²⁴⁹

I en annan liknande lag hade detta iakttagits. Detta beslut hade således "givits en omfattning som är mera vidsträckt än lagstiftningsbehörigheten enligt 13 § 1 mom. 9 punkten SjstL förutsätter"²⁵⁰. HD konstaterade på samma sätt att landstinget i sitt beslut "icke beaktat den begränsning av sin behörighet som på förenämnt sätt följer av 11 § 2 mom. SjstL och måste sålunda anses i detta avseende ha överskridit sin kompetens".²⁵¹

Lagen underkändes av RP 12.12.1975.²⁵² En ny lag där begränsningen beaktats antogs 22.12.1975 och godkändes av RP 6.2.1976.

Stadgande som inte förutsatts av Sjl som är rikets behörighet

Landskapslagen om Ålands självstyrelsedag antogs 17.1.1976 och förordnades att förfalla av RP 2.4.1976. Anledningen var att där intagits en bestämmelse om att på fartyg hemma-hörande i landskapet som under självstyrelsedagen "ligger vid kaj eller för ankar och är utrustat för trafik, bör såvitt möjligt anordnas högtidsflaggning enligt internationellt

²⁴⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 294-296.

²⁴⁵ Ålandsdelegationen, *X serien*, 105.

²⁴⁶ *Ibid.*

²⁴⁷ *Ibid.* Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 105-106.

²⁴⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 109.

²⁴⁹ Ålandsdelegationen, *XI serien*, 275.

²⁵⁰ *Ibid.*

²⁵¹ *Ibid.*, 276.

²⁵² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 274-277.

bruk”.²⁵³

ÅD konstaterade att "[r]ätten att lagstifta om en dag för högtidlighållande av självstyrelsearbetets inledande tillkommer landstinget såsom hörande till sakens natur i enlighet med SjstL".²⁵⁴ I 4 § 1 mom. stadgades om flaggningsplikt på eller invid offentliga byggnader och i 2 mom. om flaggning på landskapet tillhörigt eller i landskapet hemmahörande fartyg. Landstinget hade enligt SjL:s 13 § 1 mom. 20 punkten behörighet angående landskapets vapen och flagga och dessas användning, men ÅD menade att detta inte innefattade en rätt att ålägga flaggningsplikt för andra fartyg hemmahörande på Åland än landskapets egna.

Två ledamöter hade en avvikande åsikt. De ansåg att lagen kunde träda i kraft eftersom landstinget gett stadgandet karaktären av en uppmaning eller rekommendation genom tillägget "såvitt möjligt" och genom att inte uppställa någon bötest sanktion, vilket kunde jämföras med ett stadgande i rikslagstiftningen om användningen av Finlands flagga.

Även HD ansåg att landstinget kunde ge föreskrifter om högtidsflaggning enligt internationellt bruk på landskapets egna fartyg. Utlåtandet fortsatte:

Detta stadgande har emellertid utsträckts att gälla även alla övriga i landskapet hemmahörande fartyg. Sådan flaggning som icke avser riksflaggan eller landskapet Ålands flagga har icke förutsatts i SjstL. Med tillämpning av de grundsatser 11 och 13 §§ SjstL innehåller måste sagda angelägenhet jämlikt 11 § 2 mom. 20 punkten SjstL hänföras till rikets lagstiftningsbehörighet. Landstinget har alltså på denna punkt överskridit sin befogenhet.²⁵⁵

Lagen förordnades därmed att förfalla.²⁵⁶ En ny lag antogs 26.4.1976 och godkändes 21.5.1976 (ÅFS 1976/26). Utlåtande av HD begärdes inte. ÅD konstaterade att föreskrifterna om högtidsflaggning nu gällde endast landskapets egna fartyg.²⁵⁷

Område reglerat av internationellt fördrag som redan godkänts av landstinget

Landskapslagen om regler för fisket i Östersjön antogs 10.12.1976 och förordnades att förfalla av RP 18.3.1977. HD anförde följande:

Landstingsbeslutet hänför sig till den i Gdansk 13.9.1973 undertecknade konventionen rörande fisket och bevarandet av de levande tillgångarna i Östersjön och Bälten, vilken konvention för Finlands del bringats i kraft 28.7.1974 genom förordning 3.7. samma år. Enligt konventionen har de anslutna staterna tillsatt ett gemensamt organ benämnt Internationella fiskerikommissionen för Östersjön. Kommissionen kan jämlikt konventionens artikel 10 i frågor rörande fisket i Östersjön ge rekommendationer, vilka enligt artikel 11 för konventionsstaterna blir folkrättsligt bindande under de i artikeln angivna förutsättningarna. Det åligger därefter envar konventionsstat att göra rekommendationerna rättsligt bindande även nationellt. I Finland sker detta genom förordningar, som utfärdas med stöd av lagen 25.6.1975 om bringande i kraft av Internationella fiskerikommissionens för Östersjön rekommendationer.²⁵⁸

HD konstaterade sedan att landstinget redan hade lämnat sitt bifall till konventionens

²⁵³ Ibid., 287-288.

²⁵⁴ Ibid., 286.

²⁵⁵ Ibid., 288-289.

²⁵⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 286-290.

²⁵⁷ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 293-294.

²⁵⁸ Ibid., 319.

ikraftträdande på Åland till de delar den innebar en avvikelse från SjöL genom beslut 22.5.1974. HD och även ÅD kom därför till slutsatsen att landstinget hade överskridit sin behörighet eftersom innehållet i lagen var reglerat genom ett internationellt fördrag som godkänts av landstinget och var därmed rikets behörighet, samt eftersom det inte var fråga om enskilda stadganden i enlighet med SjöL:s 14 § 4 mom. ÅD formulerade det mer specifikt som att landstingets godkännande av konventionen innefattat att landstinget "därmed till avgörande i rikslagstiftningen lämnat ikraftbringandet av rekommendationer enligt konventionens 11 artikel".²⁵⁹ Ingen ny lag antogs.

4.3.3 Berör utrikespolitiska förhållanden och yttre säkerhet

Landskapslagen angående Ålands flagga antogs 22.3.1952 och förordnades att förfalla av RP 27.6.1952. ÅD konstaterade att landskapet hade befogenhet att bestämma över landskapsflaggans utseende och godkände lagen. HD anförde också att landstinget har lagstiftningsbehörighet gällande landskapets flagga, men att RP enligt 14 § 2 mom. SjöL har rätt att förordna att en landskapslag ska förfalla om den berör rikets inre och yttre säkerhet. Utlåtandet fortsatte:

Den flagga, som medelst förevarande landstingsbeslut fastställts att utgöra landskapet Ålands flagga, förete så stora likheter med konungariket Sveriges flagga, att en förväxling icke är utesluten. Detta kunde under vissa förhållanden medföra en missuppfattning om landskapet Ålands statsrättsliga ställning och sålunda beröra rikets yttre säkerhet.²⁶⁰

HD förordade därför att RP skulle pröva om detta utgjorde ett hinder för landskapslagens ikraftträdande. RP konstaterade också att den fastställda flaggan var så lik Sveriges flagga att det kunde leda till missförstånd om Ålands statsrättsliga ställning. "Vid detta förhållande och då förevarande av landstinget antagna lag sålunda berör rikets utrikespolitiska förhållanden och yttre säkerhet"²⁶¹ ansåg sig RP tvungen att låta lagen förfalla.²⁶² En ny lag antogs 9.12.1953 och godkändes 31.3.1954 (ÅFS 1954/17). Flaggan med det röda korset ansåg HD vara tillräckligt olik Sveriges flagga.²⁶³

4.3.4 Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur

Landskapslagen om familjepensionsförsäkring för landskapsförvaltningen underlydande innehavare av tjänst eller befattning, antagen 22.3.1952, skulle enligt ÅD, HD och RP hänföras till lagstiftningen om socialförsäkring, som enligt 11 § 2 mom. 9 punkten SjöL uteslutande var rikets behörighet. Lagen förordnades därför att förfalla 27.6.1952.²⁶⁴

Någon ny lag stiftades först inte, men 25.3.1957 antogs en landskapslag om familjepension och begravningshjälp för Ålands landskapsförvaltning underlydande tjänstemän som godkändes av RP 1.7.1957 (ÅFS 1957/26). Av ÅD:s utlåtande framgår att rikslagstiftningen ändrats och i sin nya form inte byggde på försäkringsprincipen, utan istället hörde till den lagstiftning som avsåg att tillförsäkra vissa förmåner åt statens tjänstemäns och befattningshavares anhöriga.²⁶⁵

²⁵⁹ Ibid. Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 318-321.

²⁶⁰ Ålandsdelegationen, *VIII serien*, 181.

²⁶¹ Ibid.

²⁶² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 180-181.

²⁶³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 251-253.

²⁶⁴ Ibid., 202-203.

²⁶⁵ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *IX serien*, 72-73.

Landskapslagen om vissa grannelagsförhållanden i landskapet Åland antogs 3.12.1952 och förordnades att förfalla 27.3.1953. Lagen var med några få avvikelser en kopia av motsvarande rikslag, men lagstiftningsområdet var huvudsakligen privaträtt vilket var rikets behörighet (med några undantag som det i detta fall inte var fråga om). Eftersom många lagar också senare fått falla med liknande motivering, återges här huvuddelen av HD:s utlåtande:

Enligt 13 § 2 mom. självstyrelselagen för Åland kan landskapslag även avse antagande av motsvarande lag eller förordning i riket att såsom sådan eller med vissa efter förhållandena anpassade ändringar eller tillägg tillämpas i landskapet. Detta stadgande hänför sig tydligen endast till de ärenden, beträffande vilka landskapet enligt uppräkningsen i samma paragraf tillkommer lagstiftningsbehörighet. Vad åter beträffar bestämmelser av rikslagstiftningsnatur, kan visserligen enligt 14 § 4 mom. självstyrelselagen för vinnande av enhetlighet och överskådlighet vissa ("yksityisiä") dylika bestämmelser, vilka i sak äro överensstämmande med motsvarande stadganden i rikets lag, upptagas i landskapslag, men även detta stadgande måste förutsätta, att det rättsområde, som landskapslagen avser att reglera, såsom sådant eller åtminstone huvudsakligen underliggande landskapets lagstiftningsbehörighet. Detta betraktelsesätt har även tagit sig uttryck i lagtillämpningen före självstyrelselagens trädande i kraft. Sålunda har Högsta domstolen uti den 28 maj 1936 till Republikens President avgivna utlåtanden i anledning av Ålands landstings tvenne särskilda beslut om antagande av rikets banklag den 17 mars 1933 och lag den 17 juli 1931 om sparbanker att såsom landskapslagar gälla i landskapet Åland ansett, att landstinget, enär sagda rikslag i sina väsentligaste delar angingo områden, på vilka lagstiftningen var förbehållen rikets lagstiftande organ, hade överskridit sin lagstiftningsbefogenhet, och har Republikens President den 8 därpåföljande juni på av Högsta domstolen anförda skäl förordnat, att berörda landstingsbeslut skulle förfalla. Samma ståndpunkt framgår ur regeringens år 1946 till riksdagen avgivna proposition angående självstyrelselag för Åland, där det beträffande lagförslaget 14 § 3 mom., vilket stadgande i sak överensstämmer med stadgandet i 14 § 4 mom. självstyrelselagen, bland annat framhålles, att inkodifiering i lokal lag av stadganden, hörande till rikslagstiftningen, tidigare icke i och för sig ansetts utgöra hinder för landskapslagens ikraftträdande, då i landskapslagen upptagits en s t a k a stadganden i ämnen, som rätteligen hört rikslagstiftningen till, men som utgöra integrerande delar av den lokala lagen och ansetts böra däri upptagas för att komma i sitt rätta sammanhang, samt att ett dylikt förfaringsätt dessutom ansetts betingat av praktiska skäl, enär eljest tvivel kunde uppkomma därom, huruvida resp. rikslagsbestämmelser överhuvud skola, lösryckta ur sitt sammanhang, kunna förverkligas på Åland vid lokallagens tillämpning i praxis. Enligt propositionen var avsikten med införandet av 14 § 4 mom. i självstyrelselagen att genom uttrycklig föreskrift lagfästa ifrågasatt principiella ståndpunkt, som i lagtillämpningen redan tidigare hävdats. Självstyrelselagen ger enligt Högsta domstolens förmenande sålunda icke rätt för landstinget att såsom landskapslag antaga en lag av rikslagstiftningsnatur även om lagen i någon mån berör angelägenheter, beträffande vilka landstinget är behörigt att lagstifta.²⁶⁶

Landstinget hade alltså inte rätt att anta en rikslag (med eller utan ändringar) såsom landskapslag om lagstiftningsområdet bara i någon mån var landstingets behörighet. ÅD hade inte tolkat Sjl så, utan bara konstaterat att 14 § 4 mom. Sjl gav landstinget möjlighet att uppta bestämmelser av rikslagstiftningsnatur i landskapslag om de i sak överensstämmer med stadganden i rikslagarna. ÅD ifrågasatte ändå om lagen kunde träda i kraft eftersom det fanns avvikelser från motsvarande rikslag.²⁶⁷ Någon ny lag stiftades inte på mycket länge – till slut kom dock ÅFS 2008/128, landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen angående vissa grannelagsförhållanden, eftersom landskapet genom 1991

²⁶⁶ Ålandsdelegationen, *VIII serien*, 214.

²⁶⁷ *Ibid.*, 213-215.

års Sjl övertagit lagstiftningsbehörigheten på området (18 § 7 punkten).

Landskapslag innefattande regler till förekommande av sammanstötning i inre farvatten i landskapet Åland, antagen 3.12.1954 och underkänd 25.3.1955, ansågs av såväl ÅD, HD som RP vara av rikets lagstiftningsbehörighet. HD konstaterade att landstinget enligt 13 § 1 mom. 17 punkten Sjl hade behörighet gällande den lokala sjötrafiken och kommunikationsleder avsedda för den. Av 1946 års proposition till Sjl framgick att med detta avsågs "trafik och samfärdsleder av rent lokalt intresse, såsom trafiken på båt-, fiske- och andra mindre samfärdsleder". Landskapslagen ifråga angick dock "sjötrafiken på alla inom landskapet Åland befintliga farvatten med undantag endast av sådan utmärkt farled, som från öppna havet leder till skärgården"²⁶⁸ och skulle därför hänföras till den offentliga sjörätten, vilket var rikets behörighet enligt 11 § 2 mom. 17 punkten Sjl.²⁶⁹ Ingen ny lag stiftades.

Landskapslagen om enskilda vägar antogs 3.12.1962 och förordnades att förfalla av RP 11.4.1963. ÅD ansåg att lagen kunde träda i kraft eftersom den berörde väghållningen som var landskapets behörighet enligt 13 § 1 mom. 17 punkten Sjl. HD och RP menade dock att stadgandet om väghållningen endast avsåg allmänna vägar och inte enskilda vägar, eftersom lagstiftningen om enskilda vägar hörde till privaträtten. Ägovägar som också togs upp i lagen berörde idkande av jordbruk och var således landstingets behörighet, men detta gällde inte andra slag av enskilda vägar.²⁷⁰

Genom 1991 års Sjl överfördes behörigheten gällande enskilda vägar till landskapet. Ny lag antogs först 2007 och godkändes 2008 (ÅFS 2008/59).

Landskapslagen om lantbruksinkomsten antogs 29.9.1975. ÅD konstaterade att beslutet var en recipiering av rikets lagstiftning, att landstinget hade lagstiftningsbehörighet rörande stabilisering av inkomst för idkare av jordbruk, boskapsskötsel och jordbrukets övriga binärningar och att i beslutet ingick stadganden som hörde till rikets behörighet, men att de stämde överens med rikslagstiftningen. Delegationen godkände därmed lagen.

HD konstaterade att landstinget hade lagstiftningsbehörighet gällande idkande av jordbruk och boskapsskötsel samt jordbrukets binärningar, men att detta gällde privaträttsliga stadganden:

Lagstiftningen om lantbruksinkomsten är däremot av offentligrättslig natur och stadgar om inkomst- och prispolitiska beslut samt om överenskommelser i anslutning till de avgöranden som träffas inom arbetsmarknaden. För uppnående av lagstiftningens syfte är det av betydelse, att enhetlig reglering uppnås i hela riket. Ett rättsområde av ifrågavarande slag har icke förutsatts vid stiftande av Sjl.²⁷¹

Lagstiftning om lantbruksinkomsten som helhet, "ehuru däri förutsättes även sådana stödtåtgärder, vilka i och för sig kunde omfattas av landstingets kompetens"²⁷², måste enligt HD hänföras till rikets lagstiftning med stöd av 11 § 2 mom. 20 punkten Sjl. Landstinget kunde för vinnande av enhetlighet och överskådlighet uppta bestämmelser av

²⁶⁸ Ibid., 307.

²⁶⁹ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 306-307.

²⁷⁰ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, X serien, 49-51.

²⁷¹ Ålandsdelegationen, XI serien, 272.

²⁷² Ibid., 272-273.

rikslagstiftningsnatur i sina beslut, men då förutsattes att rättsområdet åtminstone huvudsakligen var landstingets behörighet. I detta fall berörde lagen bara i någon mån landstingets behörighet och behörigheten hade därför överskridits.

RP underkände lagen 12.12.1975.²⁷³ Någon ny lag på området stiftades inte.

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av vissa i riket gällande författningar rörande konsumentskydd antogs 4.5.1979 och förordnades att förfalla av RP 29.6.1979. Enligt beslutet skulle rikets konsumentskyddslag, förordning om intyg över felanmälan vid konsumentköp och förordning om hem- och postförsäljning tillämpas i landskapet. Handelsrätten, till den del den är allmän privaträtt, var rikets lagstiftningsbehörighet enligt SjL:s 11 § 2 mom. 8 och 11 punkterna. Lagstiftningen rörande konsumentskydd hade av landstinget bedömts som en näringsrättslig reglering istället för en handelsrättslig, skrev ÅD.

ÅD ansåg dock att konsumentskyddslagstiftningen snarare bestod av "privaträttsliga stadganden till skydd för de enskilda konsumenterna mot otillbörligt förfarande från näringsidkares sida än av privaträttsliga stadganden med anknytning till näringslagstiftningen".²⁷⁴ 4, 5 och 6 kapitlen berörde det privaträttsliga förhållandet mellan konsument och näringsidkare vilket hörde till handelsrätten. 6 och 7 kapitlen gav rikets näringsstyrelse vissa befogenheter men inkräktade inte på landskapsmyndigheternas befogenheter. 2 och 3 kapitlen ansåg ÅD vara svårare att bedöma. Slutsatsen löd som följer:

På förenämnda grunder anser ÅD att landstingsbeslutet till övervägande del innebär antagande av sådana stadganden av rikslagstiftningsnatur vilka redan är gällande i landskapet. De stadganden av näringsrättslig natur, som måhända genom landstingsbeslut behöver antagas för landskapet Ålands del, utgör en så liten del av helheten att man icke på denna grund kan förklara ifrågavarande författningar i sin helhet vara gällande som LL.²⁷⁵

HD skrev på liknande sätt som följer:

Stadgandena i 2 kap. konsumentskyddslagen har närmast anknytning till lagstiftningen mot illojal konkurrens varjämte kapitlet innehåller stadganden om rättegångsväsendet och frihetsstraff. Lagens 3–6 kap. innehåller avtals- och köprättsliga stadganden och 7 kap. stadganden om rättegångsväsendet. Enligt 11 § 2 mom. 8, 11 och 13 punkterna tillkommer lagstiftningsbehörigheten på dessa områden rikets lagstiftande organ. Landstingsbeslutet innehåller därjämte vissa stadganden, vilka underlyder landskapets lagstiftningsbehörighet. Då landstingsbeslutet emellertid huvudsakligen gäller områden, på vilka lagstiftningsbehörigheten tillkommer riket, har landstinget enligt HD:s mening överskridit sin behörighet.²⁷⁶

En ny lag antogs 1984 och även den fick förfalla.

4.3.5 Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen

Landskapslagen om läroplikt antogs 3.12.1952 och förordnades att förfalla av RP 27.3.1953. ÅD, HD och RP konstaterade att landstinget hade lagstiftningsbehörighet angående undervisningsväsendet med de begränsningar som 11 § 2 mom. 6 punkten medför. Till rikets behörighet hörde alltså "grundsatsen om allmän läroplikt, såvitt fråga är

²⁷³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 271-274.

²⁷⁴ *Ibid.*, 401.

²⁷⁵ *Ibid.*, 402.

²⁷⁶ *Ibid.*, 403. Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 400-405.

därom, vilka barn som äro underkastade läroplikt och under vilka åldersår läroplikt skall tillämpas". Största delen av lagen var hämtad från motsvarande rikslag, men i 1 § fanns en avvikelse i ett stadgande av rikslagstiftningsnatur som ÅD, HD och RP anmärkte på. I landstingets beslut stod att "barn i landskapet Åland, vilka icke äro utländska medborgare" skulle underkastas läroplikt, men i rikslagen "barn av finska medborgare". Eftersom dubbelt medborgarskap förekom skulle vissa barn med finskt medborgarskap inte vara underkastade läroplikt. Landstinget hade sålunda överskridit sin behörighet.²⁷⁷ En ny lag antogs 8.12.1953 och godkändes 19.3.1954. Där har 1 § ändrats enligt ovan (ÅFS 1954/9).

Landskapslagen om stadsplan för Mariehamns stad, antagen 2.12.1955 och förordnad att förfalla av RP 13.4.1956, bedömdes av ÅD, HD och RP avvika från rikets stadsplanelag i 42 § om rättslig tomtbildning, som berörde privaträtten och rättegångsväsendet. HD och RP anmärkte dessutom på 8 § 1 mom. som avvek från rikslagen om skiftesväsendet, tomtmätning och registrering av fastighet i stad.²⁷⁸ En ny lag antogs 31.5.1956 och godkändes 6.7.1956 och bedömdes i sak stämma överens med rikslagarna (ÅFS 1956/22).²⁷⁹

Landskapslagen om fördelning av driftskostnaderna vid särskilda hälso- och sjukvårdsinrättningar i landskapet Åland antogs 26.3.1956 och förordnades att förfalla 6.7.1956. Anledningen var att kommunernas deltagande i ersättandet av landskapets kostnader för epidemivården reglerats på ett sätt som avvek från rikslagstiftningen. Enligt 11 § 2 mom. 15 punkten SjöL var bekämpandet av epidemier och smittsamma sjukdomar rikets behörighet.²⁸⁰ Någon ny lag med samma namn antogs inte, men 11.12.1957 stiftades landskapslagen om fördelningen av driftskostnaderna vid Ålands centralsjukhus, som underkändes av ÅD (av andra anledningar än ovan) men godkändes av HD och RP, sistnämnda beslut fattat 28.3.1958 (ÅFS 1958/9).²⁸¹

Landskapslagen om kommunalförvaltning i Mariehamns stad antogs 26.3.1960 och förordnades att förfalla av RP 30.6.1960. ÅD hade godkänt lagen utan att kommentera just de stadganden som HD underkände. Dessa var stadganden angående rättegångsväsendet i 97, 98, 99 och 100 §§ som inte överensstämde med rikets kommunallag. Avvikelserna gällde beräkningssätt för besvärstider. HD ansåg också att i 103 § om besvär över borgmästarval borde även rådmän och magistratssekreterare omnämnts, eftersom denna paragraf ändå reglerades av rikslagen om val av borgmästare, rådmän och magistratssekreterare.²⁸² En ny lag stiftades 8.12.1960 och där överensstämde stadgandena om rättegångsväsendet med rikets kommunallag, enligt ÅD. HD hade inga anmärkningar och lagen godkändes av RP 24.3.1961 (ÅFS 1961/4).²⁸³

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen 14.9.1945 om den allmänna läkarevården i landskapet Åland antogs 26.3.1962 och förordnades att förfalla av RP 29.6.1962. Enligt SjöL:s 11 § 2 mom. 15 punkten var "den legala skyldigheten för kommunerna i fråga om stads- och kommunalläkares avlönande" rikets behörighet. ÅD gick tillbaka till 1946 års proposition om förslag till ny SjöL för att reda ut om detta innebar bara en skyldighet

²⁷⁷ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, VIII serien, 228-230.

²⁷⁸ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 340-341.

²⁷⁹ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 392-393.

²⁸⁰ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 361-363.

²⁸¹ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, IX serien, 74-77.

²⁸² Utlåtandena i sin helhet på ibid., 106-108.

²⁸³ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 110-112.

att anställa och avlöna läkare, eller om det även gällde avlöningens belopp. ÅD:s slutsats blev den senare. Eftersom ändringen i landskapslagen ifråga inte överensstämde med motsvarande stadganden i rikslagen hade landstinget överskridit sin behörighet. HD och RP gjorde ingen närmare utredning utan konstaterade bara att avlöning och pension i det här fallet var stadganden av rikslagstiftningsnatur. De hade kunnat tas med om de i sak överensstämde med rikslagen, men det gjorde de inte och därför hade landstinget överskridit sin behörighet.²⁸⁴

Lagen ändrades igen först 20.3.1968 och godkändes 24.6.1968 (ÅFS 1968/34). Enligt ÅD och HD överensstämde stadgandena gällande stads- och kommunalläkares avlöning och pension med rikslagstiftningen.²⁸⁵

Landskapslagen om landstingsval och kommunalval antogs 1.12.1962 och förordnades att förfalla 29.3.1963. Anledningen var 58 § och 77 § 6 mom. Både ÅD och HD ansåg att lagen borde förfalla men på olika grunder. ÅD skrev att 77 § 6 mom. avvek från rikslagen eftersom stadgandet inte gav rätt att anhålla om fullföljdstillstånd. Utlåtandet fortsatte:

Emellertid måste landstinget i stöd av det i 7 § 3 mom. SjälvstyrelseL givna särskilda be-
myndigandet att genom landskapslag utfärda närmare bestämmelser angående lands-
tingsvalen, och med beaktande av att ett landstingsval i sak icke är detsamma som ett
riksdagsmannaval, anses berättigat att intaga ifrågavarande stadganden i sitt beslut jäm-
väl med nyss nämnda avvikelse.²⁸⁶

En ledamot ansåg att den begränsade besvärsrätten i 77 § 6 mom. saknade "grundad anledning"²⁸⁷ men att landstinget ändå inte hade överskridit sin lagstiftningsbehörighet. Liksom ÅD ansåg HD att 77 § 6 mom. om ändringssökande inte stämde överens med rikslagstiftningen, eftersom länsstyrelsens beslut enligt landskapslagen inte fick överklagas medan man enligt rikslagen kunde anhålla om fullföljdstillstånd hos HFD. Till skillnad från ÅD ansåg dock HD att landstinget hade överskridit sin behörighet.

HD menade även att stadgandet om proportionella val i 58 § inte överensstämde med rikslagstiftningen. Gällande kommunala val hörde detta till rikets behörighet och gällande landstingsval skulle SjäL:s stadgande om proportionella val enligt HD förstås så att det proportionella valsättet skulle förverkligas såsom lagen om riksdagsmannaval stadgade. Två justitieråd hade avvikande åsikter. De menade att 58 § visserligen avvek från rikslagarna men förverkligade proportionaliteten på ett mera exakt sätt och borde därför ha godkänts.

ÅD ansåg att landstinget hade överskridit sin lagstiftningsbehörighet i 13 § om överklagande i fråga om vallängd. Enligt stadgandet förelåg rätt att anhålla om fullföljdstillstånd, vilket inte stadgades i rikets kommunala vallag. HD nämnde inget om denna paragraf.²⁸⁸

En ny lag antogs 1965, men även den förordnades att förfalla.

Landskapslagen om kolonisationsnämnder antogs 25.3.1963 och förordnades att förfalla

²⁸⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 133-135.

²⁸⁵ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *XI serien*, 18-19.

²⁸⁶ Ålandsdelegationen, *X serien*, 39.

²⁸⁷ *Ibid.*, 40.

²⁸⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 39-42.

av RP 20.6.1963. Anledningen var 8 §. ÅD hade godkänt lagen.

Enligt 8 § skulle besvär över kolonisationsnämndens eller kommunens styrelses beslut anföras hos landskapsstyrelsen. På det sätt stadgandet var formulerat menade HD att det omfattade både beslutets ändamålsenlighet och laglighet. När det gällde lagligheten innebar det dock förvaltningsrättslig lagskipning, vilken enligt SjöL:s 22 § ankom på länsstyrelsen och andra myndigheter som hade hand om denna i riket (om den inte skulle utövas av rikets domstolar eller annat stadgades om ärenden under självstyrelsens behörighet). Landstinget hade alltså överskridit sin behörighet genom att avvika från stadgandena i rikslagen om kolonisationsnämnder.²⁸⁹

En ny lag antogs 9.12.1963 och godkändes 10.4.1964 (ÅFS 1964/13). Enligt ÅD stadgade nu 8 § att besvär över kolonisationsnämndens eller kommunens styrelses beslut skulle anföras hos kolonisationsstyrelsen beträffande beslutets laglighet och hos landskapsstyrelsen beträffande beslutets ändamålsenlighet.²⁹⁰

En ny version av *landskapslagen om landstingsval och kommunalval* antogs 29.3.1965 och förordnades att förfalla av RP 7.7.1965. ÅD godkände lagen och konstaterade bland annat att de stadganden om tillämpningen av det proportionella valsättet och ändringssökande som föranlett att den tidigare lagen fått falla 29.3.1963 nu stämde överens med rikets vallagar.

HD och RP anmärkte dock på 76 § som innehöll stadganden om besvär över kommunalval. Denna paragraf var alltså av rikslagstiftningsnatur och behövde överensstämma med rikslagstiftningen. Den överensstämde med rikets kommunala vallag från 1953, men avvek från den gällande lagen från 1964 och landstinget hade således överskridit sin behörighet.²⁹¹ Ny lag antogs 19.8.1965 och godkändes 12.11.1965 (ÅFS 1965/36). Enligt ÅD stämde den underkända paragrafen överens med rikslagen.²⁹²

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om folkskolväsendet i landskapet Åland antogs 29.3.1965 och förordnades att förfalla av RP 7.7.1965. Enligt SjöL:s 11 § 2 mom. 6 punkten var allmän läroplikt rikets behörighet när det gällde vilka barn som var underkastade läroplikt och under vilka åldersår. Tillsynsbefogenheten över undervisningsväsendet på dessa områden var också rikets behörighet enligt SjöL:s 19 § 1 mom. 6 och 10 punkterna. HD ansåg att landstinget överskridit sin behörighet då landskapslagens stadgande om läroplikt för döva och blinda barn avvek från rikslagstiftningen, eftersom det gav möjlighet för landskapsstyrelsen att skjuta upp läroplikten ett år medan motsvarande riksförordning gav denna befogenhet åt skolstyrelsen. ÅD hade dock godkänt lagen.²⁹³ Lagen ändrades många gånger igen, men vad jag har kunnat hitta inte just detta stadgande.

Landskapslagen om skattelättnader för industrin antogs 17.12.1965 och förordnades att förfalla av RP 15.4.1966. Enligt 4 § 3 mom. ankom det på finansministeriet att "meddela tillstånd till lyftande av i beslutet avsedda deponerade medel" och enligt 4 mom. skulle

²⁸⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 54-55.

²⁹⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 61.

²⁹¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 85-87.

²⁹² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 90.

²⁹³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 83-85.

Finlands Bank "erlägga ränta efter tre procent på sagda medel".²⁹⁴ Stadgandet innebar åligganden för finansministeriet och Finlands Bank och var således av rikslagstiftningsnatur men saknade motsvarighet i rikslagstiftningen. Enligt ÅD hade regeringen lagt en proposition med detta innehåll och landstinget hade även lämnat en motion som förelagts riksdagen, men när ÅD:s och HD:s utlåtanden kom hade dessa ännu inte behandlats färdigt i riksdagen.

RP:s utlåtande kom samma dag som riksdagen antog rikslagen ifråga. Dessa stadganden hade emellertid ändrats under behandlingen och skulle nu endast gälla kommuner som räknades som utvecklingsområden, medan landskapslagen skulle gälla alla åländska kommuner. Lagen förordnades därför ändå att förfalla.²⁹⁵ Ny lag antogs 3.12.1966 och godkändes 7.4.1967 (ÅFS 1967/18). Stadgandena överensstämde nu med rikslagstiftningen.²⁹⁶

Landskapslagen om hälsovården antogs 21.11.1966 och förordnades att förfalla av RP 7.4.1967. ÅD hade godkänt lagen. Enligt Sjl:s 11 § 2 mom. 15 punkten var epidemier och andra smittsamma sjukdomar rikets behörighet och stadganden på detta område måste alltså i sak överensstämma med rikslagstiftningen. Angående kommuners skyldighet att anskaffa fasta epidemisjukplatser hänvisade landskapslagen till landskapslagen om centralsjukhus från 1946. Stadgandet i den lagen stämde dock inte överens med rikets hälsovårdslag från 1956. HD menade att kommunerna i landskapet således ålades skyldigheter enligt andra grunder än de som gällde i riket på ett område där landskapet saknade lagstiftningsbehörighet.²⁹⁷

En ny lag antogs 24.4.1967 och godkändes 14.7.1967 (ÅFS 1967/36). Enligt ÅD överensstämde nu stadgandena ifråga helt med rikets hälsovårdslag.²⁹⁸

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland antogs 23.12.1968 och förordnades att förfalla av RP 11.4.1969. I lagen nämndes också reglementerade näringar som förbehållits rikets lagstiftningsbehörighet. Stadganden som gällde dessa näringar var alltså av rikslagstiftningsnatur och behövde överensstämma med motsvarande rikslag. Ett av dem var 9 § 2 mom., som av ÅD, HD och RP bedömdes sakna motsvarighet i rikslagstiftningen. Stadgandet handlade om anmälningskyldighet inom landskapet i vissa fall för näringsidkare som gjort anmälan på en ort utanför landskapet men som utsträcker sin verksamhet till landskapet. Det utgjorde alltså inget problem till den del det gällde näringar som var landskapsbehörighet, men däremot när det gällde näringarna som var rikets behörighet.²⁹⁹

En ny lag antogs 30.8.1969 och godkändes 5.12.1969 (ÅFS 1969/55). 9 § 2 mom. gällde nu inte längre de näringar som enligt Sjl:s 11 § 2 mom. var rikets behörighet.³⁰⁰

Landskapslagen om polisverksamheten antogs 12.12.1969 och förordnades att förfalla av

²⁹⁴ Ibid., 102.

²⁹⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 102-103.

²⁹⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 115-116.

²⁹⁷ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 111-113.

²⁹⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 123-124.

²⁹⁹ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *XI serien*, 36-41.

³⁰⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 63-65.

RP 10.4.1970. Anledningen var 6 § 2 mom. som handlade om situationer då polisman kunde avstå från att avge rapport om brott och förman kunde avstå från att vidta åtgärder vid rapport om brott. Enligt ÅD var motsvarande bestämmelse i rikslagen skriven i en enda mening, men hade i landskapslagen delats upp i två meningar. Detta gjorde att förutsättningarna för polismans och förmans beslut skiljde sig från rikslagen. Bestämmelsen gällde förundersökning av brott och åttalseftergift, vilket hörde till rättegångsväsendet och således var av rikslagstiftningsnatur. Landstinget hade därmed överskridit sin behörighet.³⁰¹

En ny lag antogs 12.11.1970 och godkändes 26.3.1971 (ÅFS 1971/10). Enligt ÅD överensstämde nu stadgandet helt med rikslagen.³⁰²

Landskapslagen om landstingsval och kommunalval antogs 31.8.1970 och förordnades att förfalla av RP 4.12.1970. Slutet av ÅD:s utlåtande och början av HD:s saknas i ÅD:s utgåva. Eftersom RP under den här tiden mer eller mindre kopierade HD:s utlåtanden vid avslag kan det antas att inledningen i RP:s beslut motsvarar HD:s utlåtande. Det är dock oklart vad ÅD kom fram till, eftersom texten slutar precis där det fällda stadgandet ska diskuteras, men i utlåtandet över den nya lagen (se nedan) upprepar ÅD sitt gamla beslut och det framgår då att delegationen gjort samma bedömning som HD.

I 79 § 6 mom. stadgades om yrkande på rättelse av länsstyrelsens beslut om vallängden vid nyval efter upplösning av landstinget, enligt vilket skulle gälla vad som stadgades i 15 § 2 och 3 mom. om ordinarie val. Enligt 15 § 4 mom. fick vid ordinarie val dock inte ändring genom besvär sökas i länsstyrelsens beslut, men sakägare kunde anhålla om fullföljdstillstånd hos högsta förvaltningsdomstolen, vilket stämde överens med rikslagen. Landstinget borde ha hänvisat också till 15 § 4 mom. i 79 § 6 mom. Enligt HD hade landstingets justeringsutskott lagt till en hänvisning till 15 § 4 mom., "under åberopande att fråga endast vore om ett förtydligande av formell karaktär"³⁰³, men HD menade att det innebar en saklig ändring av beslutet och att justeringsutskottet enligt landstingsordningen inte hade behörighet att göra en sådan ändring.³⁰⁴

En ny lag antogs 27.11.1970, alltså före RP:s avslag ens kommit, och godkändes 18.12.1970 (ÅFS 1970/39). Enligt ÅD stämde 79 § 6 mom. nu överens med rikslagen genom att en hänvisning till 15 § 4 mom. tagits in.³⁰⁵

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om vägtrafik i landskapet Åland antogs 20.1.1975 och förordnades att förfalla av RP 23.4.1975. Genom lagen infördes skyldighet att använda bilbälte och skyddshjälm. Lagen hade utformats så att brott mot dessa kunde leda till fängelsestraff, men stadganden om frihetsstraff var rikets behörighet. Eftersom bilbältes- och hjälm tvång inte gällde i riket kunde inte landstinget stadga om fängelsestraff utan endast bötesstraff i enlighet med SjöL:s 13 § 1 mom. 11 punkten.³⁰⁶

En ny lag antogs 17.1.1976 och godkändes 2.4.1976 (ÅFS 1976/17). Enligt ÅD skulle nu

³⁰¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 90-95.

³⁰² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 130-131.

³⁰³ *Ibid.*, 120.

³⁰⁴ Utlåtandena i sin helhet (slutet på ÅD:s och början på HD:s saknas) på *ibid.*, 116-123.

³⁰⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 123-125.

³⁰⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 252-255.

böter vara straffet för brott mot landskapslagen utom i vissa angivna fall, fastän rikslagen stadgade böter eller fängelse i högst tre månader. ÅD och HD menade att det stod landstinget fritt att enbart stadga om påföljden böter.³⁰⁷

Landskapslagen angående brand- och räddningsväsendet antogs 1.9.1976 och förordnades att förfalla av RP 3.12.1976. Lagen hade redan fått förfalla tidigare samma år på grund av 36 §, där det stadgades att landskapsstyrelsen skulle avgöra ersättningsärenden fastän länsstyrelsen enligt 22 § SjöL skulle ha hand om sådan förvaltningsrättslig lagskipning. Landstinget hade nu ändrat 36 § så att ersättningsärenden skulle avgöras av länsrätten, men hade även lämnat bort en hänvisning till 35 § om landskapets ersättningsskyldighet till kommun och vice versa. Därmed avvek landskapslagen från rikslagen i en bestämmelse av rikslagstiftningsnatur och landstinget hade återigen överskridit sin behörighet.³⁰⁸

En ny lag antogs 17.1.1977 och godkändes 28.3.1977 (ÅFS 1977/37). HD gav då inget utlåtande. Enligt ÅD hade lagen ändrats på efterfrågat sätt.³⁰⁹

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om semesterpenning för småföretagare antogs 17.12.1976 och förordnades att förfalla av RP 18.3.1977. Stadgandena av rikslagstiftningsnatur överensstämde i sak med rikslagen, men den skulle upphöra att gälla 31.3.1977 och landskapslagen skulle träda i kraft 1.5.1977. Fängelsestraff skulle således kunna utdömas för brott som saknade motsvarighet i rikslagstiftningen, skrev ÅD. HD lade till att lagen även innehöll ett stadgande om åligganden för rikets myndigheter som skulle sakna motsvarighet i rikslagstiftningen.³¹⁰

En ny lag antogs 19.5.1977 och förordnades att förfalla 21.7.1977 (ÅFS 1977/78). Inget utlåtande begärdes från HD, men enligt ÅD överensstämde alla stadganden av rikslagstiftningsnatur med rikslagen från 27.5.1977.³¹¹

Landskapslagen om räntestödslån vid skördeskador antogs 7.9.1979 och förordnades att förfalla av RP 30.11.1979. I 9 § stadgades att utfärdad skuldsedel inte skulle stämpelbäggas. Stadgandet var av rikslagstiftningsnatur eftersom det handlade om statens beskattningsrätt och överensstämde med rikslagen. Rikslagen gällde dock endast 1978 års skördeskador medan landskapslagen var avsedd att vara permanent. Stadgandet saknade därmed motsvarighet i rikslagstiftningen.³¹²

En ny lag antogs 9.5.1980 och godkändes 27.6.1980 (ÅFS 1980/44). Inget utlåtande begärdes från HD och ÅD hade inga anmärkningar.³¹³

Delegering till landskapsstyrelsen på rikets behörighetsområde

Folkskollagen för landskapet Åland antogs 27.3.1958 och förordnades att förfalla av RP 28.6.1958. ÅD godkände lagen utan anmärkningar. HD och RP invände dock mot tre stad-

³⁰⁷ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 283-284.

³⁰⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 308-311.

³⁰⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 332-333.

³¹⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 324-326.

³¹¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 355-356.

³¹² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 415-417.

³¹³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 436-437.

ganden, och i samtliga fall handlade det om att landskapsstyrelsen fått otillåtna befogenheter som stred mot SjöL.

Det första var 36 § 2 mom., där landskapsstyrelsen bemyndigades att utfärda landskapsförordning om under vilka åldersår blinda eller döva barn är läropliktiga. Åldersår för läroplikt var uteslutande rikets behörighet. Det andra var 85 §, där landskapsstyrelsen bemyndigades att utfärda landskapsförordning om besvär över beslut fattade av folkskoldirektion, folkskolnämnd och folkskolinspektör. Detta stadgande hänförde sig till rättegångsväsendet och var rikets behörighet. I dessa två paragrafer hade alltså landstinget bemyndigat landskapsstyrelsen att utfärda bestämmelser av rikslagstiftningsnatur genom landskapsförordning och landstinget hade därmed överskridit sin behörighet.

Det tredje stadgandet var 83 § 1 mom. där den allmänna ledningen av och tillsynen över folkskolväsendet tillkom landskapet och därmed landskapsstyrelsen. Momentet var formulerat så att det också inbegrep den delen av undervisningsväsendet som enligt 19 § 1 mom. 6 punkten SjöL tillhörde rikets allmänna förvaltning (grundsatsen om allmän läroplikt när det gäller vilka barn som är läropliktiga och under vilka åldersår). Stadgandet stred alltså mot SjöL och landstinget hade överskridit sin behörighet.³¹⁴

En ny lag stiftades 28.7.1958 med namnet landskapslag om folkskolväsendet i landskapet Åland och godkändes 10.10.1958 (ÅFS 1958/23). HD:s utlåtande hade inte inhämtats denna gång, vilket är ovanligt för lagar som tidigare fått falla.³¹⁵ De tre stadgandena hade justerats så att landskapsstyrelsen inte längre hade möjlighet att utfärda landskapsförordning i de två första paragraferna, och i den sista fanns tillägget ”såvitt icke ledning och övervakning enligt självstyrelselagens för Åland stadganden äro förbehållna rikets myndigheter”.

Landskapslagen om inlösen av vissa legoområden i landskommunerna antogs 26.3.1959 och förordnades att förfalla av RP 4.7.1959. ÅD godkände lagen utan anmärkningar. Det HD och RP anmärkte mot var att 54 § 1 och 2 mom., som var av rikslagstiftningsnatur, avvek från motsvarande rikslag. I landskapslagen hade landskapsstyrelsen fått uppgiften att ”förordna en lantmäteringenjör till förrättningsingenjör vid inlösningsförrättning samt fastställa och vid behov ändra förrättningsingenjörens verksamhetsområde”³¹⁶, medan det i rikslagen var lantbruksministeriet som fått dessa befogenheter.

Då lantmäteringenjörerna äro statens tjänstemän och förrättningsingenjörerna vid inlösningsförrättning även har att företaga åtgärder, vilka reglerats medelst till skifteslagstiftningen hörande stadganden, måste landstingsbeslutets ifrågavarande stadganden enligt 11 § 2 mom. 9 och 16 p. SjälvstyrelseL anses vara av rikslagstiftningsnatur.³¹⁷

Landstinget hade sålunda överskridit sin behörighet.³¹⁸ En ny lag stiftades 21.9.1959 och godkändes 18.12.1959 (ÅFS 1959/28). Stadgandena hade ändrats på efterfrågat sätt.³¹⁹

Landskapslagen om härbärgerings- och förplägningsrörelser, antagen 11.12.1961 och förordnad att förfalla av RP 6.4.1962, hade godkänts av ÅD utan anmärkningar. HD hade dock

³¹⁴ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, IX serien, 80-82.

³¹⁵ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 83.

³¹⁶ Ibid., 93.

³¹⁷ Ibid.

³¹⁸ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 92-94.

³¹⁹ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 96.

invändningar mot stadganden som berörde alkohollagstiftningen, vilket var rikets behörighet.

I 40 § lagen 9.2.1932 om alkoholdrycker stadgas, att å varje utskänkningsställe, som icke förestås av utskänkningsrörelsens idkare själv, bör finnas en av länsstyrelsen godkänd ansvarig föreståndare, vilken närmast ansvarar för utskänkningens behöriga handhavande och ordningens upprätthållande. Enligt 18 § 2 mom., 19 § 3 mom., 26 § 1 mom., 27 § 3 mom. och 44 § 3 mom. landstingsbeslutet skulle det ankomma på landskapsstyrelsen att godkänna dylik föreståndare. Då landstingsbeslutet såvitt detsamma angår ansvarig föreståndare för utskänkningsrörelse sålunda icke överensstämmer med förenämnda stadganden i lagen om alkoholdrycker, har landstinget på denna punkt överskridit sin lagstiftningsbehörighet.³²⁰

Landskapsstyrelsen hade alltså getts en uppgift som enligt rikslagen ankom på länsstyrelsen. RP underkände lagen 6.4.1962.³²¹ En ny lag antogs 1.12.1962 och godkändes 29.3.1963 (ÅFS 1963/7). Enligt ÅD hade man i den nya lagen gjort tillägg och uteslutningar för att inte överskrida behörigheten.³²²

Landskapslagen om brännbara vätskor antogs 20.3.1962 och förordnades att förfalla av RP 29.6.1962. I 56 § stadgades om att magistraten i Mariehamn och de lokala polismyndigheterna på landsbygden skulle övervaka efterlevnaden av bestämmelserna. I 62 § stadgades att landskapsstyrelsen skulle fastställa avgifterna för övervakningsmyndigheternas tjänster. Enligt 23 § 4 mom. SjöL kunde landstinget eller landskapsstyrelsen bestämma avgifter för landskapsförvaltningen underlydande myndigheter, men HD och RP menade att magistraten inte kunde anses vara en sådan och att länsmännen dessutom var statens tjänstemän. Enligt 11 § 2 mom. 16 punkten SjöL hade behörigheten gällande innehavares av statens tjänster och befattningar rättigheter förbehållits riket. Landstinget hade således överskridit sin behörighet genom att ge landskapsstyrelsen befogenhet att bestämma avgifter, arvoden och lösen för magistraten i Mariehamn och länsman.

ÅD hade också betänkligheter kring 62 § av samma anledning som HD och RP, men kom med hjälp av utlåtanden från HD och RP från 1924 fram till att eftersom lagstiftningen om brännbara vätskor var landskapets behörighet hade landskapsstyrelsen rätt att fastställa avgifter. En ledamot hade en avvikande åsikt och kom till samma slutsats som HD och RP. ÅD ansåg ändå att lagen skulle falla på grund av 72 § 2 mom. om ändringssökande, men HD ansåg att det inte förelåg någon saklig avvikelse från rikslagstiftningen.³²³

En ny lag antogs 1.12.1962 och godkändes 29.3.1963 (ÅFS 1963/12). Enligt ÅD hänvisade 62 § nu till rikslagstiftningen.³²⁴

Landskapslagen om skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader antogs 17.12.1965 och förordnades att förfalla av RP 1.4.1966. Lagstiftningsområdet fanns inte uppräknat i SjöL, men eftersom fornminnesvården var landskapets behörighet bedömdes även skyddet för kulturhistoriskt märkliga byggnader vara det.

I 2 § 2 mom. ingick stadganden om kyrkor, klockstaplar och andra kyrkliga byggnader. I

³²⁰ Ibid., 124.

³²¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 123-124.

³²² Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *X serien*, 52-53.

³²³ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *IX serien*, 136-140.

³²⁴ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *X serien*, 43-45.

andra satsen stadgades att restaurering av dessa inte fick genomföras förrän en plan godkänd av landskapsstyrelsen och arkeologiska kommissionen förelåg, och dessa myndigheter skulle även övervaka arbetet. Lagstiftningen om kyrkans egendom var förbehållen riket enligt Sjl 11 § 2 mom. 1 punkten (i 83 § RF förutsatt lagstiftning). Landskapsstyrelsen hade således getts administrativa uppgifter på ett område som var rikets behörighet, ansåg HD. Rikslagstiftningen föreskrev inte heller att arkeologiska kommissionen skulle fastställa planerna för arbetet.

ÅD hade godkänt lagen med hänvisning till kyrkolagen, enligt vilken vad som stadgades om skyddande av kulturhistoriskt betydelsefulla byggnader även skulle gälla kyrkor. ÅD menade därför att landskapslagen stämde överens med kyrkolagen. Arkeologiska kommissionens uppgifter menade ÅD föll inom dess allmänna behörighet och kunde därmed med stöd av Sjl:s 19 § 3 mom. tilldelas kommissionen.³²⁵

Ny lag antogs först 1983, och det var då en lag om tillämpning av rikslagen (ÅFS 1983/40).

Landskapslag angående ändring av landskapslagen om avlöning och pension för tjänsteinnehavarna inom folkskolväsendet i landskapet Åland antogs 31.8.1967 och förordnades att förfalla av RP 17.11.1967. Anledningen var att landskapsstyrelsen skulle komma att utöva förvaltningsrättslig lagskipning, eftersom ändringssökande över kommunens styrelses avgörande skulle föras till landskapsstyrelsen enligt 45 § 1 mom.

ÅD godkände lagen, eftersom stadgandet inte ändrades genom lagen utan kvarstod i en alltså tidigare godkänd lydelse (lagen hade ursprungligen stiftats 1958). HD valde dock att fälla lagen med hänvisning till att undantag från i riket gällande stadganden om förvaltningsrättslig lagskipning inte kunde stadgas genom landskapslag. Enligt rikslagen skulle skolstyrelsen handlägga ändringsansökan i det avsedda fallet.³²⁶

En ny lag antogs 18.12.1967 och godkändes 29.3.1968 (ÅFS 1968/16). ÅD och HD nämnde inget om anledningen till att lagen tidigare fått falla³²⁷, men 45 § 1 mom. hänvisar nu besvär till skolstyrelsen.

Landskapslagen om bekämpande av oljeskador antogs 14.5.1976 och förordnades att förfalla av RP 29.7.1976. ÅD menade att lagens fjärde kapitel var av blandad natur, där lagstiftningen angående offentlig sjörätt var förbehållen rikets lagstiftande organ. 16-19 §§ innehöll stadganden om "begränsning av trafik och användning av fartyg samt vissa interventionsrättigheter för landskapsmyndigheter", alltså om offentlig sjörätt, och lagen borde därför förfalla. ÅD ansåg även att utformningen av 16 § stadgade om skyldigheter för statsmyndigheter utöver vad som stod i 19 § Sjl.

HD ansåg att stadgandena om offentlig sjörätt kunde intas i lagen med stöd av 14 § 4 mom. Sjl. I 16 §, 17 § 1 och 2 mom. och 18 § hade dock administrativa uppgifter som enligt Sjl:s 19 § 1 mom. 10 punkten hörde till rikets förvaltning överförts till självstyrelsen, varför landstinget hade överskridit sin behörighet.³²⁸ En ny lag antogs 10.12.1976 och godkän-

³²⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 96-98.

³²⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 125-126.

³²⁷ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *XI serien*, 9-10.

³²⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 305-308.

des 25.2.1977 (ÅFS 1977/16). Inget utlåtande begärdes från HD. Enligt ÅD hade de underkända stadgandena utelämnats.³²⁹

4.3.6 I strid med RF

Landskapslagen om jakt antogs 11.12.1963 och förordnades att förfalla av RP 10.4.1964. ÅD hade godkänt lagen. HD anförde följande:

I 22 § 1 mom. landstingsbeslutet stadgas, att jaktvårdsförening vid anordnande av fredningsområde för sjöfågel vore skyldig att anvisa jaktområden för dem, som på fredningsområdet avstått från sin jakträtt. Då jaktvårdsförening är en sammanslutning av jakträttsinnehavare, som innehava jaktkort, och sålunda i regel icke själv förfogar över några jaktområden, kan berörda stadgande förstås så, att jaktvårdsförening enligt detsamma skulle kunna medgiva förstnämnda jakträttsinnehavare rätt att jaga på annan tillhörigt område. Detta innebär emellertid en avvikelse från den av regeringsformen erkända grundsatsen om skydd för enskild äganderätt.³³⁰

Eftersom avvikelse från grundlagarna var rikets behörighet hade landstinget överskridit sin lagstiftningsbehörighet.³³¹ En ny lag antogs 21.12.1964 och godkändes 19.3.1965 (ÅFS 1965/10). Enligt ÅD hade stadgandet nu formulerats så att en omdisposition av jakträtten inte skulle kunna ske utan jakträttsinnehavarens eller vattenägarens medgivande.³³²

Landskapslagen om skattelättnader för obligationslån antogs av landstinget 26.11.1969 och förordnades att förfalla av RP 10.4.1970. ÅD, HD och RP underkände alla samma del av lagen. ÅD skrev följande:

Då förutsättningarna för skattelättnad enligt den nya LL är strängare än enligt den äldre, innebär landstingsbeslutet ett upphävande av rättigheter som uppkommit under äldre lags giltighetstid och sålunda en avvikelse från det i regeringsformens 6 § ingående stadgandet, enligt vilket varje finsk medborgare skall vara tryggad till sitt gods.³³³

Avvikelse från grundlag ankom uteslutande på rikets lagstiftande organ och landstinget hade därmed på denna punkt överskridit sin behörighet. HD:s president hade dock en avvikande åsikt: Landstinget har avsett att förenhetliga stadgandena rörande skattelättnader för obligationslån med rikets lag. I praktiken skulle inte heller personers trygghet till gods äventyras och därför borde lagen ha fått träda i kraft.³³⁴

En ny lag antogs 31.8.1970 och godkändes 4.12.1970 (ÅFS 1970/38). Enligt ÅD stadgades nu att lagen skulle gälla obligationer emitterade under 1970 och 1971, vilket gjorde att det tidigare hindret för lagens ikraftträdande undanröjts.³³⁵

Landskapslagen om kommunalskatt för bostadsinkomst antogs 17.9.1973 och förordnades att förfalla av RP 21.12.1973. ÅD hade godkänt lagen. HD anförde följande:

I 8 § 3 mom. landstingsbeslutet ingår ett stadgande, enligt vilken kommun bemyndigas

³²⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 323-324.

³³⁰ Ålandsdelegationen, *X serien*, 65.

³³¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 64-65.

³³² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 80-81.

³³³ Ålandsdelegationen, *XI serien*, 72.

³³⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 72-75.

³³⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 111-112.

att för varje skatteår fastställa ett till beloppet bestämt avdrag från inkomsten av i eget bruk varande fritidsbostad, vilket avdrag skulle få göras av i kommunen mantalsskrivna ägare av fritidsbostäder.³³⁶

Detta skulle leda till att personer beskattades olika enbart beroende på om de var mantalsskrivna i kommunen eller inte. HD fortsatte:

I 5 § regeringsformen uttalas principen, att finska medborgare är likställda inför lagen. Därmed avses, att medborgarna under enahanda förhållanden skall behandlas lika. De skattskyldigas mantalsskrivningsort kan icke ensamt för sig anses utgöra en sådan omständighet, som skulle berättiga till att de behandlas olika vid kommunalbeskattning av inkomst från fastighet. Landstingsbeslutet måste därför anses avvika från kravet på likställdhet inför lagen. Enligt 11 § 1 mom. SjtL tillkommer rikets lagstiftande organ uteslutande rätt till lagstiftning i ärenden angående avvikelse från de till rikets statsförfattning hörande grundlagarna.³³⁷

Landstinget hade således överskridit sin behörighet. Ett av sammanlagt fem justitieråd hade dock en avvikande åsikt: "Medgivandet av skatteavdrag för i kommunen mantalsskrivna ägare av fritidsbostad innebär icke, enligt min uppfattning, att de skattskyldiga på ett godtyckligt och därigenom förbjudet sätt skulle behandlas olika."³³⁸ I andra sammanhang, t.ex. jakträtt, hade stadganden som var beroende av en persons hemvist inte ansetts kränka medborgarnas likställdhet.³³⁹

I en ny version av lagen med namnet landskapslag om kommunalskatt för bostadsinkomst i vissa fall antogs 11.1.1974 och godkändes 25.1.1974 (ÅFS 1974/2). Inget utlåtande begärdes från HD, men enligt ÅD hade stadgandet utgått.³⁴⁰

4.3.7 Kombination av olika orsaker

I strid med RF (skydd för enskild äganderätt) och avvikelse från SjtL:s 4 § (om rättigheter knutna till hembygdsrätten)

Landskapslagen om fiske antogs 3.12.1954 och förordnades att förfalla av RP 25.5.1955 på grund av avvikelse från både grundlagarna och SjtL. I 3 § ingick stadganden om rätt att fiska på andras vatten, vilket innebar en avvikelse från regeringsformens grundsats om skydd för enskild äganderätt. I riket hade stiftats en lag om utvidgning av den allmänna fiskerätten genom den ordning som föreskrevs för antagande av grundlag. Landstinget hade behörighet att tillåta rätt till fiske i annans vatten i den utsträckning som denna rikslag angav, men i 3 § 1 och 3 mom. hade landstinget gått utöver rikslagens begränsningar. Enligt såväl ÅD, HD som RP hade därför landstinget överskridit sin befogenhet genom att grundlagsskyddet för enskild äganderätt hade inskränkts i högre grad än vad som kunde ske genom en lag antagen i vanlig ordning i riket.

HD och RP hade dessutom invändningar mot att 2, 3 och 9 §§ tillerkände endast personer med hembygdsrätt rätten att idka fiske i vissa fall och rätten att få mark avgiftsfritt upplåten för uppförande av nödvändiga byggnader, torkställen och båtbygga. Eftersom 4 § SjtL, där de rättigheter som kräver hembygdsrätt räknades upp, inte omnämnde dessa fiskerelaterade rättigheter hade landstinget överskridit sin behörighet. ÅD hade inte

³³⁶ Ibid., 209.

³³⁷ Ibid., 209-210.

³³⁸ Ibid., 211.

³³⁹ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 209-212.

³⁴⁰ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 215-216.

samma uppfattning:

Enär landstinget enligt självstyrelselagen tillkommer rätt att lagstifta om fiske samt är behörigt att på detta lagstiftningsområde intaga även stadganden av privaträttslig natur, följer härav, att i landskapslag om fiske bör kunna intagas stadganden om dem, som tillkommer fiskerätt på annan tillhörigt vattenområde, såvitt denna s.k. allmänna fiskerätt därigenom icke utvidgas utöver vad den i den för ändrande av grundlag stadgade ordning tillkomna lagen av den 28 september 1951 om utvidgning av den allmänna fiskerätten medger.³⁴¹

ÅD ansåg därför att landstinget borde kunna inskränka "varmansfisket" till att gälla en mindre krets av medborgare än vad rikslagstiftningen förutsatte, i detta fall personer med hembygdsrätt. HD och RP menade dock att just hembygdsrätten inte kunde användas som medel för begränsningen.³⁴² En ny lag antogs 23.3.1956 och godkändes 4.8.1956 (ÅFS 1956/39). Inga hänvisningar till hembygdsrätten görs och enligt ÅD, HD och RP var nu rätten att fiska på annans vatten inom rikslagens begränsningar.³⁴³

Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen; delegering av uppgifter till landskapsstyrelsen som borde tillkommit länsstyrelsen; i strid med SjöL 13 § 3 mom. genom felaktig delegering till landskapsstyrelsen

Landskapslagen om reglering av byggnadsverksamheten antogs 26.3.1959 och förordnades att förfalla av RP 4.7.1959. Det fanns både stadganden av rikslagstiftningsnatur som avvek från rikslag och stadganden som stod i strid med SjöL genom att landskapsstyrelsen getts otillåtna uppgifter.

I lagen ingick stadganden om inlösen, som enligt HD och RP skulle hänföras till lagstiftningen om expropriation. Enligt 13 § 1 mom. 1 punkten och 11 § 2 mom. 1 punkten SjöL hade landstinget behörighet gällande rätt till expropriation för allmänt behov mot full ersättning och riket behörighet gällande tvångsinlösen av fast egendom för allmänna riksbehov. Enligt HD och RP var de stadganden i landskapslagen som reglerade inlösen av områden som i generalplan eller stadsplan anvisats för statens behov av rikslagstiftningsnatur och behövde således stämma överens med motsvarande rikslag. 59 § 3 och 4 mom., 60 § 1 mom., 66 § och 67 § 1 mom. hänvisade dock endast till landskapslagen 2.7.1953 angående expropriation för allmänt behov av fast egendom i landskapet Åland och borde även ha hänvisat till rikslagen 14.7.1898 om expropriation av fast egendom för allmänt behov. I 60 § 2 mom. och 62 § 2 mom. gavs landskapsstyrelsen vissa befogenheter som borde ha tillkommit länsstyrelsen när det gällde de för statens behov anvisade områdena.

Dessutom hade landstinget i 20 § 3 mom. och 115 § 2 mom. bemyndigat landskapsstyrelsen att genom landskapsförordning utfärda bestämmelser som handlade om annat än verkställighet och tillämpning, och dessa stadganden bröt alltså mot 13 § 3 mom. SjöL.

ÅD hade tidigare godkänt lagen, men först efter omröstning som slutade 3–2. Man röstade om frågan om landskapsstyrelsen kunde vara behörig myndighet vid inlösen av områden som anvisats för statens behov. Minoriteten, ledamöterna Castrén och Beckman, ansåg att länsstyrelsen borde behandla sådana frågor och att landstinget därför överskridit sin behörighet. Majoritetens uttalanden skiljde sig lite från varandra. Ledamotssuppleanten

³⁴¹ Ålandsdelegationen, VIII serien, 302.

³⁴² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 302-305.

³⁴³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 364-366.

Meinander ansåg att det inte kunde bli fråga om expropriation för allmänna riksbehov. Ledamoten Nordling menade att 55, 59 och 62 §§ inte åsyftade expropriation eller tvångsinlösen av fast egendom för allmänna riksbehov på det sätt som stadgades i SjöL, utan lagstiftning om tätt befolkade samhällen, stadsplan och tomtindelning enligt SjöL:s 13 § 1 mom. 3 och 9 punkterna. Ordföranden Brenning, till sist, ansåg att även om staten enligt landskapslagen skulle kunna bli skyldig att lösa in ett område, skulle det ändå inte innebära att staten skulle "utöva sin rätt att exproprieras"³⁴⁴ och Brenning såg ingen anledning att lägga till länsstyrelsen.³⁴⁵

En ny lag antogs 21.9.1959 och godkändes 18.12.1959 (ÅFS 1959/29). Alla efterfrågade ändringar hade gjorts.³⁴⁶

I strid med RF (skydd för enskild äganderätt); stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen

Landskapslagen om jakt antogs 24.3.1960 och förordnades av RP att förfalla 30.6.1960. Den landskapslag som var i kraft var ÅFS 1946/14. HD konstaterade att landstinget hade behörighet att lagstifta om stadganden av privaträttslig natur gällande jakt enligt SjöL 11 § 2 mom. 11 punkten. Utlåtandet fortsatte:

I 3 § 2 mom. landstingsbeslutet stadgas dock, att jakträtten på Mariehamns stads område tillhör staden. Stadgandet innebär att jakträtten jämväl på av annan än Mariehamns stad ägd inom stadens område belägen mark skulle tillhöra staden. Då jakträtten är i princip att anse som en med äganderätten till jord förbunden befogenhet, innefattar ifrågasättande stadgande, som icke har någon motsvarighet i den i riket gällande jaktlagen 6.4.1934, en avvikelse från den av regeringsformen erkända grundsatsen om skydd för enskild äganderätt. Jämligt 11 § 1 mom. SjälvstyrelseL tillkommer rikets lagstiftande organ uteslutande rätt till lagstiftning i ärenden angående stiftande, ändring, förklaring och upphävande av samt avvikelse från de till rikets statsförfattning hörande grundlagarna, varför landstinget enligt HD:s förmenande överskridit sin lagstiftningsbehörighet genom att upptaga antydda stadgande i landstingsbeslutet.³⁴⁷

Lagen innebar alltså, för det första, en avvikelse från grundlagarna och närmare bestämt regeringsformens stadgande om skydd för enskild äganderätt. För det andra hade HD även anmärkningar angående flera stadganden i 49 § rörande rättegångsväsendet som avvek från rikets jaktlag, angående 51 § som innehöll en avvikelse från rikets strafflag samt angående stadganden i 52 § om påföljd för brott som avvek från rikets jaktlag. Dessa stadganden hade för vinnande av enhetlighet och överskådlighet kunnat intas i beslutet men överensstämde inte i sak med rikslagarna.

Resonemanget kring 52 § är intressant eftersom det HD hade att invända emot var att egendom eller dess värde som var ett resultat av olovlig jakt eller som var olovligt att inneha, forsla eller handla med skulle tillfalla landskapet istället för staten, som stadgades i rikets jaktlag.

ÅD hade också underkänt lagen, men bara på grund av 49 §, även om invändningar fanns även mot 51 §. Ledamoten Palmgren tyckte dock att rikets jaktlag och strafflagen kunde

³⁴⁴ Ålandsdelegationen, IX serien, 90.

³⁴⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 89-92.

³⁴⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 95.

³⁴⁷ *Ibid.*, 103.

tolkas så att 49 och 51 §§ kunde godtas. Han fick medhåll av ledamoten Olsson gällande 49 § 3 mom. men inte 4 mom.³⁴⁸

Landstinget antog 11.12.1963 en ny jaktlag som också den fick förfalla. Först 1965 godkändes en ny landskapslag om jakt (ÅFS 1965/10).

Felaktig delegering till landskapsstyrelsen på rikets behörighetsområde, stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen samt i strid med SjöL:s 20 §

Landskapslag om fornminnen antogs 26.3.1964 och förordnades att förfalla av RP 26.6.1964. Anledningen var 3 §, 25 § 2 mom. och 27 §. ÅD ansåg dock att endast 25 § föranledde att lagen skulle förfalla.

Enligt 3 § skulle tillsynen över fasta fornlämningar utövas av landskapsstyrelsen med biträde av landskapsarkeologen. Landskapslagen berörde enligt HD emellertid även den delen av fornminnesvårdslagstiftningen som enligt 11 § 2 mom. 12 punkten SjöL förbehållits riket och dessa administrativa uppgifter skulle enligt 19 § 1 mom. 10 punkten SjöL skötas av rikets allmänna förvaltning. ÅD kom dock, efter en lång utläggning med hänvisningar till 1941 års kommitté för revision av SjöL och 1946 års proposition till ny SjöL, fram till att endast befogenheten att ge tillstånd att rubba fast fornlämning kvarstod under rikets behörighet.

I 25 § 2 mom. stadgades om påföljd för den som förde bort fornföremål från landskapet. Påföljd för brott var rikets behörighet enligt 11 § 2 mom. 13 punkten SjöL. Rikslagen stadgade om bortförande från landet och landstinget hade därmed överskridit sin behörighet. ÅD:s majoritet kom till samma slutsats, men ledamoten Palmgren menade att påföljden inte utgjorde någon straffbestämmelse och att lagen därför kunde godkännas.

27 § stadgade att lagen skulle träda i kraft 1.1.1965. Förvaltningen av fornminnesvårderna var dock reglerad av en förordning given av RP 1936. Enligt 20 § 2 mom. SjöL hade landstinget rätt att anta landskapslag om ändring av sådan förordning inom gränserna för sin lagstiftningsbehörighet, men lagen fick inte träda i kraft innan förordningen ändrats eller upphävts. Enligt 20 § 3 mom. skulle ändringen eller upphävandet av förordningen ske inom ett år efter RP:s beslut om att inte låta lagen förfalla. Eftersom 1.1.1965 låg mindre än ett år bort i tiden hade landstinget överskridit sin behörighet. ÅD nämnde inget om detta.³⁴⁹

En ny lag antogs 1.12.1964 och godkändes 19.3.1965 (ÅFS 1965/9). Enligt ÅD hade 3 § ändrats så att de administrativa uppgifterna skulle handhas av den myndighet som föreskrevs enligt rikslagstiftningen, 25 § 2 mom. så att påföljden gällde bortförande från landet och 27 § så att lagen inte skulle träda i kraft förrän förordningen blivit upphävd.³⁵⁰

Område som är rikets behörighet, avvikelse från förordning om polisväsendet i landskapet Åland samt stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen

Landskapslagen om explosionsfarliga ämnen, antagen av landstinget 12.12.1969 och förordnad att förfalla av RP 10.4.1970, föll på flera punkter. Den passerade dock ÅD:s granskning utan anmärkning. Lagen handlade om tillämpning i landskapet av riksförfattningar

³⁴⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 102-106.

³⁴⁹ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *X serien*, 69-73.

³⁵⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 78-80.

med vissa ändringar och tillägg. Några av författningarna ansågs av HD angå arbetarskydd, vilket var rikets behörighet och således redan gällande i landskapet. Beslutet avvek också från förordningen om polisväsendet i landskapet Åland, och bland stadgandena om rättegångsväsendet och straffbestämmelser fanns även avvikelser från rikslagstiftningen.³⁵¹

En ny lag med namnet landskapslagen om tillämpning av vissa i riket gällande författningar rörande explosionsfarliga ämnen antogs 27.11.1970 och godkändes 26.3.1971 (ÅFS 1971/12). Man hade då tagit bort de delar som rörde arbetarskydd och åtgärdat avvikelserna.³⁵²

4.4 1980–1992: I väntan på en ny självstyrelselag

Redan i slutet av 1960-talet ansågs det från åländskt håll att 1951 års självstyrelselag hade passerat sitt "bäst före-datum" och behövde en genomgripande revidering. Detta gällde inte minst det ekonomiska systemet där den begränsade beskattningsrätten gjorde Åland helt beroende av statsbidrag. Landskapsstyrelsen tillsatte därför år 1971 en kommitté med uppdrag att utreda behoven och ge förslag till nödvändiga ändringar i självstyrelselagen. I sin slutrapport 1978 konstaterade kommittén att 1951 års självstyrelselag generellt sett bygger på en "[alltför] restriktiv uppfattning av den kompetens som lämpligen borde tilldelas landskapet".³⁵³

Det fortsatta arbetet med att få fram en moderniserad självstyrelselag drog dock ut på tiden. Det dröjde sålunda ända till slutet av 1980-talet innan staten tillsatte den kommitté som hade uppdraget att inkomma med ett slutligt förslag till ny självstyrelselag.³⁵⁴ Först två decennier efter det att arbetet för att ta fram en ny självstyrelselag på allvar påbörjades kunde därför den nya självstyrelselagen träda i kraft (1993).

Mycket av såväl landskapslagstiftningen som HD:s lagkontroll styrdes därmed under 1980-talet av 1950- och 1960-talens praxis i väntan på den kommande nya självstyrelselagen, en lag som man åtminstone från åländsk sida hade stora förväntningar på.

4.5 Laggranskningens omfattning 1980–1992

Anpassningen av de åländska lagarna till tidigare etablerad praxis under den andra självstyrelselagsperiodens sista decennium indikeras av den stora mängd lagar med relativt få underkännanden som utmärker perioden. Under detta dryga decennium (13 år) behandlade sålunda presidenten hela 552 åländska lagar (se *Tabell 6*), i genomsnitt drygt 42 nya lagar per år – att jämföra med ett snitt på drygt 20 lagar per år under perioden 1922–1979.

³⁵¹ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *XI serien*, 80-89.

³⁵² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 125-128.

³⁵³ Betänkande utgivet av 1972 års kommitté för revision av självstyrelselagen. Ålands Utredningsserie 1978:9.

³⁵⁴ Förslag till ny självstyrelselagen för Åland. Betänkande av Ålandsarbetsgruppen. Justitieministeriet 1989.

Tabell 6: Laggranskningens omfattning och utfall 1980–1992.

År	Antal beslut av RP	Antal lagar som låtit förfalla	Varav antal lagar som fallit pga. att annan lag fallit	Andel lagar fällda av RP (%)	Andel exkl. de lagar som fallit pga. att annan lag fallit (%)	Antal HD-utlåtanden	Andel lagar som synats av HD (%)
1980	34	0	0	0,0	0,0	7	20,6
1981	38	0	0	0,0	0,0	1	2,6
1982	27	0	0	0,0	0,0	2	7,4
1983	48	1	0	2,1	2,1	3	6,3
1984	37	1	0	2,7	2,7	2	5,4
1985	33	3	0	9,1	9,1	5	15,2
1986	30	1	0	3,3	3,3	3	10,0
1987	64	0	0	0,0	0,0	17	26,6
1988	40	7	3	17,5	10,0	17	42,5
1989	57	2	0	3,5	3,5	4	7,0
1990	43	1	0	2,3	2,3	3	7,0
1991	55	3	2	5,5	1,8	8	14,5
1992	46	1	0	2,2	2,2	6	13,0
1980–1992	552	20	5	3,6	2,7	78	14,1

Källa: Ålandsdelegationens publikationer under den aktuella perioden.

Som framgår av tabellen ovan passerade också det stora flertalet av dessa lagar utan problem HD:s formella lagkontroll. Under perioden fälldes sålunda mindre än 4 procent av landstingets lagar av RP, eller mindre än 3 procent om de lagar som föll pga. en annan lag räknas bort.

4.6 Laggranskningen 1980–1992: Resultat och motiveringar

Nedan redovisas, på samma sätt som för tidigare lagstiftningsperioder, beslutsmotiveringar i samtliga ÅD-, HD- och RP-utlåtanden över de landskapslagar som mellan 1980 och 1992 förordnades att förfalla av RP.

Eftersom endast 15 lagar behandlas i genomgången nedan är antalet avslagskategorier få, endast tre stycken.

4.6.1 Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från eller saknas i rikslagstiftningen

Landskapslagen om skydd för kulturhistoriskt värdefulla föremål antogs 31.10.1983 och förordnades att förfalla av RP 22.12.1983. HD konstaterade att skyddet för kulturhistoriskt värdefulla föremål inte nämns särskilt i SjöL, men att området med stöd av 13 § 1 mom. 21 punkten SjöL borde hänföras till landstingets lagstiftningsbehörighet. Tullar, tullväsendet, tullens och utrikeshandelns enhetliga ordnande samt *Landskapslagen om*

skydd för kulturhistoriskt värdefulla föremål antogs 31.10.1983 och förordnades att förfalla av RP 22.12.1983.³⁵⁵ De delar i lagen som gällde utförsel av kulturföremål till utlandet överensstämde med rikslagstiftningen, medan bestämmelsen om begränsning av utförseln från landskapet till riket saknade motsvarighet i rikslagen. Landstinget hade därför överskridit sin lagstiftningsbehörighet. ÅD hade tidigare godkänt lagen utan att se några problem med stadgandet i fråga.³⁵⁶ En ny lag antogs först 3.10.1986 och godkändes 14.11.1986 och där avses med utförsel bara utförsel från landskapet till utlandet (ÅFS 1986/58).

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om sysselsättning antogs 1.4.1985 och förordnades att förfalla av RP 28.6.1985. HD anförde följande:

Enligt 23 § landstingsbeslutet skall ändring i beslut av Arbetskraftskommissionen, för så vitt gäller lagligheten av beslutet, sökas i den ordning som gäller besvär över beslut av socialförsäkringskommission enligt rikets lag om utkomstskydd för arbetslösa. Av landskapsstyrelsens framställning framgår att besvär över Arbetskraftskommissionens beslut skulle anföras hos Arbetslöshetsnämnden.³⁵⁷

Detta stämde dock inte överens med en lag som riksdagen antagit:

Enligt 2 § i den av riksdagen antagna lagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden är landskapsstyrelsen besvärinstans då ärendet hör till självstyrelsen och det överklagade beslutet fattats av lägre förvaltningsmyndighet i landskapet. Arbetskraftskommissionen är en sådan lägre förvaltningsmyndighet. Bestämmelsen i landstingsbeslutet rörande ändringssökande överensstämmer således inte med ifrågavarande stadgande i rikets lag.³⁵⁸

I landstingets beslut gavs alltså en riksmyndighet en uppgift som borde ha ankommit på landskapsstyrelsen och landstinget hade därmed överskridit sin behörighet. ÅD hade tidigare godkänt lagen och ansåg då att lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden är tillämplig "endast då anförande av besvär inte särskilt reglerats i annan lag."³⁵⁹ ÅD:s beslut tillkom efter omröstning som slutade 4–1. Ledamoten Dahlman framförde en avvikande åsikt med samma innebörd som HD:s utlåtande.³⁶⁰ En ny version antogs 9.10.1985 och godkändes 31.12.1985 och då hade landskapsstyrelsen gjorts till besvärinstans (ÅFS 1985/4).

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om vissa räntestödslån som beviljas av kreditinrättning antogs 9.10.1985. RP:s utlåtande saknas i ÅD:s utgåva, men eftersom lagen saknas i ÅFS står det klart att den inte godkändes. ÅD underkände lagen med följande motivering:

Landstingsbeslutets 1 § 2 mom. innehåller en uppräkningslista av kreditinrättningar. I denna uppräkningslista har även medtagits Finlands Bank. I Regeringsformen för Finland 73 § stadgas det att Finlands Bank står under riksdagens garanti och vård samt under inseende av fullmäktige, som riksdagen utser. Under hänvisning till detta grundlagstadgande samt

³⁵⁵ Ålandsdelegationen, XI serien, 511-512.

³⁵⁶ Utlåtandena i helhet på ibid., 509-514.

³⁵⁷ Ibid., 544.

³⁵⁸ Ibid., 545.

³⁵⁹ Ibid., 543.

³⁶⁰ Utlåtandena i helhet på ibid., 543-546.

med beaktande av 11 § 2 mom. 10, 16 och 17 punkterna SstL finner ÅD att i LL inte kan intas stadgande genom vilket Finlands Banks verksamhet på något område, så som skulle vara fallet enligt 1 § 3 mom. landstingsbeslutet, görs beroende av tillstånd, vilket skall erhållas av landskapsstyrelsen.³⁶¹

Beslutet fattades dock efter omröstning som slutade 4–1. Ledamotssuppleanten Lindfors hade en avvikande åsikt och menade att lagen inte innebar att landskapsstyrelsen ”skulle ha tillerkänts befogenheter att allmänt ingripa i eller övervaka kreditinrättningarnas normala bankverksamhet”.³⁶² Han menade att varje kreditinrättning

har en självständig rätt att acceptera eller vägra acceptera en viss lånesökande såsom kund till ett räntestödslån. Endast för det fall att en lånesökande accepteras såsom kund och kreditinrättningen och kunden mellan sig överenskommer om att för lånet skall hos Ålands landskapsstyrelse ansökas om räntestöd, kan det i fall landskapsstyrelsen godkänner en sådan ansökan, aktualiseras för kunden och kreditinrättningen att överväga innehållet i de villkor som landskapsstyrelsen eventuellt har uppställt för sin medverkan i affären.³⁶³

Lindfors menade att det inte var fråga om lagstiftning om bedrivande av bankverksamhet eller om Finlands Banks verksamhet eller organisation, utan endast fråga ”om att skapa viss rätt till insyn och övervakning för Ålands landskapsstyrelse i ärenden, där den andra parten efter sin egen prövning redan har tagit del av och accepterat en sådan tillsyn över användningen av vissa alldeles speciella penningmedel”.³⁶⁴ Om en kreditinrättning, inklusive Finlands Bank, inte ville använda sig av landskapets penningmedel måste inte heller kreditinrättningen iaktta påbud eller föreskrifter från landskapsstyrelsen, enligt Lindfors.

HD i sin tur menade att uppräkningsen av de kreditinrättningar som kan bevilja räntestödslån och stadgandet om att kreditinrättning ska erhålla landskapsstyrelsens tillstånd att bevilja sådana lån inte föranledde någon anmärkning ur behörighetssynpunkt. HD fortsatte:

Enligt 7 § 1 och 2 mom. LL om vissa räntestödslån som beviljas av kreditinrättning skall kreditinrättning dock övervaka att lånedmedlen nyttjas för det ändamål som är angivet i beslutet angående lånets godkännande som räntestödslån och är kreditinrättning skyldig att lämna landskapsstyrelsen de uppgifter som erfordras för bedömningen av huruvida lånen nyttjats för sagda ändamål och lånevillkoren i övrigt iakttagits. Stadgandet hänför sig till lagstiftningen om bankrörelse, på vilket område riket enligt 11 § 2 mom. 10 punkten SstL tillkommer lagstiftningsbehörighet. Då Finlands Bank inte har ålagts en motsvarande skyldighet i rikets lag 23.12.1977 om vissa räntestödslån av kreditanstalters medel har landstinget enligt HD:s uppfattning överskridit sin lagstiftningsbehörighet.³⁶⁵

Därför hemställde HD att landstingsbeslutet skulle få förfalla. Det gjordes alltså inte på samma grund som ÅD, som ansåg att Finlands Banks verksamhet inte kunde göras beroende av tillstånd, utan HD menade att det var lagens senare stadganden om övervakning av hur lånedmedlen nyttjades som var problemet.³⁶⁶

Landstinget stiftade en ny lag 9.5.1986 som godkändes 30.5.1986. Då ändrades bara 2 §

³⁶¹ Ibid., 560.

³⁶² Ibid., 561.

³⁶³ Ibid.

³⁶⁴ Ibid., 562.

³⁶⁵ Ibid., 563.

³⁶⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 560-563.

och Finlands Bank fördes alltså inte in i lagen (ÅFS 1986/46).

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om stöd för bostadsförbättring antogs av landstinget 30.4.1986 och förordnades att förfalla av RP 27.6.1986. ÅD hade inga anmärkningar mot lagen. HD och RP fann att bestämmelsen om ändringssökande mot kommunal myndighets beslut varken stämde överens med stadgandena i lagen om tillämpningen i landskapet Åland av lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden eller med rikets kommunallag. Meningen med landstingsbeslutet hade varit att ändra landskapslagen så att den stämde överens med en ändring som gjorts i motsvarande rikslag, men kommunernas befogenheter hade inte ökats på samma sätt som i riket. Landstinget hade därmed överskridit sin behörighet.³⁶⁷

En ny version antogs 17.12.1986 och godkändes av RP 27.2.1987 (ÅFS 1987/8). Enligt ÅD (inget utlåtande från HD) skulle besvärssyrkanden handläggas i enlighet med bestämmelserna i lagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden.³⁶⁸

Landskapslagen om skydd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse antogs 5.10.1987 och förordnades att förfalla av RP 8.1.1988. ÅD, HD och RP konstaterade alla att rättsområdet inte nämndes särskilt i SjöL, men att landstinget hade behörigheten eftersom 13 § 11 mom. 10 punkten gav landstinget behörighet gällande fornminnesvården och lagen låg nära detta område. ÅD hade inga anmärkningar mot lagen. HD och RP konstaterade dock att 8 § 1 mom. inte stämde överens i sak med 9 § i rikets byggnadsskyddslag. Enligt landskapslagen skulle skyddsföreskrifter, som kunde skapa skyldigheter för byggnadens ägare, meddelade av landskapsstyrelsen träda i kraft omedelbart även om ändring söktes. I rikslagen kunde endast beslut om förbud att vidta åtgärder som äventyrar byggnadens kulturhistoriska värde bli gällande omedelbart. Landstinget hade därmed överskridit sin behörighet.³⁶⁹

En ny version antogs 2.5.1988 och godkändes av RP 15.7.1988 (ÅFS 1988/56). 8 § 1 mom. hade ändrats i enlighet med HD:s och RP:s anmärkningar.³⁷⁰

Landskapslagen om ändring av landskapslagen angående tillämpning i landskapet Åland av vissa riksförfattningar rörande livsmedel antogs 21.12.1987 och förordnades att förfalla av RP 25.3.1988. ÅD, som inte hade några anmärkningar mot lagen, skrev att beslutet innebar "ett tillägg till gällande blankettlag rörande livsmedel så att livsmedel som är godkända för försäljning i Sverige skall få saluföras även på Åland".³⁷¹ HD och RP konstaterade att lagen hörde till lagstiftningen om idkande av näring och om hälsovård, vilka enligt 13 § 1 mom. 9 och 16 punkterna SjöL var landskapets behörighet med vissa undantag. Ett av undantagen fanns i 11 § 2 mom. 15 punkten, där lagstiftningen om köttkontroll stadgades som rikets behörighet. Genom landskapslagen hade antagits att gälla i landskapet ett antal författningar som berörde köttkontroll. Landstingsbeslutet skulle därför innebära att bestämmelser som nu var i sak överensstämmande med rikslagstiftningen skulle komma att

³⁶⁷ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 575-579.

³⁶⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 595-596.

³⁶⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 634-638.

³⁷⁰ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *XII serien. Åren 1988-1996* (Mariehamn, 1997), 24-26.

³⁷¹ *Ibid.*, 10.

avvika från den. Landstinget hade därför överskridit sin behörighet.³⁷²

En ny version antogs 2.5.1988 och godkändes 15.7.1988 (ÅFS 1988/55). Enligt ÅD hade lagen rättats enligt ovan och innehöll nu också ett tillägg enligt vilket landskapsstyrelsens beslut endast fick avse livsmedel som landstinget hade rätt att lagstifta om.³⁷³

Landskapslagen om försök med frikommuner antogs 30.10.1989 och förordnades att förfalla av RP 29.12.1989. Syftet med lagen var, enligt HD, att "effektivera den kommunala förvaltningen, öka den kommunala självbestämmanderätten och decentralisera beslutsfattandet".³⁷⁴ ÅD hade anmärkningar mot två stadganden i lagen. För det första dess 3 § 1 mom. enligt vilket fullmäktige kunde "besluta om indragning av organ som enligt lag skall finnas i kommun".³⁷⁵ ÅD konstaterade att förbehåll inte hade gjorts för "sådana i rikslag förutsatta obligatoriska organ vars uppgifter faller under rikets behörighet eller vad om sådana organ i motsvarande fall stadgats i rikslag".³⁷⁶ HD och RP hade samma anmärkning mot detta stadgande. Landstinget hade enligt 13 § 1 mom. 3 punkten SjäL behörighet att lagstifta om kommunalförvaltning, men detta gällde endast kommunernas allmänna förvaltning, menade HD och fortsatte:

medan lagstiftningsbehörigheten rörande den så kallade specialreglerade kommunalförvaltningen är beroende av kompetensfördelningen enligt 11 och 13 §§ självstyrelselagen. Bestämmelsen i landstingsbeslutet gäller även organ som enligt rikslag ska finnas i en kommun och vilkas uppgifter är angivna i rikslag. Sådana kommunala organ är i rikets lag om försök med frikommuner nämnda kommunal centralvalnämnd, valnämnd och valbestyrelse som avses i lagen om riksdagsmannaval och i lagen om val av republikens president samt förmyndarnämnd som avses i lagen angående förmynderskap. Lagstiftningsbehörigheten beträffande dessa organ tillkommer riket och landstinget har således överskridit sin lagstiftningsbehörighet.³⁷⁷

Det andra stadgandet som ÅD anmärkte mot var 12 § som handlade om ändringssökande. ÅD menade att ett stadgande ändrade på besvärsordningen vilket inte rikslagen om försök med frikommuner gjorde. HD och RP ansåg dock att 12 § överensstämde i sak med rikslagen om försök med frikommuner.³⁷⁸

En ny version antogs 20.4.1990 och godkändes 15.6.1990 (ÅFS 1990/44.). Enligt ÅD (inget utlåtande från HD) hade lagen ändrats så att det överensstämde med RP:s beslut.³⁷⁹ Stadgandet i 3 § 1 mom. lød nu: "Fullmäktige kan även besluta om indragning av organ som enligt landskapslag skall finnas i kommunen."

Landskapslagen angående ändring av 6 § landskapslagen om polisverksamheten antogs 3.1.1990 och förordnades att förfalla av RP 2.4.1990. Anledningen, vilket såväl ÅD, HD som RP var överens om, var att paragrafen gällde straffprocessen och således hänförde sig till lagstiftningen om rättegångsväsendet. Bestämmelsen hade alltså behövt överensstämma i sak med rikslagen för att kunna upptas i landskapslagen, vilket den inte gjorde.

³⁷² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 10-12.

³⁷³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 24.

³⁷⁴ *Ibid.*, 60.

³⁷⁵ *Ibid.*, 58.

³⁷⁶ *Ibid.*

³⁷⁷ *Ibid.*, 60-61.

³⁷⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 58-62.

³⁷⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 78.

ÅD konstaterade även att paragrafen inte heller överensstämde med den i riket föreliggande ändringen av polislagen.³⁸⁰

6 § ändrades igen 14.12.1990 och lagen godkändes 23.3.1991 (ÅFS 1991/33). Enligt ÅD och HD stämde bestämmelsen överens med rikslagen.³⁸¹

Körkortslag för landskapet Åland antogs 14.12.1990 och förordnades att förfalla av RP 22.3.1991. ÅD, HD och RP konstaterade att lagens 59 § innehöll ett straffstadgande om böter eller fängelse i högst två år som stämde överens med den äldre versionen av landskapets körkortslag och med rikslagen om bilregistercentralen, men detta stadgande hade upphävts genom lagen 15.9.1989 om ett datasystem för vägtrafiken. Det nya straffet var böter eller fängelse i högst sex månader. Stadgandet avvek alltså från rikslagstiftningen och landstinget hade därmed överskridit sin behörighet. HD och RP påpekade även att några av stadgandena om körförbud hade ändrats i rikets vägtrafiklag sedan körkortslagen antagits av landstinget (och även efter att ÅD:s utlåtande skrivits), och skulle träda i kraft 1.4.1991. Om en ny lag antogs av landstinget borde således denna ändring tas i beaktande.³⁸²

En ny lag antogs 25.9.1991 och godkändes 5.12.1991 (ÅFS 1991/79). Inget utlåtande begärdes från HD. Enligt ÅD stämde straffbestämmelsen nu överens med rikslagstiftningen. Stadgandena om körförbud hade flyttats över till vägtrafiklagen.³⁸³

4.6.2 Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur

Landstinget antog 4.5.1979 landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av vissa i riket gällande författningar rörande konsumentskydd som underkändes av RP 29.6.1979 eftersom lagen huvudsakligen gällde områden där lagstiftningsbehörigheten tillkommer riket. 30.4.1984 antog landstinget sedan en ny version av lagen, *landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av vissa riksbestämmelser rörande konsumentskydd*. Den nya landskapslagen avsåg endast tillämpning av bestämmelserna i 1 och 2 kap. i rikets konsumentskyddslag från 20.1.1978. ÅD konstaterade dock att de "allmänna stadgandena och definitionerna i 1 kap. erhåller sin materiella betydelse genom de efterföljande stadgandena och ansluter sig därmed närmast till lagen betraktad som en helhet".³⁸⁴ 2 kap. om marknadsföringen hade, enligt ÅD, i vissa stadganden anknytning till näringsrätten och kunde därmed hänföras till landstingets behörighet, men innehöll också stadganden gällande illojal konkurrens samt rättegångsväsendet och frihetsstraff, alltså rikets behörighet. Slutsatsen blev dock att

ÅD anser att de till landskapets behörighet hörande stadgandena även i nu föreliggande landstingsbeslut är så fåtaliga att de inte kan motivera en LL i den form landstingsbeslutet erhållit inom ramen för en även i övrigt till övervägande del till rikets behörighetsområden hörande konsumentskyddslag.³⁸⁵

HD nämnde inte att lagen till någon del skulle kunna underligga landstingets behörighet,

³⁸⁰ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 66-67.

³⁸¹ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 88-89.

³⁸² Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 83-86.

³⁸³ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 112-113.

³⁸⁴ Ålandsdelegationen, *XI serien*, 527-528.

³⁸⁵ *Ibid.*, 528.

utan konstaterade att illojal konkurrens hänförts till rikets behörighet, och att lagstiftningen mot illojal konkurrens vid den tid Sjl tillkom till väsentliga delar representerade lagstiftningen om marknadsföring. Lagen anknöt även till den privaträttsliga lagstiftningen som är förbehållen riket. Därför måste, enligt HD, 2 kap. hänföras till rikets lagstiftningsbehörighet, och landstinget hade därmed överskridit sin behörighet. RP underkände lagen 29.6.1984.³⁸⁶ Ingen ny lag på området stiftades.

30.4.1985 antog landstinget *landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av vissa i riket gällande författningar rörande produktionskvoter för mjölk*. Riksförfattningarna i fråga var lagen om temporär kvotavgift för mjölk, lagen om temporära produktionskvoter för mjölk, förordningen om produktionskvoter för mjölk samt förordningen om begynnelse-tidpunkten för skyldigheten att erlagga kvotavgift för mjölk som skulle tillämpas i landskapet med vissa undantag som angavs i beslutet. HD beskrev lagarna på följande sätt:

Enligt lagen om temporär kvotavgift för mjölk skall för att minska de kostnader staten förorsakas av export av lantbruksprodukter erläggas en kvotavgift för mjölk. Kvotavgifterna utgör en del av lantbrukets i 15 § lantbruksinkomstlagen 20.8.1982 nämnda andel av exportkostnaderna för lantbruksprodukter och de beaktas inte som lantbrukets kostnader vid förhandlingarna om utvecklande av lantbruksinkomsten. [...] I lagen om temporära produktionskvoter för mjölk stadgas om produktionskvotens storlek och dennas fastställande.³⁸⁷

De två förordningarna innehöll närmare bestämmelser om lagarnas verkställighet.

ÅD ansåg att landstingsbeslutet gällde styrning av lantbruksproduktionen och att detta rymdes inom behörigheten att lagstifta om jordbruk, samt att kvotavgiften utgjorde en näringskatt som landstinget ägde lagstifta om enligt 23 § 1 mom. Sjl. ÅD godkände därför lagen.

HD menade dock att rikslagarna ifråga anslöt sig till lagen om lantbruksinkomsten. Landstinget antog 29.9.1975 rikets lag och förordning om lantbruksinkomsten att gälla i landskapet. HD och RP anförde då att lagstiftningen som helhet måste hänföras till rikets kompetens, även om däri också fanns stödåtgärder som omfattades av landstingets kompetens. Den nya rikslagen om lantbruksinkomsten (20.8.1982) motsvarade den gamla (9.2.1973) till sitt innehåll och borde också den underligga rikets lagstiftningsbehörighet. HD konstaterade sedan följande:

Ifrågavarande lag om temporär kvotavgift för mjölk har utformats så, att den omedelbart ansluter sig till lantbruksinkomstlagen och inte kan tillämpas separat. I lagen om temporära produktionskvoter för mjölk regleras grunderna för kvotavgifterna. Därför anser HD att även sagda lagstiftning med stöd av 11 § 2 mom. 20 punkten SjlL bör hänföras till rikets behörighetsområde.³⁸⁸

Landstinget hade därför överskridit sin lagstiftningsbehörighet och RP förordnade att lagen skulle förfalla 9.8.1985.³⁸⁹ Ingen ny lag stiftades på området.

³⁸⁶ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 527-530.

³⁸⁷ *Ibid.*, 553.

³⁸⁸ *Ibid.*, 555.

³⁸⁹ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 551-557.

Landskapslagen om medling i familjefrågor antogs 14.9.1988 och förordnades att förfalla 9.12.1988. ÅD skrev att den medling som avsågs skulle "ha till ändamål att förebygga och utjämna motsättningar i familjen".³⁹⁰ Landstinget hade ansett sig behörigt att lagstifta om medling i familjefrågor enligt 13 § 1 mom. 15 punkten Sjl, eftersom det sågs som en form av social omvårdnad. ÅD konstaterade att familjerätt enligt Sjl:s 11 § 2 mom. 8 punkten var rikets behörighet och att det räknades äktenskapslagstiftningen, rättsförhållandena mellan äkta makar och lagstiftningen angående barn. Medlingsförfarandet hade ändrat karaktär genom ändringar i rikets äktenskapslag: det var inte längre obligatoriskt i samband med äktenskapsskillnad och kunde nu också anlitas i andra frågor. ÅD citerade regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av äktenskapslagen och därtill anslutna lagar, där medling i familjefrågor bland annat kallades "en särskild form av social service" och "en del av socialvården".³⁹¹ Medlingen skulle också regleras genom socialvårdslagen. ÅD:s slutsats blev följande:

Oaktat ifrågavarande regler i rikslagstiftningen ingår i äktenskapslagen finner delegationen att lagstiftningen om medling i familjefrågor inte till sin karaktär är att [hänföra] till de materiellt rättsliga stadganden som reglerar äktenskapet och förhållandena i familjen utan att det här är fråga om en social serviceform som ingår i den administrativa helhet som socialvårdslagstiftningen utgör.³⁹²

ÅD ansåg därför att landstinget var behörigt att lagstifta på området. En avvikande åsikt fanns hos ledamoten Carlsson, som ansåg att medlingen i familjefrågor fortfarande anslöt sig till familjerätten och inte kunde anses ha blivit överförd till socialvården bara genom den formella ändringen av socialvårdslagen. HD och RP gick också på denna linje. Båda konstaterade att de "nya stadgandena om medling hänför sig till den familjerättsliga lagstiftningen" och att landstinget därför överskridit sin behörighet.³⁹³ Någon ny lag stiftades inte.

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av vissa riksförfattningar rörande överlastavgift antogs 2.10.1989 och förordnades att förfalla 29.12.1989. Enligt lagen skulle rikslagen och riksförordningen om överlastavgift tillämpas på Åland med avvikelser. ÅD konstaterade att väghållning, reglering av trafiken och motorfordon var landskapets behörighet enligt 13 § 1 mom. 17 punkten Sjl; att landstinget enligt 13 § 1 mom. 11 punkten hade behörighet att lagstifta om bötesstraff och utsättande av vite och annat äventyr inom de områden som var landskapets behörighet; samt att en landskapslag enligt 13 § 2 mom. kunde innefatta en självständig lagstiftningsakt eller ett antagande av motsvarande rikslag eller -förordning med eller utan ändringar och/eller tillägg. Därför såg ÅD inga hinder för att låta beslutet träda i kraft. HD och RP ansåg dock att överlastavgiften var en straffrättslig påföljd, vilket enligt 11 § 2 mom. 13 punkten Sjl var rikets behörighet. Landstinget hade därmed överskridit sin behörighet.³⁹⁴ Ingen ny lag stiftades.

4.6.3 I strid med Sjl

I strid med Sjl:s 36 § 1 mom.

Landskapslagen om Ålands tekniska läroverk antogs 27.4.1988 och förordnades att förfalla

³⁹⁰ Ålandsdelegationen, XII serien, 29.

³⁹¹ Ibid.

³⁹² Ibid., 29-30.

³⁹³ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 29-32.

³⁹⁴ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 57-58.

av RP 15.7.1988. ÅD godkände lagen. HD och RP anmärkte dock på 13 § 5 mom., enligt vilket landskapsstyrelsen kunde delegera sin rätt att utnämna tjänstemän vid läroverket till dess direktion. Detta stred mot 36 § 1 mom. Sjl, enligt vilket landskapsstyrelsen inrättade tjänster och befattningar och utnämnde tjänstemän i landskapsförvaltningen. Landstinget hade därför överskridit sin behörighet.³⁹⁵

En ny version antogs 14.9.1988 och godkändes 4.11.1988 (ÅFS 1988/64). Enligt ÅD hade lagen rättats enligt RP:s anmärkning.³⁹⁶

I strid med Sjl:s 5 kap.

Landskapslagen angående ändring av landskapslagen om studiestöd antogs 4.5.1992 och förordnades att förfalla av RP 3.8.1992. ÅD hade inga anmärkningar mot lagen förutom att 1 § 2 mom. hade fått en oklar utformning. HD och RP konstaterade att 1 § 2 mom. var ett blankettstadgande genom vilket rikslagen om studiestöd för högskolestuderande skulle tillämpas för den som var stadigvarande bosatt i landskapet och studerade vid högskola. Enligt rikslagen skulle dock studiestöd utgå ur statens medel och staten kunde bevilja borgen för studielån, vilket stred mot 5 kap. Sjl om landskapets hushållning. Landstinget hade därmed överskridit sin behörighet.³⁹⁷

En ny lag antogs 2.10.1992 och godkändes 27.11.1992 (ÅFS 1992/65). Inget utlåtande begärdes från HD. Enligt ÅD hade det underkända stadgandet rättats.³⁹⁸

4.7 Sammanfattning

En sammanställning av de 74 åländska lagar som under den andra självstyrelselagsperioden (1952–1992) underkändes av RP finns redovisad i slutet av rapporten, se *Bilaga II*. Av bilagan framgår vilka lagstiftningsområden som lagarna gällde, när de antagits av landstinget liksom datum för underkännandet av RP. I bilagan framgår vidare den/de huvudsakliga avslagsmotivering/-arna, huruvida ÅD, HD och RP gjort olika eller lika bedömningar samt eventuell uppföljning i form av reviderad åländsk lagstiftning.

74 fällda lagar innebär att 5 procent av lagarna under perioden fälldes. Om även de tolv lagarna som fälldes pga. att deras ikraftträdande var beroende av en annan lag räknas in blir antalet 86, vilket motsvarar 6 procent.

Den till etablerad praxis bättre anpassade självstyrelselagen medförde att ÅD:s och HD:s utlåtanden ger ett mer samlat intryck. Som framgår av *Bilaga II* och *Tabell 7* nedan har dock ÅD, HD och RP gjort samma eller ungefär samma bedömning i endast 24 av de sammanlagt 74 fallen. I hela 38 fall har lagen godkänts av ÅD men underkänts av HD och RP.

³⁹⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 18-19.

³⁹⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 28.

³⁹⁷ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 126-127.

³⁹⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 132-133.

Tabell 7: Jämförelse mellan bedömningen i ÅD:s, HD:s och RP:s utlåtanden i de fall då RP utövat sin vetorätt 1952-1992.

Samma eller ungefär samma bedömning	Samma resultat men på olika grunder	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	HD och RP anmärkte på fler stadganden än ÅD	ÅD anmärkte på fler stadganden än HD och RP	Godkänd av ÅD och HD, underkänd av RP
24	4	38	5	2	1

Lagstiftningsområdena som används i *Tabell 8* nedan är liksom tidigare i huvudsak hämtade från senaste åländska lagbok. Jordlegorätt och kolonisation har återigen fått en egen kategori, och i "Övriga områden" har några lagar sorterats in som inte passar i de existerande kategorierna.

Tabell 8: Avslagsmotiv och lagstiftningsområden 1952–1992.

	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftn.	(2) Berör helt/delvis områden med riksbehörighet	(3) I strid m. RF eller rikets yttre/inre säkerhet	(4) I strid med Sjl/lösningsslagen	(5) Flera orsaker	Summa
Självstyrelsens grunder		3	1	1		5
Lagtinget	3			1		4
Landskapsförvaltningen		2				2
Kommunförvaltningen	2					2
Skatter och avgifter	1		2			3
Allmän ordning och säkerhet, brand- och räddningsväsendet	3			1		4
Byggnad, elsäkerhet, expropriation, hyra och arrende	2	1			1	4
Jordlegorätt och kolonisation	2			2		4
Jord- och skogsbruk, fiske	1	3			1	5
Näringarna	4	1		5	1	11
Skydd av miljön, renhållning, naturvård och jakt	1		1		1	3
Hälsö- och sjukvård, hälso- och djurskydd	4					4
Socialvård och sysselsättning	2			1		3
Infrastruktur och trafik m.m.	2	2		1		5
Utbildning, kultur och idrott	7			3	1	11
Övriga områden		4				4
Summa	34	16	4	15	5	74

Innehållet i de fem i tabellkolumnerna ovan sammanfattade huvudkategorierna³⁹⁹ av avslag redovisas mera i detalj nedan:

Kategori 1: Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen

Den praxis som utvecklades under den första självstyrelselagsperioden kodifierades i 1951 års Sjl:s 14 § 4 mom. Landstinget fick alltså för att nå enhetlighet och överskådlighet ta in stadganden av rikslagstiftningsnatur i landskapslagar om de i sak överensstämde med rikslagstiftningen. Om de inte i sak överensstämde med rikslagstiftningen förordnades dock lagen att förfalla.

Med 34 fall dominerar denna kategori avslagen under den andra Sjl. Det handlar ofta om misstag i lagstiftningsprocessen, t.ex. att landstinget inte varit medvetet om ny rikslagstiftning. I sju fall har dock befogenheter som HD sedan bedömt vara av rikslagstiftningsnatur överförts till landskapsstyrelsen. I kategorin "Flera orsaker" finns ytterligare fyra fall där orsaken till avslag varit bl.a. stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen.

Kategori 2: Berör helt eller delvis områden som är rikets behörighet

I denna kategori ingår 16 avslag. Av dessa har i tio fall området som helhet bedömts höra till rikets behörighet. I ett fall är det fråga om ett område reglerat genom internationellt fördrag som redan godkänts av landstinget, och det bedömdes därmed vara rikets behörighet att göra konventionen rättsligt bindande nationellt. I de övriga fem fallen har landstinget tagit in något enskilt stadgande som inkräktar på rikets behörighetsområde.⁴⁰⁰ I kategorin "Flera orsaker" finns ytterligare ett sådant fall. I denna kategori finns det enda fallet under perioden där RP gått emot HD: *Landskapslagen angående användningen av landskapet Ålands flagga* från år 1952.

Kategori 3: I strid med RF eller berör rikets inre eller yttre säkerhet

I denna kategori finns tre fall av konflikter med regeringsformen och ett fall som berör rikets utrikespolitiska förhållanden och yttre säkerhet: *Landskapslagen angående Ålands flagga* från 1952. I kategorin "Flera orsaker" gömmer sig ytterligare två fall av konflikt med RF.

Kategori 4: I strid med Sjl eller inlösningslagen

Den andra Sjl var betydligt mer detaljerad än den första och risken att råka lagstifta i konflikt med den betydligt större. ÅD, HD och RP hänvisade oftast till Sjl i sina utlåtanden, så därför är "i strid med Sjl" en ganska ointressant kategori och har undvikits så långt det varit möjligt. De 15 fall som finns här handlar i största delen om besvärssstadganden eller delegeringsstadganden som avviker från Sjl. I kategorin "Flera orsaker" gömmer sig ytterligare tre fall av konflikter med Sjl.

En intressant samling fall är de fyra avslagen från 1950- och 60-talen där landstinget försökte ändra på förutsättningarna att få hembygdsrätt eller utvidga de rättigheter som var knutna till hembygdsrätten eller näringsrätten. Ytterligare ett sådant fall gömmer sig i

³⁹⁹ I *Bilaga II* har avslagsorsakerna numrerats (siffrorna inom parentes i kolumnen med rubriken "Anledning") så att man kan utläsa vilka lagar som sorterats in i vilken av de i tabellen använda fem huvudtyperna av avslagsorsaker.

⁴⁰⁰ Vad som skiljer dessa fem fall från kategori 1 ovan är ibland inte helt självklart, men huvudregeln som följts i sorteringen är om HD och RP verkar ha ansett att stadgandet hade kunnat vara med om det stämt överens med rikslagstiftningen (kategori 1) eller inte (kategori 2).

kategorin "Flera orsaker".

Kategori 5: Flera orsaker

Denna kategori består av fem fall med blandade avslagsorsaker. De enskilda orsakerna har i genomgången ovan även sorterats i de övriga fyra övergripande kategorierna.

4.8 Övergripande slutsatser

Under den andra självstyrelselagen behandlades hela 1 445 landskapslagar av RP, varav 74 stycken (5 procent) underkändes. Detta är en avsevärt lägre andel underkända lagar än under den första självstyrelselagen, då en knapp femtedel av självstyrelsens lagar förkastades av RP. Den påtagligt förbättrade godkännandefrekvensen indikerar att behörighetstolkningen och lagkontrollen under den andra självstyrelselagen stabiliserats på basis av den praxis som utvecklats under den betydligt mer turbulenta första självstyrelselagsperioden. Introduktionen av en – med de i den första lagen uppräknade riksbehörigheterna parallell – åländsk "behörighetskatalog" underlättade sannolikt också för lagstiftarna såväl som för lagkontrollen. Detta medförde en större stabilitet och förutsägbarhet i den åländska lagstiftningsprocessen, liksom även i laggranskningen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den restriktiva behörighetstolkning som HD och RP introducerade under 1920- och 1930-talen formaliserades och befastes i den andra självstyrelselagen.

5. Lagstiftningskontrollen under den tredje självstyrelselagen

5.1 Budgetfrihet och fortsatt statlig skattebehörighet

År 1971 tillsatte den dåvarande landskapsstyrelsen (LST) en kommitté med uppdrag att utreda behoven och ge förslag till ändringar i självstyrelselagen. I sin slutrapport konstaterade kommittén att 1951 års självstyrelselag generellt sett bygger på en "[alltför] restriktiv uppfattning av den kompetens som lämpligen borde tilldelas landskapet". När det gällde det finansiella systemet och Ålands eget ekonomiska handlingsutrymme konstaterade man att "det nuvarande utjämningsförfarandet [bör] ersättas med en ordning som ger landskapet självständig rätt till de skatte- och därmed jämförbara inkomster som härflyter från landskapet", något som enligt kommittén i så fall skulle innebära att landstinget skulle ges möjlighet att "själv bestämma såväl skatteobjekt som skattefot och beskattningens grunder i övrigt".⁴⁰¹ Kommitténs betänkande överlämnades till landskapsstyrelsen 1978 för vidare åtgärder.

LST tillsatte året därefter (1979) en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att inkomma med ett slutligt åländskt förslag till en reform av 1951 års självstyrelselag. Parlamentarikernas slutrapport, där ett stegvis övertagande av den statliga beskattningsrätten förordades, blev färdig 1981.⁴⁰² Samma år tillsatte statsrådet en kommitté, den s.k. Ålandskommittén, för att "med bibehållande av landskapet Ålands nuvarande statsrättsliga ställning och med beaktande av de utredningar som gjorts och det lagutkast som utarbetats i landskapet", utarbeta ett förslag till ny självstyrelselag för Åland. Kommittén avgav sitt betänkande 1987.⁴⁰³

År 1988 tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp (Ålandsarbetsgruppen) för att på grundval av Ålandskommitténs betänkande och remissyttrandena inkomma med ett slutligt förslag till ny självstyrelselag. I arbetsgruppen ingick även representanter för Åland. I uppdragsbeskrivningen fastslogs att ett av den åländska kommittén viktigaste önskemål, nämligen ett övertagande av behörigheten över beskattningen av ålänningarna och deras företag, skulle ligga utanför arbetsgruppens mandat. I arbetsgruppens slutrapport avhandlas därför frågan om självstyrelsens beskattningsbehörighet i form två korta konstateranden, nämligen att (i) "[l]agstiftningsbehörigheten i fråga om *allmänna skatter och avgifter* samt rätten att uppbära skatter ankommer [...] på riket" och (ii) att "[i]nkoms-terna i landskapets hushållning skall, såsom tidigare, till huvuddelen bestå av de anslag som tillförs landskapet av statsmedel".⁴⁰⁴ Resultatet blev istället en kompromiss där självstyrelsen, till skillnad från föregående självstyrelselag, erhöll fri budgeteringsrätt över de statliga medel som man tilldelades i enlighet med nya principer som fastlades i den nya

⁴⁰¹ *Betänkande avgivet av 1972 års kommitté för revision av självstyrelselagen*, (Åländsk utredningsserie 1978:9), 11-12, 80.

⁴⁰² Parlamentariska kommittén för revision av självstyrelselagen, *Betänkande avgivet 19 oktober 1981*.

⁴⁰³ Ålandskommittén, *Ny självstyrelselag för Åland* (Statsrådet, Kommittébetänkande 1987:31).

⁴⁰⁴ Ålandsarbetsgruppen, *Förslag till ny självstyrelselag för Åland* (Justitieministeriet, Lagberedningsavdelningens publikation 7/1989), 79.

5.2 EU-medlemskap, ny grundlag och ökad flexibilitet i laggranskningen

När det gällde behörighetsfördelningen i övrigt skedde inga mer genomgripande förändringar i 1991 års självstyrelselag.⁴⁰⁶ Principen med en uppräknings av riksdagens respektive lagtingets olika behörigheter bibehölls utan större ändringar.

Finlands och Ålands medlemskap i Europeiska unionen (EU) år 1995 skapade en del nya problem och oklarheter i tolkningen av behörighetsfördelningen. Detta gällde särskilt de första åren efter EU-medlemskapet, något som ledde till flera justeringar i självstyrelselagen⁴⁰⁷ i syfte att tydliggöra behörighetsfördelningen gällande lagstiftning som tangerar eller omfattas av EU:s regelverk. EU-medlemskapet utvidgade därtill lagstiftningskontrollen till att även omfatta en granskning av den åländska lagstiftningen i förhållande till unionslagstiftningen. Har landskapslagen avvikit från EU-lagstiftningen har tolkningen varit att likställa EU-lagstiftningen med internationella fördrag och avtal, vilket ju enligt självstyrelselagen är en riksbehörighet, och därmed har landskapslagen förfallit.

Introduktionen av en ny finsk grundlag år 2000 medförde att riksdagens grundlagsutskott fick en ny roll i lagtolkningen. Grundlagen (GrL) betonar nämligen riksdagens överordnade roll i lagstiftningsprocessen, något som gör att när grundlagsutskottet uttalar sig om en riksdagslags grundlagsenlighet kommer den bedömningen även att påverka ÅD:s, HD:s och RP:s bedömning av motsvarande landskapslag.

I övrigt medförde inte 1991 års självstyrelselag några ändringar gällande lagkontrollens huvudaktörer, även om deras arbetsförutsättningar i viss mån påverkats av EU-medlemskapet och den nya grundlagen. HD:s tolkningsföreträdare bestod och RP har fortsättningsvis möjlighet att vid behörighetsöverskridanden eller om lagtingslagen berör "rikets inre eller yttre säkerhet" förordna att den ska förfalla. RP:s roll i förhållande till självstyrelselagen förändrades inte heller.

Den i sak största förändringen i laggranskningsprocessen var att den nya självstyrelselagen öppnade upp för möjligheten att RP underkänner en mera begränsad del (paragraf, moment) av lagen i fråga. Till skillnad från tidigare kunde nu övriga delar av lagen, om landskapsstyrelsen (från 2004 landskapsregeringen) så ville, träda i kraft.⁴⁰⁸

5.3 Laggranskningens omfattning 1993–2018

Som framgår av *Tabell 9* nedan fördes 1 287 åländska lagar till beslut mellan 1993 och 2018, dvs. något färre än under den föregående självstyrelselagen (1 445 lagar). Då den innevarande självstyrelselagsperioden (hittills) omfattat färre år än den föregående perioden innebär detta att antalet åländska lagar som förts till RP för beslut i genomsnitt ändå

⁴⁰⁵ Se kapitel 2.2.

⁴⁰⁶ Lagen trädde i kraft vid årsskiftet 1992/93. De första lagarna som granskades under den nya lagen kom alltså under 1993.

⁴⁰⁷ 1991 års SJL, 9a kap.

⁴⁰⁸ Under 1993 lät landskapsstyrelsen dock lagarna falla i sin helhet ändå, och lagtinget antog lagen på nytt med ändringar. Från 1994 och framåt har landskapsstyrelsen/-regeringen oftast utnyttjat denna möjlighet, och lagtinget har då vid behov antagit ändringslagar där de underkända stadgandena gjorts om.

varit betydligt större – knappt 50 lagar per år mot den tidigare periodens ca 35 per år. Andelen åländska lagar som gått till HD-granskning har sjunkit från föregående självstyrelselags dryga 43 procent till lite över 26 procent.

Antalet fällda lagar under perioden 1993–2018 är 66 stycken, varav 6 dock beror på att de är kopplade till någon annan av RP fälld lag – i praktiken alltså 60 underkända lagar under den aktuella perioden. Det här betyder att i genomsnitt knappa 5 procent av den åländska lagstiftningen stoppades av HD/RP vilket är ungefär samma andel som under den föregående självstyrelselagsperioden.

Tabell 9: Laggranskningens omfattning och utfall 1993–2018.

År	Antal beslut av RP	Antal lagar som låtits falla	Varav antal lagar som fallit pga. att annan lag fallit	Varav antal lagar som låtits delvis falla	Andel lagar fällda av RP (%)	Andel exkl. de lagar som fallit pga. att en annan lag fallit (%)	Antal HD-utlåtanden	Andel lagar som synats av HD (%)
1993	99	4	0	3	4,0	4,0	19	19,2
1994	53	3	0	0	5,7	5,7	13	24,5
1995	83	3	0	2	3,6	3,6	24	28,9
1996	24	2	0	0	8,3	8,3	3	12,5
1997	54	1	0	0	1,9	1,9	15	27,8
1998	43	3	0	3	7,0	7,0	9	20,9
1999	38	0	0	0	0,0	0,0	6	15,8
2000	19	1	0	1	5,3	5,3	8	42,1
2001	20	6	4	1	30,0	10,0	12	60,0
2002	41	0	0	0	0,0	0,0	5	12,2
2003	43	4	0	4	9,3	9,3	12	27,9
2004	24	1	0	1	4,2	4,2	5	20,8
2005	23	3	0	3	13,0	13,0	5	21,7
2006	62	1	0	1	1,6	1,6	23	37,1
2007	85	3	0	3	3,5	3,5	15	17,6
2008	75	4	0	4	5,3	5,3	50	66,7
2009	20	2	0	2	10,0	10,0	6	30,0
2010	40	1	0	1	2,5	2,5	2	5,0
2011	52	4	0	3	7,7	7,7	13	25,0
2012	33	1	0	1	3,0	3,0	4	12,1
2013	73	2	0	2	2,7	2,7	19	26,0
2014	30	4	0	2	13,3	13,3	10	33,3
2015	79	1	0	1	1,3	1,3	27	34,2
2016	32	3	1	2	9,4	6,3	5	15,6
2017	106	5	1	4	4,7	3,8	21	19,8
2018	36	4	0	1	11,1	11,1	7	19,4
1993–2018	1287	66	6	45	5,1	4,7	338	26,3

Källa: Ålandsdelegationens publikationer, Ålands författningssamling, ÅD:s och HD:s hemsidor samt RP:s beslut under den aktuella perioden.

Som framgått ovan öppnade den nya självstyrelselagen för möjligheten att underkänna bara en viss del av den granskade lagen, inte som tidigare där valet stod mellan att godkänna eller fälla lagen i dess helhet. Av sammanlagt 66 underkända lagar (varav 6 beroende på annan av RP fälld lag) är sålunda hela 41 stycken delvis, alltså inte i sin helhet, underkända.

Den stora variationen i antal beslut av RP per år (från 19 till 106) beror på att lagstiftningen blivit mer komplex. Om en ändring görs i en lag – t.ex. hantering av personuppgifter – kan det föranleda ändringar i 30 andra lagar. Det är det som ligger bakom de höga siffrorna vissa år.

5.4 Laggranskningen 1993–2018: Resultat och motiveringar

Nedan redovisas, på samma sätt som för de tidigare två självstyrelselagsperioderna, samtliga utlåtanden givna av ÅD, HD och RP över fällda landskapslagar under perioden 1993–2018 med avseende på avslagsmotiveringar. Den nya grundlagen samt EU-medlemskapet har bidragit till vissa nya typer av avslagsorsaker, något som avspeglar sig i det relativt stora antalet avslagskategorier i sammanställningen nedan. En sammanställning av samtliga avslag finns i *Bilaga III* i slutet av rapporten.

5.4.1 Lagar som står i strid med Sjl

I strid med Sjl:s 25 § (besvär och ändringssökande)

Landskapslagen om ändring av ellagen för landskapet Åland antogs 29.3.1993 och förordnades att delvis förfalla av RP 16.7.1993. Såväl ÅD som HD ansåg att lagen borde delvis förfalla, men i olika delar. ÅD:s resonemang följde fallet om Ålands statistik- och utredningsbyrå nedan, då i landskapslagens 34 § stadgades om att landskapsstyrelsen skulle bestämma om avgifter. HD ansåg dock att stadgandet inte föranledde någon anmärkning då det inte handlade om avgifter till landskapet, då landskapsstyrelsen inte bemyndigades att fastställa storleken på avgifterna till landskapet och avsikten var att landskapsstyrelsens avgifter skulle uppbäras enligt en särskild lag som landskapsstyrelsen föreslagit att lagtinget skulle anta. Istället var det 52 § som HD och RP anmärkte på. I paragrafen fanns bestämmelser om ”anförande av besvär över beslut som handels- och industriministeriet fattat med anledning av besvär över beslut av landskapsstyrelsen”. Enligt 25 § 2 mom. Sjl skulle dock ”besvär över lagligheten av landskapsstyrelsens beslut i förvaltningsangelägenheter anföras hos högsta förvaltningsdomstolen”.⁴⁰⁹ HD och RP ansåg därför att 52 § måste förfalla, men att lagen i övrigt kunde träda i kraft. I HD fanns även en avvikande åsikt, då en ledamot ansåg att lagtinget även överskridit sin behörighet i 32 § genom att beslutanderätten gällande förhandsgranskning av utländska elmateriel och elanläggningar överförts till landskapsstyrelsen.⁴¹⁰

En ny version antogs 30.9.1993 och godkändes 31.1.1994 (ÅFS 1994/11). Enligt HD:s utlåtande hade landskapsstyrelsen beslutat att den tidigare lagen skulle förfalla i sin helhet. I den nya versionen skulle 52 § upphävas. Samma avvikande åsikt som tidigare framfördes i HD.⁴¹¹

⁴⁰⁹ Ålandsdelegationen, *XII serien*, 156.

⁴¹⁰ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 154-157.

⁴¹¹ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 224-226.

Landskapslagen om Ålands skogsvårdsförening antogs 4.5.2001 och förordnades att delvis förfalla 24.8.2001. Anledningen var att 21 § 2 mom. i lagen stod i strid med 25 § 2 mom. Sjl. Enligt landskapslagen skulle besvär över uppbörden av skogsvårdsavgift anföras hos förvaltningsdomstolen, medan Sjl stadgade att högsta förvaltningsdomstolen var besvär-sinstans över landskapsstyrelsens beslut. HD skrev dock att avsikten var

att man genom en överenskommelseförordning skall överföra landskapsstyrelsens upp-gift enligt lagtingsbeslutet att ombesörja uppbörden av skogsvårdsavgiften till rikets skat-teförvaltning. Efter detta skulle stadgandet i 21 § 2 mom. beslutet, som motsvaras av 13 § 2 mom. rikets lag om skogsvårdsföreningar, vara förenligt med självstyrelselagen. Det oaktat står den i lagtingsbeslutet antagna regleringen i sin nuvarande form i dagens läge i strid med den nämnda regleringen i 25 § 2 mom. självstyrelselagen, som utpekar högsta förvaltningsdomstolen som besvärinstans över landskapsstyrelsens beslut.⁴¹²

I ÅD yttrade två medlemmar en avvikande åsikt och ansåg att hela lagen borde förfalla på grund av att Ålands skogsvårdsförening gjordes till skattetagare, medan Sjl begränsade landskapets behörighet till de fall då landskapet eller kommunerna var skattetagare. ÅD:s majoritet, HD och RP var dock överens i bedömningen. 21 § 2 mom. förordnades således att förfalla.⁴¹³ Lagen kunde i övrigt träda i kraft (ÅFS 2001/51). I en fotnot i ÅFS framgår att 21 § 2 mom. förordnats att förfalla.

Landskapslagen om landskapsrevisionen antogs 28.11.2012 och förordnades att förfalla av RP 1.3.2013. Anledningen var enligt RP:s beslut att besvärbestämmelsen i 15 § ”hänvisar till 25 § i självstyrelselagen för Åland trots att sistnämnda bestämmelse inte är tillämplig på ändringssökande av sådana beslut i förvaltningsärenden som fattats av en myndighet under Ålands lagting”.⁴¹⁴

Genom landskapslagen bildades en ny myndighet, landskapsrevisionen, som är en obero-ende myndighet under lagtinget. I Sjl saknas ”regler om rättsmedel som direkt skulle vara tillämpliga på beslut som fattats av en landskapsmyndighet som inte underlyder land-skapsregeringen”⁴¹⁵, skrev HD. I landskapslagens 15 § hade lagtinget försökt åtgärda bris-ten genom att stadga att landskapsrevisionens beslut i förvaltningsärenden skulle över-klagas hos högsta förvaltningsdomstolen i enlighet med Sjl:s 25 §. HD anförde följande:

Högsta domstolen konstaterar att i 25 § 1 mom. Självstyrelselagen stadgas som huvudre-gel att besvär över beslut som har fattats av myndigheter under landskapsregeringen an-förs hos Ålands förvaltningsdomstol. Enligt 2 mom. i samma paragraf får besvär över lag-ligheten av landskapsregeringens beslut anföras hos Högsta förvaltningsdomstolen. Med stöd av 26 § självstyrelselagen kan Ålands förvaltningsdomstol i landskapslag anförtros rättskipningsuppgifter i de förvaltningsangelägenheter som hör till landskapets behörig-het.

Den verksamhet som Landskapsrevisionen skall bedriva hör till landskapets lagstiftnings-behörighet. Landskapet hade därför haft behörighet att i landskapslagen anförtro över-klagandena över dess beslut till Ålands förvaltningsdomstol. Däremot ger de nämnda lag-rummen inte behörighet att anvisa besvären direkt till Högsta förvaltningsdomstolen.

⁴¹² Ålandsdelegationen, *XIII serien. Åren 1997-2007* (Mariehamn, 2008), 212.

⁴¹³ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 205-213.

⁴¹⁴ Ålandsdelegationen, *XIV serien. Åren 2008-2014* (Ålandsdelegationens hemsida, elektronisk utgåva), 262.

⁴¹⁵ *Ibid.*, 260.

Den omständigheten att en motsvarande verksamhet för tillfället sköts av landskapsregeringen, vars beslut överklagas hos Högsta förvaltningsdomstolen, inverkar inte på saken.

HD konstaterade att beslut i Revisionsverkets förvaltningsärenden, alltså rikets motsvarande myndighet, skulle överklagas hos förvaltningsdomstolen. Att Högsta förvaltningsdomstolen skulle vara besvärinstans fick alltså inte heller stöd i motsvarande rikslag.

ÅD:s majoritet kom till samma slutsats som HD. I ÅD framfördes dock en avvikande mening från ledamotssuppleanten Lindholm, som menade att 25 § Sjl var "avsedd att täcka alla beslut fattade av självstyrelsemyndigheterna".⁴¹⁶ När Sjl stiftades var bedömningen förmodligen att sådana beslut som skulle kräva besvärsvägar inte fattades av lagtingets interna förvaltningsorgan, menade Lindholm. Utlåtandet fortsatte:

Den omständigheten att revisionsverksamheten nu överförs till lagtinget genom landskapslagen förändrar inte det ursprungliga syftet att rättsmedlen för beslut fattade av landskapets myndigheter bör bedömas enligt 25 § självstyrelselagen, det vill säga att beslut av lagtingets organ bör bedömas analogt med beslut av landskapsregeringen. Skulle lagtinget avsett att besvär skulle anföras först till Ålands förvaltningsdomstol skulle detta vara möjligt i stöd av 26 § självstyrelselagen.⁴¹⁷

Lindholm ansåg därför att 15 § inte utgjorde en behörighetsöverskridning.

15 § förordnades dock att förfalla. HD konstaterade att lagen skulle sakna regler om ändringssökande, men menade att de allmänna principerna i lagstiftningen som tryggar ändringssökande i förvaltningsärenden skulle gälla med stöd av GrL 21 § 2 mom.⁴¹⁸ I övrigt kunde lagen således träda i kraft (ÅFS 2013/25). I en fotnot framgår att 15 § förordnats att förfalla.

I strid med Sjl:s 20 § 3 mom. (lagens ikraftträdande)

Landskapslagen om upphävande av landskapslagen om ersättande av skador, förorsakade av hjortdjur antogs 3.6.2005 och förordnades att delvis förfalla 7.10.2005. Anledningen var att ikraftträdelsestadgandet föreskrev att lagen skulle träda i kraft omedelbart, men inte uppfyllde kraven i Sjl 20 § 3 mom. Enligt dessa krav måste i så fall ett anslag i landskapets budget förutsätta att en landskapslag stiftas och särskilda skäl för ett snabbt ikraftträdande måste finnas. Dessutom ska i så fall lagtinget bemyndiga landskapsregeringen att fatta beslut om ett sådant ikraftträdande.

Ikraftträdelsestadgandet förordnades alltså att förfalla.⁴¹⁹ I övrigt trädde lagen i kraft (ÅFS 2005/78). I en fotnot i ÅFS framgår att stadgandet fått förfalla.

5.4.2 Felaktig reglering av statsmyndigheters verksamhet

I strid med Sjl:s 27 § 3 punkten (reglerar statsmyndigheters verksamhet)

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av barnbidraglagen antogs 30.9.1993 och förordnades att förfalla av RP 31.1.1994. Enligt lagens 3 § skulle folkpensionsanstalten handha verkställigheten av lagen. Enligt 27 § 3 punkten Sjl var dock statsmyndigheternas verksamhet rikets behörighet. Såväl ÅD, HD som RP konstaterade att lagtinget inte

⁴¹⁶ Ibid., 258.

⁴¹⁷ Ibid., 259.

⁴¹⁸ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 256-262.

⁴¹⁹ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, XIII serien, 361-363.

kunde bestämma om folkpensionsanstaltens verksamhet i landskapet genom landskapslag och att lagtinget därför överskridit sin behörighet. ÅD lade även till att sådan överföring av förvaltningsuppgifter endast kunde ske genom överenskommelseförordning i enlighet med 32 § Sjl. Landskapslagen förordnades att förfalla i sin helhet.⁴²⁰ En överenskommelseförordning om skötseln i landskapet Åland av vissa uppgifter som gäller barnbidrag hade slutits 30.12.1992 och trätt i kraft 1.1.1993 (ÅFS 1993/12), men lagtinget fick alltså inte ta in stadgandet om regleringen av folkpensionsanstalten i landskapslag.

Lagen antogs återigen 11.4.1994 och godkändes 3.6.1994 (ÅFS 1994/48). Enligt ÅD hade lagen i huvudsak samma innehåll som den tidigare⁴²¹, men det underkända stadgandet hade uteslutits.

5.4.3 Felaktig överföring av uppgifter som är riksbehörighet

I strid med Sjl (t.ex. 30 § 8 punkten) pga. överföring av uppgifter som är riksbehörighet från kommunerna till ÅMHM

Landskapslagen om ändring av landskapslagen om Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM) antogs 18.9.2013 och förordnades att delvis förfalla 17.1.2014. Det stadgande som fick förfalla var 1a § 1 mom. Enligt stadgandet skulle ÅMHM sköta de uppgifter rörande bekämpande av smittsamma sjukdomar hos husdjur som enligt rikslagstiftningen skulle skötas av kommunerna och regionförvaltningsverken samt ytterligare några uppgifter som i riket sköttes av Livsmedelssäkerhetsverket. Enligt Sjl:s 27 § 31 punkten är smittsamma sjukdomar hos husdjur rikets behörighet.

Enligt HD utgår Sjl "från att en överföring av förvaltningsbehörighet sker mellan myndigheter, det vill säga riksmyndigheter och landskapets myndigheter".⁴²² HD menade att självstyrelselagstiftningen emellertid inte gav någon möjlighet att överföra uppgifter från kommunerna till en åländsk myndighet:

Situationen är speciell, genom att lagstiftningen om kommunernas förvaltning tillkommer landskapet enligt 18 § 4 punkten självstyrelselagen, medan lagstiftningen till sin substans lyder under rikets lagstiftningsbehörighet. Då i rikets lag emellertid fastställts vilka uppgifter som hör till rikets myndigheter och vilka till de kommunala, kan lagtinget inte göra en avvikelse genom att på de myndigheter i landskapet, som utpekats att sköta riket tillkommande uppgifter, även överföra kommunala uppgifter. Landskapet kan således inte i landskapslagstiftningen på dessa områden fördela uppgifterna mellan landskapsmyndigheterna och kommunerna på ett annat sätt än i rikets lagstiftning.⁴²³

HD menade därför att stadgandet stod i strid med Sjl. Behörighetsöverskridningen gällde egentligen endast orden "kommunerna och" i 1a § 1 mom., ansåg HD, men menade att hela momentet ändå skulle förordnas att förfalla.

ÅD konstaterade att enligt Sjl:s 30 § 8 punkten skulle uppgifter som enligt lagstiftningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur ankommer på en riksmyndighet i landskapet skötas av landskapsregeringen eller annan i landskapslag be-

⁴²⁰ Utlåtandena i helhet på Ålandsdelegationen, XII serien, 226-229.

⁴²¹ Utlåtandena i helhet på ibid., 252-253.

⁴²² Ålandsdelegationen, XIV serien, 327.

⁴²³ Ibid.

stämd myndighet. ÅD hade i ett utlåtande till justitieministeriet år 2006 ansett att stadgandet i fråga inte gällde uppgifter som påförts kommunala myndigheter. Således ansåg även ÅD att det inte var möjligt att genom landskapslag överföra uppgifter inom rikets behörighet som enligt rikslagstiftningen ankommer på kommunerna till en landskapsmyndighet. ÅD skrev dock att hela 1a § skulle förfalla, även om man menade att behörighetsöverskridningen bara gällde de uppgifter som enligt rikslagstiftningen skulle skötas av kommunerna.⁴²⁴

Enligt RP:s beslut kunde lagen i övrigt träda i kraft, men landskapsregeringen beslöt att den skulle förfalla i sin helhet. En ny version av *landskapslagen om ändring av landskapslagen om Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet* antogs 8.9.2014 och förordnades återigen att delvis förfalla 12.12.2014. 1a § 1 mom. hade delats i två delar, så att 1 mom. tog upp kommunernas uppgifter och 2 mom. regionförvaltningsverkens och Livsmedelssäkerhetsverkets uppgifter.

Enligt den nya 1a § 1 mom. skulle ÅMHM sköta de uppgifter gällande bekämpande av smittsamma sjukdomar hos husdjur ”som i riket ankommer på staten men som enligt rikslagstiftningen ska handhas av kommunalveterinären”.⁴²⁵ ÅD konstaterade att den nya lydelsen preciserade att det är fråga om uppgifter som enligt rikslagstiftningen ankommer på staten. Landskapsregeringen menade i sitt lagförslag att kommunalveterinären enligt lagen om djursjukdomar ”utför uppgifter för staten på ett sätt som skiljer sig från hur staten i lag ålägger kommunerna uppgifter”,⁴²⁶ skrev ÅD och fortsatte:

Uppgifterna är statliga, trots att de som enligt lag utför dem är anställda av kommunerna. Kommunalveterinärerna styrs inte av kommunala beslut i dessa frågor, utan av statliga myndigheter och lagstiftningen som sådan. Ersättning för utgifterna utbetalas av regionförvaltningsverken, som även sköter faktureringen för kommunalveterinärens prestationer enligt avgifter fastställda av jord- och skogsbruksministeriet i förordning. Kommunerna uppbär inga avgifter för prestationerna enligt djursjukdomslagstiftningen. Landskapsregeringen föreslår nu i lagförslaget att gällande reglering av uppgifter som i riket ska skötas av en kommunalveterinär i någon mån formuleras om, för att tydliggöra att fråga är om uppgifter som ankommer på staten och därför sådana uppgifter som ska skötas av landskapet enligt 30 § 8 punkten i självstyrelselagen.⁴²⁷

ÅD gick igenom den relevanta regeringspropositionen för att bedöma landskapsregeringens slutsats. ÅD kom fram till följande:

Av det som framförs ovan framgår att ifrågavarande uppgifter är att uppfatta som statliga uppgifter, för vilka staten erlägger ersättning åt kommunerna. Trots detta har dessa uppgifter i rikslagstiftningen uttryckligen anförtrots en kommunal myndighet, nämligen kommunveterinären. Det är kommunen som ansvarar för att dessa uppgifter utförs och kommunen ska skapa förutsättningar för att uppgifterna kan skötas. En del av uppgifterna kan kommunerna inköpa av utomstående, men åtminstone tillsynsuppgifterna gällande smittsamma sjukdomar utgör uppgifter som kommunerna själva bör ombesörja. Enligt Ålandsdelegationens uppfattning är det därför inte fråga om sådana uppgifter som ankommer på riksmyndigheterna i det avseende 30 § 8 punkten i självstyrelselagen avser. Motsvarande uppgifter ankom på kommunal- och stadsveterinären även enligt lagen om

⁴²⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 323-328.

⁴²⁵ *Ibid.*, 355.

⁴²⁶ *Ibid.*, 356.

⁴²⁷ *Ibid.*

djursjukdomar (FFS 55/1980), som var gällande då nuvarande självstyrelselag trädde i kraft. Bestämmelsen i landskapslagens 1a § 1 mom. utgör härvid en behörighetsöverskridning.⁴²⁸

HD gjorde ingen egen genomgång av bakgrunden till lagstiftningen, utan förenade sig med ÅD:s slutsats. HD menade att den "omständigheten att lagstiftningen i detta avseende kan förefalla osmidig, svår att tillämpa eller mindre ändamålsenlig" inte kunde "tillmätas betydelse i lagstiftningskontrollen"⁴²⁹ men att det kunde tala för en ändring i självstyrelselagstiftningen. En sådan ändring var då redan på väg.

1a § 1 mom. förordnades alltså att förfalla. I övrigt kunde lagen träda i kraft, men landskapsregeringen lät den förfalla i sin helhet.⁴³⁰

30 § Sjl ändrades år 2015 (ÅFS 2015/101) och dess 9 punkt stadgar nu att "de uppgifter som enligt lagstiftningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos människor och husdjur ankommer på en riksmyndighet eller på kommunerna, ska i landskapet skötas av landskapsregeringen eller av någon annan myndighet som anges i landskapslag".⁴³¹

Någon ny motsvarande lag stiftades dock inte. I sammanhanget måste påpekas att den gällande 1 § 1 mom. (ÅFS 2011/83) redan stadgade att ÅMHM skulle "sköta de uppgifter som enligt rikslagstiftningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos husdjur ska skötas av en kommunalveterinär".⁴³² HD nämnde inte detta i sina utlåtanden, men ÅD konstaterade i båda fallen att några anmärkningar inte hade anförts mot stadgandet vid lagstiftningskontrollen år 2011 då utlåtande gavs enbart från ÅD. I de två lagarna som aldrig trädde i kraft skulle 1 § 1 mom. ha ändrats till att ÅMHM skulle svara "för att veterinärvård tillhandahålls och, enligt vad som i denna lag bestäms, för uppgifter enligt rikslagstiftningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos husdjur"⁴³³ respektive "för att veterinärvård tillhandahålls och, enligt vad som i 1a § bestäms, för uppgifter enligt rikslagstiftningen om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos husdjur".⁴³⁴

5.4.4 Generell behörighetsöverskridning

Lagtingsordningen för Åland antogs 10.6.2011 och förordnades att delvis förfalla av RP 14.10.2011. Orsaken var en deklaratorisk bestämmelse i 1 § 3 mom.

ÅD ansåg att rubriceringen av 1 kap. ("Åland") samt 1 § 1 mom. ("Åland är en på folkrätten grundad autonomi och är genom internationella avtal demilitariserat och neutraliserat.") och 3 mom. ("Befolkningen ordnar sin tillvaro efter egen önskan och så fritt som det är möjligt för ett landskap som inte utgör en egen stat.") var vilseledande. Dessutom ansåg delegationen att 4 § 1 mom. ("Den lagstiftande och ekonomiska makten inom autonomins behörighet utövas av lagtinget, som kontrollerar den offentliga maktutövningen inom autonomins behörighet.") stred mot grundlagen. ÅD ansåg därför att kapitlet i sin helhet (1–4 §§) utgjorde en behörighetsöverskridning och borde förfalla, men att lagen i övrigt

⁴²⁸ Ibid., 357–358.

⁴²⁹ Ibid., 360.

⁴³⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 354–361.

⁴³¹ ÅFS 2015/101.

⁴³² ÅFS 2011/83.

⁴³³ Ålands lagting, "Ärenden", lagförslag 22/2012–2013, lagtingets beslut 62/2013.

⁴³⁴ Ibid., lagförslag 12/2013–2014, lagtingets beslut 21/2014.

kunde träda i kraft.

HD gick igenom lagtingets avsikt med de inledande stadgandena, och framförde att en uttömmande bild av grunderna för det åländska samhällsskicket hade "krävt en hänvisning till hur autonomin konkretiserats i förhållande till riket och dess lagstiftningsmakt". HD konstaterade även att stadgandena i 1 kap. gick utöver syftet med lagen, vilket var att reglera lagtingets verksamhet, och att dessa stadganden gällde frågor som redan reglerades i GrL och Sjl. Vidare skrev HD att till "den del det i landskapsförfattningar tas in deklarativa stadganden om frågor som regleras på en högre författningsnivå är det nödvändigt att stadgandena står i samklang med varandra".⁴³⁵ HD gick sedan igenom vissa stadganden ur GrL och Sjl och konstaterade följande:

Ur dessa stadganden framgår tydligt strukturen i regleringen av den åländska självstyrelsen. Omfånget och utvecklande av självstyrelsen bygger på ett samförstånd mellan riket och landskapet. Självstyrelselagen som en nationell garanti för Ålands självstyrelse har genom tiden haft och har även idag en alldeles speciell ställning i statsförfattningen. Bland annat det system för kontroll av självstyrelselagens efterlevnad som däri ingår betonar en objektiv tolkning av lagen och därmed även av att självstyrelsens konkreta innehåll vid varje tidpunkt motsvarar lagen. I de frågor som regleras i självstyrelselagen är ett ensidigt ståndpunktstagande på lagnivå av någondera parten inte förenligt med grundtanken i lagstiftningen.

Högsta domstolen konstaterar att de deklaratoriska stadgandena i 1 § inte är nödvändiga för förståelsen av innehållet eller för tillämpningen av lagtingsordningen. Ur kompetenssynpunkt är de däremot problematiska. De ger en bristfällig och därför vilseledande bild av självstyrelsens innehåll då de saknar hänvisning till självstyrelselagen och stadgandena om Ålands självstyrelse i grundlagen. Introduktionen av begreppet autonomi och undvikande av begreppet självstyrelse vid skildrande av Ålands högsta självstyrelseorgan väcker frågor i stället för att ge en korrekt bild av systemet; ett system som under hela landskapets självstyrelsetid baserat sig just på termerna självstyre och självstyrelse.

Av de stadganden av deklaratorisk natur som intagits är framför allt 1 § 3 mom. problematiskt. Däri stadgas att den åländska befolkningen ordnar sin tillvaro efter egen önskan så fritt som möjligt för ett landskap som inte utgör en egen stat. Det är en fristående deklaration på lagnivå, som inte återfinns i de ovan nämnda författningarna. En avsaknad av en hänvisning till de lagstadgade ramarna för självstyrelsen är i detta sammanhang påtaglig. Då den folkrättsliga självstyrelsens omfång konkretiserats i de överenskomna stadgandena i självstyrelselagen och den tolkning de genom decennierna fått, står det klart att ett lagrum, som med förbigående av detta sätter självstyrelsen i möjligaste mån i relation till en självständig stat, kan ses som en ensidig förklaring. Ett utvecklande av självstyrelsen skall enligt gällande lagstiftning ske i samförstånd mellan riket och landskapet. Genom att använda hänvisningsstadganden hade man undvikit avvikelser från högre författningar. Genom ett tydligt angivande av att fråga är om att beskriva Ålands befolknings folkrättsliga status hade stadgandets innehåll och betydelse kunnat göras klara. Innehållet i momentet, så som det nu är avfattat, gäller frågor som går utöver landskapets lagstiftningsbehörighet.⁴³⁶

HD ansåg ändå i slutändan att bara 1 § 3 mom. behövde förfalla. Autonomistadgandena kunde stå kvar eftersom autonomi var ett vedertaget folkrättsligt begrepp och ingick i lagrum som inte var direkt tillämpliga eller hade direkta rättsverkningar. RP gick på HD:s

⁴³⁵ Ålandsdelegationen, XIV serien, 177.

⁴³⁶ Ibid., 178.

linje och lät 1 § 3 mom. förfalla men lagen i övrigt träda i kraft.⁴³⁷ Lagtingsordningen publicerades i ÅFS (2011/97) och i en fotnot framgår att lagens 1 § 3 mom. förordnats att förfalla.

5.4.5 Lagar som fällts med anledning av EU-lagstiftning

I strid med Ålandsprotokollet

Landskapslagen om rätt att utöva näring antogs 8.6.1995 och förordnades att förfalla i sin helhet av RP 13.10.1995. ÅD hade vissa betänkligheter kring lagens överensstämmelse med Ålandsprotokollet och EG:s regelverk, men menade att då "lagstiftningskontrollen verkställs enbart med hänsyn till stadgandena i regeringsformen och självstyrelselagen"⁴³⁸ fanns inga hinder för att landskapslagen skulle träda i kraft.

HD konstaterade att i protokoll 2 till Finlands anslutningsfördrag till EU, alltså Ålandsprotokollet, ingår vissa undantag för landskapet gällande tillämpningen av rätten för medborgare i en medlemsstat att fritt etablera sig på en annan stats område.

Bestämmelserna i Romfördraget skall sålunda inte hindra att de bestämmelser om Åland tillämpas som är i kraft 1.1.1994 och som gäller inskränkningar, på icke-diskriminerande grund, i etableringsrätten och i rätten att tillhandahålla tjänster för fysiska personer som inte har hembygdsrätt på Åland eller för juridiska personer utan tillstånd av de behöriga myndigheterna på Åland.⁴³⁹

HD gick därefter igenom några bestämmelser i den då gällande landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland, som alltså var den lag som var i kraft 1.1.1994. HD konstaterade att den nya landskapslagen avvek från den gamla gällande rätten att idka jordbruk och fiske. Enligt den gällande lagen krävdes inte anmälan eller tillstånd och alltså inte heller näringsrätt för idkande av lantbruk eller fiske, medan den nya lagen stadgade att den som inte hade hembygdsrätt eller som inte hade varit bosatt i landskapet under minst fem år inte hade rätt att idka jordbruk eller fiske som näring utan näringsrätt. HD ansåg därför att den nya lagen innebar "att rätten för medborgare i en stat som hör till Europeiska unionen att idka sådan näring inskränks på ett sätt som strider mot Ålandsprotokollet".⁴⁴⁰

HD redogjorde sedan för bestämmelserna i 19 § SjL om när RP kan förordna att ett lagtingsbeslut ska förfalla – om lagtinget har överskridit sin lagstiftningsbehörighet eller om landskapslagen rör rikets yttre eller inre säkerhet – och 59 § SjL om internationella fördrag som står i strid med SjL eller som innehåller bestämmelser som faller inom landskapets behörighet. I det senare fallet krävs lagtingets bifall för att bestämmelsen ska bli gällande i landskapet. HD fortsatte:

Enligt regeringens proposition till självstyrelselag innebär ett bifall av lagtinget att landskapets lagstiftningsbehörighet, som är exklusiv för landskapet, delvis begränsas, dvs. lagtinget kan inte under den tid avtalet är i kraft lagstifta i strid med dessa bestämmelser. Godkännandet innebär inte att lagtinget fräntas varken lagstiftnings- eller förvaltningsbehörigheten inom de berörda områdena.

⁴³⁷ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 174-179.

⁴³⁸ Ålandsdelegationen, *XII serien*, 337.

⁴³⁹ *Ibid.*, 339.

⁴⁴⁰ *Ibid.*

Bestämmelser i ett internationellt fördrag som gäller ärenden vilka enligt självstyrelselagen hör till lagtingets behörighetsområde begränsar landskapets faktiska behörighet. Då riket folkrättsligt svarar för att fördraget efterföljs även i landskapet och enligt självstyrelselagen också i övrigt bestämmer om relationerna till utländska makter kan en fördragsförpliktelse inte brytas genom antagande av en landskapslag. Lagtinget kan därför anses överskrida sin behörighet om lagtinget vidtar lagstiftningsåtgärder som strider mot ett internationellt fördrag som bringats i kraft i landskapet.⁴⁴¹

HD konstaterade dock att det inte var klart om lagtingets beslut innebar en överskridning av behörigheten på det sätt som avses i 19 § SjL. Majoriteten ansåg dock att det ovan förda resonemanget gav ett starkt stöd för att "kontrollen av de begränsningar i behörigheten som följer av internationella fördrag är en del av lagstiftningskontrollen enligt självstyrelselagen".⁴⁴² Därför hemställde HD om att landskapslagen skulle förordnas att förfalla.

Minoriteten (tre medlemmar) hade en annan tolkning. Dessa medlemmar ansåg att lagtingets bifall till internationella fördrag innebar att landskapet "självmant [borde] ändra en landskapslag som står i strid med ett fördrag även om landskapslagen efter det att fördraget trätt i kraft har genomgått en sådan granskning som avses i 19 § självstyrelselagen"⁴⁴³, alltså av ÅD, HD och RP. SjL innehöll nämligen inga bestämmelser om kontroll av att en landskapslag inte strider mot internationella fördrag som lagtinget godkänt. Minoriteten menade vidare att det för rikslagstiftningen utvecklats särskilda förfaranden där kontrollen av överensstämmelsen med internationella fördrag framför allt skedde i efterhand. Medlemmarna ansåg därför att lagstiftningskontrollen enligt 19 § SjL "inte innebär en skyldighet för Republikens President att kontrollera att landskapslagarna överensstämmer med bestämmelserna i ett internationellt avtal".⁴⁴⁴ Om rikets inre eller yttre säkerhet hotas kan dock RP inlägga veto. I just detta fall menade minoriteten att beslutet stod i uppenbar strid med Ålandsprotokollet och att RP därför borde pröva om beslutet skulle förfalla med hänvisning till rikets inre eller yttre säkerhet.

RP gick på majoritetens linje. Eftersom landskapslagen stred mot Ålandsprotokollet och eftersom Ålandsprotokollet begränsar Ålands lagstiftningsbehörighet hade lagtinget överskridit sin lagstiftningsbehörighet på det sätt som avsågs i 19 § 2 mom. SjL. Beslutet rörde dock enligt RP inte rikets inre eller yttre säkerhet.⁴⁴⁵ En ny lag antogs 19.1.1996 och godkändes 26.2.1996 (ÅFS 1996/47). ÅD konstaterade att de bestämmelser som lett till att lagen tidigare fått förfalla nu hade ändrats.⁴⁴⁶

Behörig myndighet enligt EU-lagstiftning: I strid med SjL:s 27 § 4 och/eller 42 punkterna

Landskapslagen om naturvård antogs 11.3.1998 och förordnades att delvis förfalla 10.7.1998. I RP:s beslut, som följde HD:s utlåtande, konstaterades att lagtinget hade överskridit sin behörighet genom att anta 25 §. Beslutet fortsätter:

Enligt den nämnda 25 § är landskapsstyrelsen den förvaltningsmyndighet som avses i två i paragrafen nämnda förordningar givna av Europeiska unionens råd. Bestämmelserna i förordningarna avser att reglera förhållandet mellan gemenskapen och medlemsstaten

⁴⁴¹ Ibid., 340.

⁴⁴² Ibid.

⁴⁴³ Ibid., 341.

⁴⁴⁴ Ibid.

⁴⁴⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 336-342.

⁴⁴⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 370-371.

därigenom att medlemsstaten åläggs att utpeka den eller de myndigheter som utför i förordningarna angivna uppgifter och att göra en anmälan om dessa myndigheter till gemenskapen. De stadganden varmed denna uppgift genomförs gäller hela medlemsstatens förhållande till utländska makter och faller sålunda i Finland enligt 27 § 4 och 42 punkten självstyrelselagen under rikets lagstiftningsbehörighet. Den omständigheten att en förordning förutsätter att endast en myndighet i varje medlemsstat utses att i förhållande till gemenskaperna bära det primära ansvaret för vissa i förordningen nämnda uppgifter innebär inte att fördelningen av lagstiftningsbehörigheten eller förvaltningsbehörigheten mellan riket och landskapet förändras.⁴⁴⁷

25 § förordnades alltså att förfalla. ÅD hade i sitt utlåtande ansett att lagen kunde träda i kraft. Gällande 25 § menade ÅD att den skulle tolkas så "att landskapets där nämnda behörighet och uppgifter gäller ärenden, som faller inom landskapets lagstiftnings- och förvaltningsområde enligt självstyrelselagen".⁴⁴⁸ En av ÅD:s ledamöter yttrade en avvikande åsikt som stämde överens med HD:s och RP:s beslut.⁴⁴⁹

I övrigt trädde lagen i kraft (ÅFS 1998/82). I fotnoterna i ÅFS framgår att 25 § förordnats att förfalla och att paragraferna numrerats om därefter.

Landskapslag om ändring av landskapslagen om renhållning antogs 29.4.1998 och förordnades att delvis förfalla 4.9.1998 av samma anledning som landskapslagen om naturvård. I 28a § 2 mom. angavs landskapsstyrelsen som den behöriga myndigheten som avsågs i rådets förordning 259/93. ÅD kom till samma slutsats som ovan och godkände alltså lagen, men samma ledamot hade återigen samma avvikande åsikt. I RP:s beslut, som var en förkortad version av HD:s utlåtande, stadgades följande:

Enligt momentet [28a § 2 mom.] gäller vid internationella avfallstransporter att landskapsstyrelsen är den behöriga myndighet som avses i rådets förordning (EEG) nr 259/93 om övervakning och kontroll av avfallstransporter inom, till och från Europeiska gemenskapen. Även om någon kompetensförskjutning inte har skett mellan riket och landskapet genom Finlands anslutning till Europeiska unionen, hör förhållandet till främmande makter enligt självstyrelselagen till rikets kompetens med de modifikationer självstyrelselagen innehåller. EU:s rättsakter som kräver genomförande i rikets och landskapets lagstiftning är inte alltid avfattade så att det skulle vara möjligt att utforma Finlands förhållande till EU och dess medlemsstater på ett sätt som korrekt skulle avspegla den interna kompetensfördelningen. Detta är fallet bland annat då en rättsakt inom EU förutsätter att det skall finnas endast en enda myndighet i varje medlemsstat som handhar vissa uppgifter. Självstyrelselagen och dess förarbeten ger inte svar på hur frågan om rikets och landskapets parallella kompetens i dylika fall skall kunna tillgodoses. Tills självstyrelselagen eventuellt ändras måste lagen tolkas så att lagstiftningsbehörigheten åvilar riket i de fall där den EG-rättsliga normen riktar sig till medlemsstaten med ett krav på ett konkret handlande i förhållande till unionen och dess organ, som utesluter parallella lösningar. Det är då fråga om uppfyllande av en hela landet gällande förpliktelse i förhållande till utländska makter. Med tillämpning av 27 § 4 och 42 punkten självstyrelselagen bör behörigheten att utse den i art. 36 rådets förordning avsedda enda nationella transitmyndigheten anses höra till riket. Landskapet saknar alltså till denna del lagstiftningsbehörighet.⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ Ålandsdelegationen, *XIII serien*, 78.

⁴⁴⁸ Ibid., 71.

⁴⁴⁹ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 70-78.

⁴⁵⁰ Ibid., 99.

Vidare fastslogs i RP:s beslut att det var landskapets behörighet att peka ut de myndigheter som skulle utföra de uppgifter som låg inom landskapets kompetens, men rikets behörighet att redogöra för detta inför EU. 28a § 2 mom. gällde alltså förhållandet till utländska makter, vilket enligt SjöL:s 27 § 4 och 42 punkterna var rikets behörighet. Momentet förordnades att förfalla.⁴⁵¹ Lagen kunde i övrigt träda i kraft (ÅFS 1998/91). I en fotnot i ÅFS framgår att 28a § 2 mom. förordnats att förfalla och utgått.

Landskapslagen om fritidsbåtars säkerhet antogs 29.4.1998 och förordnades att delvis förfalla 4.9.1998. Anledningen var liknande som för de två lagarna ovan. ÅD godkände även denna lag, men enhälligt den här gången. Det moment som underkändes av HD och RP var 5 § 2 mom., där tillsynsmyndighet (landskapsstyrelsen eller den myndighet till vilken uppgiften överförts) ålagts en skyldighet att underrätta EU-kommissionen om vissa vidtagna åtgärder. Detta stadgades om i art. 7 i EG-direktiv 94/25/EG. HD och RP konstaterade återigen att detta var en fråga om förhållandet till utländska makter som enligt 27 § 4 punkten SjöL var rikets behörighet.

5 § 2 mom. förordnades att förfalla.⁴⁵² Landskapslagen kunde i övrigt träda i kraft (ÅFS 1998/102). I en fotnot i ÅFS framgår att momentet förfallit och utgått.

År 2004 lades kapitlet "Ärenden som gäller Europeiska unionen" till i SjöL. I 59b § regleras den sortens frågor som gav upphov till att de tre lagarna ovan underkändes.

I strid med EG-direktiv

Landskapslagen om ändring av tobakslagen för landskapet Åland antogs 23.4.2003 och förordnades att delvis förfalla 29.8.2003. Anledningen var att 2 § 1 mom. stod i strid med artikel 8 i EG-direktivet 2001/37/EG. Enligt stadgandet i landskapslagen skulle snus som är avsett för användning i munnen få saluhållas endast som det var av sådan typ som saluhölls i landskapet före anslutningen till EU. Enligt direktivet skulle dock medlemsstaterna förbjuda att tobak för användning i munnen släpps ut på marknaden. ÅD, HD och RP var överens om bedömningen. Europarättsenhetens utlåtande hade även inhämtats. Enheten, som även redogjorde för EG-kommissionens yttranden i frågan, kom till samma slutsats. Lagtingets social- och miljöutskott hade tolkat formuleringen om "utsläppandet" som att nya produkter inte skulle få släppas ut på marknaden. Snus betecknades av utskottet om en traditionell produkt på Åland. EG-kommissionen ansåg dock att förbudet i artikel 8 gällde alla tobaksprodukter för användning i munnen oavsett om de var traditionella eller nya.

ÅD skrev att det inte ankom på delegationen att "uttala sig om underlåtenhet att implementera EG-direktiv".⁴⁵³ I detta fall hade dock avsikten varit att slutligt implementera tobaksdirektivet, och eftersom det hade gjorts uppenbart felaktigt ansåg ÅD att 2 § 1 mom. utgjorde en behörighetsöverskridning. HD i sin tur skrev att EU-medlemskapet gjorde att landskapets lagstiftningsbehörighet begränsades även i förhållande till riket, eftersom

landskapet inte genom sina lagstiftningsåtgärder får försätta Finland i en situation som innebär ett brott mot de förpliktelser som gemenskapsrätten föranleder.

I den lagstiftningskontroll som stadgas i 19 § 2 mom. självstyrelselagen har man under

⁴⁵¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 91-100.

⁴⁵² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 100-104.

⁴⁵³ *Ibid.*, 285.

den tid Finland varit medlem av Europeiska unionen förfarit så, att stadgandena i ett lagtingsbeslut förordnats att förfalla om det varit uppenbart att de skulle leda till en konflikt mellan gemenskapsrättslig lagstiftning och landskapslagstiftning. Lagtingsbeslut har där-
emot inte förordnats att förfalla endast på den grund att det varit osäkert huruvida någon bestämmelse i beslutet helt överensstämmer med gemenskapsrätten. Denna ståndpunkt motiveras av att det i sista hand är EG-domstolen som tolkar gemenskapsrätten och att det i tveksamma fall inte är skäl att i laglighetsövervakningen föregripa EG-domstolens tolkning. En systematisk kontroll av att landskapet uppfyller de förpliktelser som gemenskapsrätten medför är dessutom inte ens möjlig redan av den anledningen, att lagstiftningskontrollen enligt 19 § 2 mom. självstyrelselagen inte omfattar alla fall i vilka direktiv inte implementeras korrekt i landskapet.⁴⁵⁴

HD kom till slutsatsen att det fanns ett starkt stöd för tolkningen att det förelåg en uppenbar konflikt mellan artikel 8 och 2 § 1 mom. och att stadgandet därför borde förfalla.

I RP:s beslut konstaterades att eftersom HD och ÅD ”enhälligt varit av den uppfattningen att det föreligger en uppenbar konflikt mellan 2 § 1 mom. i lagtingsbeslutet och artikel 8 i det nämnda direktivet”⁴⁵⁵ skulle 2 § 1 mom. förordnas att förfalla. I beslutet konstaterades även att direktivet fortfarande var bristfälligt genomfört i landskapet.⁴⁵⁶ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2003/66). I en fotnot framgår att 2 § 1 mom. förordnats att förfalla.

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om utsläppshandel antogs 6.4.2005 och förordnades att delvis förfalla 15.7.2005. Anledningen var att 5 § 2 och 3 mom. ansågs strida mot ett EG-direktiv. Lagen var en blankettlag genom vilken EG-direktiv 2003/87/EG skulle genomföras. Detta handlade om handel med utsläppsrätter för växthusgaser.

ÅD ansåg att hela 5 § skulle förfalla eftersom den var formulerad som om landskapsregeringen skulle utgöra en sådan behörig myndighet som avsågs i artikel 18 i direktivet. Enligt ÅD ankom det enligt artikel 18 på Finland som medlemsstat att utse de behöriga myndigheterna: ”Intill dess landskapsregeringen i enlighet med detta nationellt utsetts till en lämplig behörig myndighet är den enligt rikslagstiftningen behöriga myndigheten även behörig myndighet i landskapet Åland”.⁴⁵⁷

HD:s bedömning, och även RP:s som följde domstolens, var annorlunda. HD konstaterade att artikel 18 inte innehöll något krav på att en enda central myndighet skulle sköta beviljandet av utsläppsrätter, men att detta åtminstone ”måste organiseras på ett sätt som säkerställer att alla verksamhetsutövare behandlas på enhetliga grunder, inom ramen för den nationella fördelningsplanen och med beaktande av behovet att även nya deltagare får tillgång till utsläppsrätter”.⁴⁵⁸ Vidare skrev HD följande om 5 § 3 mom.:

I 5 § 3 mom. landskapslagen stadgas att den kvot av utsläppsrätter som skall fördelas fastställs av landskapsregeringen med beaktande av avtal om landskapets andel av Finlands utsläppsrätt. Ytterligare stadgas i 3 § landskapslagen att förvaltningsuppgifter, som enligt lagen om utsläppshandel handhas av myndigheter i riket, sköts i landskapet av landskapsregeringen till den del förvaltningen grundar sig på landskapets behörighet på

⁴⁵⁴ Ibid., 288.

⁴⁵⁵ Ibid., 289.

⁴⁵⁶ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 284-289.

⁴⁵⁷ Ibid., 349.

⁴⁵⁸ Ibid., 353.

området.

Av framställningen till landskapslagen framgår att landskapsregeringen skulle vara den myndighet som beviljar utsläppsrätter i landskapet genom att förfoga över en särskild "kvot" av Finlands totala utsläppsrätt. En sådan reglering för att bevilja utsläppsrätter kan inte anses vara förenlig med direktivet. Direktivet förutsätter dels att varje enskild anläggning i landet skall erhålla utsläppsrätter enligt fastställda kriterier och på samma grunder som andra i den ifrågavarande kategorin, dels att beviljandet av utsläppsrätter skall ske inom ramen för den nationella fördelningsplanen. Detta blir omöjligt på grund av stadgandet i 5 § 3 mom. landskapslagen tillsammans med 3 § landskapslagen. Det blir då omöjligt att se till att alla anläggningar i landet beviljas utsläppsrätter i enlighet med vad de har rätt till utan uppenbar risk för att den nationella fördelningsplanen och direktivets krav överskrids.

Såväl direktivets ordalydelse som den uttalade avsikten med direktivet visar att det föreligger en uppenbar konflikt mellan direktivet och 5 § 3 mom.⁴⁵⁹

Även 5 § 2 mom. som handlade om beräkningsgrunder bedömdes av HD strida mot direktivet. I rikslagen användes bränsleförbrukningen för åren 2000–2003 till grund för kalkylen, medan landskapslagen stadgade att åren 1998–2002 skulle användas. Aktörerna skulle således behandlas olika beroende på om de befann sig i landskapet eller riket. Detta stred mot de krav på medlemsstaterna som ställdes i direktivet, enligt vilka den nationella fördelningsplanen inte fick "göra skillnad mellan företag eller sektorer på ett sätt som otillbörligt gynnar vissa företag eller verksamheter i enlighet med kraven i fördraget".⁴⁶⁰

5 § 1 mom. om avgift för överskriden utsläppsrätt bedömdes av HD ligga inom landskapets behörighet.

I RP:s beslut konstaterades att HD varit enhälligt i uppfattningen att det föreligger en uppenbar konflikt mellan landskapslagens 5 § 2 och 3 mom. och EG-direktivet och att dessa stadganden därför förordnas att förfalla.⁴⁶¹ I övrigt kunde landskapslagen träda i kraft (ÅFS 2005/60). I en fotnot i ÅFS framgår att 5 § 2 och 3 mom. förordnats att förfalla.

I strid med de grundläggande principerna i EU-fördraget

Landskapslagen om gymnasieutbildning antogs 30.9.2010 och förordnades att delvis förfalla av RP 4.2.2011. Anledningen var dess 44 § 1 mom. som ansågs stå i strid med EU-lagstiftningen. ÅD hade begärt ett utlåtande från justitieministeriet angående om landskapslagens 44 § 1 mom. kunde anses förenligt med EU:s regelverk. Enligt stadgandet skulle landskapet bekosta "undervisningen och med den sammanhängande förmåner för studerande som har sin hemkommun i de nordiska länderna och som fullgör sin utbildning vid någon av de skolor som omfattas av denna lag på motsvarande sätt som för studerande som har hemkommun i landskapet".⁴⁶² Justitieministeriet noterade att enligt framställningens motiveringar motsvarade paragrafen i grunden 28 § i den gällande gymnasielagen, och genom paragrafen beaktades en överenskommelse mellan de nordiska länderna "enligt vilken en enskild studerande har tillträde till gymnasial utbildning i respektive land på samma villkor som en medborgare i det egna landet och enligt vilken de

⁴⁵⁹ Ibid.

⁴⁶⁰ Ibid., 353-354.

⁴⁶¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 348-356.

⁴⁶² Ålandsdelegationen, *XIV serien*, 114.

här länderna inte kräver ersättning av varandra för undervisningskostnader”.⁴⁶³

Justitieministeriet gick igenom de relevanta artiklarna i EU-fördraget och kom fram till att unionen hade en viss men begränsad kompetens på området. Medlemsstaterna hade behörighet att organisera sina utbildningssystem, men måste ”vid utövandet av denna behörighet iaktta unionsrätten och särskilt bestämmelserna om rätten att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier”.⁴⁶⁴ Enligt 44 § 1 mom. skulle alltså studerande uppfylla ett krav på hemkommun i de nordiska länderna för att ha rätt till kostnadsfri undervisning och tillhörande förmåner. Justitieministeriet kom till slutsatsen att man inte kunde ”utesluta att ett sådant krav kan riskera att missgynna medborgare i andra medlemsstater jämfört med medborgare i nordiska länder, därför att kravet uppfylls lättare för nordiska ländernas egna medborgare”.⁴⁶⁵ Det kunde därför bli fråga om indirekt diskriminering. Justitieministeriet konstaterade även att 44 § 1 mom. avvek från formuleringen i den nordiska överenskommelsen: ”I överenskommelsen är det fråga om ersättningsförhållandet mellan de avtalsslutande staterna medan paragrafen i landskapslagen gäller enskild studerande”.⁴⁶⁶ En formulering närmare överenskommelsens skulle kunna anses mindre problematisk med hänsyn till EU:s regelverk.

Enligt ÅD:s bedömning framgick ”det inte av justitieministeriets utlåtande att det skulle föreligga en uppenbar konflikt mellan landskapslagens 44 § 1 mom. och på området gällande EU-rätt, även om justitieministeriet framfört vissa betänkligheter i detta avseende”.⁴⁶⁷ ÅD hade inga andra anmärkningar och ansåg att lagen kunde träda i kraft.

HD gjorde en egen genomgång av de relevanta EU-artiklarna, och konstaterade följande:

Tillämpat på möjligheterna att utöva studier på gymnasienivå innebär artiklarna att medlemsstaterna i EU skall tillhandahålla medborgare i andra EU-medlemsstater utbildning på samma villkor som de tillhandahåller till sina egna medborgare.

Stadgandet i 44 § 1 mom. landskapslagen ställer personer som bor i de nordiska länderna i en särställning i förhållande till personer som bor i de övriga EU-medlemsstaterna. I stadgandet uppges inte någon särskild grund som skulle berättiga särbehandlingen. I motiven till stadgandet hänvisar man endast till det nordiska samarbetet på området utan att ange något unionsrättsligt berättigande till särbehandlingen. Utgångspunkten kan vara ett arrangemang som baserar sig på reciprocitet som gäller fördelning mellan staterna av kostnaderna för undervisning, men så som stadgandet nu är formulerat står det i strid med de grundläggande principerna som ligger som grund för EU-fördraget och med artiklarna 21.1 och 18 däri. Ur stadgandet kan utläsas att studeranden, som kommer från ett annat än ett nordiskt land och således även de som kommer från en annan medlemsstat i EU, i landskapslagstiftningen försätts i ett sämre ekonomiskt utgångsläge än studeranden med hemort i Norden.⁴⁶⁸

HD ansåg att 44 § 1 mom. var utformat så att det ”uppenbarligen skulle uppstå en konflikt

⁴⁶³ Ibid., 115.

⁴⁶⁴ Ibid.

⁴⁶⁵ Ibid., 116.

⁴⁶⁶ Ibid., 116-117.

⁴⁶⁷ Ibid., 119.

⁴⁶⁸ Ibid., 122.

mellan lagrummet och unionslagstiftningen”⁴⁶⁹ och utgjorde en behörighetsöverskridning. HD och RP, som följde HD:s linje, ansåg alltså att 44 § 1 mom. skulle förfalla, men att landskapslagen i övrigt kunde träda i kraft.⁴⁷⁰ Den publicerades i ÅFS (2011/13), där det i en fotnot framgår att 44 § 1 mom. förordnats att förfalla.

I strid med fördraget om Europeiska unionens funktionssätt

Landskapslagen om tillämpning på Åland av rikets hissäkerhetslag antogs 14.12.2016 och förordnades att delvis förfalla 7.4.2017. 4 § 1 mom. och 5 § 1 mom. ansågs stå i strid med fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. Enligt 4 § 1 mom. skulle ”den vara behörig som auktoriserad besiktningsman eller som auktoriserat organ som uppfyller de kompetenskrav som gäller för sådan behörighet i riket eller i Sverige”⁴⁷¹ och enligt 5 § 1 mom. skulle ”den anses ha behörighet att utföra hissarbeten som har behörighet i enlighet med de kompetenskrav som gäller för sådan behörighet i riket eller i Sverige”.⁴⁷² HD:s utlåtande fortsatte:

Regleringen om behörighet att utföra besiktning och behörighet att utföra hissarbeten i 4 och 5 § landskapslagen ställer dem som uppfyller behörighetskraven i Sverige i en bättre ställning än dem som uppfyller nationella behörighetskrav i övriga stater inom EU och EES. Det är möjligt att reglera om de nationella behörighetskraven och om ett förfarande om hur behörighet och kompetens som skaffats i övriga EU-medlemsstater och EES-stater ska beaktas vid behörighetsprövning. Däremot är det inte möjligt att införa ett stadgande som kategoriskt ställer dem som uppfyller behörighetskrav i en viss medlemsstat i en annan ställning än dem som är behöriga i andra länder inom EU och EES. När det gäller erbjudande av tjänster, som i detta fall, innebär ett dylikt stadgande en diskriminering som är förbjuden enligt fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. Landskapslagen förefaller att till denna del utgöra en kränkning av gemenskapsrättens grundläggande principer.⁴⁷³

HD upprepade den vedertagna praxisen i fall som berör EU-lagstiftning, alltså att stadganden förordnats att förfalla endast om det varit uppenbart att de skulle leda till en konflikt. HD:s slutsats var att ”[f]ördragets ordalydelse och beredningen av Finlands anslutning till Europeiska unionen ger ett starkt stöd för åsikten att det föreligger en uppenbar konflikt mellan Finlands förpliktelser som medlem i Europeiska unionen och 4 § 1 mom. och 5 § 1 mom. landskapslagen.”⁴⁷⁴

ÅD⁴⁷⁵ ansåg att hela lagen skulle förfalla eftersom lagtinget antog landskapslagen som blankettlag innan rikslagen stadfästes av RP. ÅD ansåg dessutom att lagen till väsentliga delar berörde standardisering som är rikets behörighet, och eftersom rikslagen inte var i kraft när landskapslagen antogs utgjorde den en behörighetsöverskridning. Delegationen gav samma dag en rad liknande utlåtanden, men HD höll inte med i något fall utan menade att det inte fanns någon ovisshet under beredningen om innehållet i den kommande rikslagen, att lagen var en fungerande helhet och det inte utgjorde något hinder att rikslagstiftning inte förelåg då landskapslagen godkändes i lagtinget.

Endast 4 § 1 mom. och 5 § 1 mom. förordnades alltså att förfalla. I övrigt kunde lagen träda

⁴⁶⁹ Ibid.

⁴⁷⁰ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 114-127.

⁴⁷¹ Högsta domstolen, ”Utlåtanden”, OH 2017/33, 31.3.2017.

⁴⁷² Ibid.

⁴⁷³ Ibid.

⁴⁷⁴ Ibid.

⁴⁷⁵ Ålandsdelegationen, ”Ärenden”, D 10 16 01 32, nr 2/17, 8.2.2017.

i kraft (ÅFS 2017/40). I en fotnot framgår att stadgandena fått förfalla.

5.4.6 I strid med Regeringsformen

I strid med RF 61 och 62 §§ (grunderna för avgifter ska stadgas i lag)

Landskapslagen om Ålands statistik- och utredningsbyrå antogs 20.1.1993 och förordnades att delvis förfalla av RP 28.5.1993. Såväl ÅD, HD som RP ansåg att 4 § 2 mom. 3 punkten inte kunde träda i kraft. Enligt detta stadgande skulle myndighetens direktion i princip fritt få besluta om avgifter och deras storlek. Enligt 18 § 5 punkten SjL hade landskapet behörigheten gällande grunderna för avgifter till landskapet, men om "de allmänna grunderna för avgiftsbeläggning samt de allmänna grunderna för storleken av avgifter bör liksom i riket stadgas genom lag",⁴⁷⁶ skrev ÅD. HD och RP skrev även att SjL 18 § 5 punkten och SjL 44 § om landskapets budget enligt förarbeten till SjL ger "uttryck för den i 61 och 62 §§ regeringsformen ingående allmänna principen, enligt vilken om skatt samt om grunderna för avgifter för myndigheters prestationer skall stadgas genom lag".⁴⁷⁷

I övriga delar kunde lagen träda i kraft⁴⁷⁸, men lagen publicerades aldrig i ÅFS. Istället antogs en ny version 30.9.1993 och godkändes 26.11.1993 (ÅFS 1993/116). Enligt ÅD:s utlåtande stadgades i den nya lagen i 4 § att myndighetens direktion skulle vid beslut om avgifter beakta bestämmelserna i landskapslagen om grunderna för avgifter till landskapet från 17.6.1993.⁴⁷⁹

I strid med RF:s 11 § (hemfrid)

Landskapslagen om rundradioverksamhet antogs 21.4.1993 och förordnades att delvis förfalla av RP 20.8.1993. Såväl ÅD som HD ansåg att lagen borde delvis förfalla, men hade anmärkningar kring olika moment i 7 §. ÅD ansåg att lagtinget hade överskridit sin behörighet i 7 § 1 mom., då den stadgade om dröjsmålsavgift som påföljd vid försummelse att betala stadgade avgifter men landskapslagstiftning gällande dröjsmålsavgift saknades. HD ansåg dock att grunderna för avgiften var tillräckligt klart givna eftersom det angavs att det var fråga om en dröjsmålsavgift. HD och RP ansåg istället att 7 § 2 mom. skulle förfalla. Enligt stadgandet hade "landskapsstyrelsen rätt att låta verkställa undersökning för att utreda om någon undandragit sig skyldigheten att betala i lagtingsbeslutet avsedd avgift", skrev HD. Om den som förrättade undersökningen förvägrades "tillträde till utrymmen där mottagare kan finnas kan landskapsstyrelsen förelägga vite". Men enligt 11 § regeringsformen var "finsk medborgares hemfrid okränkbar".⁴⁸⁰ HD:s utlåtande fortsatte:

Enligt riksdagens grundlagsutskotts fasta praxis kan undantag från skyddet för hemfriden även i andra fall stadgas genom lag som antagits i vanlig lagstiftningsordning förutsatt att husrannsakan påkallas av ett väsentligt allmänt intresse och att intrånget i hemfriden utförs under tjänsteansvar. Lagtingsbeslutet uppfyller inte dessa villkor och det innebär således avvikelse från grundlag. Då lagstiftningsbehörigheten i fråga om avvikelse från grundlag enligt 27 § 1 punkten självstyrelselagen tillkommer riket och då lagtingets behörighet att stadga om utsättande av vite gäller endast rättsområden som hör till land-

⁴⁷⁶ Ålandsdelegationen, *XII serien*, 151.

⁴⁷⁷ Ibid., 152.

⁴⁷⁸ Utlåtandena i helhet på ibid., 151-153.

⁴⁷⁹ Utlåtandena i helhet på ibid., 223.

⁴⁸⁰ Ibid., 172.

skapets behörighet, har lagtinget på denna punkt överskridit sin lagstiftningsbehörighet.⁴⁸¹

7 § 2 mom. förordnades alltså att förfalla, men i övrigt kunde lagen träda i kraft.⁴⁸² Lagen publicerades dock aldrig i ÅFS. En ny version antogs 30.9.1993 och godkändes 26.11.1993 (ÅFS 1993/117). 2 mom. i 7 § hade nu strukits.⁴⁸³

I strid med RF:s 6 § (retroaktiv verkan kan innebära ett ingrepp i äganderätten)

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av vissa riksförfattningar angående stöd vid förvärv av bostad antogs 28.5.1993 och förordnades att förfalla i sin helhet av RP 1.10.1993. Både ÅD och HD ansåg att lagen skulle förfalla, ÅD delvis och HD helt, men hade anmärkningar kring olika stadganden. ÅD påpekade att 3 § 2 mom. andra meningen hänvisade till lagen om tillämpningen i landskapet Åland av lagen om ändringssökande i förvaltningsärenden som hade upphävts genom 70 § 2 mom. Sjl. Delegationen menade att stadgandet enligt 27 § 23 punkten Sjl var av rikslagstiftningsnatur och att lagtinget i detta avseende hade överskridit sin behörighet. HD ansåg att det faktum att landskapslagen hänvisade till en upphävd lag kunde medföra oklarhet vid tillämpningen, men att det inte föranledde anmärkning ur behörighetssynpunkt. I övrigt överensstämde stadgandet i sak med 25 § 2 mom. Sjl.

HD och RP hade istället anmärkningar gällande lagens 5 §, enligt vilken lagen skulle tillämpas på bostadssparavtal som ingåtts 1.1.1993 och senare. HD fortsatte:

Genom ikraftträdandet upphävs landskapslagen om bostadssparpremier och landskapslagen om räntestöd för förvärv av ägarbostad, dock så att dessa lagar tillämpas på bostadssparavtal som ingåtts före 1.1.1993. Genom lagtingsbeslutet försämras bostadsspararnas villkor i vissa avseenden. Då lagtingsbeslutet har retroaktiv verkan kan det innebära ett ingrepp i äganderätten som är tryggad enligt 6 § regeringsformen. Då lagstiftningsbehörigheten i fråga om avvikelse från grundlag enligt 27 § 1 punkten självstyrelselagen tillkommer riket har lagtinget överskridit sin behörighet.⁴⁸⁴

Landskapslagen förordnades alltså att förfalla i sin helhet.⁴⁸⁵ En ny lag antogs 10.1.1994 och godkändes 29.4.1994 (ÅFS 1994/41). Enligt HD hade den nya lagen utformats så att beslutet inte retroaktivt kunde försämra bostadsspararnas villkor. Andra brister som HD påtalat i sitt tidigare utlåtande hade också åtgärdats.⁴⁸⁶

I strid med RF:s 92 § 1 mom. pga. överförande av offentlig förvaltning till privat organisation utan nödvändiga närmare bestämmelser

Landskapslagen om ändring av idrottslagen för landskapet Åland antogs 20.9.1996 och förordnades att förfalla i sin helhet av RP 10.1.1997. Anledning var enligt RP att lagändringen stod i strid med regeringsformens 92 § 1 mom. på grund av att offentlig förvaltning i 17 § överfördes till en privat organisation. Landskapsstyrelsen skulle, enligt ÅD, kunna

besluta att närmare avgöranden om fördelning och utbetalning av i lagen avsett land-

⁴⁸¹ Ibid.

⁴⁸² Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 169-173.

⁴⁸³ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 223-224.

⁴⁸⁴ *Ibid.*, 186.

⁴⁸⁵ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 184-186.

⁴⁸⁶ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 245-246.

skapsunderstöd skall handhas av en organisation vars syfte huvudsakligen är att organisera idrotts- och motionsverksamheten i landskapet. Landskapsstyrelsen kan därvid närmare besluta om förutsättningarna för att till en sådan organisation överföra beslutanderätt samt om villkoren för hur organisationen skall fördela och utbetala avsedda medel. Av lagtexten framgår att landskapsstyrelsen i stöd av detta stadgande kan tänkas överföra sig tillkommande beslutandemakt till en utanför förvaltningen stående organisation.⁴⁸⁷

ÅD:s majoritet menade att möjligheten för landskapsstyrelsen att överföra beslutandemakt till en organisation utanför landskapsförvaltningen inte var förenlig med 3 § 2 mom. och 21 § Sjl och att lagen borde förfalla i sin helhet. Minoriteten ansåg dock att lagen kunde godkännas eftersom det huvudsakliga ansvaret för fördelning och utbetalning av landskapsunderstöd alltid skulle ligga hos landskapsstyrelsen enligt lagtexten.

HD konstaterade att Sjl:s 3 § 2 mom. inte innebar en möjlighet att överföra förvaltningsangelägenheter till en organisation utanför förvaltningen: "Tvärtom kan man konstatera att det inom förvaltningen ges talrika exempel på så kallad medelbar offentlig förvaltning".⁴⁸⁸ Vidare menade HD att Sjl inte innehöll "några uttryckliga stadganden om överförande av beslutanderätten i förvaltningsangelägenheter till organisationer som står utanför den egentliga landskapsförvaltningen" men att landskapet borde ha behörighet på området enligt 18 § 1 och 27 punkterna Sjl. HD hänvisade sedan till 92 § 1 mom. i regeringsformen, enligt vilken "i all tjänsteverksamhet vid laga påföljd lag noggrant iakttas".⁴⁸⁹ HD fortsatte:

Detta lagrum uttrycker en allmän princip om förvaltningens lagbundenhet, vilken bör iakttas även vid utövandet av medelbar offentlig förvaltning. Ett stadgande om överförande av offentlig förvaltning till en privat organisation, varom nu är fråga, bör därför innehålla närmare bestämmelser åtminstone om organisationens namn och verksamhetsform samt om rätten att söka ändring i organisationens avgörande. Då sådana bestämmelser saknas i lagtingsbeslutet finner Högsta domstolen med hänvisning till 27 § 1 punkten självstyrelselagen att lagtinget överskridit sin lagstiftningsbehörighet.⁴⁹⁰

27 § 1 Sjl stadgar att riket har lagstiftningsbehörighet om bl.a. avvikelser från grundlag. HD ansåg alltså att lagen skulle förfalla. ÅD:s och HD:s motiveringar till att lagen skulle förfalla skilde sig alltså åt och RP:s beslut följde HD:s utlåtande.⁴⁹¹

En ny lag antogs 8.4.1998 och godkändes 29.5.1998 (ÅFS 1998/100). ÅD konstaterade att den nya versionen i enlighet med HD:s tidigare utlåtande innehöll bestämmelser om organisationens namn och verksamhetsform samt om rätten att söka ändring i organisationens avgörande.⁴⁹²

5.4.7 I strid med Grundlagen och i vissa fall även Sjl

I strid med flera bestämmelser: GrL:s 80 § 1 mom. (faktisk delegering) och GrL:s 6 § (särbehandling)

Landskapslagen om arbetsmarknadspolitisk verksamhet antogs 29.9.2000 och förordnades att förfalla i sin helhet 19.1.2001. Anledningen var att sju stadganden stred mot 80 §

⁴⁸⁷ Ibid., 379.

⁴⁸⁸ Ibid., 380.

⁴⁸⁹ Ibid.

⁴⁹⁰ Ibid.

⁴⁹¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 378-381.

⁴⁹² Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, *XIII serien*, 88.

1 mom. GrL och ett stadgande mot 6 § GrL. ÅD skrev följande:

Ålands grundförfattningar anses hierarkiskt likvärdiga med grundlagen, men eftersom stadgandena i dessa grundförfattningar är att betrakta som sårnormer (*lex specialis*) kommer de i fall, då syftet med grundförfattningarna uttryckligen är att grundlagen skall åsidosättas eller avvikelse från den göras, att åsidosätta rikets grundlag. Såframt självstyrelselagen eller annan grundförfattning däremot inte klart föreskriver att viss grundlagsenlig rättighet eller annan grundlagsfäst norm genom landskapslag kan begränsas, förändras eller eljest behandlas på ett avvikande sätt, synes det uppenbart att utövningen inom självstyrelsesystemet av landskapets eljest på det aktuella området självständiga lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet i sådana fall begränsats till att följa enahanda grundrättighetsnormer som är gällande i riket.

Trots att av landskapslagens förarbeten kan dras den slutsatsen att lagstiftaren tänkt sig att självstyrelselagens 21 § skulle utgöra den enda grunden för landskapets förordningsmakt anser Ålandsdelegationen, med beaktande av bestämmelsen i 27 § 1 punkten självstyrelselagen, att 21 § självstyrelselagen inte åsidosätter 80 § i grundlagen om reglerna för utfärdande av förordningar.⁴⁹³

De sju stadganden som av såväl ÅD, HD som RP ansågs strida mot 80 § 1 mom. GrL var 8 § 3 mom., 9 § 3 mom. (ÅD pekade här ut 2 mom.), 10 § 2 mom., 16 § 2 mom., 24 § 1 mom., 24 § 5 mom. och 27 § 4 mom. HD skrev följande:

Lagtingsbeslutet är uppbyggt såsom en ramlag så att i det ingår ett flertal bemyndiganden att utfärda landskapsförordningar. Enligt 21 § 1 mom. självstyrelselagen kan landskapsstyrelsen då bemyndigande har givits i landskapslag genom landskapsförordning stadga om landskapsförvaltningens organisation och verksamhet, om verkställighet och tillämpning av lag samt om andra angelägenheter som hör till landskapets behörighetsområde. I 80 § grundlagen stadgas emellertid om hur möjligheten att utfärda förordningar är begränsad. Enligt detta grundlagsstadgande skall bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter samt om frågor som enligt grundlagen i övrigt hör till området för lag utfärdas genom lag.

Den nya 80 § grundlagen överensstämmer med den praxis som grundlagsutskottet utvecklat under den närmaste tiden före stiftandet av grundlagen. Stadgandet i 80 § grundlagen bör beaktas vid tillämpningen av 21 § självstyrelselagen.⁴⁹⁴

Enligt 80 § 1 mom. GrL ska bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter utfärdas genom lag. HD bedömde att de sju stadgandena alla bröt mot detta moment och således utgjorde avvikelser från grundlag. Enligt 27 § 1 punkten Sjl hör avvikelser från grundlagen till rikets behörighet och lagtinget hade alltså överskridit sin behörighet. ÅD menade att en del av stadgandena även stred mot Sjl:s 21 § då grunderna för normeringen inte angetts. HD och RP nämnde inte detta.

Det stadgande som enligt ÅD, HD och RP stred mot 6 § GrL var 33 §. HD skrev följande:

Enligt 33 § lagtingsbeslutet stadgas att en kommun kan ge företräde åt personer som är bosatta i kommunen framom personer som föreslagits av arbetsmarknadsbyrån när anställningar av arbetskraft sker med stöd av landskapets sysselsättningsanslag. Enligt 6 § grundlagen får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas [på grund av] bland annat någon

⁴⁹³ Ibid., 176. En ledamot yttrade en avvikande åsikt gällande formuleringen av detta stycke. Ibid., 178.

⁴⁹⁴ Ibid., 179.

annan orsak som gäller hans eller hennes person. I lagtingsbeslutet anges inte något godtagbart skäl för särbehandlingen av personer bosatta i den kommun som kan ge företräde åt sina kommuninvånare. Stadgandet i lagtingsbeslutet utgör således en avvikelse från grundlag.⁴⁹⁵

Även 33 § stred alltså mot GrL. ÅD ansåg att även 36 § var tveksam ur grundlagssynpunkt eftersom det var oklart vilken myndighets eller vilkets organs beslut som kunde göras till föremål för besvär. HD och RP nämnde inte denna paragraf. Lagen bedömdes av såväl ÅD, HD som RP inte kunna tillämpas utan de fällda stadgandena och fick således förfalla i sin helhet.⁴⁹⁶ En ny lag antogs först 14.9.2005 och godkändes 20.1.2006 (ÅFS 2006/8). ÅD och HD ansåg denna gång att delegeringsstadgandena var i överensstämmelse med 80 § GrL och 21 § Sjl.⁴⁹⁷

I strid med flera bestämmelser: GrL:s 80 § (felaktig delegering till LS), GrL:s 81 § 2 mom. och Sjl:s 18 § 5 p. och 44 § 3 mom. (grunderna för avgifter måste regleras i lag) samt GrL:s 21 § 2 mom. (ändringssökande)

Landskapslag om Ålands sjösäkerhetscentrum antogs 27.9.2002 och förordnades att delvis förfalla 24.1.2003. Tre olika stadganden stred mot tre olika moment i GrL. ÅD, HD och RP var överens angående bedömningen av de tre stadgandena.

I 12 § bemyndigades landskapsstyrelsen att genom landskapsförordning utfärda närmare bestämmelser. Paragrafen innehöll inte några begränsningar kring hurdana bestämmelser landskapsstyrelsen kunde utfärda. Den utgjorde därmed en avvikelse från 80 § GrL eftersom det inte var uteslutet att förordningarna skulle kunna komma att reglera grunderna för individernas rättigheter och skyldigheter, vilket enligt GrL måste ske genom lag.

I 5 § e) stadgades att styrelsen för Ålands sjösäkerhetscentrum skulle fastställa grunderna för avgifter. Även detta stadgande stred mot GrL, denna gång 81 § 2 mom. Enligt momentet måste bestämmelser om avgifter och de allmänna grunderna för storleken på avgifter för de statliga myndigheternas tjänsteåtgärder, tjänster och övriga verksamhet utfärdas genom lag. Även enligt Sjl:s 18 § 5 punkten och 44 § 3 mom. ankommer det på lagtinget att lagstifta om grunderna för avgifter.

11 § handlade om besvär över beslut som Ålands sjösäkerhetscentrum fattat med anledning av ett rättelseyrkande. Paragrafen innehöll inte tillräckliga bestämmelser om rättelseyrkandenas innehåll eller om förfarandet och stred därför mot 21 § 2 mom. GrL, som stadgar att rätten att söka ändring ska tryggas genom lag.

ÅD ansåg att även 9 § om fastställande av avgifter borde förordnas att förfalla med hänvisning till Sjl 44 § 3 mom. och GrL 81 § 2 mom. HD hänvisade dock till detaljmotiveringen för lagen och ansåg att 9 § kunde godkännas enligt den tolkning som där framfördes.

5 § e, 11 och 12 §§ förordnades att förfalla. HD redogjorde för de existerande regleringar som kunde träda in istället för de förfallna stadgandena.⁴⁹⁸ I övrigt trädde lagen i kraft (ÅFS 2003/17). I ett rättelseblad i ÅFS framgår att stadgandena förordnats att förfalla och

⁴⁹⁵ Ibid., 180-181.

⁴⁹⁶ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 175-182.

⁴⁹⁷ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 381-384 och 391-395.

⁴⁹⁸ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 247-254.

att paragraferna numrerats om.

I strid med GrL:s 15 § (egendomsskydd)

Arkivlagen för landskapet Åland antogs 17.9.2003 och förordnades att delvis förfalla 20.1.2004. Anledningen var att 14 § 1 mom. stod i strid med GrL 15 § om egendomsskydd. Eftersom 14 § 1 mom. inverkade även på resten av 14 § samt 15 och 16 §§ fick även de förfalla. HD skrev följande:

I 14 § 1 mom. landskapslagen stadgas att om ett arkiv eller en därtill hörande handling som är i privat ägo och som har betydelse för det åländska kulturarvet eller forskningen löper uppenbar risk att förstöras eller förkomma eller om arkivet eller handlingen utbjuds till salu, har landskapsstyrelsen rätt att lösa in den privata handlingen eller arkivet. Enligt 15 § Finlands grundlag är vars och ens egendom tryggad. Genom lag bestäms angående expropriation av egendom för allmänt behov mot full ersättning. I 14 § landskapslagen sägs ingenting om ersättning i samband med inlösningen såsom grundlagen föreskriver. I sig skulle det vara möjligt att tolka stadgandet i 14 § 1 mom. landskapslagen i överensstämmelse med kravet i grundlagen. I föreliggande fall avvisas emellertid detta i detaljmotiveringen i kulturutskottets betänkande (2/2002–2003). Där föreslås att formuleringen ”till gängse pris” i det ifrågavarande stadgandet i framställningen skall utgå. Priset anses vara en förhandlingsfråga. Lagtingsbeslutet är antaget med denna ändring. Det blir därmed uppenbart att stadgandet utgör en behörighetsöverskridning.⁴⁹⁹

ÅD gjorde samma bedömning av 14 § 1 mom., men framförde endast att 14 § 1 mom., 15 och 16 §§ första meningen borde förfalla. HD menade att hela 14 § skulle förfalla eftersom 2 mom. blev meningslöst utan 1 mom. och hela 16 § eftersom andra meningen om besvär rätt ändå var tryggad genom existerande lagstiftning.

14, 15 och 16 §§ förordnades alltså att förfalla.⁵⁰⁰ I övrigt trädde lagen i kraft (ÅFS 2004/13). I fotnoterna i ÅFS framgår att paragraferna förordnats att förfalla och att en omnumrering gjorts.

I strid med GrL:s 14 § 3 mom. (rösträttsålder)

Landskapslagen om ändring av kommunallagen antogs 5.6.2017 och förordnades att delvis förfalla 28.9.2017. I 30 § 1 mom. 1 punkten och 30a § 1 mom. 1 punkten sänktes rösträttsåldern från 18 till 16 år, vilket HD ansåg stå i strid med GrL:s 14 § 3 mom.

ÅD hade dock godkänt lagen. I 14 § 3 mom. GrL stadgas att varje finsk medborgare och varje i Finland stadigvarande bosatt utlänning som har fyllt 18 år har rätt att rösta i kommunalval och kommunala folkomröstningar, och ÅD menade att detta innebar att det inte var möjligt att lagstifta om en högre rösträttsålder. I 14 § 4 mom. GrL stadgas att det allmänna ska främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv. ”Med beaktande av detta och eftersom lagstiftningsbehörigheten gällande kommunala val uttryckligen utgör landskapsbehörighet” fanns det enligt ÅD inga hinder för ”att lagstifta om en lägre rösträttsålder än 18 år vid kommunala val eller kommunala folkomröstningar”.⁵⁰¹

HD frågade sig ”om det överhuvudtaget hör till landskapets lagstiftningskompetens att

⁴⁹⁹ Ibid., 313.

⁵⁰⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 311–313.

⁵⁰¹ ÅD, ”Ärenden”, D 10 17 01 26, nr 33/17, 20.7.2017.

lagstifta om rösträttsåldern vid kommunala val, eftersom det även stadgas om rösträtten inklusive rösträttsåldern i de kommunala valen i grundlagen”.⁵⁰² HD kom till följande slutsats:

Eftersom åldersgränsen för den kommunala rösträtten klart har stadgats att vara 18 år och inte till exempel minst 18 år, verkar det inte vara möjligt att avvika från ett sådant grundstadgande genom vanlig lagstiftning. Det skulle således inte vara möjligt att i vanlig lag stadga att en person vid 18-års ålder, om han uppfyller de övriga kriterierna för rösträtt, inte har rösträtt. Därtill kan det anses att bestämmelsen i 14 § 3 mom. grundlagen definierar kretsen av de röstberättigade på ett så uttömmande sätt att det inte är möjligt att genom vanlig lagstiftning ge rösträtt till personer under 18 år.

Högsta domstolen anser att den ifrågavarande bestämmelsen i grundlagen gällande rösträttsåldern inte i sig är tolkningsbar. Att det allmänna enligt 14 § 4 mom. grundlagen skall främja den enskildes möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller honom eller henne själv, utgör således inte grund för att tolka den i samma paragraf ingående klara bestämmelsen gällande åldersgränsen i strid med dess ordalydelse.⁵⁰³

HD ansåg således att 30 § 1 mom. 1 punkten och 30a § 1 mom. 1 punkten utgjorde en avvikelse från GrL. Dessa stadganden förordnades att förfalla, men i övrigt kunde landskapslagen träda i kraft (ÅFS 2017/119). I en fotnot framgår att stadgandena fått förfalla.

I strid med GrL:s 121 § 1 mom. (kommunal självstyrelse)

Landskapslagen om en gemensam kommunal räddningsmyndighet antogs 31.5.2017 och förordnades att förfalla i sin helhet 28.9.2017. Anledningen var att 4, 5 och 6 §§ bedömdes strida mot GrL 121 § 1 mom. om kommunal självstyrelse. Paragraferna stadgade om att räddningsmyndigheten skulle förverkligas genom ett tvingande förfarande om kommunerna inte ingick ett avtal på frivillig väg och om att Mariehamns stad i så fall skulle sköta räddningsmyndighetens uppgifter och att landskapsregeringen kunde besluta om de närmare villkoren gällande organiseringen.

I 121 § 1 mom. GrL stadgas att Finland är indelat i kommuner vilkas förvaltning ska grunda sig på självstyrelse för kommunens invånare. ÅD⁵⁰⁴ och HD gick igenom grundlagsutskottets praxis, ”enligt vilken det grundlagsfästa skyddet för den kommunala självstyrelsen innebär att kommuninvånarna har rätt att bestämma om sin kommuns förvaltning och ekonomi”.⁵⁰⁵ HD:s slutsats blev följande:

Det ovan sagda visar att det vid grundlagsgranskningen av olika samorganiseringar har fästs uppmärksamhet t.ex. vid uppgifternas överkommunala karaktär, ändamålsenlig organisering av administrationen samt vid det att mekanismen för beslutsfattandet inte möjliggör en dominerande ställning för någon av kommunerna under eller efter omorganiseringen (GrUU 32/2001 rd, GrUU 65/2002 rd, GrUU 22/2006 rd).

Vid bedömningen av bestämmelserna beträffande tvångsbildade samkommuner och motsvarande kommunala samverkansorgan bör man enligt grundlagsutskottet kontrollera att sättet att genomföra modellen ej i ett helhetsperspektiv strider mot demokratiprincipen eller finansieringsprincipen. Faktorer som skall beaktas vid helhetsbedömningen av

⁵⁰² HD, ”Utlåtanden”, OH 2017/136, 12.9.2017.

⁵⁰³ Ibid.

⁵⁰⁴ ÅD, ”Ärenden”, D 10 17 01 17-D 10 17 01 18, nr 32/17, 20.7.2017.

⁵⁰⁵ HD, ”Utlåtanden”, OH 2017/135, 12.9.2017.

hur dessa principer genomförs är bl.a. områdenas storlek, samkommunens uppgifter och behörighet som helhet, finansieringslösningar, fördelningen av olika slags ansvar mellan staten, kommunerna och samkommunen samt samkommunens högsta beslutande organ i termer av sammansättning, valsätt och beslutsförfarande. (Se t.ex. GrUU 67/2014 rd och GrUU 37/2006 rd).⁵⁰⁶

ÅD och HD jämförde landskapslagen med granskningen av landskapslagen om en kommunalt samordnad socialtjänst från 2015. I det fallet tillämpade HD grundlagsutskottets kriterier och lagen godkändes. HD:s utlåtande fortsatte:

När man tillämpar samma kriterier vid granskningen av de nu antagna landskapslagarna visar det sig att kriterierna inte uppfylls. Enligt den antagna landskapslagens 5 § skall Mariehamns stad sköta den gemensamma räddningsmyndighetens uppgifter för samtliga kommuners räkning och det finns ingen annan lösning om ett avtal inte ingås mellan kommunerna. Fråga är inte om en aktör som är större än de enskilda kommunerna. Det finns inga bestämmelser som skulle förhindra någon kommun från att få en dominerande ställning eller om kostnadsfördelningen mellan kommunerna. Landskapslagen innehåller heller inte detaljerade bestämmelser om röstetalet, beslutsfattandet eller finansieringen och lagens 6 § berättigar landskapsregeringen att besluta om de närmare villkoren gällande organiseringen av den gemensamma räddningsmyndigheten i frågor som är högst relevanta med tanke på den grundlagsstadgade självstyrelsen för kommunens invånare.⁵⁰⁷

ÅD och HD ansåg således att 4-6 §§ utgjorde behörighetsöverskridningar eftersom de inte tog tillräcklig hänsyn till kraven gällande kommunal självstyrelse i GrL. Landskapslagen förordnades att förfalla i sin helhet eftersom den inte utgjorde en fungerande helhet utan paragraferna. Någon ny lag har inte stiftats.

I strid med flera bestämmelser: GrL:s 81 § 1 mom., 121 § 3 mom. och 2 § 3 mom. (uppfyller inte kraven på skattelagstiftning)

Landskapslagen om temporär ändring av fastighetsskattelagen för landskapet Åland antogs 16.4.2018 och förordnades att förfalla i sin helhet 27.6.2018. Genom lagen fogades en 2a § till fastighetsskattelagen, enligt vilken kommunen på ansökan skulle kunna bevilja partiell befrielse från fastighetsskatt. Den temporära ändringen skulle tillämpas för skatteåren 2018 och 2019. Avsikten var att minska effekterna av att vissa fastigheters beskattningsvärde hade omklassificerats av skatteverket, vilket lett till att fastighetsskatten i vissa fall hade höjts avsevärt.

ÅD⁵⁰⁸ menade framför allt att lagen var problematisk i förhållande till GrL:s 6 § om jämlikhet och 81 § 1 mom. om att grunderna för skattskyldighet ska anges i lag. HD åberopade även GrL:s 121 § 3 mom. och 2 § 3 mom. och skrev bland annat följande:

Enligt 81 § 1 mom. Finlands grundlag bestäms om statsskatt genom lag, som ska innehålla bestämmelser om grunderna för skattskyldigheten och skattens storlek samt om de skattskyldigas rättsskydd. Enligt 121 § 3 mom. grundlagen har kommunerna beskattningsrätt. Bestämmelser om grunderna för skattskyldigheten och för hur skatten bestäms samt om de skattskyldigas rättsskydd utfärdas genom lag.

Enligt grundlagsutskottets vedertagna praxis ska skattskyldighetens omfattning entydigt framgå av skattelagen. Lagbestämmelserna måste vara så exakta att de lagtillämpande myndigheterna har bunden prövning när det gäller att bestämma skattens storlek (t.ex.

⁵⁰⁶ Ibid.

⁵⁰⁷ Ibid.

⁵⁰⁸ ÅD, "Ärenden", D 10 18 01 17, nr 12/18, 25.4.2018.

GrUU 67/2002 rd, GrUU 3/2003 rd, GrUU 36/2005 rd och GrUU 45/2005 rd).

Enligt grundlagsutskottets tolkning har det i konstitutionellt hänseende varit möjligt att stifta om möjligheten att nedsätta eller helt avlyfta skatter eller avgifter som betalats eller ska betalas (t.ex. GrUU 19/2002 rd och GrUU 44/2005 rd). Behörigheten att bevilja nedsättning får dock inte vara så omfattande att rättsläget enligt lagens aktuella ordalydelse om grunderna för skattskyldighet och skattebeloppet genom utnyttjande av behörigheten kan ändras väsentligt. Möjligheten att bevilja nedsättning bör således förbli ett undantag i förhållande till de bestämningsgrunder som fastställs i lag. Av lagen ska framgå de godtagbara grunderna för beviljande av nedsättning liksom också i vilken avsikt nedsättning kan beviljas. Enligt grundlagsutskottet baserar sig dessa krav på regleringen delvis på grundlagens 6 § om jämlikhet vilket vederbörligen ska beaktas också vid tillämpning av nedsättningsbehörighet (t.ex. GrUU 44/2005 rd och GrUU 5/2010 rd). [...]

Den föreliggande landskapslagen innehåller inga kriterier för när ansökan kan godkännas. Lagstiftningens motiveringar betonar fri prövningsrätt för kommunen vid handläggningen av ansökan. Utgående från 121 § grundlagen kan tanken inte heller vara att ansökan alltid bör bifallas. En så här öppen och oklar bestämmelse om en myndighets befogenheter rimmar illa med kraven i 81 § 1 mom. och 121 § 3 mom. grundlagen och grundlagsutskottets praxis samt med kravet i 2 § 3 mom. grundlagen att all utövning av offentlig makt ska bygga på lag.⁵⁰⁹

ÅD och HD ansåg att 2a § 1 och 2 mom. utgjorde behörighetsöverskridningar eftersom de inte tog hänsyn till grundlagens krav på skattelagstiftningen. Utan dessa stadganden saknades en fungerande helhet i landskapslagen, och den fick därför förfalla i sin helhet.⁵¹⁰ Någon ny lag har inte stiftats.

I strid med GrL:s 80 § och/eller Sjl:s 21 § (felaktig delegering av normgivningsmakt)

Landskapslagen om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård antogs 12.5.2003 och förordnades att delvis förfalla 18.9.2003. Anledningen var att 2a § 3 punkten inte uppfyllde kraven som ställs på stadganden om utfärdande av förordningar och delegering av lagstiftningsbehörighet i GrL:s 80 §.

Enligt stadgandet kunde även förmögenhet beaktas vid bestämmandet av betalningsförmåga, och om detta skulle närmare stadgas i landskapsförordning. Enligt ÅD och HD var denna delegering till landskapsstyrelsen alldeles för allmänt formulerad och skulle kunna komma att inskränka på de grundläggande fri- och rättigheterna. Stadgandet uppfyllde alltså inte kraven i GrL:s 80 §.

2a § 3 punkten förordnades således att förfalla.⁵¹¹ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2003/79). I en fotnot i ÅFS framgår att stadgandet förordnats att förfalla.

Räddningslagen för landskapet Åland antogs 22.3.2006 och förordnades att delvis förfalla 29.6.2006. Anledningen var att 53 § 2 mom. inte uppfyllde kravet i GrL 80 § och 21 § Sjl om att grunderna för avgifter måste regleras i lag.

I liknande tidigare fall om avgifter till landskapet hänvisar ÅD och HD till GrL:s 81 § 2 mom. samt Sjl:s 18 § 5 punkten och 44 § 3 mom. I detta fall handlade det enligt ÅD om

⁵⁰⁹ HD, "Utlåtanden", OH 2018/119, 15.6.2018.

⁵¹⁰ Statsrådets protokoll 42/2018, 27.6.2018.

⁵¹¹ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, XIII serien, 306-310.

avgifter till kommunerna (HD ansåg dock att oklarhet rådde, se nedan) och hänvisningen gjordes därför till GrL:s 80 § och Sjl:s 21 §. Den sistnämnda paragrafen hade nyligen ändrats (ÅFS 2004/11) så att den nu innehöll GrL:s krav om att bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter och frågor som enligt GrL och Sjl i övrigt hör till området för lag ska utfärdas genom landskapslag.

53 § handlade om avgifter för sotning. Enligt 2 mom. skulle grunderna för avgiften fastställas genom beslut av landskapsregeringen. Enligt 49 § var det kommunens räddningsmyndighet som skulle besluta om hur sotningen skulle ordnas inom kommunen. HD skrev följande:

Ur detaljmotiveringen till dessa paragrafer kommer det fram att sotningsverksamheten skall ske i en viss grad av konkurrens mellan flera aktörer på en marknad. Det förblir dock oklart med stöd av själva regleringen huruvida fastighetsinnehavarna ingår avtal med sotaren eller om det allmänna gör det eller om innehavaren ger det allmänna i uppdrag att utföra sotningen. I det förstnämnda fallet är det således inte fråga om att en avgift betalas till det allmänna. I det andra fallet skulle det vara fråga om en tjänst som det allmänna låter utföra. Det tredje alternativet skulle vara att innehavaren ger det allmänna i uppdrag att utföra sotningen. I det första fallet skulle avgiften gå till sotaren men grunderna för den skulle bestämmas genom ett beslut av landskapsregeringen. I de övriga fallen skulle avgiften gå till det allmänna utan att grunderna för avgiften bestäms på lagnivå enligt landskapslagen om grunderna för avgifter till landskapet (ÅFS 27/1993).

Antingen uppstår frågan om en dylik reglering av priset är förenlig med näringsfriheten eller så är det fråga om en delegering att bestämma om grunderna för avgiften som står i strid med 80 § grundlagen och 21 § självstyrelselagen.⁵¹²

HD redogjorde för hur rikets räddningslag reglerade saken, och konstaterade sedan att det var "oklart vad 53 § landskapslagen egentligen reglerar och det är högst sannolikt att det i paragrafens 2 mom. är fråga om att bemyndiga landskapsregeringen att bestämma grunderna för en avgift till det allmänna". På så sätt stod "2 mom. i strid med reglerna om delegering"⁵¹³ i 80 § GrL och 21 § Sjl. ÅD och HD kom således till samma slutsats.

53 § 2 mom. förordnades alltså att förfalla.⁵¹⁴ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2006/106). I en fotnot framgår att momentet fått förfalla.

Landskapslagen om ändring av landskapslagen angående tillämpning i landskapet Åland av lagen om offentlig upphandling antogs 11.4.2007 och förordnades att delvis förfalla 27.7.2007. Anledningen var att delegeringsbestämmelsen i 3 § 1 mom. stred mot 80 § GrL. HD ville att även 1 § 2 mom. skulle förfalla, men RP gick på HD:s minoritets- och ÅD:s linje. Lagen som skulle ändras var en blankettlag som med vissa undantag gjorde två rikslagar tillämpliga i landskapet. HD skrev att den "väsentligaste ändringen är att tillämpningsområdet i landskapet begränsats betydligt jämfört med riket".⁵¹⁵

Offentlig upphandling nämns inte i Sjl. Lagstiftningsbehörigheten hade förstås redan en gång avgjorts när lagen stiftades i sin ursprungliga form år 1994. HD upprepade det domstolen den gången kommit fram till: att landskapet enligt 18 § 1 och 4 punkterna Sjl hade

⁵¹² Ibid., 429.

⁵¹³ Ibid.

⁵¹⁴ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 422-430.

⁵¹⁵ Ibid., 494.

behörighet att lagstifta om myndigheter och inrättningar som lyder under landskapsstyrelsen samt om kommunernas förvaltning, samt att det inte ingick sådana bestämmelser av rikslagstiftningsnatur om främjande av konkurrens som avsågs i 27 § 10 punkten SjL.

I 1 § 2 mom. stadgades att med avvikelse från rikslagarna ifråga var landskapslagen endast tillämplig på upphandling som beräknades uppgå till gällande EU-tröskelvärden. Ett stadgande med samma innebörd fanns i den gällande landskapslagens 1 § 5 punkten. I rikslagarna användes betydligt lägre värden än EU-tröskelvärdena. HD konstaterade att regleringen av offentlig upphandling redan från början kom att skilja sig åt i riket och i landskapet på grund av detta stadgande. HD menade vidare att det kunde antas att "regleringen i landskapslagen har betydelse i ytterst få fall i landskapet, medan rikslagen är ett viktigt komplement i den reglering som skapar konkurrensvillkoren för företagen i Finland i övrigt".⁵¹⁶ Utlåtandet fortsatte:

Nu uppstår frågan om hur lagstiftningsbehörigheten skall bedömas för den ändrade landskapslagens del då frågan om behörighetsfördelningen om offentlig upphandling redan tidigare avgjorts. Kan landskapet fortsättningsvis välja att tillämpa rikets lag endast då EU-tröskelvärdena överskrids? I praktiken skulle detta betyda att antalet upphandlingar där riksregleringen tillämpas numerärt sett skulle vara mycket fåtaliga.⁵¹⁷

HD konstaterade sedan att problemet inte var "innehållet i de lagrum, som blir tillämpliga" utan att det var att "tillämpningsområdet för rikslagstiftningen i landskapslagen krympts i sådan omfattning att den reglering som innehåller starka konkurrensrättsliga drag inte bidrar till att för företagen skapa den konkurrensomgivning som lagen syftar till".⁵¹⁸ Utlåtandet fortsatte:

Högsta domstolen konstaterar sammanfattningsvis att offentlig upphandling är ett rättsområde i utveckling som visar allt starkare konkurrensrättsliga drag. Av denna orsak är det motiverat att utreda huruvida fördelningen av lagstiftningsbehörigheten mellan landskapet och riket måste ses över på nytt.⁵¹⁹

HD menade vidare att 1 § 2 mom. prioriterade "smidighet i upphandlingen på bekostnad av främjandet av konkurrensen på en stor del av marknaden i landskapet".⁵²⁰ Detta innebar enligt HD att landskapslagens tillämpningsområde inte stämde överens i sak med rikslagens, och att det konkurrensrättsliga syftet med rikslagen inte uppnåddes i landskapet. Genom en ändring i rikslagen 1997 hade den konkurrensrättsliga aspekten blivit mer betydelsefull och skillnaden mellan regleringen i landskapet och riket ännu större, konstaterade HD vidare. Slutsatsen blev följande:

Stadgandet i 1 § 2 mom. landskapslagen skulle kunna ingå i landskapslagen om lagens område i huvudsak kunde ses som en reglering av det allmännas verksamhet i landskapet. I dagens läge är denna uppfattning inte mera korrekt.

Regleringen av den offentliga upphandlingsverksamheten har i högre grad i uppgift att främja konkurrensen än att styra det allmännas verksamhet. Det primära målet för regleringen är att trygga att upphandlingen sker på ett sätt som garanterar öppenhet och lika

⁵¹⁶ Ibid., 495.

⁵¹⁷ Ibid.

⁵¹⁸ Ibid., 496.

⁵¹⁹ Ibid.

⁵²⁰ Ibid.

behandling av anbudsgivarna samt att man använder konkurrensmöjligheter. Då den offentliga upphandlingen är konkurrensutsatt uppstår det sekundärt en effektivisering av verksamheten hos det allmänna. Med stöd av detta konstaterar Högsta domstolen att landskapslagen faller inom ett rättsområde för vilket riket till en större del har lagstiftningsbehörighet.

Den slutsatsen att lagstiftningsbehörigheten nu anses tillhöra riket och att lagtinget således genom sitt beslut anses ha överskridit sin behörighet kan vara en överraskning för landskapet. Det är fråga om en ändring av gällande landskapslag, beträffande vilken behörighetsprövningen redan har skett.

Högsta domstolens uppgift enligt självstyrelselagen är att tolka lagens behörighetsgrunder i konkreta situationer och med beaktande av de aktuella omständigheterna. Tröskeln att ompröva en fråga som avgjorts tidigare är hög. Ändå måste en omprövning ske när förhållandena väsentligt har förändrats.

För den offentliga upphandlingens del har uppfattningarna om lagstiftningens natur och tyngdpunkter blivit klarare sedan år 1994. Efter Finlands anslutning till den Europeiska ekonomiska gemenskapen har konkurrensen såsom motiv och medel för upphandlingslagstiftningen fått en allt större roll. I nuläget [är det] omöjligt att åsidosätta konkurrensbefrämjandet som behörighetsgrund.⁵²¹

Lagstiftningsbehörigheten angående grundläggande lagstiftningslösningar om konkurrensförhållanden i Finland tillhör riket. Landskapet kan därför inte genom en landskapslag utesluta den största delen av antalet offentliga upphandlingar från lagens tillämpningsområde och på detta sätt omintetgöra rikets principiella ställningstaganden inom konkurrensrätten.

Med stöd av det ovan sagda finner Högsta domstolen att stadgandet i 1 § 2 mom. landskapslagen utgör en behörighetsöverskridning.⁵²²

I HD yttrade två ledamöter en avvikande åsikt. De menade att en "tillräckligt hög tröskel bör uppställas för förändringar, som innebär ändring i en tidigare gjord gränsdragning mellan rikets och landskapets lagstiftningsbehörighet".⁵²³ Även om konkurrensens betydelse förstärkts i rikslagstiftningen om offentliga upphandlingar, menade de att det redan 1994 fanns "grunder att anse konkurrensen vara en central målsättning i lagstiftningen om offentlig upphandling".⁵²⁴ Att tyngdpunkten förskjutits mot konkurrensens område ansåg de inte kunde vara av avgörande betydelse vid bedömningen. De ansåg att tillräckligt starka skäl för att låta ett enskilt lagrum eller hela lagen förfalla på grund av att lagstiftningsbehörigheten övergått till riket inte framkommit.

RP:s beslut följde minoritetens linje. Där framförs att utgångspunkten bör "vara att förändringar i lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet i regel sker genom ändring av självstyrelselagen".⁵²⁵

ÅD, HD och RP var dock överens om att 3 § 1 mom. skulle förfalla. I stadgandet bemyndigades landskapsregeringen att inom landskapets behörighet besluta om de bestämmelser som har utfärdats med stöd av de två rikslagarna skulle tillämpas oförändrade eller med

⁵²¹ Ibid.

⁵²² Ibid., 497.

⁵²³ Ibid., 498.

⁵²⁴ Ibid.

⁵²⁵ Ibid., 499.

ändringar i landskapet. ÅD menade att 80 § 1 mom. GrL och 21 § 1 mom. SjL innebär att en delegeringsfullmakt bör ange att föreskrifterna ifråga ska utfärdas i en förordning, vilket inte 3 § 1 mom. gjorde. 80 § 2 mom. GrL föreskriver att även andra myndigheter kan utfärda rättsnormer under särskilda villkor, men då ska bemyndigandet vara exakt avgränsat. ÅD, och även HD, ansåg sammanfattningsvis att delegeringsstadgandet i 3 § 1 mom. var vagt, tillämpningsområdet inte exakt avgränsat och formen för regleringen inte preciserad. Formuleringen innebar att det inte kunde uteslutas att ett landskapsregeringsbeslut skulle innehålla en sådan reglering som enligt 80 § GrL bör ske genom en förordning.

3 § 1 mom. förordnades alltså att förfalla.⁵²⁶ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2007/50). I en fotnot framgår att stadgandet fått förfalla.

Landskapslagen om miljöskydd antogs 21.9.2007 och förordnades att förfalla av RP 1.2.2008. Anledningen var att delegeringsstadgandet i 51 § inte uppfyllde kraven i SjL:s 21 § 1 mom. och GrL:s 80 § om att grundläggande fri- och rättigheter ska regleras i lag. ÅD godkände dock lagen. Det fanns ytterligare tio delegeringsstadganden i lagen som godkändes av både ÅD och HD.

51 § stadgade om att "landskapsregeringen genom landskapsförordning kan utfärda bestämmelser som är nödvändiga för att genomföra Europeiska gemenskapens rättsakter och landskapets övriga internationella förpliktelser".⁵²⁷ HD menade att paragrafen hade formulerats på ett så vagt sätt att kraven i GrL och SjL inte uppfylldes. Det kan noteras att Europarättsenheten i sitt utlåtande menade att det ur europarättslig synvinkel var "bra"⁵²⁸ att landskapsregeringen enligt 51 § hade en generell befogenhet att utfärda förordningar för att genomföra EG-rättsakter.

51 § förordnades alltså att förfalla.⁵²⁹ I övrigt trädde lagen i kraft (2008/124). I en fotnot framgår att 51 § förordnats att förfalla.

Landskapslagen om ändring av vattenlagen för landskapet Åland antogs 21.9.2007 och förordnades att förfalla 1.2.2008. Anledningen var återigen att en paragraf, denna gången 6 kap. 21 §, inte uppfyllde kraven i 21 § 1 mom. SjL och 80 § GrL. ÅD godkände dock lagen. I lagen fanns ytterligare tre delegeringsstadganden som godkändes av ÅD och HD.

Enligt 6 kap. 21 § kunde "landskapsregeringen om det finns särskilda skäl beträffande ett till gränserna bestämt område genom landskapsförordning stadga att miljögranskning skall krävas för i beslutet närmare angivna åtgärder oavsett deras verkningar".⁵³⁰ HD menade att formuleringen var vag och att det inte framgick "hurdana särskilda skäl som avses för miljögranskning och inte heller enligt vilka kriterier området bestäms".⁵³¹ HD ansåg därför att 6 kap. 21 § inte uppfyllde kraven i GrL.

6 kap. 21 § förordnades alltså att förfalla.⁵³² I övrigt kunde lagen träda i kraft (2008/125).

⁵²⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 492-499.

⁵²⁷ *Ibid.*, 565.

⁵²⁸ *Ibid.*, 563.

⁵²⁹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 558-568.

⁵³⁰ *Ibid.*, 566.

⁵³¹ *Ibid.*

⁵³² Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 558-568.

I en fotnot framgår att paragrafen fått förfalla.

Näringsstödslagen för landskapet Åland antogs 14.4.2008 och förordnades att delvis förfalla av RP 8.8.2008. Anledningen var, enligt RP:s beslut, att 4 § om delegering till landskapsregeringen var för vagt formulerad och därmed stod i strid med 80 § GrL och 21 § 1 mom. Sjl. ÅD anförde följande:

Landskapslagens 4 § innehåller även en delegeringsbestämmelse, eftersom den anger att landskapsregeringen kan besluta om generella krav för näringsstöd. Bestämmelser om förutsättningarna för delegering av lagstiftningsmakt finns i grundlagens 80 § samt i självstyrelselagens 21 §. Grundlagens 80 § 1 mom. reglerar republikens presidents, statsrådets och ministeriernas behörighet att utfärda förordningar, medan grundlagens 80 § 2 mom. gäller bemyndiganden för andra myndigheter att utfärda rättsnormer. I självstyrelselagens 21 § 1 mom. anges att landskapsregeringen med stöd av ett bemyndigande i landskapslag kan utfärda landskapsförordningar i angelägenheter som hör till landskapets behörighet. Grundlagens bestämmelser förutsätter att det av delegeringsbestämmelsen tydligt skall framgå hur normgivningsmakten delegeras och vilka områden och vilka angelägenheter delegeringen gäller. Tillämpningsområdet för ett sådant bemyndigande skall vara exakt avgränsat. Om delegeringen av normgivningsmakten inte fyller de krav som ställs i grundlagen, står den i strid med 27 § 1 punkten i självstyrelselagen som hänför avvikelse från grundlag till rikets behörighet. I så fall utgör ett delegeringsstadgande en behörighetsöverskridning. Ålandsdelegationen konstaterar att delegeringsfullmakten i landskapslagens 4 § är vagt till sitt innehåll till den del den berättigar landskapsregeringen att besluta om generella krav för näringsstöd. Tillämpningsområdet för bemyndigandet är inte exakt avgränsat och formen för delegeringen har inte preciserats. Fastän det inte är fråga om lagfästa absoluta rättigheter för sökandena är bestämmelsen inte förenlig med 80 § 2 mom. i grundlagen eller principen om förvaltningens lagbundenhet i 2 § 3 mom. i grundlagen och utgör härvid en behörighetsöverskridning.⁵³³

HD förde ett liknande resonemang och konstaterade att 4 § inte angav i vilken form landskapsregeringen hade rätt att besluta om generella krav för näringsstöd eller hurdana grunder som landskapsregeringen skulle iaktta vid beslut om de generella kraven. HD jämförde även med rikets statsunderstödslag, i vars 7 § de allmänna förutsättningarna för beviljande av statsunderstöd reglerades. ÅD, HD och RP kom alla fram till att 4 § skulle förfalla, men att lagen i övrigt kunde träda i kraft. Europarättsenhetens utlåtande hade även inhämtats, där slutsatsen var att det inte fanns något i lagen som inte skulle överensstämma med EG:s regelverk.⁵³⁴ Landskapslagen publicerades i ÅFS (2008/110) och där framgår att RP förordnat att 4 § ska förfalla.

30.1.2009 antogs sedan *landskapslagen om ändring av näringsstödslagen för landskapet Åland* som 29.5.2009 även den förordnades att delvis förfalla av RP. I ändringslagen fanns en ny 4 § och även en 16a §. I 4 § hade stadgandet om att landskapsregeringen skulle bestämma generella krav för näringsstöd tagits bort. Paragrafen föranledde således inga kommentarer från ÅD eller HD. Istället fanns i 16a § en precisering av delegeringsbestämmelsen.

ÅD konstaterade att 16a § inte angav i vilken form eller omfattning utövandet av delegering skulle ske, och att det således inte var uteslutet att den kunde ske även i annan form än genom förordning. Paragrafen avgränsade i alla fall tillämpningsområdet för delegeringen till att ärendet inte skulle höra till området för lag och att regleringen skulle ske i

⁵³³ Ålandsdelegationen, *XIV serien*, 18-19.

⁵³⁴ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 18-24.

enlighet med EG:s rättsakter, men lagtinget kunde inte överlåta på landskapsregeringen att avgöra om ett ärende inte behövde regleras i lag. 1 mom. 1 punkten hänförde sig till grunderna för individens rättigheter och skyldigheter och stod därmed i strid med GrL:s 80 § och Sjl:s 21 § 1 mom. Dessutom skulle paragrafen möjliggöra för landskapsregeringen att genom beslut föreskriva om närmare regleringar som kunde gå utöver vad GrL:s 80 § 2 mom. tillät och som borde regleras genom förordning.

HD i sin tur ansåg bland annat att 16a § hade formulerats så att begränsningen om att ärendet inte fick höra till området för lag bara gällde beslut om närmare villkor, men inte för förordningar. HD skrev vidare:

Sedan grundlagen trätt i kraft bör lägre normgivning basera sig på en lag med normgivningsbemyndiganden. Om inte klara förordningsbemyndiganden intas blir det oklart på vilken normhierarkisk nivå de närmare bestämmelserna skall ges. I den nu föreliggande landskapslagen ingår inget bemyndigande att utfärda förordning. Ur landskapslagens förarbeten (framställning nr 2/2008–2009 s. 3) får man tvärtom uppfattningen att landskapsregeringen, med hänvisning till sina många funktioner, strävar efter att i detta fall ge upp en klar distinktion mellan landskapsförordning och de beslut som landskapsregeringen fattar då den handlar i egenskap av en sådan annan myndighet, som avses i 80 § 2 mom. grundlagen. Förarbetena tyder på att man haft i åtanke ett regelverk, som motsvarar de principer för handläggning och beviljande av stöd, som antagits i oktober 2008. I de nämnda förarbetena hänvisas bl.a. till det faktum att principerna är offentliga och tillgängliga på landskapsregeringens hemsida. Såväl lagtingets lagutskott i sitt utlåtande 16.12.2008 som dess näringsutskott i sitt betänkande nr 2/2008–2009 har fäst uppmärksamhet vid vissa komplikationer, som följer av regleringen i 80 § grundlagen och i 21 § självstyrelselagen.⁵³⁵

HD konstaterade vidare att bland de ämnen som listades i 16a § fanns flera som i sak var av sådan betydelse att normgivningen borde ske genom landskapsförordning. 1 mom. 1 punkten hänförde sig dessutom till grunderna för individens rättigheter och skyldigheter, på vilket område delegering inte kunde ske. HD ansåg att detta stadgande var ”svårförståeligt, då där stadgas att delegering även på detta område kan ske, men endast till den del regleringen inte faller inom området för lag”⁵³⁶ – HD menade att regleringen då borde utfärdas som förordning.

ÅD, HD och RP ansåg att 16a § utgjorde en behörighetsöverskridning och därför skulle förfalla, men att lagen i övrigt kunde träda i kraft.⁵³⁷ Den publicerades alltså i ÅFS (2009/32) med endast den nya 4 §. Något nytt försök att anta en paragraf om delegering verkar inte ha gjorts.

Landskapslagen om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om produktsäkerhet antogs 11.4.2012 och förordnades att förfalla av RP 29.6.2012. Anledningen var 8 § 2 mom. Lagen, som var en blankettlag, ändrades så att tre rikslagar med vissa avvikelser gjordes tillämpliga i landskapet istället för tre rikslagar som upphävts i riket. Lagens rubrik ändrades även från ”produktsäkerhet” till ”konsumentssäkerhet”.

⁵³⁵ Ibid., 43.

⁵³⁶ Ibid.

⁵³⁷ Utlåtandena i helhet på ibid., 39-44.

ÅD konstaterade att landskapsregeringen enligt 8 § 2 mom. kunde "inom landskapets behörighet i landskapsförordning besluta om genomförandet i landskapet av Europeiska unionens direktiv rörande angelägenheter som landskapslagen avser".⁵³⁸ Detta var en uppdatering av den ursprungliga bestämmelsen från 1995 där EG ersatts av Europeiska unionen. ÅD noterade att bestämmelsen således hade varit föremål för lagstiftningskontroll enligt 1919 års regeringsform. GrL:s 80 § 1 mom. och Sjl:s 21 § 1 mom. krävde att bestämmelser och grunderna för individens rättigheter och skyldigheter utfärdades genom lag. Enligt lagens 1 § 2 mom. trädde ändringar av rikslagarna automatiskt i kraft i landskapet. Landskapsregeringen skulle därför kunna genom landskapsförordning besluta även om ärenden, t.ex. EU-direktiv, vilka enligt nämnda GrL- och Sjl-moment inte fick regleras på lägre nivå än lag. HD förklarade det som följer:

Enligt 1 § 2 mom. den gällande landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om produktsäkerhet, som nu inte ändras, träder ändringar av de riksförfattningar som lagen avser automatiskt samtidigt i kraft i landskapet. Detta innebär att till den del riket genomför direktiv genom att ändra nämnda riksförfattningar med lagstiftning kommer genomförandet även i landskapet att ske på lagnivå. Såsom delegeringen är avfattad förefaller den att ge landskapsregeringen möjligheter att utfärda kompletterande förordningar för att genomföra direktiv "som gäller angelägenheter som avses i denna lag" även till den del de skall genomföras med lag. Landskapet har därför överskridit sin behörighet.⁵³⁹

ÅD och HD ansåg således att 8 § 2 mom. skulle förfalla men att lagen i övrigt kunde träda i kraft.⁵⁴⁰ RP:s utlåtande saknas i ÅD:s utgåva, men i en fotnot till lagen (ÅFS 2012/46) framgår att 8 § 2 mom. förordnats att förfalla. Dock finns sedan stadgandet med i lagen.

Landskapslagen om finansiering av landsbygdsnärings antogs 16.6.2015 och förordnades att delvis förfalla 8.1.2016. Anledningen var att fem delegeringsstadganden, 2 § 3 mom., 4 § 3 mom., 8 § och 12 § 4 mom. 3 punkten samt 12 § 5 mom., inte ansågs uppfylla kraven i Sjl:s 21 § 1 mom. och GrL:s 80 §. ÅD⁵⁴¹ och HD var överens i sina bedömningar. Genom samtliga stadganden delegerades till landskapsregeringen rätt att fatta beslut, och alltså inte rätt att ge förordning. HD anförde följande:

Enligt sin ordalydelse gäller de ovan nämnda delegeringsstadgandena i landskapslagen till väsentliga delar centrala omständigheter vid tillämpningen av densamma, såsom noggrannare villkor för stöd med anknytning till sökandens inkomster, närmare villkor för återkrav av stöd och närmare organisering av övervakning av stöden. Utgående från hur stadgandena är avfattade förefaller det som om stadgandena å ena sidan skulle gälla centrala omständigheter beträffande stöden och å andra sidan skulle vara mycket vida till sin utformning.

Det är möjligt att innehållet i och utformningen av stadgandena i landskapslagen ger en vilseledande bild av deras verkliga betydelse, eftersom man vid tillämpningen av dem i vilket fall som helst bör följa de regler som härstammar från Europeiska unionen, vilket även framgår ur landskapslagen. Utgående från stadgandena är det i vilket fall som helst i viss mån svårt att bedöma hur problematiska stadgandena är mot bakgrund av de krav som grundlagen och självstyrelselagen ställer på delegering av lagstiftningsmakten. Brist-

⁵³⁸ Ibid., 221.

⁵³⁹ Ibid., 224.

⁵⁴⁰ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 219-225.

⁵⁴¹ ÅD, "Ärenden", D 10 15 01 72-D 10 15 01 74, nr 39/15, 28.10.2015.

fälligheten i regleringen framträder tydligt ur det faktum att man i rikslagstiftningen ansett sig behöva utförligare reglering i lag och att i regleringen ingår många för tillämpningen centrala stadganden, som saknas i landskapslagen. Den begränsade delegeringen i rikslagen sker från lag till förordning, medan delegeringen i landskapslagen skulle ske från lag till beslut av landskapsregeringen.⁵⁴²

De fem stadgandena förordnades att förfalla, men i övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2016/29). I en fotnot framgår att stadgandena fått förfalla (felaktigt nämns även att 12 § skulle ha förfallit).

Landskapslagen om ändring av landskapslagen om avbytarstöd antogs 12.3.2018 och förordnades att förfalla i sin helhet 27.6.2018. Anledningen var att 3 § 2 mom., 5 § och 6 § 2 mom. enligt ÅD⁵⁴³ och HD inte uppfyllde kraven på delegering av normgivningsmakt i SjL:s 21 § 1 mom. och GrL:s 80 §.

Genom 3 § 2 mom. bemyndigades landskapsregeringen att "i förordning besluta att ett antal djur av visst slag i husdjursproduktion ska anses kräva en likvärdig daglig arbetsinsats som grund för avbytar dagar eller vikariehjälp".⁵⁴⁴ Genom lagen upphävdes 3 § 1 mom. 4 punkten, i vilken det fanns en definition av begreppet husdjursenhet och en tabell över vad som utgör en sådan för varje sorts djur. HD skrev följande:

Enligt 4 § landskapslagen om avbytarstöd beror ett lantbruksföretags rätt till avbytarstöd på hur många husdjursenheter företaget har. Av detta följer att det ska anses höra till bestämmandet av grunderna för lantbruksföretagarnas rätt till avbytarstöd att det definieras vad som avses med en husdjursenhet. Efter lagändringen finns det inga stadganden på lagnivå om hur en husdjursenhet definieras och vad som således är grunden för rättigheten till denna del.⁵⁴⁵

I 5 § och 6 § 2 mom. gavs landskapsregeringen rätt att i förordning besluta om beloppens storlek på ersättning för avbytarstöd per avbytar timme och för vikariehjälp. HD skrev följande:

Enligt delegeringsstadgandena kan landskapsregeringen besluta "närmare" om de nämnda beloppen. På lagnivå fastställs det dock inga riktlinjer för beloppens storlek. På lagnivå saknas således stadganden om hur grunderna för individernas rättigheter bestäms till denna del.⁵⁴⁶

Enligt ÅD och HD stred 3 § 2 mom., 5 § och 6 § 2 mom. mot kraven i SjL och GrL om att grunderna för individens rättigheter ska utfärdas i lag. Lagen bedömdes inte utgöra en fungerande helhet utan dessa stadganden, och förordnades därför att förfalla i sin helhet.⁵⁴⁷ En ny lag stiftades 5.11.2018 och underkändes 18.1.2019.

Landskapslagen om ändring av jaktlagen för landskapet Åland antogs 13.6.2018 och förordnades att förfalla i sin helhet 5.10.2018. I 30a § fanns bestämmelser om akut skyddsjakt på björn, varg och lodjur utan särskilt beslut av landskapsregeringen. 30b § i sin tur berättigade landskapsregeringen att begränsa möjligheten att döda rovdjur enligt 30a §

⁵⁴² HD, "Utlåtanden", OH 2015/214, 23.12.2015.

⁵⁴³ ÅD, "Ärenden", D 10 18 01 3, nr 6/18, 25.4.2018.

⁵⁴⁴ HD, "Utlåtanden", OH 2018/121, 6.6.2018.

⁵⁴⁵ Ibid.

⁵⁴⁶ Ibid.

⁵⁴⁷ Statsrådets protokoll 42/2018, 27.6.2018.

om denna skyddsjakt försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus för rovdjuren. 30b § ansågs inte uppfylla kraven som ställs på delegering i 80 § GrL och 21 § 1 mom. SjL. HD skrev följande:

Landskapsregeringens befogenheter enligt 30b § begränsas alltså enbart av behovet av att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för rovdjuret. Med tanke på att ägaren av tamdjur med stöd av 30a § har vissa rättigheter, innehåller 30b § inte tillräckligt grundläggande bestämmelser för att utfärda begränsningar av dessa lagstadgade rättigheter. Därtill förefaller 30b § problematisk ur konstitutionell synvinkel, eftersom landskapsregeringen bemyndigas att genom beslut avvika från landskapslagens bestämmelser.⁵⁴⁸

ÅD⁵⁴⁹ gjorde samma bedömning och ansåg att lagen i övrigt kunde träda i kraft. I den senare frågan kom HD till en annan slutsats. HD menade att om enbart 30b § fick förfalla skulle 30a § strida mot EU-direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter. Enligt direktivet är jakt på stora rovdjur i huvudsak förbjuden, men undantag är möjliga om ”det inte finns någon annan lämplig lösning” och ”undantaget inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos bestånden av de berörda arterna i deras naturliga utbredningsområde”.⁵⁵⁰ Utan möjligheten att begränsa skyddsjakten enligt 30b § skulle lagen strida mot direktivet. Även de övriga ändringar som gjorts i lagen bedömdes av HD höra till samma helhet som rätten till skyddsjakt och lagen förordnades därför att förfalla i sin helhet.⁵⁵¹

En ny ändring av jaktlagen antogs 25.3.2019 och godkändes 19.6.2019 (ÅFS 2019/89).

I strid med GrL:s 81 § 2 mom. (grunderna för avgifter måste regleras i lag)

Landskapslagen om grunderna för avgifter till Ålands hälso- och sjukvård antogs 19.1.2007 och förordnades att delvis förfalla 30.3.2007. Anledningen var att 12 § gav Ålands hälso- och sjukvård rätt att besluta om grunderna för avgifter, och därmed inte uppfyllde kraven i GrL om att grunderna för avgifter måste regleras i lag.

ÅD godkände dock lagen och skrev följande om 12 §:

Enligt avgiftslagens 12 § får avgifter och ersättningar av dem som inte har hemort på Åland uppbäras på andra grunder än de som anges i avgiftslagen, om inte något annat följer av internationella avtal som är bindande för landskapet. I avgiftslagen anges inte vilka grunder som härvid gäller, men bestämmelsen måste avse de grunder som anges i landskapslagen om grunderna för avgifter till landskapet (ÅFS 27/1993) eller annan landskapslag som stiftas om grunderna för dessa avgifter.⁵⁵²

HD skrev i sin tur följande:

Formuleringen får ... uppbäras är oklar då den berättigar Ålands hälso- och sjukvård att antingen uppbära avgift på andra grunder eller inte. Det ingår inte heller någon hänvisning till t.ex. landskapslagen om grunderna för avgifter till landskapet vilket skulle ha avlägsnat oklarheten. Dessutom ingår i detaljmotiveringen till paragrafen inte heller någon

⁵⁴⁸ HD, ”Utlåtanden”, OH 2018/197, 27.9.2018.

⁵⁴⁹ ÅD, ”Ärenden”, D 10 18 01 28, nr 23/18, 18.7.2018.

⁵⁵⁰ HD, ”Utlåtanden”, OH 2018/197, 27.9.2018.

⁵⁵¹ Statsrådets protokoll 59/2018, 5.10.2018.

⁵⁵² Ålandsdelegationen, XIII serien, 485.

närmare utredning om hur man tänkt sig att grunderna för avgiften skulle bestämmas.⁵⁵³

HD ansåg att 12 § inte uppfyllde GrL:s krav. Den paragraf i GrL som nämnts tidigare i utlåtandet var 81 § 2 mom., men även Sjl:s 18 § 5 punkten och 44 § 3 mom. I RP:s beslut hänvisas inte till Sjl utan bara till "grundlagens krav".⁵⁵⁴

12 § förordnades alltså att förfalla.⁵⁵⁵ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2007/23). I en fotnot framgår att paragrafen fått förfalla.

I strid med GrL:s 21 § 1 mom. (pga. besvärsförbud)

Barnomsorgslagen för landskapet Åland antogs 11.4.2011 och förordnades att förfalla av RP 22.7.2011. Anledningen var enligt RP:s beslut att besvärbestämmelsen i sista meningen i 31 § 2 mom. var "så vagt utformad att den inte är förenlig med de krav som ställs i 21 § 1 mom. i grundlagen".⁵⁵⁶ Detta följde ÅD:s och HD:s utlåtanden. 1 mom. stadgade om att rättelse över ett beslut som en kommuns tjänsteman fattat enligt lagen kunde begäras hos kommunen inom 14 dagar efter delfåendet. 2 mom. stadgade att i ett ärende om antagande av barn till barnomsorgen får ändring över beslut nämnt i 1 mom. sökas genom besvär hos Ålands förvaltningsdomstol om det handlar om barnomsorg enligt landskapslagen inom 30 dagar efter delfåendet, men att i övriga beslut om antagande av barn till barnomsorgen fick ändring inte sökas genom besvär. Både ÅD och HD menade att 31 § 1 och 2 mom. i sak överensstämde med 25 och 26 §§ Sjl. ÅD skrev vidare följande angående 2 mom.:

Enligt ordalydelsen kan bestämmelsen även innefatta sådana beslut som rör enskilda personers rättigheter och skyldigheter och är inte förenlig med kraven i grundlagens 21 § 1 mom., som förutsätter att var och en har rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättsskipningsorgan. Bestämmelsen utgör härigenom en behörighetsöverskridning.⁵⁵⁷

HD ansåg att stadgandet var vagt samt att ett "förbud att anföra besvär kräver att man i stadgandet klart nämner i vilka ärenden man avser att besvär inte får sökas".⁵⁵⁸ Med hänvisning till ÅD konstaterade HD att sådana enskilda beslut kunde röra även enskilda personers rättigheter och skyldigheter, och att sådan oklarhet som stadgandet innebar inte var förenlig med 21 § 1 mom. GrL. ÅD, HD och RP ansåg alltså att sista meningen ("I övriga beslut om antagande av barn till barnomsorgen får ändring inte sökas genom besvär.") i 31 § 2 mom. måste förfalla, men att lagen i övrigt kunde träda i kraft.⁵⁵⁹ Den publicerades i ÅFS (2011/86) och där framgår i en fotnot att sista meningen i 31 § 2 mom. förordnats att förfalla.

5.4.8 Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om CE-märkning

⁵⁵³ Ibid., 487.

⁵⁵⁴ Ibid., 488.

⁵⁵⁵ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 484-488.

⁵⁵⁶ Ålandsdelegationen, *XIV serien*, 160.

⁵⁵⁷ Ibid., 156.

⁵⁵⁸ Ibid., 159.

⁵⁵⁹ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 155-160.

av vissa produkter i enlighet med EG:s bestämmelser antogs 3.1.1996 och förordnades att förfalla i sin helhet 12.4.1996. Lagen var en blankettlag som skulle tillämpas i landskapet med vissa undantag. ÅD godkände lagen och menade att tillämpningen av den framför allt gällde näringsrättslagstiftningen som med vissa undantag var landskapets behörighet. HD och RP ansåg dock att lagen gällde standardisering, som enligt 27 § 19 punkten SjL var rikets behörighet.⁵⁶⁰ Ingen ny lag stiftades.

Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om genteknik och genetiskt modifierade organismer antogs 19.1.1996 och förordnades att förfalla i sin helhet av RP 12.4.1996. Lagen var en blankettlag som med vissa undantag skulle tillämpas i landskapet. ÅD konstaterade att genteknik var ett område som inte nämndes i SjL, och att sådana områden "i behörighetshänseende [ska] bedömas utgående från de grundsatser som följts i lagen som helhet".⁵⁶¹ ÅD ansåg att rättsområdet huvudsakligen skulle hänföras till rikets lagstiftningskompetens med hänvisning till 27 § 29–30 punkterna SjL. HD och RP konstaterade med hänvisning till SjL:s 27 § 18 och 29–33 punkterna att riket "förbehållits lagstiftningsbehörigheten rörande omständigheter som förutsätter en särskild naturvetenskaplig sakkunskap hos de berörda myndigheterna eller som på ett vittgående eller svåröverskådligt sätt kan påverka miljön och hälsan både i landskapet och utanför landskapet".⁵⁶² Vidare menade HD och RP att gentekniken "innebär ett djupgående ingrepp i den naturliga utvecklingen"⁵⁶³ och att även om den delvis berör områden som hör till landskapets behörighet bör den hänföras till rikets behörighet. Lagen fick därför förfalla i sin helhet.⁵⁶⁴ Ingen ny lag stiftades.

5.4.9 Stadgande av rikslagstiftningsnatur avviker från rikslagarna

Landskapslagen om ändring av landskapslagen angående tillämpning vid kommunalbeskattningen av lagen om gottgörelse för bolagsskatt antogs 20.4.1994 och förordnades att förfalla i sin helhet av RP 2.8.1994. Enligt SjL:s 18 § 5 punkten hade landskapet lagstiftningsbehörighet gällande tilläggsskatt på inkomst, tillfällig extra inkomstskatt, närings- och nöjesskatter, grunderna för avgifter till landskapet och kommunerna tillkommande skatter. Enligt 27 § 36 punkten hade riket förbehållits skattelagstiftningen i övrigt.

ÅD konstaterade att enligt landskapslagens 1 § skulle "rikslagen och med stöd av denna utfärdade bestämmelser tillämpas vid stats- och kommunalbeskattningen med de avvikelser som följer av landskapslagen".⁵⁶⁵ Avvikelser fanns i landskapslagens 3 § och avsåg rikslagens stadganden om inkomstskattens minimibelopp för captivebolag i 6 §. Enligt landskapslagen skulle avvikelserna gälla både vid kommunalbeskattningen och statsbeskattningen. Enligt landskapslagen skulle inkomstskattens minimibelopp för captivebolag vara "15/85 av den dividend som enligt beslut av bolaget skall utdelas för skatteåret".⁵⁶⁶ Enligt rikslagen skulle dock ett bolag som delar ut dividend betala minst 1/3. ÅD skrev följande:

⁵⁶⁰ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, XII serien, 363-365.

⁵⁶¹ Ibid., 368.

⁵⁶² Ibid., 369.

⁵⁶³ Ibid., 370.

⁵⁶⁴ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 366-370.

⁵⁶⁵ Ibid., 256.

⁵⁶⁶ Ibid., 257.

Inkomstskattens minimibelopp för captivebolag och därmed också den kompletteringskatt som ett sådant bolag kan komma att bli påförd är alltså lägre än det minimibelopp respektive den kompletteringsskatt som följer av bestämmelserna i rikslagen. En följd härav är också att gottgörelsen för dividendtagare i ett captivebolag kan komma att överstiga beloppet av den inkomstskatt som påförs och/eller tidigare påförts bolaget.⁵⁶⁷

Kompletteringsskatten påfördes bolag om beräknad "jämförelseskatt sedan eventuella skatteöverskott beaktats är mindre än inkomstskattens minimibelopp".⁵⁶⁸ Kompletteringsskatten debiterades som inkomstskatt och fördelades mellan staten, kommunerna och församlingarna som fick fastställda andelar. ÅD:s slutsats var att kompletteringsskatten var

en odelad skatt, som påförs den skattskyldiga i stöd av rikslagstiftning. Den omständigheten att kommunerna kollektivt enligt 12c § lagen om skatteuppbörd erhåller en viss andel av de skatteintäkter som inflyter på grund av kompletteringsskatten innebär inte att skatten sådan den påförs den skattskyldiga vore en kommunerna tillkommande skatt. Därför är inte heller de bestämmelser som gäller de passiva skattesubjekten, skatteobjektet om skattesatsen för kompletteringsskatten sådana bestämmelser angående kommunerna tillkommande skatter som avses i 18 § 5 punkten självstyrelselagen. Då det i 6 § ifrågavarande rikslag avsedda minimibeloppet för inkomstskatt har omedelbar inverkan på och är en av komponenterna vid beräkning av den kompletteringsskatt som kan komma att påföras den skattskyldiga anser Ålandsdelegationen sålunda att landskapet också i sak har överskridit sin lagstiftningsbehörighet.⁵⁶⁹

HD, liksom RP, konstaterade på liknande sätt följande:

Kompletteringskattens storlek är beroende av inkomstskattens minimibelopp. Enligt lagtingsbeslutet skulle minimibeloppet för ifrågavarande försäkringsbolag vara mindre än vad rikslagen förutsätter. Lagtingsbeslutet överensstämmer således inte i sak med rikslagens stadganden och lagtinget har därför överskridit sin lagstiftningsbehörighet.⁵⁷⁰

I ÅD hade två av fem ledamöter en avvikande mening. Lindfors och Lindholm menade att landskapslagen avsåg att "vid fastställande av kompletteringsskatten även beakta att kommunalskatteprocenten för captivebolag är 1,2 %" ⁵⁷¹ enligt kommunalskattelagen för Åland. Ledamöterna ansåg att landskapslagen gällde kommunerna tillkommande skatter.⁵⁷²

En ny lag antogs 3.4.1995 och godkändes 30.6.1995 (ÅFS 1995/53). Denna gång ändrades bara lagens 1 §.⁵⁷³

Landskapslagen om ändring av landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland antogs 15.6.1994 och förordnades att förfalla i sin helhet av RP 21.10.1994. Enligt HD var syftet med landstingsbeslutet att anpassa landskapslagen till bestämmelserna i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Beslutet innehöll "bestämmelser om rätt för medborgare i en stat som tillhör samarbetsområdet och sammanslutning som

⁵⁶⁷ Ibid.

⁵⁶⁸ Ibid.

⁵⁶⁹ Ibid., 257-258.

⁵⁷⁰ Ibid., 260.

⁵⁷¹ Ibid., 259.

⁵⁷² Utlåtandena i helhet på ibid., 256-261.

⁵⁷³ Utlåtandena i helhet på ibid., 310-312.

har sin hemort i sådan stat att bedriva näring i landskapet”.⁵⁷⁴ Enligt Sjl:s 27 § 9 punkten hade riket behörighet om i hela riket gällande allmänna villkor för utlänningars och utländska sammanslutningars rätt att idka näring, men enligt 11 § Sjl kunde rätten inskränkas för den som inte har hembygdsrätt. De bestämmelser om utlännings rätt att idka näring som ingick i 1 och 3a §§ i landskapslagen var således av rikslagstiftningsnatur.

ÅD ansåg att 1 § 3 mom. avvek från artikel 34 i EES-avtalet och att det även var mer inskränkt formulerat än motsvarande stadgande i rikslagen. Slutsatsen blev ändå att landskapslagen följde Sjl:s behörighetsfördelning, men att den som sagt avvek från EES-avtalet (oklart om ÅD ansåg att lagen skulle förfalla). HD menade dock att stadgandet var av rikslagstiftningsnatur och stämde överens med rikslagen, och att frågan ”om huruvida en sådan bestämmelse i ett lagtingsbeslut och således även motsvarande bestämmelse i rikslag överensstämmer med EES-avtalet [inte kan] vara föremål för en sådan lagstiftningskontroll som avses i 19 § 2 mom. självstyrelselagen”.⁵⁷⁵

HD, liksom RP, ansåg istället att lagen borde förfalla på grund av 1 § 1 mom. Detta stadgande innebar att en medborgare i en stat som tillhörde EES-området skulle få idka näring i landskapet, med beaktande av bestämmelserna i landskapslagen, utan tillstånd som enligt rikslagstiftningen krävdes även om medborgaren inte var bosatt inom samarbetsområdet. Landskapslagen avvek här alltså från rikslagstiftningen i ett stadgande av rikslagstiftningsnatur och lagtinget hade överskridit sin behörighet.

I HD hade en ledamot en avvikande åsikt. Ledamoten Tulokas menade att rikslagen stod i strid med artikel 31 i EES-avtalet, och att enligt lagen om godkännande av vissa bestämmelser i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet skulle istället för rikslagen tillämpas artikel 31. Eftersom landskapslagen inte stred mot avtalsbestämmelsen hade inte behörigheten överskridits.⁵⁷⁶

Någon ny ändringslag antogs inte. År 1995, då Åland och Finland även gått med i EU, antogs istället en helt ny lag om rätt att utöva näring.

Grundskolelag för landskapet Åland antogs 26.9.1994 och förordnades att delvis förfalla av RP 31.1.1995. Såväl ÅD, HD som RP ansåg att 51 § om ändringssökande måste förfalla, men att lagen i övrigt kunde träda i kraft. Enligt 51 § skulle beslut som huvudmannen för en ersättande skola fattat överklagas hos landskapsstyrelsen, men enligt rikets grundskolelag skulle besvär anföras hos länsrätten. Stadgandet, som alltså var av rikslagstiftningsnatur, avvek från rikslagen och lagtinget hade således överskridit sin behörighet.⁵⁷⁷ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 1995/18). I ÅFS framgår att RP förordnat att 51 § ska förfalla.

Landskapslagen om studiestöd antogs 8.6.1995 och förordnades att delvis förfalla av RP 13.10.1995. Anledningen var att 30 § 2 mom. om ändringssökande saknade motsvarighet i rikslagstiftningen. ÅD skrev att bestämmelsen avvek från 25 § Sjl. HD gjorde ingen hänvisning, men RP:s beslut fastslog att rättskipning var rikets behörighet och att lagtinget

⁵⁷⁴ Ibid., 268.

⁵⁷⁵ Ibid., 269.

⁵⁷⁶ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 267-271.

⁵⁷⁷ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 281-283.

överskridit sin lagstiftningsbehörighet genom att ta in en bestämmelse som saknade motsvarighet i rikslagstiftningen.⁵⁷⁸ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 1994/95). I en fotnot framgår att 30 § 2 mom. förordnats att förfalla.

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av lagen om gödselfabrikat antogs 6.6.2007 och förordnades att delvis förfalla 5.10.2007. Lagen var en blankettlag enligt vilken rikslagen skulle tillämpas i landskapet med vissa avvikelser.

I 2 § 1 mom. b) stadgades att rikslagens 31 § om offentliggörande av tillsynsresultat inte skulle tillämpas. Enligt HD var resultaten ifråga ofta statistikuppgifter som skulle vara till nytta för slutanvändarna av gödselfabrikaten. I RP:s beslut, som följde ÅD:s och HD:s utlåtanden, konstaterades att rikslagens bestämmelse syftade till att "öka öppenheten och effektivisera tillsynen" och att den därför borde "anses gälla konsumentskydd och otillbörligt förfarande i näringsverksamhet".⁵⁷⁹ På dessa områden har riket lagstiftningsbehörighet enligt SjL:s 27 § 10 punkten.

2 § 1 mom. b) förordnades alltså att förfalla.⁵⁸⁰ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2007/96). I en fotnot framgår att stadgandet fått förfalla och att efterföljande punkt kategoriserats om.

Landskapslagen om tillämpning på Åland av lagen om anmälda organ för vissa produktgrupper antogs 23.11.2016 och förordnades att delvis förfalla 10.3.2017. Lagen var en blankettlag. 2 § 2 mom. stadgade att 5 § 2 mom. i rikslagen inte skulle tillämpas i landskapet, men detta moment bedömdes av ÅD⁵⁸¹ och HD vara rikets behörighet. Enligt HD var det centrala i momentet att "Kommunikationsverket är behörig myndighet, om ansökan gäller att till anmälda organ utse organ för bedömning av överensstämmelse med kraven för produkter som hör till tillämpningsområdet för informationssamhällsbalken".⁵⁸² HD:s utlåtande fortsatte:

Enligt 1 § informationssamhällsbalken är ett syfte med lagen att främja utbudet och användningen av elektroniska kommunikationstjänster samt att säkerställa att kommunikationsnät och kommunikationstjänster på skäligen villkor är tillgängliga för alla i hela landet. Informationssamhällsbalken gäller således både allmän televerksamhet (3 § 27 punkten) och överförings- och sändningstjänster i masskommunikationsnät (3 § 37 punkten).

Riket har enligt 27 § 40 punkten självstyrelselagen lagstiftningsbehörighet i fråga om televäsendet. Landskapet har enligt 18 § 20 punkten lagstiftningsbehörighet i fråga om rätt att utöva rundradio- och televisionsverksamhet inom landskapet med de begränsningar som följer av 27 § 4 punkten, som gäller förhållandet till utländska makter. Högsta domstolen anser det vara uppenbart att ett stadgande om utseende av anmälda organ inom televäsendet bör anses falla under nämnda 27 § 40 punkten självstyrelselagen.⁵⁸³

ÅD och HD menade att eftersom stadgandet hörde till rikets lagstiftningsbehörighet enligt 27 § 40 punkten SjL hade lagtinget inte behörighet att sätta detta ur kraft i landskapet. 2 § 2 mom. förordnades således att förfalla. I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2017/47).

⁵⁷⁸ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 342-344.

⁵⁷⁹ Ålandsdelegationen, *XIII serien*, 531.

⁵⁸⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 526-531.

⁵⁸¹ ÅD, "Ärenden", D 10 16 01 29, nr 30/16, 21.12.2016.

⁵⁸² HD, "Utlåtanden", OH 2017/8, 3.3.2017.

⁵⁸³ *Ibid.*

I en fotnot framgår att momentet fått förfalla.

Landskapslagen om miljökonsekvensbedömning och miljöbedömning antogs 16.4.2018 och förordnades att delvis förfalla 27.6.2018. Anledningen var att 6 § 2 mom. andra meningen som gällde besvär inte stämde överens med rikslagstiftningen. ÅD⁵⁸⁴ godkände lagen. HD skrev följande:

Enligt den sista meningen i 6 § 2 mom. landskapslagen om miljökonsekvensbedömning och miljöbedömning får ett beslut om huruvida ett projekt kräver en miljökonsekvensbedömning inte överklagas särskilt. Högsta domstolen konstaterar att en sådan bestämelse om besvärshälsö förbud gäller rättskipning på det sätt som avses i 27 § 23 punkten självstyrelselagen. [...]

Högsta domstolen noterar att enligt 37 § 1 mom. rikslagen om förfarandet vid miljökonsekvensbedömning (252/2017) får den projektansvarige söka ändring genom besvär i de beslut om tillämpning av förfarandet vid miljökonsekvensbedömning i enskilda fall som avses i 13 § samma lag. Enligt den angivna landskapslagen saknar alltså den projektansvarige denna besvärshälsö.⁵⁸⁵

6 § 2 mom. andra meningen gällde alltså ett område där riket hade lagstiftningsbehörighet, men överensstämde inte i sak med rikslagstiftningen. I HD:s utlåtande nämns bara andra meningen, men i RP:s beslut förordnas hela momentet att förfalla.⁵⁸⁶ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2018/31). I en fotnot framgår att hela 6 § 2 mom. fått förfalla.

5.4.10 Delegering till LR inom område som är rikets behörighet enligt SjöL

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av elsäkerhetslagen antogs 30.3.2009 och förordnades att delvis förfalla av RP 26.6.2009. Landskapslagen var en blankettlag genom vilket rikets elsäkerhetslag med vissa avvikelser gjordes tillämplig i landskapet. Enligt RP:s beslut gällde delegeringsbestämmelsen i 7 § 2 mom. standardisering, vilket enligt 27 § 19 punkten SjöL var rikets behörighet.

ÅD skrev att enligt 7 § 2 mom. kunde landskapsregeringen genom landskapsförordning "ange att andra standarder än de som tillämpas i riket ska tillämpas i landskapet för att visa att de väsentliga elsäkerhetskraven uppfylls".⁵⁸⁷ Enligt 27 § 10 och 19 punkterna SjöL var dock som nämnt bland annat standardisering riksbehörighet. ÅD ansåg därför att momentet utgjorde en behörighetsöverskridning.

HD konstaterade även angående 7 § 2 mom. att enligt landskapsförordningen om tillämpning i landskapet Åland av riksbestämmelser om elektricitet (ÅFS 2001/8) skulle anvisningar som rikets elsäkerhetsmyndighet utfärdat med stöd av de riksbestämmelser som avsågs i förordningens 2 och 3 §§ följas om de förelåg på svenska språket. I landskapsregeringens framställning till den aktuella landskapslagen framfördes att det fanns elva olika standarder som inte var på svenska, varav fyra på engelska som dock gällde järnvägsanordningar. Framställningens slutsats var att de sju finskspråkiga standarderna inte just då var tillämpliga i landskapet och för att lösa detta tog man in 7 § 2 mom. i landskapslagen. HD skrev vidare:

⁵⁸⁴ ÅD, "Ärenden", D 10 18 01 18-D 10 18 01 19, nr 13/18, 25.4.2018.

⁵⁸⁵ HD, "Utlåtanden", OH 2018/120, 15.6.2018.

⁵⁸⁶ Statsrådets protokoll 42/2018, 27.6.2018.

⁵⁸⁷ Ålandsdelegationen, XIV serien, 54.

Det är beklagligt och strider mot principerna i språklagstiftningen att man underlåtit att framställa standarder på svenska. Denna omständighet kan dock inte ändra på behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket enligt självstyrelselagen. Landskapslagen faller i huvudsak inom rättsområdet näringsverksamhet på vilket område landskapet enligt 18 § 22 punkten självstyrelselagen har lagstiftningsbehörighet. Däremot har riket lagstiftningsbehörighet enligt 27 § 19 punkten självstyrelselagen i fråga om standardisering. I elsäkerhetslagen ingår flera bemyndiganden att utfärda närmare bestämmelser genom förordning av standardiseringskaraktär. Det är fråga om tekniska och motsvarande föreskrifter och anvisningar om elsäkerhet och tillsynen av elsäkerhet som kompletterar lagstiftningen.⁵⁸⁸

HD konstaterade att landskapet inte hade behörighet att föreskriva om en rätt att utfärda avvikande standarder och att regleringen på lagnivå i huvudsak hörde till landskapet, men att den detaljerade tekniska nivån var rikets behörighet. Att vissa standarder bara fanns på finska berättigade "inte till en korrigerings av det slag" som fanns i 7 § 2 mom. och stadgandet utgjorde därmed en behörighetsöverskridning. ÅD, HD och RP ansåg således alla att 7 § 2 mom. skulle förfalla, men att lagen i övrigt kunde träda i kraft.⁵⁸⁹ Landskapslagen publicerades i ÅFS först år 2011 (2011/9). I en fotnot framgår att 7 § 2 mom. förordnats att förfalla.

Polislagen för Åland antogs 8.4.2013 och förordnades att delvis förfalla 23.8.2013. Anledningen var att 5 kap. 63 § 1 mom. och 65 § ansågs innebära överförande av uppgifter till landskapsregeringen på ett område som var rikets behörighet enligt SjL:s 27 § 1 punkten, alltså stiftande, ändring och upphävande av samt avvikelse från grundlag. ÅD:s och HD:s bedömningar stämde överens.

HD skrev följande om 5 kap. 63 § 1 mom.:

Enligt den antagna polislagens 5 kap. 63 § 1 mom. ska landskapsregeringen och polismästaren övervaka polismyndighetens inhämtande av information enligt kapitlet, såvida inget annat bestäms med stöd av republikens presidents förordning om polisförvaltningen i landskapet Åland. I det motsvarande stadgandet i rikets nya polislag föreskrivs att polisstyrelsen och cheferna för de enheter som använder hemliga metoder för inhämtande av information ska övervaka inhämtande av information enligt kapitlet. Enligt 3 § republikens presidents förordning om polisförvaltningen i landskapet Åland ankommer den högsta tillsynen över landskapets polisväsende på Ålands landskapsregering.

Högsta domstolen konstaterar att landskapsregeringens rätt och skyldighet att övervaka landskapets polisväsende är generell och utesluter inte möjligheten att andra organ kan ha motsvarande rättigheter eller uppgifter i förhållande till specifika angelägenheter. I den antagna polislagens 5 kap. 63 § 1 mom. är det fråga om övervakning av en viss, strikt reglerad verksamhet som även kan inkräkta på de medborgerliga fri- och rättigheterna. Verksamheten kan därför anses höra till rikets lagstiftningsbehörighet enligt 27 § 1 punkten självstyrelselagen. Godkännandet av lagstiftning om vissa hemliga metoder för inhämtande av information har ansetts förutsätta att även övervakningen av hur metoderna används arrangeras på ett särskilt sätt. Av denna orsak har det varit nödvändigt att organisera övervakningen enhetligt i hela landet och ombesörja att det inte kan uppstå hinder eller fördröjningar i överföringen av information mellan cheferna för polisenheterna i fråga och det nationella övervakningsorganet, som i det här fallet är polisstyrelsen. Så som bestämmelsen i 5 kap. 63 § 1 mom. i den antagna polislagen nu är formulerad, kan den uppfattas så att landskapsregeringen ersätter polisstyrelsen som övervakningsorgan i

⁵⁸⁸ Ibid., 57.

⁵⁸⁹ Utlåtandena i helhet på ibid., 51-58.

landskapet även i fråga om användning av hemliga metoder för inhämtande av information. Med dessa tillägg förenar sig Högsta domstolen i Ålandsdelegationens omdöme att bestämmelsen i landskapslagens 5 kap. 63 § 1 mom. utgör en behörighetsöverskridning till den del bestämmelsen berättigar landskapsregeringen att övervaka inhämtandet av information som avses i lagrummet.⁵⁹⁰

5 kap. 65 § i sin tur stadgade om att genom landskapsförordning kunde utfärdas ”närmare bestämmelser om ordnande av tillsyn över användningen av i kapitlet avsedda hemliga metoder för inhämtande av information samt om dokumentering av åtgärderna och om de rapporter som ska lämnas för tillsynen”.⁵⁹¹ HD konstaterade återigen att de hemliga metoderna kunde inkräkta på de medborgerliga rättigheterna i GrL:s 2 kap. Stadgandet hörde således till rikets lagstiftningsbehörighet enligt Sjl:s 27 § 1 p. och HD menade att ”det är motiverat att närmare bestämmelser om dessa angelägenheter kan utfärdas endast på nationell nivå”.⁵⁹²

Landskapslagen berörde ett område där landskapet och riket har delad lagstiftningsbehörighet. Således innehöll den många stadganden som var riksbehörighet, men som för vinnande av enhetlighet och överskådlighet kunde intas i lagen enligt Sjl:s 19 § 3 mom. ÅD, HD och RP konstaterade att lagen för tillfället stämde överens med rikslagen på dessa punkter. HD underströk att

uppföljningen av ändringarna i rikets polislag förutsätter goda kontakter till de instanser som bereder lagändringarna. Brister i samarbete kan leda till mycket korta tidsfrister och i värsta fall till normkonflikter, tolkningssvårigheter och osäkerhet om vad som är gällande rätt i landskapet.⁵⁹³

HD gav även ett andra utlåtande över 1 kap. 1 § efter begäran från justitieministeriet. Där står bland annat följande:

Faran för att en spänning kan uppkomma mellan rikslagstiftning och landskapslagstiftning är inget främmande fenomen i landskapslagstiftningen; den följer av möjligheten att i landskapslag för vinnande av överskådlighet även inkludera stadganden av rikslagstiftningsnatur. Eftersom lagstiftningsbehörigheten i dessa fall inte till någon del förskjuts kan inte landskapslagstiftningen få någon egen normativ verkan. En ändring i rikslagstiftning får omedelbart genomslag och direkt tillämpning i landskapet.⁵⁹⁴

ÅD och HD konstaterade även att ”Finland och Åland” användes istället för ”riket och landskapet” på några ställen i lagen. Båda menade att denna terminologi inte stämde överens med Sjl och kunde vara vilseledande, men att den inte utgjorde en behörighetsöverskridning.

5 kap. 63 § 1 mom. och 65 § förordnades alltså att förfalla.⁵⁹⁵ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2013/87). I en fotnot framgår att stadgandena fått förfalla.

5.4.11 I strid med strafflagens allmänna del och tvångsmedelslagen

Landskapslagen om ändring av trafikbrottslagen för landskapet Åland antogs 14.9.2015

⁵⁹⁰ Ibid., 286.

⁵⁹¹ Ibid.

⁵⁹² Ibid.

⁵⁹³ Ibid., 285.

⁵⁹⁴ Ibid., 289.

⁵⁹⁵ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 278-290. Två utlåtanden från HD.

och förordnades att delvis förfalla 8.1.2016. ÅD godkände lagen, men HD menade att 4 § utgjorde en behörighetsöverskridning.

Genom ändring av 4 § 1 mom. sänktes gränsen för rattfylleri från 0,5 till 0,2 promille alkohol i blodet. Genom ändring av 5 § 1 punkten sänktes även gränsen för grovt rattfylleri från 1,2 till 0,8 promille, men detta stadgande underkändes inte. De gamla gränserna överensstämde med rikslagstiftningen. Det var dock inte själva sänkningen av promillegränsen som bedömdes som en behörighetsöverskridning, utan den påföljd som stadgades i 4 § 1 mom. Vid en alkoholhalt på minst 0,2 men under 0,5 promille skulle en ordningsbot på 200 euro utdömas.

HD konstaterade att landskapet hade behörighet att lagstifta om beläggande av straff och storleken på straff inom området vägtrafik, men påpekade att enligt SjöL-propositionen "begränsas dock behörigheten i fråga om straffstadgandena till att de inte ska kunna avvika radikalt från de stadganden som gäller riket".⁵⁹⁶ HD hänvisade även till sitt utlåtande om landskapslagen om fritidsbåtar från 2003, där en paragraf ansågs innebära "ett intrång i straffrättens allmänna stadganden och de allmänna straffrättsliga principer de ger uttryck för".⁵⁹⁷ Straffrättens allmänna läror är enligt 27 § 22 punkten SjöL rikets behörighet.

HD fann anledning att granska följande frågor i relation till 4 §:

- (1) Är det i överensstämmelse med de allmänna kriminaliseringsprinciperna som kan härledas från grundlagen att stifta om en straffbar gärning för ett förhållandevis lindrigt rustillstånd i landskapslagen?
- (2) Är det i samklang med den allmänna delen i strafflagen att ta till ordningsbot som enda påföljd för den lindrigaste formen av rattfylleri?
- (3) Har den lindrigaste formen av rattfylleristadgandet i landskapslagen sådan inverkan på tillämpningen av tvångsmedelslagen som kunde stå i strid med den lagstiftningsbehörighet som gäller lagstiftningen om förundersökning och som hör till riket?⁵⁹⁸

I relation till de allmänna kriminaliseringsprinciperna (fråga 1) ansåg HD inte att lagtinget hade överskridit sin behörighet eftersom vägtrafik och dess straffstadganden "entydigt hör till det område som kan regleras med landskapslag", även om gränsen 0,2 promille i ljuset av ställningstaganden från grundlagsutskottet sågs som "problematiskt".⁵⁹⁹

Gällande ordningsbot som enda påföljd för rattfylleri (fråga 2) skrev HD följande:

Att välja en sådan lösning är problematiskt med tanke på det nu gällande systemet för ordningsbot. Stadgandena om ordningsbot ingår i 2 a kap. strafflagen som hör till den allmänna delen av strafflagen och riket har uteslutande lagstiftningsbehörighet på detta område. Denna omständighet förhindrar inte i sig att använda ordningsbot som påföljd också i landskapslagarna men användningen av påföljden måste ske inom de gränser som utstakats i strafflagen angående ordningsbot.

Enligt 2a kap. 10 § 2 mom. 2 punkten strafflagen får ordningsbot inte föreläggas, om den som begått förseelsen genom sitt förfarande har visat likgiltighet för förbud eller påbud i lag. Det kan vara fråga om en sådan likgiltighet till exempel då någon upprepade gånger

⁵⁹⁶ HD, "Utlåtanden", OH 2015/212, 23.12.2015.

⁵⁹⁷ Ibid.

⁵⁹⁸ Ibid.

⁵⁹⁹ Ibid.

bryter mot samma stadgande i lag som innehåller ett hot om straff. I ett sådant fall använder man inte ordningsbot utan gärningsmannen döms till bötesstraff. Detta förutsätter att man för detta delikt kan döma ut också bötesstraff. På grund av det regleringssätt som valts i landskapslagen kan man inte göra så.

Också det förfarande som gäller för ordningsbot bygger på tanken att man istället för ordningsbot kan döma ut bötesstraff då omständigheterna det så fordrar. Om en ordningsbot har förts för behandling i allmän underrätt ska allmänna åklagaren enligt 15 § 1 mom. lagen om ordningsbotsförfarande (66/1983) vara närvarande då ordningsbotsärenden handläggs. Enligt 2 mom. i paragrafen ska åklagaren om han anser att för den handling som ligger till grund för ordningsbotsföreläggandet bör ådömas annan påföljd än ordningsbot, vidta åtgärder för väckande av åtal. Eftersom ordningsbot enligt landskapslagen ska vara den enda påföljden för det lindrigaste rattfylleriet, står inte den möjlighet som detta lagrum tillåter åklagaren till buds. En sådan möjlighet kunde vara nödvändig till exempel i de ovannämnda fallen av upprepade delikt.

Ett straffstadgande där ordningsbot är den enda påföljden är problematiskt också i ett sådant fall då gärningsmannen på samma gång gör sig skyldig till ett brott som ska straffas med böter och ett brott som ska straffas med enbart ordningsbot. Det finns inte stadganden om utdömande av gemensamt straff i 7 kap. 3 och 5 § strafflagen för ett sådant fall. Denna situation är vanlig vid vägtrafik.⁶⁰⁰

HD ansåg på dessa grunder att 4 § 1 mom. stod i strid med strafflagens 2a kap. och 7 kap. som hör till den allmänna delen i strafflagen. ÅD gick igenom SjöL-propositionen och dess detaljmotivering, ordningsbotslagen och strafflagen för att utreda frågan om ordningsbot och kom till motsatt slutsats:

Presentationen ovan utvisar enligt Ålandsdelegationen att bestämmelserna i strafflagens 2a kap. 9 § om för vilka brott ordningsbot kan bestämmas som påföljd inte är, trots deras nuvarande placering, att hänföra till den allmänna straffrätten i den bemärkelsen att paragrafen skulle hindra intagandet av ordningsbot som påföljd för en sådan överträdelse som landskapslagens 4 § 1 mom. avser, på den grunden att en sådan överträdelse inte omnämns i lagrummet. Intagandet av nämnda stadgande bör anses ingå i landskapets uttryckliga behörighet enligt självstyrelselagens 18 § 25 punkt att stadga om beläggande med straff och storleken av straff inom rättsområden som hör till landskapets lagstiftningsbehörighet, i detta fall vägtrafik. Stadgandet är därtill förenligt med de allmänna bestämmelserna om ordningsbot i strafflagen.⁶⁰¹

Gällande tillämpning av tvångsmedelslagen (fråga 3) konstaterade HD att förundersökning är rikets behörighet och att rikets tvångsmedelslag sätter gränserna för användandet av tvångsmedel i tillämpningen av landskapslagar. HD fortsatte:

Enligt 8 kap. 32 § tvångsmedelslagen är förutsättningen för kroppsbesiktning i allmänhet att man för det brott som man är misstänkt för kan dömas till fängelse i minst ett år. Rattfylleri nämns separat i stadgandet för att det strängaste straffet för rattfylleri är fängelse i högst sex månader (23 kap. 3 § strafflagen).

I 4 § landskapslagen har man avsiktligt stadgat att också den lindrigaste formen av rattfylleri har brottsrubriken rattfylleri för att kroppsbesiktning enligt 8 kap. 32 § tvångsmedelslagen ska vara tillämplig också vid förundersökningen av detta brott. Klanderbarheten av rattfylleri enligt 4 § 1 mom. landskapslagen skulle ändå vara klart lindrigare än det rattfylleri som det stadgas om i 23 kap. 3 § strafflagen där gränsen för rattfylleri är 0,5 promille. Vid stiftandet av 8 kap. 32 § tvångsmedelslagen har man inte kunnat beakta att

⁶⁰⁰ Ibid.

⁶⁰¹ ÅD, "Ärenden", D 10 15 01 49-D 10 15 01 50, nr 32/15, 28.10.2015.

det inom kretsen för kroppsbesiktning nu också skulle komma rattfylleri som är märkbart lindrigare än det rattfylleri som det stadgas om i strafflagen och för vilken den enda påföljden kunde vara ordningsbot.

Vid kroppsbesiktning ingriper man i den personliga integriteten som skyddas enligt 7 § grundlagen. Av denna orsak är det viktigt att man inte vid användningen av detta tvångsmedel kränker proportionalitetsprincipen som hör till de allmänna förutsättningarna för användningen av tvångsmedel (1 kap. 2 § tvångsmedelslagen). Proportionalitetsprincipen uppställer gränser för hur omfattande tvångsmedelsbefogenheter man i lagstiftningen kan tillåta vid undersökningen av olika brott. Denna kontroll sker i riksdagen vid stiftandet av lag och vid behov på försorg av grundlagsutskottet. Gränserna för användningen av tvångsmedel är förknippade med den klanderbarhet som gäller för det brott det är fråga om.⁶⁰²

HD menade därför att det inte var möjligt att ”berättiga kroppsbesiktning för att utreda en mycket lindrig förseelse”⁶⁰³ och att landskapslagen i praktiken skulle innebära en ändring i tvångsmedelslagen. ÅD ansåg tvärtom att landskapslagen inte innehöll några bestämmelser om tvångsmedel.

4 § 1 mom. utgjorde alltså en behörighetsöverskridning enligt HD och RP. De övriga momenten i paragrafen var beroende av första momentet och därför förordnades hela 4 § att förfalla. I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2016/13). I en fotnot framgår att 4 § förordnats att förfalla.

5.4.12 Flera orsaker

Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagarna; i strid med grundläggande fri- och rättigheter

Polislagen för landskapet Åland antogs 20.3.2000 och förordnades att delvis förfalla 30.6.2000. Hela åtta moment fick förfalla, men lagen kunde i övrigt träda i kraft. Lagen gällde ett rättsområde med delad lagstiftningsbehörighet. ÅD och HD konstaterade att landskapslagen på många punkter av rikslagstiftningsnatur avvek från rikets polislag, men att en del av dem motsvarades av ett ändringsförslag som vid tiden för laggranskningen fortfarande var under behandling i riksdagen. ÅD skiljde i sitt utlåtande mellan de stadganden som borde förfalla oavsett och de stadganden som kunde träda i kraft om ändringen i rikslagen hann gå igenom. Inte heller när HD skrev sitt utlåtande var ännu den nya rikslagens slutliga form klar, så domstolen gjorde sin bedömning utgående från den gällande polislagen i riket. Nedan följer en genomgång av de åtta moment som HD och RP ansåg utgjorde en behörighetsöverskridning.

I 8 § 2 mom. hade landskapsstyrelsen fått en uppgift som enligt rikets polislag tillhörde inrikesministeriet. Både ÅD och HD fällde stadgandet.

22 § 3 mom. handlade om polismans rätt att visitera en person vid en rättegång, allmän sammankomst, offentlig tillställning osv. Momentet ingrep i de grundläggande fri- och rättigheterna. Ett sådant moment fanns också i regeringens proposition till ändring av polislagen, men kunde alltså inte godkännas av HD. Även ÅD konstaterade avvikelsen.

24 § 1 mom. stadgade om hur polisen skulle förfara med egendom som bland annat om-

⁶⁰² HD, ”Utlåtanden”, OH 2015/212, 23.12.2015.

⁶⁰³ Ibid.

händertagits med stöd av 22 § 4 mom., som i sin tur reglerade situationer som kunde uppstå på grund av 22 § 3 mom. Eftersom 22 § 3 mom. fallit fick även 24 § 1 mom. göra det. Även ÅD noterade avvikelser.

Enligt 34 § 3 mom. skulle protokoll från teknisk avlyssning tillställas landskapsstyrelsen, medan rikets polislager stadgade att det skulle tillställas inrikesministeriet. Både ÅD och HD fällde stadgandet.

37 § 1 mom. handlade om polisens rätt att få uppgifter som behövs för avvärjande eller utredning av brott från personer i vissa positioner som binds av företags-, bank- eller försäkringshemlighet. Bland positionerna nämndes verkställande direktör, som saknades i gällande polislager i riket men fanns med i ändringsförslaget. HD kunde alltså inte godkänna stadgandet. Även ÅD noterade avvikelser, dock med hänvisning till hela paragrafen.

I 40 § stadgades om skyldighet att lämna uppgifter vid en polisundersökning. Polisen gavs här en mer omfattande rätt än i rikslagen, då en person enligt landskapslagen kunde behöva infinna sig på annan ort. HD menade att landskapslagen således utgjorde en längre gående inskränkning av de grundläggande fri- och rättigheterna. ÅD hade inga anmärkningar gällande denna paragraf.

I 41 § 1 mom. stadgades om de förutsättningar som ska råda för att polisen ska lämna handräddning till enskild person. I rikets polislager hänvisade stadgandet om handräddning till privatperson endast till särskilda stadganden. I ändringsförslaget föreslogs en ändring med motsvarande lydelse som i landskapslagen, men momentet kunde alltså inte godkännas av HD. Även ÅD noterade avvikelser, dock med hänvisning till hela paragrafen.

43 § 3 mom. handlade om undantag från tystnadsplikten gällande polisiära uppgifter. Rikslagens formulering var snävare och gav en mindre omfattande befogenhet till polisen. Både ÅD och HD fällde stadgandet.

ÅD ansåg att även 11 § 2 mom. om överlämnande av en gripen minderårig till vårdnadshavare saknades i gällande rikslag (men fanns med i ändringsförslaget) och utgjorde en behörighetsöverskridning. HD konstaterade dock att stadgandet handlade om allmän ordning och säkerhet samt socialvård vilka var landskapets behörighetsområden.

ÅD menade att i avsaknad av en färdig ändring av rikslagen skulle landskapslagen bli oöverskådlig och rättsläget oklart, och ansåg därför att hela landskapslagen i så fall skulle förfalla. HD ansåg dock att rikslagens stadganden kunde gälla istället för de stadganden som skulle förfalla i landskapslagen, och att lagen därför i övrigt ändå kunde träda i kraft. När ändringarna i rikets polislager gått igenom skulle istället de gälla i landskapet. RP gick på HD:s linje.⁶⁰⁴ Lagen trädde därför i övrigt i kraft (ÅFS 2000/49). I en fotnot i ÅFS framgår att de åtta momenten förordnats att förfalla.

I strid med GrL:s 9 § (rörelsefrihet), stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (straffrätt) samt i strid med GrL:s 81 § 2 mom., Sjl:s 18 § 5 p. och 44 § 3 mom. (grunderna för avgifter måste regleras i lag)

Landskapslagen om fritidsbåtar antogs 6.11.2002 och förordnades att delvis förfalla 7.3.2003. Fyra stadganden fick förfalla, och ÅD, HD och RP var överens i bedömningen av

⁶⁰⁴ Utlåtandena i sin helhet på Ålandsdelegationen, XIII serien, 157-165.

dem. Dessa var 6 och 13-14 §§ samt 23 § 1 mom.

13 § fälldes för att de begränsningar av rörelsefriheten som där ingick skulle kunna komma att inkräkta på de grundläggande fri- och rättigheterna enligt GrL:s 9 §. HD skrev följande:

Lagtingsbeslutet ingriper i den grundläggande friheten att röra sig. Enligt 13 § beslutet kan landskapsstyrelsen för viss tid eller till vidare begränsa eller förbjuda färd med fritidsbåtar på ett bestämt vattenområde eller vissa slag av vattenområden om detta är motiverat av skyddet för miljön, fisket eller någon annan näring eller för att säkerställa ett allmänt nyttjande av naturen för rekreation. I 9 § grundlagen stadgas om rörelsefriheten att finska medborgare samt utlänningar som lagligen vistas i landet har rätt att röra sig fritt inom landet och att där välja bostadsort. Stiftande av grundlag och avvikelse från grundlag hör enligt 27 § 1 punkten självstyrelselagen till rikets behörighet och enligt 27 § 2 punkten självstyrelselagen har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om rätt att vistas i landet, att välja boningsort och att färdas från en ort till en annan.⁶⁰⁵

I rikets sjötrafiklag fanns stadgat om liknande förbud och begränsningar, men där fanns även undantag listade, t.ex. att sjuktransporter alltid skulle vara tillåtna. I rikslagen hade alltså rörelsefriheten begränsats i mindre omfattning än i landskapslagen. Paragrafen avvek alltså från GrL. Till följd av detta fick även 14 § förfalla, då den gällde förbudsförfarandet och förlorade sin mening utan 13 §.

Enligt 6 § gällde straffrihet i vissa fall. Då någon försökt rädda person eller gods från allvarlig fara skulle inte straff utdömas till den som framfört fritidsbåt trots att den varit påverkad, trött, minderårig osv. HD menade att stadgandet var en formulering av nödtillstånd som även fanns i rikets strafflag. Landskapslagens formulering avvek dock från rikslagen. HD ansåg att stadgandet innebar "ett intrång i straffrättens allmänna stadganden och de allmänna straffrättsliga principer de ger uttryck för" och menade att avvikelsen från strafflagen var "märkbar".⁶⁰⁶ Lagtinget hade alltså överskridit sin behörighet.

I 23 § 1 mom. stadgades om avgifter för tillsyn och kontroll. Enligt HD saknades bestämmelser om grunderna för avgifterna. I 2 mom. hänvisades till landskapslagen om grunderna för avgifter till landskapet, men denna hänvisning saknades i 1 mom. Momentet stred därför mot GrL:s 81 § 2 mom. och SjL:s 18 § 5 punkten och 44 § 3 mom. enligt vilka grunderna för avgifter måste regleras genom lag.

ÅD ville förutom stadgandena ovan även fälla 7 § 2 mom. och 8 § 2 mom. Dessa handlade om utfärdande av landskapsförordning. ÅD ansåg att stadgandena var för allmänt formulerade och förordningarna kunde således komma att innehålla bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter. Därför utgjorde de enligt ÅD en avvikelse från 80 § GrL. HD ansåg att delegeringsstadgandena i 7 § 2 mom. och 8 § 2 och även 3 mom. var oklara, men att de inte kunde tolkas så att de utgjorde behörighetsöverskridningar.

ÅD ville att hela lagen skulle förfalla, men RP förordnade bara 6 och 13-14 §§ samt 23 § 1 mom. att förfalla. HD specificerade vilka existerande regleringar som kunde träda till istället för dessa stadganden.⁶⁰⁷ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2003/32). I fotnoter i

⁶⁰⁵ Ibid., 262.

⁶⁰⁶ Ibid., 263.

⁶⁰⁷ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 255-265.

ÅFS framgår att stadgandena fått förfalla och att paragraferna numrerats om.

I strid med GrL:s 81 § 2 mom. samt Sjl:s 18 § 5 p. och 44 § 3 mom. (grunderna för avgifter måste regleras i lag) samt Sjl:s 20 § 3 mom. (lagens ikraftträdande)

Landskapslagen om ändring av jaktlagen för landskapet Åland antogs 22.7.2005 och förordnades att delvis förfalla 7.10.2005. Anledningen var att 34 § stred mot kravet på att grunderna för avgifter måste regleras i lag enligt GrL:s 81 § 2 mom. samt Sjl:s 18 § 5 punkten och 44 § 3 mom., och att ikraftträdelsestadgandet stred mot Sjl:s 20 § 3 mom.

I 34 § 1 mom. stadgades att landskapsregeringen kunde besluta om avgift och betalningstidpunkt för fällda älgar och rådjur. Därefter listades fyra punkter med hjälp av vilka avgiftens storlek skulle bestämmas. HD skrev att de fyra punkterna endast gällde de ändamål som medlen kunde användas till, men att det inte fanns några bestämmelser om belopp eller liknande. I mom. 2 befullmäktigades landskapsregeringen att närmare besluta om grunderna för avgiftens storlek och medlens användning. 34 § stod därmed i strid med kravet i GrL och Sjl på att grunderna för avgifter ska regleras i lag, vilket även var ÅD:s slutsats.

Landskapslagen skulle enligt lagtexten träda i kraft omedelbart. HD framförde följande:

Avsikten med och den rättsliga innebörden av ett stadgande med detta innehåll är oklart och motiveras inte heller i förarbetena till beslutet.

Enligt 19 § 1 mom. självstyrelselagen skall ett beslut om antagande av landskapslag föredras för republikens president. Enligt 2 mom. samma paragraf kan republikens president förordna att lagen skall förfalla i sin helhet eller till någon viss del. Enligt huvudregeln sker utfärdandet av landskapslagar efter det ärendet föredragits för republikens president.

Enligt 20 § 2 mom. självstyrelselagen träder en landskapslag i kraft den dag lagtinget har bestämt. Om tidpunkten inte har angetts i landskapslagen, skall landskapsregeringen bestämma den. Om en landskapslag inte har publicerats senast vid den tidpunkt som har bestämts för ikraftträdandet, träder den i kraft samma dag den publiceras.

Då lagtinget bestämmer vilken dag en landskapslag skall träda i kraft måste beslutet vara förenligt med nämnda stadganden. Regleringen av lagstiftningskontrollen bör beaktas, vilket innebär att lagtingsbeslutet inte kan träda i kraft omedelbart efter det beslutet antagits av lagtinget. I 20 § 3 mom. självstyrelselagen stadgas ett undantag från detta. Om ett anslag i landskapets budget förutsätter att en landskapslag stiftas och det finns särskilda skäl för att landskapslagen skall träda i kraft snabbt, kan lagtinget bemyndiga landskapsregeringen att bestämma att lagen helt eller delvis skall träda i kraft redan innan republikens president har fattat beslut om utövande av sin vetorätt. Det är att märka att beslutet om ikraftträdande i dessa fall fattas av landskapsregeringen, att ett uttryckligt bemyndigande till detta har givits och att regleringen då uppfyller ovan nämnda särskilda villkor, för vilka bör redovisas under lagstiftningsförfarandet.⁶⁰⁸

Ikraftträdelsestadgandet ifråga uppfyllde inte kraven på en budgetlag, skrev HD, och var inte heller förenligt med 19 och 20 §§ Sjl. HD ansåg dessutom att stadgandet var "vilseledande" och skapade "rättslig osäkerhet" då det var oklart när lagen egentligen skulle träda i kraft. Det kunde bli samma dag som den publicerades i ÅFS, men denna dag fanns inte angiven i landskapslagen och skulle knappast sammanfalla med dagen för utfärdandet.

⁶⁰⁸ Ibid., 360.

För att i efterhand veta när lagen trädde i kraft skulle man även behöva veta när ÅFS-utgåvan utkom, menade HD. Stadgandet utgjorde därför en behörighetsöverskridning, vilket även ÅD kom fram till. Formuleringen av Sjl:s 20 § 3 mom. var ny (ÅFS 2004/11), och ÅD menade att eftersom det hade "blivit möjligt att sätta så kallade budgetlagar i kraft redan innan de genomgått den så kallade lagstiftningskontrollen" var det "särskilt viktigt att den till landskapslagen fogade ikraftträdelsebestämmelsen inte är vilseledande till sitt innehåll".⁶⁰⁹

34 § och ikraftträdelsestadgandet förordnades alltså att förfalla.⁶¹⁰ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2005/77). I en fotnot i ÅFS framgår att stadgandena fått förfalla.

I strid med EG-direktiv 89/106/EEG samt i strid med GrL:s 81 § 2 mom. Sjl:s 18 § 5 p. och 44 § 3 mom. (grunderna för avgifter måste regleras i lag)

Plan- och bygglagen för landskapet Åland antogs 24.9.2007 och förordnades att förfalla 1.2.2008. 12 § 2 mom. och 93 § fick förfalla på grund av att de stred mot EG-direktiv 89/106/EEG, medan 26 § 3 mom. stred mot GrL:s 81 § 2 mom. och Sjl:s 18 § 5 punkten och 44 § 3 mom. om att grunderna för avgifter måste regleras på lagnivå.

I 12 § 2 mom. stadgades att "de förpliktelser, som rådets direktiv 89/106/EEG om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om byggprodukter (byggproduktdirektivet) ålägger medlemsstaterna, i landskapet hör till landskapsregeringen".⁶¹¹ I 93 § 1 mom. stadgades att "landskapsregeringen eller en av landskapsregeringen tillsatt myndighet fungerar som marknadstillsynsmyndighet enligt byggprodukt-direktivet"⁶¹² medan 2 mom. stadgade om marknadstillsynsmyndighetens befogenheter. HD skrev följande:

I byggproduktdirektivet åläggs medlemsstaterna vissa förpliktelser och för att uppfylla dem måste det utses behöriga myndigheter. I art. 18 regleras godkännande av organ och i bilaga 4 till direktivet bestäms att organen måste uppfylla vissa minimikrav som de behöriga myndigheterna i medlemsstaterna regelbundet skall kontrollera att uppfylls.

I 17 § 1 mom. markanvändnings- och bygglagen stadgas att vederbörande ministerium skall sköta den allmänna utvecklingen och styrningen av områdesplaneringen och byggnadsväsendet. Ministeriet främjar, styr och övervakar planläggningen på landskapsnivå. Enligt 2 mom. och 3 mom. samma paragraf stadgas vidare att de förpliktelser som byggproduktdirektivet ålägger medlemsstaterna hör till vederbörande ministerium med vilket avses miljöministeriet, om inte något annat bestäms genom förordning. Medlemsstaternas skyldighet att utse behörig myndighet enligt byggproduktdirektivet har således för Finlands del uppfyllts genom stadgandet i 17 § markanvändnings- och bygglagen, eftersom det ankommer på riket att utpeka den behöriga nationella myndigheten och att förse den med kompetens att uppfylla kraven i direktivet. Det är en fråga om förhållandet till utländska makter, beträffande vilken lagstiftningsbehörigheten med stöd av 27 § 4 punkten självstyrelselagen hör till riket med beaktande av bestämmelserna i 9 och 9a kap.

Om landskapsregeringen i landskapet skulle ha en parallell funktion i de ovannämnda fallen skulle det inte finnas endast en behörig myndighet i medlemsstaten Finland. Ett korrekt uppfyllande av de förpliktelser som uppställs i direktivet skulle således inte tillåta att

⁶⁰⁹ Ibid., 358.

⁶¹⁰ Utlåtandena i sin helhet på ibid., 357-361.

⁶¹¹ Ibid., 576.

⁶¹² Ibid.

två parallellt behöriga myndigheter utses i en medlemsstat. Det föreligger således en uppenbar konflikt mellan direktivet och 12 § 2 mom. samt 93 § landskapslagen.

I den lagstiftningskontroll som stadgas i 19 § 2 mom. självstyrelselagen har man under den tid Finland varit medlem av Europeiska unionen förfarit så, att stadganden i ett lagtingsbeslut förordnats att förfalla om det varit uppenbart att de skulle leda till en konflikt mellan gemenskapsrättslig lagstiftning och landskapslagstiftning. Härav följer att 12 § 2 mom. och 93 § landskapslagen utgör behörighetsöverskridningar.⁶¹³

I 26 § 3 mom. stadgades bland annat att kommunen kan debitera en fastställd avgift för parkeringsplatser. HD menade att eftersom det inte stadgades om grunderna för hur avgiften skulle bestämmas utan lämnades till kommunens prövning stred stadgandet mot kraven i GrL och Sjl om att grunderna för avgifter måste regleras i lag.

ÅD:s bedömning liknade HD:s, men delegationen menade att bara andra meningen i 26 § 3 mom. behövde förfalla. RP gick efter HD:s utlåtande och 12 § 2 mom., 26 § 3 mom. och 93 § förordnades alltså att förfalla.⁶¹⁴ I övrigt kunde lagen träda i kraft (ÅFS 2008/102). I en fotnot framgår att momenten fått förfalla och att övriga paragrafer numrerats om.

Icke-tillämpning av stadgande som är riksbehörighet enl. Sjl:s 27 § 10 p. (konsumentskydd och otillbörligt förfarande i näringsverksamhet) samt i strid med EU:s foderhygienförordning

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av foderlagen antogs 2.6.2010 och förordnades att delvis förfalla av RP 1.10.2010. Lagen var en blankettlag enligt vilken rikets foderlag skulle tillämpas i landskapet med vissa avvikelser. Anledningen till att landskapslagen fick falla var enligt RP:s beslut att enligt 4 § skulle vissa bestämmelser i rikslagen inte tillämpas på Åland. Dessa bestämmelser gällde konsumentskydd och otillbörligt förfarande i näringsverksamhet, på vilka områden riket hade behörighet. Dessutom stod 4 § i strid med artikel 19 i EU:s foderhygienförordning.

De bestämmelser som inte skulle tillämpas på Åland som ÅD och HD anmärkte på var rikslagens 37 § 3 mom. om offentliggörande av en förteckning över fodertagarna och laboratorierna och 39 § om offentliggörande av tillsynsresultat. Den förstnämnda ansågs av ÅD åtminstone delvis beröra konsumentskyddet och den sistnämnda ansågs gälla konsumentskydd och otillbörligt förfarande i näringsverksamhet. HD konstaterade även att stadgandet att 37 § 3 mom. inte skulle vara tillämpligt i landskapet stred mot artikel 19 i EU:s foderhygienförordning.

ÅD, HD och RP ansåg således att 4 § skulle förfalla, men att lagen i övrigt kunde träda ikraft. I 4 § stadgades även om att 33 § 2 och 3 mom. i rikets foderlag inte skulle tillämpas på Åland. Dessa stadganden föll enligt HD inom området för jord- och skogsbruk och var landskapets behörighet, men 4 § fick alltså falla i sin helhet.⁶¹⁵ Landskapslagen publicerades i ÅFS (2010/83). Enligt en fotnot har 4 § förordnats att förfalla och en omparagrafering gjorts av de efterföljande paragraferna.

I strid med GrL:s 80 § och Sjl:s 21 § (förordningar) samt stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (ändringssökande)

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av bestämmelser om krav på ekodesign för och energimärkning av produkter antogs 26.1.2011 och förordnades att förfalla i sin

⁶¹³ Ibid.

⁶¹⁴ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 569-578.

⁶¹⁵ Utlåtandena i helhet på Ålandsdelegationen, *XIV serien*, 95-103.

helhet av RP 29.4.2011. Lagen var en blankettlag enligt vilken rikets lag om krav på ekodesign för och energimärkning av energirelaterade produkter med vissa avvikelser gjordes tillämplig i landskapet. Anledningen till att lagen fick falla var dess 1 § 1 mom., 5 § 2 mom. och 6 § som utgjorde behörighetsöverskridningar.

ÅD ansåg att 1 § 1 mom. på grund av skrivfel var otydligt formulerad, men att den inte utgjorde en behörighetsöverskridning. HD skrev att enligt stadgandets ordalydelse skulle rikslagen tillämpas i landskapet ”med de avvikelser som anges i landskapslagen och med stöd av den gällande författningar”.⁶¹⁶ Utlåtandet fortsatte:

Formuleringen förefaller rätt entydigt ge landskapet möjlighet att också genom förordning införa i landskapet tillämpliga avvikelser i den reglering som finns i rikslagen. Formuleringen beror uppenbarligen på ett misstag. Detta kan emellertid inte utläsas ur lagrummet utan kräver djupare kännedom om normhierarki och självstyrelse.

Det är i sig klart att landskapsregeringen skulle tillämpa landskapslagen enligt dess avsedda innebörd och inte enligt dess ordalydelse. Någon fara för att lagrummet i praktiken skulle användas i strid mot självstyrelserättsliga principer föreligger alltså inte. Det oaktat anser Högsta domstolen att lagrummet i den form det har i lagtingets beslut ger uttryck för ett så uppenbart brott mot principerna i 21 § självstyrelselagen och 80 § grundlagen att det inte är möjligt att förorda att stadgandet träder i kraft. Det är fråga om en s.k. blankettlag, i vilken det centrala stadgandet utvisar till vilka delar och hur rikslagstiftningen blir tillämplig också i landskapet. Ett korrekt stadgande för genomförande av detta är en grundförutsättning för de följande, utfyllande stadgandena. Högsta domstolen anser att lagrummet utgör en behörighetsöverskridning.⁶¹⁷

5 § 2 mom. var ett delegeringsstadgande som berättigade landskapsregeringen att i en landskapsförordning besluta om genomförandet i landskapet av EU-direktiv. ÅD ansåg att stadgandet i kombination med formuleringen av 1 § 2 mom. (om att ändringar av rikslagen automatiskt träder i kraft i landskapet om inte annat följer av landskapslagen) innebär att landskapsregeringen skulle genom landskapsförordning kunna besluta om ärenden som enligt GrL:s 80 § 1 mom. och Sjl:s 21 § 1 mom. inte får regleras på en lägre nivå än lag, t.ex. EU-direktiv. HD förde ett liknande resonemang (utan att blanda in 1 § 2 mom.).

6 § stadgade att ”den som är missnöjd med ett beslut som fattats med stöd av landskapslagen i ärenden inom landskapets behörighet [får] söka ändring i beslutet genom besvär hos högsta förvaltningsdomstolen i enlighet med bestämmelserna i ekodesignlagen”.⁶¹⁸ Detta stadgande stod dock ”i strid med besvärsregleringshelheten i 4 § 2 mom. landskapslagen och 40 § 2 mom. ekodesignlagen” (rikslagen), vilka handlade om besiktningsorgan och besvär över beslut av besiktningsorgan. Både ÅD och HD ansåg att lagtinget hade överskridit sin behörighet genom att reglera rättskipning utöver landskapets behörighet.

ÅD, HD och RP ansåg att landskapslagen måste förfalla i sin helhet.⁶¹⁹ En ny lag antogs 7.6.2011 och godkändes 26.8.2011 (ÅFS 80/2011). Enligt ÅD:s utlåtande hade 1 och 6 §§ omformulerats och 5 § 2 mom. utelämnats.⁶²⁰

⁶¹⁶ Ibid., 142.

⁶¹⁷ Ibid.

⁶¹⁸ Ibid., 140.

⁶¹⁹ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 137-144.

⁶²⁰ Utlåtandena i helhet på *ibid.*, 165-168.

Två lagar som bedömdes ihop: 1) I strid med GrL och Sjl pga. olika former av felaktig delegering till LR + tillämpning av rikslag som upphävts; 2) I strid med GrL:s 80 § 1 mom. och Sjl:s 21 § 1 mom. (felaktig delegering av normgivningsmakt)

Landskapslagen om energideklaration för byggnader och landskapslagen om ändring av plan- och bygglagen för landskapet Åland antogs 18.9.2013 och förordnades båda att förfalla i sin helhet 17.1.2014. Den första lagen skulle implementera EU-direktiv 2010/31/EU om byggnaders energiprestanda och i den andra genomfördes ändringar som föranleddes av den första. Anledningen till att de fick förfalla var framför allt det stora antalet felaktiga delegeringsstadganden.

Enligt HD var landskapslagen om energideklaration för byggnader uppbyggd som en ramlag. Enligt landskapsregeringens lagförslag var avsikten att införa gällande svenska bestämmelser om energiprestanda och energideklaration i landskapet (rikslagstiftningen om luftkonditioneringssystem var enda undantaget). I lagen fanns därför en stor mängd delegeringsstadganden till landskapsregeringen med stöd av vilka det var tänkt att de rikssvenska reglerna skulle antas genom landskapsförordning.

HD konstaterade att lagstiftningskontrollen är begränsad till landskapslagsnivå och att lägre nivåer inte kontrolleras. I systemet ingår inte heller någon uppföljning av lagstiftningen. "Innehållet i de normer som utfärdas på lägre nivå kan i allmänhet bedömas endast i ljuset av de delegeringsbestämmelser som ingår i landskapslagen och uttalanden i förarbetena till dessa"⁶²¹, fortsatte HD. Domstolen konstaterade vidare att delegeringsstadganden i landskapslagstiftningen hade ägnats särskild uppmärksamhet under en längre tid på grund av att den nya GrL "preciserade gränserna för möjligheten att reglera rättsförhållanden på lägre nivå än lag".⁶²² HD gick sedan igenom de ofta återkommande grunder som varit anledning till att delegeringsstadganden tidigare fått förfalla. Utlåtan- det fortsatte:

En särskild utmaning har de landskapslagar utgjort som gällt lagstiftningsområden för vilka landskapet har behörighet men som på ett lägre författningsplan reglerar eller tangerar lagstiftningsområden, som hör till rikets behörighet.⁶²³

Med den lagstiftningsteknik, som landskapet av hävd utnyttjat, har problem sällan uppkommit. På de områden, där lagstiftningsbehörigheten till vissa delar hör till riket och till övriga delar till landskapet har författningarna från riket tagits över av landskapet med de modifikationer som självstyrelsen ger utrymme för och som av landskapet funnits ändamålsenliga. Frågan om något stadgande fått sin legitimitet från rikslagstiftningen eller från lagstiftningen i landskapet har inte haft praktisk betydelse. Tekniskt har man använt två lösningar: Antingen har lagrummen i landskapslagen getts samma materiella innehåll som rikslagen eller så har man använt en blankettlagstiftning, där rikslagstiftningens innehåll med landskapslag satts i kraft i landskapet. En i landskapet brukad smidig lösning beträffande blankettförfattningar har varit att stadga att om ändringar i den riksreglering som ligger till grund för landskapsregleringen ändras, träder motsvarande ändringar automatiskt i kraft i landskapet. Med en sådan lösning uppkommer inga praktiska problem som hänför sig till övergångstider men inte heller till normeringskompetens: Om den förändrade normen till sin natur är en riksangelägenhet träder innehållet i stadgandet i kraft med rikslagstiftningen, hör det till landskapet, träder det i kraft samtidigt med

⁶²¹ Ibid., 315.

⁶²² Ibid.

⁶²³ Ibid., 316.

rikslagstiftningen med stöd av landskapslagstiftningen.⁶²⁴

HD menade att en "förändrad lagstiftningsteknik i landskapet antyddes på byggrättens område år 2007"⁶²⁵ när den gällande plan- och bygglagen antogs (2008/102). Avsikten var att landskapsregeringen skulle sammanställa en åländsk byggbestämmelsesamling där det svenska Boverkets regler skulle ingå istället för Finlands byggbestämmelsesamling. HD konstaterade den gången att landskapet inte hade behörighet att föreskriva andra standarder inom byggbranschen än i riket. Själva delegeringsstadgandet utgjorde dock inte en behörighetsöverskridning eftersom lagstiftningsområdet var landskapets behörighet. HD framhöll i sitt utlåtande att landskapsregeringen i sin förordning måste beakta behörighetsfördelningen mellan riket och landskapet när det gäller standardisering (rikets behörighet enligt SjL:s 27 § 19 punkten). HD konstaterade nu att i den landskapsförordning som antagits (2008/109) stadgades att Boverkets regler skulle tillämpas.

HD tog även upp sitt utlåtande om landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av elsäkerhetslagen. I det fallet ansåg HD att delegeringsstadgandet, som uttryckligen gav landskapsregeringen rätt att anta andra standarder än de som tillämpas i riket, utgjorde en behörighetsöverskridning.

HD gjorde sedan utgående från detta en bedömning av delegeringsstadgandena som gällde standardisering i landskapslagen om energideklaration för byggnader. Det upprepades att avsikten var att göra Boverkets föreskrifter gällande i landskapet. HD nämnde även att det i social- och miljöutskottet i lagtinget konstaterats att det förekommit en viss förvirring eftersom den åländska byggbestämmelsesamlingen hänvisar till Boverkets regler medan energicertifikaten följer finska regler.

HD kom till slutsatsen att största delen av Boverkets föreskrifter var att hänföra till rikets behörighet (måttenheter, mätredskap, mätmetoder och standardisering). HD konstaterade även att avsikten med standardiserade metoder är att de ska vara jämförbara med varandra och att energicertifikaten i landskapet inte längre skulle vara jämförbara med de i riket om Boverkets föreskrifter gjordes gällande.

HD resonerade även kring vad det principiellt skulle betyda att låta Boverkets regler vara tillämpliga i landskapet:

Ändringar som i Sverige görs i föreskrifterna föreslås automatiskt träda ikraft i landskapet. Detta innebär att beslutanderätten beträffande innehållet i regelsystemet i landskapet till denna del automatiskt tillkommer Sveriges riksdag, regering och Boverket i Sverige. En öppen fullmakt över riksgränserna av detta slag är ur statsförfattningsrättslig synpunkt problematisk. De svenska myndigheterna behöver givetvis inte beakta några begränsningar i självstyrelselagen eller den normhierarki som härrör ur Finlands grundlag utan reglerna utformas som komplement till gällande svensk lagstiftning, ur vilken de får sitt innehåll och sin legitimitet. Det faller emellertid utanför lagstiftningskontrollen att ta ställning till frågan om normer som tillkommit på basis av ett sådant system överhuvudtaget kan vara gällande rätt i landskapet.

Såsom ovan konstaterats införlivade landskapet de då gällande svenska byggbestämmelserna genom landskapsförordningen (2008:109) om Ålands byggbestämmelsesamling.

⁶²⁴ Ibid., 316-317.

⁶²⁵ Ibid., 317.

Härvid uppstod en sådan situation att det i riket och landskapet förefaller att gälla olika bestämmelser av standardiseringsnatur för byggverksamheten. Nu föreliggande landskapslag avser att i linje med detta från rikets reglering utesluta ytterligare ett område, som enligt Högsta domstolens åsikt är att hänföra till standardisering, nämligen standardiserade mätmetoder för energiprestanda. Detta medför en uppenbar spänning i självstyrelsesystemet och ifrågasätter betydelsen av en lagstiftningskontroll.

Mot denna bakgrund finner Högsta domstolen det nödvändigt att man i lagstiftningskontrollen i framtiden, vid sidan av kontrollen av att delegeringsstadganden inte formellt utgör behörighetsöverskridningar, även beaktar syftemålen med delegeringsstadgandena. Om syftet är att utnyttja delegeringsstadgandena till att i landskapet göra gällande normer på ett område, som hör till rikets lagstiftningsbehörighet, kan detta vara ett avgörande element vid bedömning av om stadgandena utgör behörighetsöverskridningar. Om det uttalade syftet är sådant, kan man inte förlita sig på att landskapet endast på basis av uttalanden i lagstiftningskontrollen håller sig inom sin behörighet enligt självstyrelselagen vid den hierarkiskt lägrestående normeringen. Om lagtinget godkänt landskapsregeringens lagförslag på de premisser, som däri anges, kan det anses ingå i lagtingets beslut att regleringen på lägre nivå genomförs sådan som den förutsatts bli då lagen antogs.⁶²⁶

HD nämnde sammanlagt åtta stycken delegeringsstadganden som ansågs vara behörighetsöverskridningar: 3 § 2 mom., 4 § 2 mom., 9 §, 10 § 2 mom., 12 § 4 mom., 13 § 2 mom., 19 § 1 mom. och 22 § 2 mom. Endast 4 § 2 mom. underkändes på grund av att Boverkets föreskrifter skulle sättas i kraft. De andra underkändes på grund av vaga eller öppna formuleringar, för att lagens bestämmelser skulle kunna åsidosättas eller tillämpningen av dem begränsas genom förordning eller för att de inte uppfyllde andra krav i GrL och/eller SjL.

Slutligen konstaterade HD att 17 § var omöjlig att tillämpa. Enligt den skulle rikslagen om inspektion av energieffektiviteten hos kylanläggningar i en byggnads luftkonditionerings-system tillämpas med avvikelser, men den lagen hade upphävts 1.6.2013. Man hade i riket istället övergått till ett förfarande baserat på rådgivning. ”I sig utgör även dessa omständigheter bevis på de uppenbara svårigheter som uppkommer om man strävar efter att kombinera två olika normsystem”⁶²⁷, avslutade HD.

HD ansåg även att landskapslagen om ändring av plan- och bygglagen innehöll ett delegeringsstadgande som inte kunde godkännas:

I 71 b § 4 mom. lagen ges landskapsregeringen rätt att i förordning närmare besluta om krav på utredning av alternativa energiförsörjningssystem samt om undantag från kravet på sådan utredning. Stadgandena i lagen ger inga ramar för utredningen och inte heller någon antydning om vilka de grunder för undantag från kraven på utredning kunde vara, som förordningen närmare skulle precisera. Förordningen skulle därför innebära sådana inskränkningar i lagen som inte stadgats i lag.⁶²⁸

ÅD underkände samma delegeringsstadganden som HD med liknande motivering för båda lagarna. Delegationen konstaterade även att ”den verkan rättsområdet standardisering har ansetts ha på i självstyrelselagens behörighetsförteckningar angivna rättsområden har uppfattats som problematisk ur språkliga och andra aspekter”, men att en ändring

⁶²⁶ Ibid., 319-320.

⁶²⁷ Ibid., 322.

⁶²⁸ Ibid., 321.

”torde [...] förutsätta en ändring av självstyrelselagen”.⁶²⁹ ÅD nämnde dock inte 17 § i landskapslagen om energideklaration för byggnader inte skulle gå att tillämpa, men pekade även ut 7 § 2a i landskapslagen om ändring av plan- och bygglagen som en behörighetsöverskridning på grund av dess förordningsfullmakt.

Landskapslagen om energideklaration för byggnader kunde inte tillämpas på ett meningsfullt sätt utan delegeringsstadgandena, ansåg HD, och därför fick hela lagen förfalla. Landskapslagen om ändring av plan- och bygglagen var beroende av den första lagen, men innehöll även i sig behörighetsöverskridningar och fick även den förfalla.⁶³⁰

Nya versioner av lagarna antogs 30.4.2014 och godkändes 6.6.2014 (ÅFS 2014/31 och 2014/32). Inget utlåtande begärdes från HD. ÅD konstaterade att de tidigare underkända bestämmelserna inte förekom i de nya lagarna.⁶³¹

I strid med GrL:s 80 § och SjL:s 21 § (felaktig delegering av normgivningsmakt) och stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen enligt SjL:s 27 § 23 punkten (rättskipning)

Landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av rikslagstiftning om elmarknaden antogs 12.6.2015 och förordnades att delvis förfalla 9.10.2015. ÅD⁶³² och HD gjorde samma bedömning av lagen.

Enligt 7 § 2 mom. kunde landskapsregeringen ”i landskapsförordning besluta närmare om det högsta antalet nätanvändare en aktör får utöva bestämmande inflytande över samt om den största elmängd som årligen får överföras av samma aktör utan krav på juridiskt åtskild distributionsnätverksamhet”⁶³³. HD skrev följande:

Syftet med stadgandena i 4 § 3 punkten och 7 § 2 punkten blankettlagen är att göra det möjligt att för landskapet fastställa sådana gränser som bättre motsvarar förhållandena i landskapet när det gäller frågan om när det är påkallat att förutsätta juridiskt åtskilda aktörer i distributionssystem i elföretag. Det sätt man valt för att genomföra en sådan reglering i landskapslagstiftningen är problematiskt med beaktande av de allmänna principerna om delegering av normgivning. Å ena sidan ska de kvantitativa gränserna i rikslagen enligt 4 § 3 punkten blankettlagen inte tillämpas i landskapet och å andra sidan innehåller 7 § 2 punkten blankettlagen ett bemyndigande att i landskapsförordning bestämma om dessa gränser. Detta leder till att det på landskapslagnivå inte överhuvudtaget finns materiella stadganden om när distributionsnätverksamhet får utövas endast som åtskild verksamhet. Det är alltså inte fråga om att man genom landskapsförordning skulle ge närmare bestämmelser om antalet nätanvändare eller om den elmängd som överförs i nätet. Bemyndigandet att utfärda en landskapsförordning har lämnats helt öppet. Med beaktande av hur viktigt en gränsdragning är för aktörerna på området anser Högsta domstolen att utgångspunkten bör vara att gränserna bör fastställas i lag, såsom man gjort i rikslagen. Ur ett lagstadgande borde i vart fall klart framgå de principer enligt vilka de närmare gränserna fastställs i bestämmelser på lägre författningsnivå.⁶³⁴

⁶²⁹ Ibid., 310.

⁶³⁰ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 308-323.

⁶³¹ Utlåtandena i sin helhet på *ibid.*, 351-352.

⁶³² ÅD, ”Ärenden”, D 10 15 01 28-D 10 15 01 33, nr 21/15, 1.7.2015.

⁶³³ HD, ”Utlåtanden”, OH 2015/154, 6.10.2015.

⁶³⁴ Ibid.

HD ansåg således att 7 § 2 mom. inte uppfyllde kraven i 21 § Sjl och 80 § GrL.

Enligt 4 § 8 punkten kunde Ålands förvaltningsdomstol "på förslag av landskapsregeringen eller Ålands energimyndighet bestämma att en affärstransaktion eller åtgärd ska hävas, om säkerställande av stamnätsinnehavarens oberoende har vägrats för affärstransaktionen eller åtgärden i fråga".⁶³⁵ Detta avvek från rikets elmarknadslag, enligt vilken det var marknadsdomstolen som skulle fatta sådant beslut. HD konstaterade att Ålands förvaltningsdomstol kan anförtros rättskipningsuppgifter i de förvaltningsangelägenheter som hör till landskapets behörighet enligt 26 § Sjl och fortsatte:

Högsta domstolen konstaterar att ordalydelsen i 26 § självstyrelselagen är rätt vid och förefaller att möjliggöra att man i landskapslag utan begränsningar kunde utöka uppgifterna för Ålands förvaltningsdomstol i rättskipningsärenden inom området för landskapets förvaltning. Förarbetena till självstyrelselagen (RP 73/1990 rd s. 50 och 73) såsom också bland annat förarbetena till den lagstiftning i vilken stadgandena om förvaltningsrättskipning på Åland justerades (RP 18/2002 rd s.9) ger klart vid handen att avsikten har varit att 26 § självstyrelselagen ska gälla endast sökande av ändring i beslut som fattats av landskapsregeringen eller myndigheter som lyder under den. Avsikten har inte varit att man med landskapslag kunde överföra till exempel behörigheten hos marknadsdomstolen till Ålands förvaltningsdomstol. Med beaktande av att 26 § utgör ett undantag från hur lagstiftningsbehörigheten mellan riket och landskapet enligt självstyrelselagen fördelas kan innehållet i lagrummet inte tolkningsvägen utvidgas. I 38 och 39 § elmarknadslagen är det inte fråga om sökande av ändring i ett förvaltningsbeslut som fattats av en myndighet. Endast marknadsdomstolen kan fatta beslut om att häva en affärstransaktion eller åtgärd som avses i 38 § elmarknadslagen.⁶³⁶

HD ansåg därför att 4 § 8 punkten stod i strid med Sjl:s 27 § 23 punkten, enligt vilken rättskipning är rikets behörighet med undantag av vad som stadgas i 25 och 26 §§.

4 § 8 punkten och 7 § 2 mom. förordnades alltså att förfalla. I övrigt trädde lagen i kraft (ÅFS 2015/102). I en fotnot framgår att stadgandena fått förfalla och lagen numrerats om.

5.5 Sammanfattning

En sammanställning av de 60 åländska lagar som under den tredje självstyrelselagsperioden (1993–2018) underkändes av RP finns redovisad i slutet av rapporten, se *Bilaga III*. Av bilagan framgår vilka lagstiftningsområden som lagarna gällde, när de antagits av landstinget/lagtinget liksom datum för underkännandet av RP. I bilagan framgår vidare den/de huvudsakliga avslagsmotiveringen/-arna, huruvida ÅD, HD och RP gjort olika eller lika bedömningar samt eventuell uppföljning i form av reviderad åländsk lagstiftning.

Som redan konstaterats (avsnitt 5.3) ligger andelen underkända åländska lagar sedan den tredje självstyrelselagens ikraftträdande och fram till och med 2018 på ungefär samma nivå som under den andra Sjl (5 procent).

Som *Bilaga III* och *Tabell 10* visar har ÅD, HD och RP gjort samma eller ungefär samma bedömning i en majoritet av de 60 fallen. I tolv fall har en lag som godkänts av ÅD sedan underkänts av HD och RP. I ett fall har RP gått emot HD:s bedömning.

⁶³⁵ Ibid.

⁶³⁶ Ibid.

Tabell 10: Jämförelse mellan bedömningen i ÅD:s, HD:s och RP:s utlåtanden i de fall då RP utövat sin vetorätt 1993-2018.

RP gick på ÅD:s linje	Samma/ungefär samma bedömning	Samma slutsats men på olika grunder	Strängare bedömning från HD och RP	Strängare bedömning från ÅD	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ingen tydlig slutsats i ÅD:s utlåtande
1	32	6	3	5	12	1

I *Tabell 11* sammanfattas de 60 avslagsbesluten under perioden 1993–2018 med avseende på huvudsaklig orsak samt spridning över olika lagstiftningsområden. Liksom tidigare ingår här inte de sex lagar som förfallit som en direkt följd av att en annan lag fällts.

De i tabellen redovisade avslagskategorierna är liksom tidigare hämtade från senaste åländska lagbok, förutom "Övriga områden" där de två lagar som bedömts ligga utanför självstyrelsens behörighet har placerats (CE-märkning och genteknik).

Tabell 11: Avslagsmotiv och lagstiftningsområden 1993–2018.

	(1) Rikslagstiftningsnatur/rikskretsens behörighetsområde	(2) EU-lagstiftning	(3) I strid med RF/GrL	(4) Övriga former av konflikter med Sjl	(5) Flera orsaker	Summa
Lagtinget				2		2
Allmänna förvaltningsbestämmelser			2			2
Landskapsförvaltningen	2		1			3
Kommunförvaltningen			2			2
Skatter och avgifter	1		2			3
Allmän ordning och säkerhet, brand- och räddningsväsendet	1		1		1	3
Byggnad, elsäkerhet, expropriation, hyra och arrende	1		2		2	5
Jord- och skogsbruk, fiske			2	2		4
Näringarna	3	3	2	1	3	12
Skydd av miljön, renhållning, naturvård och jakt	1	2	3		1	7
Hälsa- och sjukvård, hälso- och djurskydd		1	1			2
Socialvård och sysselsättning	1		3			4
Infrastruktur och trafik m.m.	1	1	1		1	4
Utbildning, kultur och idrott	2	1	2			5
Övriga områden	2					2
Summa	15	8	24	5	8	60

Innehållet i de fem i tabellkolumnerna ovan sammanfattade huvudkategorierna⁶³⁷ av avslag redovisas mera i detalj nedan:

Kategori 1: Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen samt områden som är rikets behörighetsområde

Avslagskategorierna 1 och 2 för de tidigare två SjL har här slagits ihop eftersom endast två landskapslagar i sin helhet bedömts beröra områden som är rikets behörighet under den tredje SjL.

De övriga 13 fallen i denna kategori fördelar sig som följer: sju fall av stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från eller saknar motsvarighet i rikslagstiftningen eller som inte skulle tillämpas i landskapslagen; två fall av överföring av uppgifter som är rikets behörighet från kommunerna till ÅMHM; ett fall av reglering av statsmyndigheters verksamhet; två fall av delegering till landskapsregeringen på område som är rikets behörighet; samt ett fall av konflikt med strafflagens allmänna del och tvångsmedelslagen.

I avslagskategori 5 ("Flera orsaker") gömmer sig ytterligare fem fall av stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagarna – eller som inte ska tillämpas i landskapslagen – samt ett fall av tillämpning av rikslag som upphävt. Om dessa fall räknas in har alltså tjugoen lagar fällts med hänvisning till att lagtinget inte anpassat stadganden av rikslagstiftningsnatur efter rikslagarna eller lagstiftat på områden som är rikets behörighet.

Kategori 2: Lagar som fallit pga. av EU-lagstiftning

Det var till en början inte självklart hur landskapslagar skulle bedömas i relation till EU-lagstiftningen eller om ÅD, HD och RP ens skulle ta dem i beaktande i lagstiftningskontrollen. Den praxis som utvecklats innebär att ett stadgande fälls om det uppenbart står i konflikt med unionslagstiftningen. Anledningen till detta är att det i sista hand är EU-domstolen som tolkar denna lagstiftning och att domstolens tolkning inte ska föregripas i tveksamma fall.

SjL fick 2004 ett nytt kapitel med titeln "Ärenden som gäller Europeiska unionen". 59b § reglerar t.ex. utseende av behörig förvaltningsmyndighet och kontakter med EU-kommissionen, dvs. frågor som varit anledning till att tre lagar tidigare förordnats att förfalla med hänvisning till SjL 27 § 4 och 42 punkterna. Därefter har inga lagar fällts av dessa anledningar. Övriga fem fall i denna kategori har fällts med hänvisning till att de stått i konflikt med Ålandsprotokollet, EG-direktiv eller fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. I kategorin "Flera orsaker" gömmer sig även två fall av konflikter med ett EG-direktiv eller en EU-förordning. Sammanlagt har alltså tio lagar fällts pga. EU-lagstiftning.

Kategori 3: I strid med RF eller GrL

Med 24 avslag är kategorin i strid med RF eller GrL den överlägset största. Fyra av fallen i denna kategori förordnades att förfalla medan RF fortfarande var i kraft, och övriga 20 har alltså fällts med hänvisning till GrL från år 2000 och framåt.

⁶³⁷ I *Bilaga III* har avslagsorsakerna numrerats (siffrorna inom parentes i kolumnen med rubriken "Anledning") så att man kan utläsa vilka lagar som sorterats in i vilken av de i tabellen använda fem huvudtyperna av avslagsorsaker.

I vissa situationer strider landskapslagar både mot GrL och Sjl eftersom stadganden tolkas på samma sätt, vilket framgår i genomgången och i *Bilaga III*. Dessa fall har sorterats i denna kategori och inte i kategori 4. 21 § Sjl om landskapsförordningar ändrades även 2004 så att GrL:s stadgande i 80 § om att grunderna för individens rättigheter och skyldigheter ska utfärdas genom lag nu ingår där. Därefter har HD alltså hänvisat till både GrL och Sjl i dessa frågor. I tre fall har landskapslagar stridit mot flera paragrafer i GrL. Dessa fall har sorterats i denna kategori och inte i avslagskategori 5.

Hela tolv fall har fällts med hänvisning endast till GrL:s 80 § (men oftast i kombination med hänvisning till Sjl:s 21 §) som handlar om utfärdande av förordningar och delegering av lagstiftningsbehörighet. I ytterligare två fall har anledningen varit GrL:s 80 § i kombination med något annat stadgande i GrL. I kategorin "Flera orsaker" gömmer sig också tre fall där delegeringen inte uppfyller kraven i GrL och Sjl. Sammanlagt 17 lagar har alltså fällts helt eller delvis pga. GrL:s 80 §.

Enligt GrL:s 81 § 2 mom. måste grunderna för avgifter regleras i lag (även Sjl:s 18 § 5 punkten och 44 § 3 mom. tolkas på detta sätt). En landskapslag har fällts endast av denna anledning, men ytterligare en i kombination med andra stadganden i GrL. I kategorin "Flera orsaker" gömmer sig ytterligare tre fall som inte uppfyllt kraven i GrL:s 81 § 2 mom. Sammanlagt har alltså fem lagar fällts helt eller delvis pga. detta stadgande.

Kvarvarande fyra fall har fällts med hänvisning till GrL:s 15 § (egendomsskydd), 14 § 3 mom. (rösträttsålder), 121 § 1 mom. (kommunal självstyrelse) och 21 § 1 mom. (besvär). Bland de lagar som fällts med hänvisning till flera bestämmelser i GrL finns utöver vad som redan nämnts en hänvisning till 6 § (särbehandling), en till 21 § 2 mom. (ändringssökande) och en till 81 § 1 mom., 121 § 3 mom. och 2 § 3 mom. (krav på skattelagstiftning). I kategorin "Flera orsaker" finns, utöver vad som redan nämnts, en generell hänvisning till grundläggande fri- och rättigheter och en till 9 § (rörelsefrihet). Om fallen i "Flera orsaker" räknas in har sammanlagt 31 lagar fällts med hänvisning till RF eller GrL, alltså över hälften av de lagar som fällts mellan 1993 och 2018.

Det enda fallet där RP gått emot HD:s utlåtande under denna period har sorterats in under avslagskategori 3. Gällande *Landskapslagen om ändring av landskapslagen angående tillämpning i landskapet Åland av lagen om offentlig upphandling* ville HD:s majoritet nämligen fälla ytterligare ett stadgande, men RP gick på minoritetens och ÅD:s linje och lät endast ett delegeringsstadgande falla.

Kategori 4: Övriga former av konflikter med Sjl

Sjl är numera så detaljerad att de flesta sorters behörighetsöverskridningar motiveras med hänvisning till att landskapslagen strider mot Sjl. Därför är "I strid med Sjl" en ganska intetsägande kategori att arbeta med och har undvikits i klassificeringen ovan så långt det varit möjligt. De fem fall som återstår är tre fall av konflikter med Sjl:s 25 § om besvär, ett fall av konflikt med 20 § 3 mom. om ikraftträdande samt den generella behörighetsöverskridningen som ett stadgande i landstingsordningen antagen 2011 ansågs innebära. I kategorin "Flera orsaker" finns ytterligare en hänvisning till 20 § 3 mom. om ikraftträdande.

Kategori 5: Flera orsaker

I avslagskategori 5 finns åtta fall som förordnats att förfalla med hänvisning till flera or-

saker. Samtliga dessa kan hänföras till någon eller några av de övriga fyra avslagskategorierna. Den mera detaljerade fördelningen av de olika orsakerna på övriga kategorier framgår av genomgången ovan.

5.6 Övergripande iakttagelser

Det åländska och finländska EU-medlemskapet har lett till en ny avslagsorsak som ersatt tidigare avslagsmotiv med hänvisning till lagtingets avsaknad av behörighet i utrikesfrågor. Under den studerade perioden har detta medfört flera underkännanden av åländska lagar som ansetts stå i (uppenbar) konflikt med EU-lagstiftningen – och därmed alltså faller utanför lagtingets behörighet.

En betydande del av de lagframställningar som lett till underkännanden har nu också sin bakgrund i den – i förhållande till den åländska lagstiftningskontrollen – förstärkta roll som riksdagens grundlagsutskott fått till följd av den nya finländska grundlagen. Att HD anammat den relativt breda tolkning av lagens begränsande effekter som utskottet visat sig stå för, och överhuvudtaget låtit GrL få företräde framför Sjl, har sålunda lett till en mängd underkännanden av åländska lagar.

Som nämnt har sammanlagt över hälften av lagarna, 31 stycken, under perioden fällts med hänvisning till GrL eller RF, i en del av fallen även i kombination med andra orsaker. Det kan jämföras med sammanlagt två lagar under den första Sjl och tre under den andra.

Eftersom 1991 års Sjl reglerar nästan alla delar av den åländska förvaltningen och förhållandet mellan landskapet och riket (och dessutom ändrats några gånger för att reglera ytterligare områden) hänvisar HD numera nästan alltid även till Sjl i sina avslag. Som redan påpekats har därför också "I strid med Sjl" undvikits så långt det varit möjligt i sammanställningen ovan. De få fall som finns handlar till största delen om detaljregleringar av förvaltningen. Här finns emellertid också det principiellt intressanta fallet *Lagtingsordning för Åland* från 2011, där lagtinget nekades att ta in stadgandet "Befolkningen ordnar sin tillvaro efter egen önskan och så fritt som det är möjligt för ett landskap som inte utgör en egen stat" – en tydlig markering av HD:s roll som bevakare av de "kritiska" gränserna för den åländska självstyrelsen.

De tidigare dominerande avslagsorsakerna "stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen" och "intrång på rikets behörighetsområde" står nu endast för en fjärdedel av avslagen, eller drygt en tredjedel om fallen i kategori 5 ("Flera orsaker") tas in. Detta är en kraftig minskning både i antal och andel, vilket tyder på att uppdelningen i behörighetsområden i denna Sjl har varit lättare att tolka för lagtinget. Det är också möjligt att teknikens utveckling har gjort det lättare för lagberedningen att hålla sig uppdaterad kring ändringar i rikslagstiftningen.

Avslutningsvis är det värt att nämna att ingen lag fällts med hänvisning till rikets inre eller yttre säkerhet under perioden, samt att RP gått emot HD:s utlåtande i ett enda fall.

6. Den statliga kontrollen av den åländska lagstiftningen

6.1 Sammanfattning av den kvantitativa undersökningen

Tabell 12: Laggranskningens omfattning och utfall 1922–2018.

År	Antal beslut av RP	Antal lagar som låtits förfalla	Varav antal lagar som fallit pga. att annan lag fallit	Andel lagar fällda av RP (%)	Andel exkl. de lagar som fallit pga. att en annan lag fallit (%)	Antal HD-utlåtanden	Andel lagar som synats av HD (%)
Första SjäL	376	81	7	21,5	19,7	194	51,6
Andra SjäL	1445	86	12	6,0	5,1	627	43,4
Tredje SjäL	1287	66	6	5,1	4,7	338	26,3
1922–2018	3108	233	25	7,5	6,7	1159	37,3

Som ovanstående tabell visar har RP under hela perioden 1922–2018 fattat sammanlagt 3 108 beslut om åländska lagar. Av dessa har 233, eller 7,5 procent, förordnats att förfalla. 25 av dessa har dock fallit på grund av en annan lag, vilket betyder att 208 lagar eller 6,7 procent har bedömts innehålla felaktigheter. HD har granskat 1 159 lagar, vilket motsvarar 37,3 procent.

Till tabellen kan tilläggas att 45 av 66 fällda lagar mellan 1993 och 2018 endast låtits delvis förfalla. Ett ytterligare tillägg är att RP har gått emot HD:s beslut i endast tre fall under hela den granskade tidsperioden. I de två första fallen underkände RP lagar som HD godkände, i det sista fallet godkände RP ett moment som HD underkände.

På så sätt har alltså HD förordnat att en lag ska förfalla i 231 fall av de 1 159 granskade lagarna. Detta motsvarar 19,9 procent, eller 17,8 procent om de 25 egentligen oproblematiska lagarna räknas bort. Vilka lagar som ska granskas avgörs dock inte av HD självt, utan på ministerienivå. Under den största delen av tidsperioden – undantaget är 1950- och 1960-talen då nästan alla lagar gick till HD – har således bara osäkra fall granskats av HD, och andelen skulle på så sätt kunna förväntas vara ännu högre.

6.2 Övergripande trender i laggranskningen och deras konsekvenser

I skrivande stund pågår revisionen av SjäL. Här nedan sammanfattas några generella trender som utgående från resultaten av den här undersökningen är värda att ta i beaktande vid utformningen av den nya lagen.

6.2.1 Ökad samsyn mellan ÅD och HD

Som tabellerna 3, 7 och 10 visar har samsynen mellan ÅD och HD ökat med tiden. Framför allt kan detta förmodligen ses som ett resultat av att ÅD haft fler och fler HD-utlåtanden att basera sina bedömningar på. Om HD en gång har tolkat behörigheten på ett visst sätt brukar inte ÅD fortsätta att hävda sin uppfattning utan följer HD:s bedömning. HD:s ställning som uttolkare av självstyrelsens behörighet förstärks därmed. Å andra sidan skickas numera färre lagar till HD för granskning, vilket tyder på att ÅD:s status stärkts.

En ytterligare bidragande faktor kan vara att andra och tredje Sjl varit tydligare formulerade vilket har inneburit färre tolkningsmöjligheter.

Här kan också noteras att längden på och utformningen av ÅD:s, HD:s och RP:s utlåtanden har varierat mycket under åren. EU-inträdet och den nya GrL har gjort att utlåtandena har blivit avsevärt mycket längre.

6.2.2 Stadganden av rikslagstiftningsnatur och förändrad lagstiftningsteknik

Att en lag innehåller stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen var en av de vanligast förekommande avslagsorsakerna under den första och andra Sjl, men rätt ovanlig under den tredje Sjl.

En anledning till detta är förmodligen att teknikutvecklingen har gjort det lättare för lagberedningen att hålla sig uppdaterad kring gällande rikslagstiftning. En annan anledning lär vara en förändrad lagstiftningsteknik: rikslagar antas nu ofta som blankettlagar, och landskapslagen stadgar då att rikslagen ska tillämpas i samma lydelse som vid varje enskild tidpunkt är gällande i riket, om inte annat följer av landskapslagen. På så sätt behöver inte landskapslagen upprepa rikslagen och misstag undviks därmed.

6.2.3 Ökad detaljreglering i Sjl

Den första Sjl hade tillkommit i all hast och dess brister visade sig inte minst i laggranskningen. Både ÅD och HD kommenterade de vaga formuleringarna, särskilt begreppet "grunderna", vilket hade kunnat tolkas på många olika sätt. ÅD och HD hade under de första decennierna ofta mycket olika åsikter om hur Sjl skulle tolkas.

Därefter har varje Sjl blivit mer detaljerad. Gällande behörighetsfördelningen har detta förmodligen varit mest till landskapets fördel: det har blivit lättare för landstinget/lagtinget och lagberedningen att tolka lagen och man behöver därmed inte lägga tid på att bereda lagar som sedan visar sig ligga inom rikets behörighetsområde.

När det gäller förvaltningen kan man fråga sig om detaljregleringen i Sjl är till landskapets fördel eller nackdel. Ett exempel är frågan om ansvaret för bekämpande av smittsamma sjukdomar hos husdjur som ledde till att två lagar om ÅMHM fick falla under 2014 (rubrik 5.4.3 ovan) och sedan till en ändring av Sjl år 2015. HD konstaterade till och med att lagstiftningen kunde verka "osmidig, svår att tillämpa eller mindre ändamålsenlig", men att detta inte spelade någon roll i lagstiftningskontrollen. Sjl måste alltså ändras fastän frågan till synes gällde en mindre detalj i förvaltningen.

En ytterligare intressant aspekt är att det stadgande som föranledde de två lagarnas fall redan fanns i lagen, och alltså redan hade passerat lagkontrollen en gång. Lagen granskades då bara av ÅD.

Man skulle möjligtvis kunna tänka sig mer öppna formuleringar i Sjl gällande behörighetsfördelningen i förvaltningen. Detaljerna skulle kunna utformas i överenskommelseförfordningar. På så sätt skulle man undvika den långa vägen genom riksdagen när frågan bara gäller relativt obetydliga detaljer.

6.2.4 Grundlagens ökande betydelse

Den nya GrL har påverkat laggranskningen i betydligt högre grad än den gamla RF. Det

gäller den rättighetskatalog som togs in redan år 1995 som ett resultat av Finlands ratificering av Europakonventionen, men också andra delar. Över hälften av de lagar som fällts mellan 1993 och 2018 har fällts med hänvisning till RF eller GrL.

Rättighetskatalogen finns till för individen, och de flesta lär vara ense om att självstyrelsen inte i alltför hög grad ska inkräkta på individens rättigheter och friheter. Lagstiftningsskontrollen fyller alltså ur den synvinkeln en viktig funktion. Men GrL innehåller också mycket annat, och det kan finnas anledning att fundera över om det finns delar av GrL som inte borde vara tillämpliga på Åland.

Det mest uppenbara fallet är frågan om rösträttsåldern år 2017 (rubrik 5.4.7 ovan). Lagtinget ville sänka rösträttsåldern och därmed utvidga gruppen röstberättigade. Det handlade alltså inte om att begränsa de grundlagsskyddade rättigheterna, utan tvärtom om att utöka dem.

GrL:s stadgande om att grunderna för individens rättigheter och skyldigheter måste regleras i lag har varit en av de vanligaste anledningarna till att landskapslagar har fällts de senaste decennierna. Uppenbarligen är stadgandet svårtolkat för lagberedningen, och även för ÅD och HD. I sammanhanget är det en intressant detalj att det återigen är formuleringen ”grunderna” som ställer till det för lagstiftaren. Att stadganden fälls av den här anledningen innebär dock oftast ingen begränsning av självstyrelsens behörighet som helhet, utan endast en reglering av den nivå på vilken beslut fattas.

6.2.5 Möjlig ändamålstolkning?

Enligt HD betonar lagstiftningsskontrollen ”en objektiv tolkning av lagen och därmed även av att självstyrelsens konkreta innehåll vid varje tidpunkt motsvarar lagen” (se 5.4.4 ovan), dvs. en grammatologisk/lexikalisk tolkning. HD har heller aldrig i de granskade utlåtandena hänvisat till självstyrelsens syften – men sådana hänvisningar skulle å andra sidan vara mer väntade i utlåtanden som förespråkar ett godkännande. ÅD hänvisade ibland till självstyrelsens syften under de första decennierna, men inte därefter.

En ändamålstolkning av den otydligt skrivna första Sjl hade förmodligen utfallit till landskapets fördel mer än dess nackdel. Eftersom jordförvärv pekades ut särskilt i NF:s beslut hade möjligtvis kolonisationslagstiftningen kunnat överföras åtminstone delvis till landskapet. Om HD hade tagit regeringspropositionens uttalande om att befolkningen skulle få sköta sig själva så långt det är möjligt utan att utgöra en egen stat i beaktande hade resultatet kunnat bli dramatiskt annorlunda. HD hade förstås inte kunnat göra en tolkning som uppenbart stred mot Sjl, men i alla de tveksamma situationer som uppstod hade man kunnat tolka till landstingets fördel.

De senaste decennierna hade begreppet standardisering med hjälp av ändamålstolkning kunnat tolkas till landskapets fördel, eftersom syftet med lagarna i fråga har varit att reda ut en situation när information saknas på svenska.

6.2.6 Möjlig reglering av HD:s tolkning?

Ingen av de tre självstyrelselagarna har reglerat HD:s tolkning överhuvudtaget. Tvärtom står RP i fokus i paragraferna som rör laggranskningen i de tre lagarna, medan HD nämns

i en bisats: "efter att hava infordrat högsta domstolens utlåtande"⁶³⁸ respektive "efter att ha inhämtat utlåtande av högsta domstolen"⁶³⁹. Denna undersökning har emellertid bekräftat det som redan var mer eller mindre allmän kännedom: RP följer i en överväldigande majoritet av fallen HD:s rekommendation. I endast tre fall under nästan hundra år har RP fattat ett annat beslut.

Skulle HD:s tolkning kunna regleras på något sätt? Borde den regleras? Svaret beror på hur laggranskningens syften formuleras. HD formulerar alltså själv sin uppgift som att se till att självstyrelsens konkreta innehåll motsvarar Sjl. Skulle man kunna tänka sig att i Sjl skriva in några riktlinjer kring hur HD ska agera i oklara fall? På så sätt skulle möjligtvis förutsägbarheten i laggranskningsprocessen öka. Det skulle också kunna vara ett sätt att åstadkomma tolkning utgående från självstyrelsens syften.

Introduktionen av möjligheten att bara underkänna en mindre del av en landskapslag har avsevärt minskat antalet lagar som fälls i sin helhet. Effektiviteten i lagstiftningsprocessen har därmed ökat. Nuförtiden går också rätt få lagar överhuvudtaget till granskning i HD, vilket förkortar tiden det tar från antagande till ikraftträdande.

En faktor som fördröjer den åländska lagstiftningsprocessen är att det enda sättet för lagtinget att få reda på var gränsen för lagstiftningsbehörigheten går är att anta en lag och låta den gå genom laggranskningsprocessen. Därför "testar" lagtinget emellanåt behörigheten genom att medvetet tänja på gränserna. Ingen av de personer som granskade rapporten ville emellertid att lagtinget skulle kunna begära förhandsutlåtanden från HD. En av anledningarna angavs vara att HD inte skulle vilja ta på sig en sådan uppgift, en annan att lagtinget möjligtvis skulle hämmas av sådana förhandsutlåtanden.

6.3 Några särskilt intressanta fall

För läsare som inte har tid att gå igenom i genom rapporten i sin helhet rekommenderas följande fall:

- 1) Lagar om bankväsendet, valutahandel m.m., antagna 1923, 1935 och 1936 (rubrik 3.3.3): Utlåtandena illustrerar särskilt tydligt hur svårtolkad den första Sjl var, och dessutom hur otydligt formulerade HD:s utlåtanden kunde vara.
- 2) Lagar om undervisningsväsendet, antagna 1923 och 1924 (rubrik 3.3.5): Också dessa utlåtanden illustrerar hur svårtolkad den första Sjl kunde vara.
- 3) Landstingsordningen, antagen 1971 (rubrik 4.3.1, "I strid med Sjl:s 44 § och lösningslagens 7 §): Lagen ledde till ovanligt stora meningsskiljaktigheter i HD. Särskilt intressant är att Sjl och lösningslagen i utlåtandet benämns som "till rikets lagstiftningskompetens hörande", trots att ändringar även krävde landstingets godkännande.
- 4) Ändringar av landskapslagen om ÅMHM, antagna 2013 och 2014 (rubrik 5.4.3): Som redan nämnts här ovan är lagarna intressanta eftersom de ledde till en ändring i Sjl, och för att det stadgande som föranledde de två ändringslagarnas fall

⁶³⁸ 1920 års Sjl, 12 § och 1951 års Sjl, 14 §.

⁶³⁹ 1991 års Sjl, 19 §.

redan fanns i lagen och alltså redan hade passerat lagkontrollen en gång.

- 5) Lagtingsordningen, antagen 2011 (rubrik 5.4.4): Offensiva stadganden från lagtingets sida möter här HD:s grammatologiska tolkning.
- 6) Rösträttsåldern i kommunallagen, antagen 2017 (rubrik 5.4.7, "I strid med GrL:s 14 § 3 mom. (rösträttsålder)"): Som redan nämnts här ovan är fallet intressant då gruppen röstberättigade skulle utökas, inte minskas.
- 7) Trafikbrottslagen, antagen 2015 (rubrik 5.4.11): HD:s utlåtande om den här lagen liknar inget annat. I jämförelse med övriga 232 utlåtanden som granskats verkar det som att HD här fick anstränga sig till det yttersta för att hitta en anledning att fälla lagens 4 §.

Utlåtandena om dessa lagar är inte typiska, utan sticker tvärtom ut i granskningens nästan hundraåriga perspektiv.

Referenser

- Agge, Ivar, & Jacob W. F. Sundberg. *Studiematerial i allmän rättslära*. 4:e upplagan. Stockholm: Juristförlaget, 1984.
- Berättelse avgiven till Ålands landsting över förvaltningsperioden 1922-25 av lantrådet i landskapet Åland*. Mariehamn, 1925.
- Berättelse avgiven till Ålands landsting över förvaltningsåret 1925-26 av lantrådet i landskapet Åland*. Åbo, 1927.
- Berättelse avgiven till Ålands landsting över förvaltningsåret 1927 av lantrådet i landskapet Åland*. Åbo, 1928.
- Berättelse avgiven till Ålands landsting över förvaltningsåret 1928 av lantrådet i landskapet Åland*. Åbo, 1929.
- Berättelse avgiven till Ålands landsting över förvaltningsåret 1929 av lantrådet i landskapet Åland*. Åbo, 1930.
- Betänkande avgivet av 1972 års kommitté för revision av självstyrelselagen*. Åländsk utredningsserie 1978:9.
- Betänkande från parlamentariska kommittén om förslag till reformering av självstyrelsesystemet och självstyrelselagen för Åland* Åländsk utredningsserie 2010:2.
- Castrénkommittén. Till statsrådet från kommittén för granskning av självstyrelselagstiftningen för Åland. *Förarbetena till 1920 och 1951 års självstyrelselagar, Del 2-3*. Ålands landskapsarkiv.
- Dreijer, Matts. *Ålands självstyrelse 25 år. Festskrift*. Mariehamn: Ålands Tidnings-Tryckeri AB, 1947.
- “Förslag till särskilda lagar rörande landskapet Åland jämte motiv.” *Lagberedningens publikationer N:o 7*, 118-129, 1921.
- Högsta domstolen. “Utlåtanden”. <https://korkeinoikeus.fi/sv/index/lausunnot.html>.
- Olsson, Curt. *Om lagprövning*. Helsingfors: Särtryck ur Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland, häfte 5/1994, 1994.
- Parlamentariska kommittén för revision av självstyrelselagen. *Betänkande avgivet 19 oktober 1981*.
- Slutrapport från parlamentariska kommittén för fortsatt arbete med ett nytt självstyrelsesystem*. Åländsk utredningsserie 2013:2.
- Statsrådets protokoll 42/2018, 27.6.2018.
- Statsrådets protokoll 59/2018, 5.10.2018.
- Strömholm, Stig. *En lärobok i allmän rättslära*. 5:e upplagan. Nordstedts juridik: Stockholm, 1996.
- Suksi, Markku. “Lagstiftningskontroll och rättsskipning i autonomier – jämförande perspektiv på domstolsorganisation i självstyrande områden.” *Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland*, no. 1 (2015): 27-55.
- Sundberg, Jacob W.F. *Från Eddan till Ekelöf. Repetitorium om rättskällor i Norden*. Lund: Studentlitteratur, 1978.
- Tollet, Artur & Ugglå, John. *Lagstiftningen angående självstyrelse för Åland jämte tillhörande författningar*. Helsingfors: Holger Schildts förlag, 1930.
- Tulenheimokommittén. Kommittébetänkande nr 24/1919 från kommittén för uppgörande av förslag till självstyrelse för länen, förvaltningsdomstolar i lägre instans samt nyreglering av den nuvarande länsindelningen och länsförvaltningen. *Förarbetena till 1920 och 1951 års Självstyrelselagar Del I*. Ålands landskapsarkiv.

- Ålands lagsamling 2017. Mariehamn: Ålands landskapsregering, 2018.
- Ålands lagting. "Ärenden". <https://www.lagtinget.ax/arenden>.
- Ålands landskapsregering. Ålands författningssamling (ÅFS).
<https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/alandsk-forfattningssamling>.
- Ålandsarbetsgruppen. *Förslag till ny självstyrelselag för Åland*. Justitieministeriet, Lagberedningsavdelningens publikation 7/1989.
- Ålandsdelegationen. *IX serien. Åren 1957-1962*. Helsingfors, 1963.
- . *X serien. Åren 1963-1967*. Helsingfors, 1969.
- . *XI serien. Åren 1968-1987. Del I*. Helsingfors, 1992.
- . *XII serien. Åren 1988-1996*. Mariehamn, 1997.
- . *XIII serien. Åren 1997-2007*. Mariehamn, 2008.
- . *XIV serien. Åren 2008-2014*. Ålandsdelegationens hemsida, elektronisk utgåva.
<https://www.ambetsverket.ax/alandskdelegationen/alandskdelegationens-publikationer>.
- . *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. II serien. Åren 1923-1924*. Helsingfors, 1925.
- . *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. III serien. [1925-1927]*. Helsingfors, 1927.
- . *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. IV serien. [1927-1929]*. Helsingfors, 1930.
- . *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. V serien. Åren 1930-1935*. Helsingfors, 1936.
- . *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. VI serien. Åren 1936-1940*. Helsingfors, 1941.
- . *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. VII serien. Åren 1940-1950*. Helsingfors, 1951.
- . *Ålandsdelegationens framställningar och betänkanden jämte bilagor. VIII serien. Åren 1951-1956*. Helsingfors, 1960.
- . "Ärenden". <https://www.ambetsverket.ax/alandskdelegationen/arenden>.
- Ålandskommittén. *Ny självstyrelselag för Åland*. Statsrådet, Kommittébetänkande 1987:31.

Efterord

Göran Lindholm: Reflektioner mot bakgrund av min tid på lagberedningen, som utskottssekreterare och notarie vid lagtinget samt 20 år i Ålandsdelegationen

Den i föreliggande rapport redovisade statistiken och detaljgranskningen av Högsta domstolens (HD) förhandskontroll av den åländska lagstiftningen med avseende på underkända lagar ger anledning till några personliga reflexioner.

- (1) Den första självstyrelselagen (SjL) tillkom i en legal miljö som präglats av den konstitutionella kris som förryskningssträvanden medförde i slutet av den ryska tiden och under uppbyggnaden av ett suveränt Finland. Lagen var delvis ofullständig och innehöll vissa svepande definitioner av rättsområden. Presidenten och HD hade en grannlaga uppgift att navigera mellan statens intressen och de nationalitetsgarantier den åländska befolkningen tillerkänts av Nationernas Förbund (NF). Utöver vissa konkreta rättsområden som tillkom riksdagen, förbehölls denna även "grunderna" för en del andra områden som genom residualprincipen tillkom landstinget.

Rapporten visar att det rådde rätt så stor tolkningsskillnad mellan landstinget och HD, men även mellan Ålandsdelegationen och HD. Först under 1930-talets senare del stabiliserades praxis till de rättsområden som materialiserades i 1951 års SjL och som huvudsakligen gäller även idag. Gällande självstyrelselag räknar upp de rättsområden som hör till lagtinget och de som hör till riksdagen. Nya rättsområden och övriga angelägenheter skall enligt grundsatserna i denna lag hänföras till landskapets respektive riksdagens lagstiftningsbehörighet. Vad som är ett nytt rättsområde, vad "grundsatserna" innebär och i vilket (lag-) sammanhang området hör hemma kan ibland vara tolkningsbart och beroende på vilken tolkningsmetod som kontrollorganen använder sig av. De juridiska definitionerna i motsvarande materiella rikslag blir ofta vägledande även i bedömningen av definitionen av ett nytt rättsområde eller om en landskapslag tillhör ett visst befintligt rättsområde.

- (2) Denna utveckling har förstärkts genom införandet av den nya grundlagen (GL) i Finland. Lagen betonar riksdagens roll i lagstiftningsprocessen och särskilt grundlagsutskottets roll som ett ex ante organ för konstitutionell prövning av riksdagens lagar. Naturligt är också, med rätt och fel, att utskottets överväganden av en rikslags grundlagsenlighet uppfattas som vägledande för kontrollorganen vid bedömningen av om motsvarande landskapslag faller under lagtingets behörighet. Det blir dock principiellt fel om lagtinget skall snegla på motsvarande rikslag för att vara säker på att aktuella rättsområden har bedömts rätt. Landskapslagens materiella innehåll skall bedömas i förhållande till självstyrelselagens behörighetskatalog.

Självstyrelsen skapades genom att NF omfattade 1920 års SjL kompletterad med nationalitetsgarantier och utökad demilitarisering och neutralisering som en godtagbar minoritetsregim och som riksdagen transformerat på grundlagsnivå.

Självstyrelselagen är därmed ett godtagbart undantag från grundlagen där SjL reglerar behörigheten mellan riksdagen och landstinget. SjL är en *sui generis* grundlag för Åland som vilar på NFs beslut om den åländska befolkningens rättigheter.

Av den anledningen kan lagtinget, där Sjl så anger, i landskapslag införa "egna" bestämmelser för den åländska befolkningen som är annorlunda än vad riksdagen föreskriver för den finländska. Grundlagens likabehandlingsprincip skall därmed bara gälla inom Åland på det sätt som självstyrelselagen anger. De övriga allmänna rättsprinciperna med grund i de medborgerliga fri- och rättigheterna i GL, såsom förbud mot retroaktivitet, *lex in casu*, äganderättsskydd, etc. skall gälla även för lagtingets lagstiftning på samma sätt som de gäller för riksdagens lagstiftning.

Problem uppstår när det införs materiella bestämmelser i GL som systematiskt egentligen hör hemma på lagnivå. Då är det svårt för kontrollorganen att gå emot en enskild materiell bestämmelse i GL även om Sjl fördelar själva rättsområdet till lagtinget. De begränsningar som gäller den åländska lagstiftningsbehörigheten anges ju uttömmande i Sjl och med en mer tillåtande syftemålstolkning, utgående från lagstiftningens bakomliggande syfte, hos kontrollorganen hade självstyrelsens rörelsefrihet sannolikt varit betydligt mer omfattande.

- (3) En annan aspekt som framträtt allt tydligare i rapportens underlagsmaterial är att samtliga självstyrelselagar skrivits i förhållande till gamla finländska regeringsformen. Dels innebär detta att Sjl i systematiskt hänseende inte är *lex posterior* i förhållande till GL, och dels att diskrimineringsbestämmelserna mot icke-ålännningar – som skall vara tydliga och proportionerliga för att gälla som undantag från GL – borde preciseras bättre i förhållande till ordalydelsen i nya GL. Språkskyddet borde tydligare kläs i text mot bakgrund av att en s.k. lexikalisk/grammatologisk (ordagrann/ordalydande) tolkning enligt rapporten varit förhärskande hos kontrollorganen.
- (4) Som rapporten visar har tolkningen av lagstiftningsbehörigheten i respektive Sjl varierat över tid. Den dominerande metoden har dock varit den lexikaliska/grammatologiska. Även en mera systematisk metod har tillämpats på så vis att grundlagen och självstyrelselagen hierarkiskt satts på samma nivå, och likaså riksdagslag och landskapslag. Dessutom är Sjl *lex specialis* i förhållande till grundlagen, ett faktum som veterligen inte använts i den praktiska lagtolkningen. Därutöver finns möjligheten till en överenskommelseförordning som är en riksförordning med landskapsregeringens samtycke att reglera förvaltningen av olika rättsområden som går in i varandra. Polisförordningen är en sådan. En sådan överenskommelseförordning gällande de Coronadirektiv som berörde åländsk behörighet hade även behövts för att dessa skulle ha varit helt tillämpbara på Åland.
- (5) Mot bakgrund av erfarenheterna från de gångna 100 åren av åländsk lagstiftning tycker jag att det klart framgår att en syftemålstolkning av den åländska behörigheten skulle ha medgivit ett mera tillåtande synsätt hos kontrollorganen och därmed också ökad självstyrelse. Till exempel har den åländska befolkningen rätt att i alla sammanhang leva och verka på svenska utan kunskaper i finska. Det är syftet med hela självstyrelsen som Finlands riksdag, Nationernas Förbund och Sverige enades om när statstillhörigheten avgjordes. Då skulle exempelvis ordet "standardisering", vilket avsågs motsvara ursprungliga "mål och mått", inte ha fått omkullkasta landskapslagar som hänvisade till svenska och nordiska bestämmelser i syfte att garantera att alla anvisningar och beskrivningar skulle vara på svenska; tex inom elsäkerhet och byggbestämmelser.

Som framgår av rapporten har även EU-dimensionen försvårat lagtingets möjlighet att direkt hänvisa till exempelvis svenska bestämmelser på så vis att EUs allmänna rättsprinciper inte tillåter att en medlemsstats medborgare särbehandlas. Ålandsprotokollet som tillkom i samband med Finlands anslutning till EU definierar de åländska sär rättigheterna som en primär rätt i förhållande till EU-rätten, dvs står över EU-rätten. Vid en syftemålstolkning skulle kontrollorganen kommit till att visserligen strider landskapslagen mot EUs rättsprinciper men med hänsyn till att bestämmelsen i landskapslagen tillkommit i syfte att bevara "den åländska befolkningens svenska nationalitet/särart", som utgör en del av Eus primärrätt, så utgör bestämmelsen inget överskridande av landskapets lagstiftningsbehörighet.

- (6) Tidigare hade vi en ellag som byggde på den svenska ellagen men vid förnyelser uppfattar jag det som att behörighetsbedömningen blivit strängare. Man kan uttrycka det så att kontrollorganen, i stöd av rättsområdet "standardisering", ansett det är viktigare att Åland har samma bestämmelser som Finland än att den åländska befolkningen garanteras alla direktiv och anvisningar på svenska. Kanske kontrollorganen hade sett annorlunda på detta om lagtinget införlivat de materiella svenska bestämmelserna parat med en tydlig syftemålstolkning? Det kunde i så fall ha gett ett annat resultat som varit lika juridiskt korrekt med tanke på självstyrelsens grundläggande syfte att bevara den åländska befolkningens svenska språk, kultur och lokala traditioner.
- (7) En möjlig väg att utveckla självstyrelsen och samtidigt få en internationell bedömning av gränserna för autonomins behörighet i förhållande till riksdagens behörighet är att landskapsregeringens beslut prövas av EU-domstolen. Exempelvis om landskapsregeringen fattar beslut i ärenden som emanerar från NF, såsom jordförvärvsrätt och näringsrätt, och sökanden besvärar sig till högsta förvaltningsdomstolen (HFD) och vidare till EU-domstolen. Enligt SjöL kan landskapsregeringen i det enskilda fallet bevilja jordförvärvsrätt eller näringsrätt även om sökanden inte uppfyller kravet på fem års bosättning. Enligt stiftaren av denna grundlagsbestämmelse skall bedömningen göras i det enskilda fallet, dvs varje ansökan skall bedömas på sina egna meriter. Hänvisar någon besvärande till exempelvis till EU:s likabehandlingsprinciper och förutsägbarhet i lagstiftningen strider det mot den folkrättsligt skyddade jordförvärvsrätten och näringsrätten och som utgör en del av EU:s primärrätt, men som besväranden i sista hand kan få prövat i EU-domstolen. HFD kan inte avgöra ett ärende som ankommer på landskapsregeringen att fatta beslut i, enbart omfatta eller återförvisa detsamma.

Bilagor

Bilaga I: Underkänd åländsk lagstiftning. Första självstyrelselagen (1921–1951)

Lagstiftningsområde	Antal	Lagens titel	Datum	Anledning	ÅD/HD/RP	Senare version
Självstyrelsens grunder	1	Landskapslag angående sigill för självstyrelsemyndigheterna samt landskapsförvaltningen underlydande ämbetsverk och tjänstemän ävensom kommunala myndigheter i landskapet Åland	Antagen 4.12.1950, underkänd 6.4.1951	(2) Berör rikets behörighet genom reglering av länsmännens sigill, vilka är statens tjänstemän	Samma bedömning	Ja, antagen 1.12.1951, godkänd 4.4.1952: ÅFS 1952/11
Landstinget (inkl. vallagstiftning)	3	Vallag för landskapet Åland	Antagen 8.12.1922, underkänd på okänt datum	(5) Okänt	Utlåtanden saknas	Ja, antagen 17.12.1923, godkänd 4.7.1924: ÅFS 1924/23
		Landskapslag om kommunala val i landskapet Åland	Antagen 1.3.1941, underkänd 13.6.1941	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknas (icke-valbarhet och besvärsmätt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 3.3.1945, godkänd 20.12.1945: ÅFS 1946/6
		Landstingsordning för landskapet Åland	Antagen 3.12.1942, underkänd 2.4.1943	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknas (icke-valbarhet)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 4.12.1950, godkänd 9.3.1951: ÅFS 1951/14
Landskapsförvaltningen	5	Instruktion för Ålands landskapsstyrelse samt de vid densamma anställda tjänstemän	Antagen 30.11.1925, underkänd 21.5.1926	(5) Flera orsaker: Fem stadganden pga. att landskapsnämnden getts för stora befogenheter, ett för att det berörde rikets behörighet (straffprocessen)	HD och RP anmärkte på fler stadganden än ÅD	Nej
		Landskapslag angående innehavare av tjänst eller befattning i landskapet Åland rätt till pension	Antagen 26.2.1927, underkänd 17.6.1927	(4) Felaktig delegering till landskapsnämnden av landstingets lagstiftningsbefogenhet	Samma bedömning	Ja, antagen 30.11.1927, godkänd 17.2.1928: ÅFS 1928/4
		Landskapslag angående utnämningarsbrev för innehavare av landskapet Ålands tjänster och befattningar samt om deras rätt att kvarstå i sin tjänst eller befattning	Antagen 2.3.1928, underkänd 27.6.1928	(4) Felaktig delegering till landskapsnämnden av landstingets lagstiftningsbefogenhet	Samma bedömning	Ja, antagen 28.2.1929, godkänd 10.5.1929: ÅFS 1929/7

		Landskapslag om ändring av § 13 i landskapslagen den 15 mars 1928 angående innehavares av tjänst eller befattning i landskapet Åland rätt till pension, sådant detta lagrum lyder i landskapslagen om tillägg till nämnda paragraf, utfärdad den 12 mars 1937	Antagen 22.2.1940, underkänd 14.6.1940	(3) I strid med RF 6 § (retroaktiv verkan kunde leda till skada för pensionstagaren)	Samma bedömning	Ja, antagen 30.9.1940, godkänd 29.11.1940: ÅFS 1940/10
		Landskapslag angående landskapsförvaltningen i landskapet Åland	Antagen 5.3.1951, underkänd 29.6.1951	(5) Flera orsaker: stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen + berör rikets behörighet genom att stadga om skyldigheter för statstjänstemän	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 3.12.1951, godkänd 4.4.1952: ÅFS 1952/22
Kommunförvaltningen	6	Kommunallag för landskommunerna i landskapet Åland	Antagen 3.12.1928, underkänd 29.4.1929	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (felaktiga begrepp ("åländsk hembygdsrätt" och "finländsk medborgare") + rättegångsväsendet)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 3.3.1930, godkänd 10.7.1930: ÅFS 1930/9
		Landskapslag om kommunalförvaltning Mariehamn	Antagen 3.12.1930, underkänd 11.3.1931	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (grunderna för kommunal rösträtt, landshövdingens uppgifter, polisförvaltningen eftersom den ännu inte övertagits av landskapet)	HD och RP anmärkte på fler stadganden än ÅD	Ja, antagen 20.6.1931, godkänd 20.11.1931: ÅFS 1931/10
		Landskapslag om ändring av landskapslagen om kommunalförvaltning i Mariehamn	Antagen 22.11.1935, underkänd 21.2.1936	(3) Stridande mot republikens allmänna intresse (dubbelbeskattning)	Inget utlåtande från ÅD	Nej
		Landskapslag om ändring av 26 och 127 §§ i Ålands landstings beslut om antagande av kommunallag för landskommunerna i landskapet Åland	Antagen 1.3.1941, underkänd på okänt datum	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som saknas i landskapslagen (besvär rätt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
		Landskapslag angående ändring av landskapslagen om kommunalförvaltning i Mariehamn, utfärdad den 31 december 1931	Antagen 29.11.1943, underkänd på okänt datum	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknas i landskapslagen (icke-valbarhet)	Samma bedömning	Ja, antagen 3.3.1945, godkänd 20.12.1945: ÅFS 1946/7

		Landskapslag angående ändring av landskapslagen om kommunallag för landskommunerna i landskapet Åland, utfärdad den 21 augusti 1930	Antagen 2.12.1947, underkänd 5.3.1948	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (statens skattskyldighet)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
Allmän ordning och säkerhet, brand- och räddningsväsendet	4	Landskapslag om offentliga nöjen på landsbygden	Antagen 28.2.1942, underkänd 19.6.1942	(4) Felaktig delegering till landskapsnämnden av landstingets lagstiftningsbefogenhet	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 30.11.1943, godkänd 10.3.1944: ÅFS 1944/12
		Landskapslag om offentliga nöjen i Mariehamn	Antagen 28.2.1942, underkänd 19.6.1942	(4) Felaktig delegering till landskapsnämnden av landstingets lagstiftningsbefogenhet	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 30.11.1943, godkänd 10.3.1944: ÅFS 1944/13
		Brandlag för landskommunerna i landskapet Åland	Antagen 27.2.1943, underkänd 12.7.1943	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen eller saknas i landskapslagen	Inget klart besked från ÅD	Ja, antagen 30.11.1943, godkänd 23.3.1944: ÅFS 1944/15
		Brandstadga för landskommunerna i landskapet Åland	Antagen 27.2.1943, underkänd 12.7.1943	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen	Inget klart besked från ÅD	Ja, antagen 30.11.1943, godkänd 23.3.1944: ÅFS 1944/16
Byggande, elsäkerhet, expropriation, hyra och arrende	1	Landskapslag angående stadsplane-lag för Mariehamns stad med omnejd	Antagen 28.11.1949, underkänd 24.3.1950	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (privat- och processrätt)	Samma bedömning	Ny lag först 1955 och även den fick förfalla
Jordleg-orätt, kolonisation m.m.	18	Lag angående inlösen av torp och backstuguområden, underlydande prästerskapets och klockarens i de evangelisk-lutherska och grekisk-katolska församlingarna boställen, given den 18 mars 1921	Antagen 20.12.1923, underkänd 5.6.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisation = privaträtt)	Samma resultat på delvis olika grunder	Nej
		Landskapslag om antagande av 16 och 34 §§ i lagen angående prästerskapets i de evangelisk-lutherska församlingarna boställen, given den 4 augusti 1922	Antagen 20.12.1923, underkänd 5.6.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisation = privaträtt)	Samma resultat på delvis olika grunder	Nej
		Landskapslag om antagande av 11 § i lagen angående klockare-organisternas i de evangelisk-lutherska församlingarna avlöning och boställen, given den 4 augusti 1922	Antagen 20.12.1923, underkänd 5.6.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisation = privaträtt)	Samma resultat på delvis olika grunder	Nej
		Statsrådets beslut av den 16 mars 1923 angående ändrad lydelse av	Antagen 17.12.1923,	(2) Lagen godkänd så-	Godkänd av ÅD, delvis	Lagen delvis godkänd,

16 § i Senatens för Finland beslut av den 16 april 1912, innefattande närmare bestämmelser angående tillsättande av legonämnder	delvis underkänd 5.6.1924	vitt den rörde jordlego-lagstiftningen och underkänd såvitt den rörde kolonisationslagstiftningen, som var rikets behörighet (privaträtt)	underkänd av HD och RP	men publicerades inte i ÅFS. Ingen ny lag stiftad
Lag angående förlängning av legoavtal rörande fisketorp i landskapet Åland	Antagen 22.2.1924, delvis underkänd 5.6.1924	(3) I strid med ("ändring av") grundlag (privaträttsliga avtal)	Inget klart besked från ÅD	Nej
Förordning angående ändrad lydelse av 56 § i förordningen den 11 april 1919 om lagens angående inlösen av legoområden av den 15 oktober 1918 bringande i verkställighet, given den 8 juni 1923	Antagen 20.12.1923, underkänd 5.6.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (skiftesväsendet)	Ungefär samma bedömning	Nej
Lag om ändring av 27 § i lagen av den 15 oktober 1918 angående inlösen av legoområden, ävensom av 58 § i sagda lag, sådan denna paragraf lyder i lagen av den 10 juli 1919 om ändrad lydelse av lagen angående inlösen av legoområden, given den 11 juni 1920	Antagen 20.12.1923, underkänd 5.6.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisation = privaträtt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
Lag angående kolonisationslägenheter, given den 29 maj 1922	Antagen 17.12.1923, delvis underkänd 5.6.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisation = privaträtt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
Lag om tillämpning av lagen den 29 maj 1922 angående kolonisationslägenheter på de lägenheter, vilka äro underkastade förordningen den 28 juni 1918 angående småbrukslägenheter, given den 29 maj 1922	Antagen 17.12.1923, delvis underkänd 5.6.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisation = privaträtt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
Statsrådets beslut innefattande instruktion för landskommunernas kolonisationskassor, givet den 14 maj 1920 samt Statsrådets beslut av den 27 maj 1922 angående särskilda förändringar uti densamma ävensom Statsrådets beslut av den 21 juni 1923 angående ändrad lydelse av dess 7 §	Antagen 17.12.1923, delvis underkänd 5.6.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisation = privaträtt)	Inget utlåtande från ÅD	Nej
Beslut om att inte anta lagen angående inlösen av till statens boställen hörande legoområden samt angående dispositionen av boställen i	Beslut om att inte anta lagen 20.12.1923,	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 §	Samma bedömning	Nej

	särskilda fall, given den 30 mars 1922	underkänt 6.11.1924	2 mom. 8 p. (kolonisat- ion = privaträtt)		
	Beslut om att <i>inte</i> anta Statsrådets beslut om bringande i verkställighet av lagen den 30 mars 1922 angående inlösen av till statens boställen hörande legoområden samt angående dispositionen av boställen i särskilda fall, utfärdat den 18 maj 1922	Beslut om att inte anta lagen 20.12.1923, underkänt 6.11.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisat- ion = privaträtt)	Samma be- dömning	Nej
	Beslut om att <i>inte</i> anta lagen om kolonisation av statens skogsmarker och inlösen av därå befintliga legoområden, given den 20 maj 1922	Beslut om att inte anta lagen 17.12.1923, underkänt 6.11.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisat- ion = privaträtt)	Samma be- dömning	Nej
	Beslut om att <i>inte</i> anta förordningen angående bringande i verkställighet av lagen den 20 maj 1922 om kolonisation av statens skogsmarker och inlösen av därå befintliga legoområden, utfärdad den 27 juli 1922	Beslut om att inte anta lagen 17.12.1923, underkänt 6.11.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisat- ion = privaträtt)	Samma be- dömning	Nej
	Beslut om att <i>inte</i> anta Lantbruksministeriets beslut angående tillämpning av förordningen den 27 juli 1922 angående bringande i verkställighet av lagen den 20 maj 1922 om kolonisation av statens skogsmarker och därå befintliga legoområden, utfärdat den 22 augusti 1922	Beslut om att inte anta lagen 20.12.1923, underkänt 6.11.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisat- ion = privaträtt)	Samma be- dömning	Nej
	Beslut om att <i>inte</i> anta lagen om anskaffande av jord för kolonisationsändamål, given den 25 november 1922	Beslut om att inte anta lagen 20.12.1923, underkänt 6.11.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisat- ion = privaträtt)	Samma be- dömning	Nej
	Beslut om att <i>inte</i> anta förordningen angående bringande i verkställighet av lagen den 25 november 1922 om anskaffande av jord för kolonisationsändamål, given den 31 augusti 1923	Beslut om att inte anta lagen 20.12.1923, underkänt 6.11.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (kolonisat- ion = privaträtt)	Samma be- dömning	Nej
	Landskapslag angående utarrendering av staten tillhöriga, i landskapets vård befintliga boställen och av dem bildade huvud- eller stomlä-	Antagen 3.12.1942, underkänd 2.4.1943	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (lika rätt att hyra tjänstebostad)	Inget utlå- tande från ÅD	Ja, antagen 31.7.1943, godkänd 10.12.1943: ÅFS 1944/2

		genheter samt odlings- och bostadslägenheter				
Jord- och skogsbruk, fiske	4	Lag om ägors fredande mot skada av husdjur	Antagen 1.12.1927, underkänd 14.4.1928	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (rättegångsväsendet)	Ungefär samma bedömning	Ja, antagen 1.12.1928, godkänd 28.3.1929: ÅFS 1929/4
		Landskapslag angående ändrad lydelse av 13 § i fiskeristadgan	Antagen 27.11.1937, underkänd 1.4.1938	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som upphävs genom landskapslagen (bekämpande av epidemier och andra smittosamma sjukdomar)	Inget utlåtande från ÅD	Ja, men först 1948 (ÅFS 1948/24)
		Landskapslag om skogsvårdsföreningar i landskapet Åland	Antagen 3.3.1949, underkänd 30.6.1949	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (rättegångs- och utskönningsväsendet)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 12.1.1951, godkänd 4.4.1952 (under nästa SjöL): ÅFS 1952/10
		Landskapslag angående utmärkning av fiskredskap i landskapet Åland	Antagen 5.3.1951, underkänd 14.6.1951	(2) Berör rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 11 p. (sjöfart)	Samma bedömning	Nej
Näringarna	3	Beslut om att <i>inte</i> anta förordningen angående idkande av restaurang- och kaféerörelse, given den 3 juni 1921	Beslut om att inte anta lagen 17.12.1923, underkänd 6.11.1924	(5) Förordningen hade redan upphävts och hade aldrig varit i kraft i landskapet	Samma bedömning	Nej
		Landskapslag angående elektriska anläggningar i landskapet Åland	Antagen 27.11.1937, underkänd 9.4.1938	(3) Stridande mot republikens allmänna intresse (skulle beröra även statens elektriska anläggningar)	Godkänd av ÅD och HD, underkänd av RP	Ja, antagen 26.2.1944 och godkänd 21.7.1944: ÅFS 1944/18
		Landskapslag angående handel i öppen butik med begagnade varor samt skrot och lump	Antagen 29.11.1941, underkänd 27.3.1942	(4) Felaktig delegering till landskapsnämnden av landstingets lagstiftningsbefogenhet	Samma bedömning	Ja, antagen 3.12.1942 och godkänd 12.2.1943: ÅFS 1943/10
Närings- och handels- och rikets behörighet:	9	Lag om tillsyn över bankbolags verksamhet, given den 28 januari 1922	Antagen 17.12.1923, underkänd 5.6.1924	(2) Området rikets behörighet enligt SjöL 9 § 2 mom. 8 p. (grunderna för idkande av näring)	Ungefär samma bedömning	Nej (men antagande av banklag 1935 som underkändes)

Bankvä- sende, valu- tahandel m.m.	Lag om idkande av valutahandel, gi- ven den 29 maj 1922	Antagen 17.12.1923, underkänd 5.6.1924	(2) Området rikets be- hörighet enligt Sjl 9 § 2 mom. 11 p. (penning- väsendet)	Samma be- dömning	Nej
	Finansministeriets beslut innehåll- ande närmare bestämmelser om idkande av valutahandel och kon- troll över densamma, utfärdat den 29 maj 1922	Antagen 17.12.1923, underkänd 5.6.1924	(2) Området rikets be- hörighet enligt Sjl 9 § 2 mom. 11 p. (penning- väsendet)	Samma be- dömning	Nej
	Lag om rätt för andelslag, som driva lånerörelse, och dessas centralkassa, rätteligen centralkas- sor, att på särskilda villkor emot- taga depositioner, given den 4 juni 1920	Antagen 17.12.1923, underkänd 5.6.1924	(2) Lagen berör rikets behörighet enligt Sjl 9 § 2 mom. 8 och 10 p. (grunderna för idkande av näring + skapande av skyldigheter för stats- tjänstemän utöver vad som stadgas i rikslag)	Inget utlå- tande från ÅD	Nej
	Beslut om att <i>inte</i> anta Statsrådets beslut av den 28 januari 1922 angå- ende närmare bestämmelser om bankinspektionens organisation och verksamhet	Beslut om att inte anta beslu- tet 17.12.1923, underkänt 7.11.1924	(2) Området rikets be- hörighet enligt Sjl 9 § 2 mom. 8 p. (grunderna för idkande av näring)	Samma be- dömning	Nej (men an- tagande av banklag 1935 som under- kändes)
	Banklag	Antagen 2.3.1935, underkänd 24.7.1935	(2) Lagen berör rikets behörighet: Grunderna för idkande av näring, civil-, process- och kri- minalrättsliga stadgan- den, finansministeriet har ålagts otillåtna skyl- digheter	Samma re- sultat men på olika grunder	Ja, ny lag an- tagen och un- derkänd 1936
	Lag om sparbanker	Antagen 2.3.1935, underkänd 24.7.1935	(2) Lagen berör rikets behörighet: Grunderna för idkande av näring, civil-, process- och kri- minalrättsliga stadgan- den, finansministeriet har ålagts otillåtna skyl- digheter	Samma re- sultat men på olika grunder	Ja, ny lag an- tagen och un- derkänd 1936
	Banklag	Antagen 29.2.1936, underkänd 8.6.1936	(2) Området i huvudsak rikets behörighet enligt Sjl 9 § 2 mom. 8 p. (grunderna för idkande av näring)	Samma be- dömning	Nej
	Lag om sparbanker	Antagen 29.2.1936, underkänd 8.6.1936	(2) Området i huvudsak rikets behörighet enligt Sjl 9 § 2 mom. 8 p. (grunderna för idkande	Godkänd av ÅD, under- känd av HD och RP	Nej

				av näring)		
Hälso- och sjukvård, hälsoskydd och djurskydd	4	Landskapslag om djurskydd och slakt av djur i landskapet Åland	Antagen 2.3.1935, underkänd 30.7.1935	(2) Området rikets behörighet enligt Sjl 9 § 2 mom. 8 p. (straffrätt)	Inget utlåtande från ÅD	Nej
		Landskapslag om kommunala barnmorskor i landskapet Åland	Antagen 28.2.1938, underkänd 3.6.1938	(5) Avviker från överenskommelseförordningen angående ordnande av de förvaltningsgrenar, som hänföra sig till hälso- och sjukvården inom landskapet Åland	Inget utlåtande från ÅD	Ja, ny lag antagen samma år och även den underkänd
		Landskapslag om kommunala barnmorskor i landskapet Åland	Antagen 24.11.1938, underkänd 5.4.1939	(5) Avviker från överenskommelseförordningen angående ordnande av de förvaltningsgrenar, som hänföra sig till hälso- och sjukvården inom landskapet Åland	Inget utlåtande från ÅD	Ja, antagen 1.12.1939, godkänd 5.4.1940: ÅFS 1940/4
		Landskapslag om kommunala hem-systrar i landskapet Åland	Antagen 4.12.1950, underkänd 9.4.1951	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (kommunal vårdnämnd istället för socialnämnd)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP, men först efter att RP återremitterat ärendet till HD	Ja, antagen 1.12.1951, godkänd 4.4.1952: ÅFS 1952/9
Socialvård och sysselsättning	5	Landskapslag om moderskapsunderstöd i landskapet Åland	Antagen 27.2.1939, underkänd 22.6.1939	(2) Området rikets behörighet enligt Sjl 9 § 2 mom. 13 p. (befolkningspolitik)	Inget utlåtande från ÅD	Nej
		Landskapslag om kommunal vårdnämnd i landskapet Åland	Antagen 27.2.1939, underkänd 22.6.1939	(2) Området rikets behörighet enligt Sjl 9 § 2 mom. 8 och 13 p. (moderskapsunderstöd, förmynderskap och lösdriveri)	Inget utlåtande från ÅD	Nej
		Landskapslag om barnskydd i landskapet Åland	Antagen 27.2.1939, underkänd 22.6.1939	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (barnskydd orsakat annat än fattigdom, skolplikt, överföring av uppgifter till landskapsnämnden	Inget utlåtande från ÅD	Ja, ny lag antagen samma år men också den underkänd

				där rikslagen gäller direkt)		
		Landskapslag om barnskydd	Antagen 1.12.1939, underkänd 24.5.1940	(4) Landskapsnämnden har getts uppgifter utan Socialministeriets hörande	Inget utlåtande från ÅD	Nej
		Landskapslag om landskapsunderstöd åt barnhem i landskapet Åland	Antagen 3.3.1950, underkänd 27.6.1950	(5) Flera orsaker: berör rikets behörighet enligt 9 § 2 mom. 8 p. (lösdriveri m.m.) + landskapsnämnden har tilldelats riksmyndigheters uppgifter och delegerats lagstiftningsmakt	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
Infrastruktur och trafik m.m.	6	Landskapslag om registrering och besiktning av automobiler och motorcyklar inom landskapet Åland	Antagen 17.12.1923, underkänd 5.6.1924	(5) I strid med internationell konvention	Samma bedömning	Nej, men Överenskom-melseförordning angående ordnande av registrering och besiktning av motorfordon inom landskapet Åland antogs 18.6.1926 (ÅFS 1926/14)
		Lag angående trafik med motorfordon i landskapet Åland	Antagen 30.11.1925, underkänd 22.6.1926	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur enligt SjöL 9 § 2 mom. 5, 8 och 10 p. som på olika sätt avviker från rikslagstiftningen	Inget klart besked från ÅD	Ja, antagen 18.12.1926, godkänd 12.4.1927: ÅFS 1927/4
		Lag om snabbgående motorfarkoster, given den 17 juli 1925	Antagen på okänt datum, underkänd 31.12.1926	(5) Okänt	Utlåtanden saknas	Nej
		Förordning angående verkställighet av lagen om snabbgående motorfarkoster, given den 17 juli 1925, samt statsrådets beslut av den 23 i samma månad angående godkännande av formel, enligt vilken snabbgående motorfarkosts farhastighet beräknas	Antagen på okänt datum, underkänd 31.12.1926	(5) Okänt	Utlåtanden saknas	Nej

		Lag innehållande särskilda stadganden angående vägväsendet i landskapet Åland	Antagen 3.3.1928, underkänd 15.6.1928	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (utsökningsväsendet + expropriation)	Samma bedömning	Ja, antagen 1.12.1928, godkänd 22.2.1929: ÅFS 1929/1
		Landskapslag om trafik med motorfordon i landskapet Åland	Antagen 28.12.1938, underkänd 28.4.1939	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som saknas i landskapslagen eller avviker från rikslagstiftningen (straffrätt)	Inget utlåtande från ÅD	Ja, antagen 1.12.1939, godkänd 24.5.1940: ÅFS 1940/9
Utbildning, kultur och idrott	5	Lag om läroplikt, given den 15 april 1921	Antagen 16.4.1924, underkänd 12.9.1924	(4) Felaktig delegering till landskapsnämnden av skolstyrelsens uppsiktsbefogenhet	Inget klart besked från ÅD	Ja, ny lag antagen 1924 men underkänd 1925
		Lag angående kostnaderna för folkskolväsendet, given den 15 april 1921	Antagen 17.12.1923, underkänd 12.9.1924	(5) I strid med SjöL 25 § (pga. överenskommelseförordning antagen 27.6.1924)	Samma bedömning	Ja, antagen 22.11.1924, godkänd 6.5.1925: ÅFS 1925/23
		Lag om läroplikt	Antagen 22.11.1924, underkänd 6.5.1925	(4) Felaktig delegering till landskapsnämnden av Statsrådets befogenhet att övervaka att grunderna för undervisningsväsendet iakttas	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, men först 1951 och även den underkändes
		Landskapslag angående rätt för Ålands landskapsnämnd att bevilja dispens från de fordringar, som äro föreskrivna för att vinna inträde såsom elev vid högre navigations-skolan i Mariehamn	Antagen 27.11.1937, underkänd 1.4.1938	(5) Avviker från överenskommelseförordningen angående ordnandet av undervisningsväsendet i landskapet Åland	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
		Landskapslag om läroplikt i landskapet Åland	Antagen 5.3.1951, underkänd 29.6.1951	(4) Felaktig delegering till landskapsnämnden av Statsrådets beslutanderätt	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, ny lag antagen 1952 men underkänd 1953
	74					

Bilaga II: Underkänd åländsk lagstiftning. Andra självstyrelselagen (1952–1992)

Lagstiftningsområde	Antal	Lagens titel	Datum	Anledning	ÅD/HD/RP	Senare version
Självstyrelsens grunder	5	Landskapslag angående åländsk hembygdsrätt	Antagen 22.3.1952, underkänd 27.6.1952	(4) I strid med Sjl genom stadganden som saknar motsvarighet i Sjl eller saknas i landskapslagen	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 3.12.1952, godkänd 13.3.1953: ÅFS 1953/4
		Landskapslag angående Ålands flagga	Antagen 22.3.1952, underkänd 27.6.1952	(3) Berör rikets utrikespolitiska förhållanden och yttre säkerhet genom möjliga missförstånd om Ålands statsrättsliga ställning	Godkänd av ÅD, tveksamhet från HD, underkänd RP	Ja, antagen 9.12.1953, godkänd 31.3.1954: ÅFS 1954/17
		Landskapslag angående användningen av landskapet Ålands flagga	Antagen 22.3.1952, underkänd 27.6.1952	(2) I strid med Sjl 13 § 1 mom. 20 p. om att användningen av riksflaggan inte får begränsas	Godkänd av ÅD och HD, underkänd av RP	Ny version underkänd 15.3.1954
		Landskapslag angående användningen av landskapet Ålands flagga	Antagen 9.12.1953, underkänd 31.3.1954	(2) Avvikelse från etablerad tolkning av begrepp + avvikelse från riksförordning	HD och RP anmärkte på fler stadganden än ÅD	Ja, antagen 17.4.1954, godkänd 21.6.1954: ÅFS 1954/21
		Landskapslag om Ålands självstyrelsedag	Antagen 17.1.1976, underkänd 2.4.1976	(2) Stadgande som inte förutsatts av Sjl och måste hänföras till rikets behörighet (flaggning som inte avser rikets eller landskapets flagga)	Samma bedömning	Ja, antagen 26.4.1976, godkänd 21.5.1976: ÅFS 1976/26
Landstinget	4	Landskapslag om landstingsval och kommunalval	Antagen 1.12.1962, underkänd 29.3.1963	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (proportionella val och ändringssökande)	Samma resultat men på olika grunder	Ny lag antagen 1965 men även den förordnades att förfalla
		Landskapslag om landstingsval och kommunalval	Antagen 29.3.1965, underkänd 7.7.1965	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (ändringssökande)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 19.8.1965, godkänd 12.11.1965: ÅFS 1965/36
		Landskapslag om landstings-	Antagen 31.8.1970, underkänd	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen	Samma bedömning	Ja, antagen 27.11.1970, godkänd 18.12.1970:

		val och kommunalval	4.12.1970	(ändringssökande)		ÅFS 1970/39
		Landsstingsordning för landskapet Åland	Antagen 23.6.1971, underkänd 29.10.1971	(4) I strid med SjöL 44 § och lösningslagen 7 § om vilken majoritet som ska krävas vid ändring av lagarna	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 2.12.1971, godkänd 28.1.1972: ÅFS 1972/11
Landskapsförvaltningen	2	Landskapslag om familjepensionsförsäkring för landskapsförvaltningen underlydande innehavare av tjänst eller befattning	Antagen 22.3.1952, underkänd 27.6.1952	(2) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur enligt SjöL 11 § 2 mom. 9 p. (socialförsäkring)	Samma bedömning	Ny lag först 1957 i annan form (ÅFS 1957/26)
		Landskapslag angående ändring av landskapslagen om tjänstemannapensioner i landskapet Åland	Antagen 29.3.1966, underkänd 30.6.1966	(2) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som landskapet inte haft behörighet att inta i lagen (stats-tjänstemännens rättigheter)	Samma bedömning	Ja, antagen 29.8.1966, godkänd 28.10.1966: ÅFS 1966/50
Kommunförvaltningen	2	Landskapslag om kommunalförvaltning i Mariehamns stad	Antagen 26.3.1960, underkänd 30.6.1960	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (besvärstider)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 8.12.1960, godkänd 24.3.1961: ÅFS 1961/4
		Landskapslag om försök med frikommuner	Antagen 30.10.1989, underkänd 29.12.1989	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (kommunala organ)	ÅD underkände fler stadganden än HD och RP	Ja, antagen 20.4.1990, godkänd 15.6.1990: ÅFS 1990/44
Skatter och avgifter	3	Landskapslag om skattelättnader för industrin	Antagen 17.12.1965, underkänd 15.4.1966	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (åligganden för statens myndigheter)	Samma resultat, men RP:s beslut kom efter att ny rikslag stiftats och gjordes därför utgående från ny information	Ja, antagen 3.12.1966, godkänd 7.4.1967: ÅFS 1967/18
		Landskapslag om skattelättnader för obligationslån	Antagen 26.11.1969, underkänd 10.4.1970	(3) I strid med RF 6 § (trygghet till gods)	Samma bedömning	Ja, antagen 31.8.1970, godkänd 4.12.1970: ÅFS 1970/38

		Landskapslag om kommunal-skatt för bo-stadsinkomst	Antagen 17.9.1973, underkänd 21.12.1973	(3) I strid med RF 5 § (lik-ställdhet inför lagen)	Godkänd av ÅD, under-känd av HD och RP	Ja, antagen 11.1.1974, godkänd 25.1.1974: ÅFS 1974/2
Allmän ordning och säkerhet, brand- och rädd-ningsväsendet	4	Landskapslag om polisverk-samheten	Antagen 12.12.1969, underkänd 10.4.1970	(1) Stadganden av rikslag-stiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (rättegångsväsendet)	Samma be-dömning	Ja, antagen 12.11.1970, godkänd 26.3.1971: ÅFS 1971/10
		Landskapslag om brand- och räddningsvä-sendet	Antagen 14.5.1976, underkänd 29.7.1976	(4) I strid med SjöL 22 § om att förvaltningsrättslig lagskipning ankommer på länsstyrelsen	ÅD anmärkte på fler stad-ganden än HD och RP	Ny lag anta-gen senare samma år, även den un-derkänd
		Landskapslag om brand- och räddningsvä-sendet	Antagen 1.9.1976, un-derkänd 3.12.1976	(1) Stadganden av rikslag-stiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (förvaltningsrättslig lagskipning)	Samma be-dömning	Ja, antagen 17.1.1977, godkänd 28.3.1977: ÅFS 1977/37
		Landskapslag angående änd-ring av 6 § land-skapslagen om polisverksam-heten	Antagen 3.1.1990, un-derkänd 2.4.1990	(1) Stadganden av rikslag-stiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (straffrätt)	Samma be-dömning	Ja, antagen 14.12.1990, godkänd 23.3.1991: ÅFS 1991/33
Byggande, elsä-kerhet, expropri-ation, hyra och arrende	4	Landskapslag om vissa gran-nelagsförhållan-den i land-skapet Åland	Antagen 3.12.1952, underkänd 27.3.1953	(2) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur enligt SjöL 11 § 2 mom. 11 p. (privaträtt)	Samma resul-tat men på olika grunder	Ny lag först 2008 (ÅFS 2008/128)
		Landskapslag om stadsplan för Mariehamns stad	Antagen 2.12.1955, underkänd 13.4.1956	(1) Stadganden av rikslag-stiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (privaträtt, rättegångsvä-sendet m.m.)	HD och RP anmärkte på fler stadgan-den än ÅD	Ja, antagen 31.5.1956, godkänd 6.7.1956: ÅFS 1956/22
		Landskapslag om reglering av byggnadsverk-samheten	Antagen 26.3.1959, underkänd 4.7.1959	(5) Flera orsaker: Stad-ganden av rikslagstift-ningsnatur som avviker från rikslagstiftningen + delegering av uppgifter till landskapsstyrelsen som borde tillkommit länsstyrelsen + i strid med SjöL 13 § 3 mom. genom felaktig delegering till landskapsstyrelsen	Godkänd av ÅD, under-känd av HD och RP	Ja, antagen 21.9.1959, godkänd 18.12.1959: ÅFS 1959/29
		Landskapslag	Antagen 30.4.1986,	(1) Stadganden av rikslag-	Godkänd av	Ja, antagen 17.12.1986,

		angående ändring av landskapslagen om stöd för bostadsförbättring	underkänd 27.6.1986	stiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (ändringssökande)	ÅD, underkänd av HD och RP	godkänd 27.2.1987: ÅFS 1987/8
Jordlegorätt och kolonisation	4	Landskapslag om lega av jord på landet i landskapet Åland	Antagen 24.3.1954, underkänd 16.7.1954	(4) I strid med Sjl 4 § om vilka rättigheter som är knutna till hembygdsrätten	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
		Landskapslag om inlösen av vissa legoområden i landskommunerna	Antagen 26.3.1959, underkänd 4.7.1959	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (skifteslagstiftning och statstjänstemännens skyldigheter)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 21.9.1959, godkänd 18.12.1959: ÅFS 1959/28
		Landskapslag angående ändring av landskapslagen 23.4.1959 om disposition av jord	Antagen 27.3.1961, underkänd 29.6.1961	(4) I strid med Sjl 13 § 3 mom. genom felaktig delegering till landskapsstyrelsen	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 9.12.1961, godkänd 6.4.1962: ÅFS 1962/14
		Landskapslag om kolonisationsnämnder	Antagen 25.3.1963, underkänd 20.6.1963	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (besvär)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 9.12.1963, godkänd 10.4.1964: ÅFS 1964/13
Jord- och skogsbruk, fiske	5	Landskapslag om fiske	Antagen 3.12.1954, underkänd 25.5.1955	(5) Flera orsaker: I strid med RF (skydd för enskild äganderätt) och Sjl 4 § (om vilka rättigheter som är knutna till hembygdsrätten)	HD och RP anmärkte på fler stadganden än ÅD	Ja, antagen 23.3.1956, godkänd 4.8.1956: ÅFS 1956/39
		Landskapslag om lantbruksinkomsten	Antagen 29.9.1975, underkänd 12.12.1975	(2) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur enligt 11 § 2 mom. 20 p. (område som inte förutsatts i lagstiftningen)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
		Landskapslag om regler för fisket i Östersjön	Antagen 10.12.1976, underkänd 18.3.1977	(2) Område reglerat genom internationellt fördrag som godkänts av landstinget	Samma bedömning	Nej
		Landskapslag om räntestödslån vid skörde-skador	Antagen 7.9.1979, un- derkänd 30.11.1979	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (eftersom rikslagen är tillfällig medan landskapslagen är perma-	Samma bedömning	Ja, antagen 9.5.1980, godkänd 27.6.1980: ÅFS 1980/44

				nent) (statens beskatt- ningsrätt)		
		Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av vissa i riket gällande författningar rö- rande produkt- ionskvoter för mjölk	Antagen 30.4.1985, underkänd 9.8.1985	(2) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur (lantbruksinkomst)	Godkänd av ÅD, under- känd av HD och RP	Nej
Näringarna	11	Landskapslag om rätt att idka näring i land- skapet Åland	Antagen 26.3.1956, underkänd 6.7.1956	(4) I strid med SjöL genom stadgande som saknar motsvarighet i SjöL + i strid med SjöL 13 § 1 mom. 9 p. om att näringsfrihetens grundsats måste iakttas	Godkänd av ÅD, under- känd av HD och RP	Ja, antagen 29.11.1956, godkänd 5.4.1957: ÅFS 1957/11
		Landskapslag om explosions- farliga ämnen	Antagen 30.11.1957, underkänd 28.3.1958	(4) I strid med SjöL 13 § 3 mom. genom felaktig delegering till landskaps- styrelsen	Godkänd av ÅD, under- känd av HD och RP	Ny version först 1969, underkänd 10.4.1970
		Landskapslag om hårbärges- rings- och för- plägningsrörel- ser	Antagen 11.12.1961, underkänd 6.4.1962	(1) Stadganden av rikslag- stiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (om alkoholutskänkning)	Godkänd av ÅD, under- känd av HD och RP	Ja, antagen 1.12.1962, godkänd 29.3.1963: ÅFS 1963/7
		Landskapslag om rörlig han- del i landskapet Åland	Antagen 11.12.1961, underkänd 6.4.1962	(4) I strid med SjöL 4 § 5 mom. genom att land- skapsstyrelsen fråntagits befogenhet	Samma be- dömning	Ja, antagen 1.12.1962, godkänd 29.3.1963: ÅFS 1963/9
		Landskapslag om brännbara vätskor	Antagen 20.3.1962, underkänd 29.6.1962	(1) Felaktig delegering till landskapsstyrelsen på ri- kets behörighetsområde enligt SjöL 11 § 2 mom. 16 p.	Samma resul- tat men på olika grunder	Ja, antagen 1.12.1962, godkänd 29.3.1963: ÅFS 1963/12
		Landskapslag om flytgaser	Antagen 29.3.1965, underkänd 7.7.1965	(4) I strid med 4 § SjöL om vilka rättigheter som är knutna till hembygdsrät- ten	Godkänd av ÅD, under- känd av HD och RP	Ja, antagen 19.8.1965, godkänd 12.11.1965: ÅFS 1965/38
		Landskapslag om investe- ringskrediter för utvecklingsom- rådenas industri samt vissa	Antagen 24.4.1967, underkänd 14.7.1967	(4) I strid med SjöL 26 § då garanti och borgensför- bindelse för lån i utlandet måste godkännas av RP	Godkänd av ÅD, under- känd av HD och RP	Ja, antagen 31.8.1967, godkänd 17.11.1967: ÅFS 1967/44

		andra näringsgrenar				
		Landskapslag om ändring av landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland	Antagen 23.12.1968, underkänd 11.4.1969	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (reglementerade näringar)	Samma bedömning	Ja, antagen 30.8.1969, godkänd 5.12.1969: ÅFS 1969/55
		Landskapslag om explosionsfarliga ämnen	Antagen 12.12.1969, underkänd 10.4.1970	(5) Flera orsaker: Område som är rikets behörighet, avvikelse från förordning om polisväsendet i landskapet Åland samt stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 27.11.1970, godkänd 26.3.1971: ÅFS 1971/12
		Landskapslag om produktionsstöd	Antagen 29.9.1975, underkänd 12.12.1975	(2) I strid med Sjl pga. att begränsningen av landstingets behörighet enligt Sjl 11 § 2 mom. 10 p. inte iakttagits	Samma bedömning	Ja, antagen 22.12.1975, godkänd 6.2.1976
		Landskapslag angående ändring av landskapslagen om vissa räntestödslån som beviljas av kreditinrättning	Antagen 9.10.1985, underkänd på okänt datum	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (skyldigheter för Finlands bank)	Samma resultat men på olika grunder	Ja, antagen 9.5.1986, godkänd 30.5.1986: ÅFS 1986/46
Skydd av miljön, renhållning, naturvård och jakt	3	Landskapslag om jakt	Antagen 24.3.1960, underkänd 30.6.1960	(5) Flera orsaker: Avvikelse från RF (skydd för enskild äganderätt) + stadganden av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen	HD och RP anmärkte på fler stadganden än ÅD	Ny version antagen 1963 men även den underkändes
		Landskapslag om jakt	Antagen 11.12.1963, underkänd 10.4.1964	(3) I strid med RF (skydd för enskild äganderätt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 21.12.1964, godkänd 19.3.1965: ÅFS 1965/10
		Landskapslag om bekämpande av oljeskador	Antagen 14.5.1976, underkänd 29.7.1976	(1) Felaktig delegering till landskapsstyrelsen på område som är rikets behörighet	Ungefär samma bedömning	Ja, antagen 10.12.1976, godkänd 25.2.1977: ÅFS 1977/16
Hälso- och sjukvård, hälsoskydd	4	Landskapslag om fördelning av driftskostna-	Antagen 26.3.1956, underkänd	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen	Samma bedömning	Ny lag med annat namn 1957 (ÅFS

och djurskydd		derna vid särskilda hälso- och sjukvårdsinrättningar i landskapet Åland	6.7.1956	(bekämpande av epidemier och smittsamma sjukdomar)		1958/9)
		Landskapslag angående ändring av landskapslagen 14.9.1945 om den allmänna läkarvården i landskapet Åland	Antagen 26.3.1962, underkänd 29.6.1962	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (avlöning av stads- och kommunalläkare)	Samma bedömning	Ja, antagen 20.3.1968, godkänd 24.6.1968: ÅFS 1968/34
		Landskapslag om hälsovården	Antagen 21.11.1966, underkänd 7.4.1967	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (epidemier och andra smittsamma sjukdomar)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 24.4.1967, godkänd 14.7.1967: ÅFS 1967/36
		Landskapslag om ändring av landskapslagen angående tillämpning i landskapet Åland av vissa riksförfattningar rörande livsmedel	Antagen 21.12.1987, underkänd 25.3.1988	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (köttkontroll)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 2.5.1988, godkänd 15.7.1988: ÅFS 1988/55
Socialvård och sysselsättning	3	Landskapslag om sysselsättning	Antagen 27.3.1961, underkänd 29.6.1961	(4) I strid med SjöL 13 § 3 mom. genom felaktig delegering till landskapsstyrelsen	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 9.12.1961, godkänd 6.4.1962: ÅFS 1962/6
		Landskapslag angående ändring av landskapslagen om semesterpenning för småföretagare	Antagen 17.12.1976, underkänd 18.3.1977	(1) Stadganden av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (eftersom rikslagen upphävs innan lagen träder i kraft) (fängelsestraff och åligganden för rikets myndigheter)	Ungefär samma bedömning	Ja, antagen 19.5.1977, godkänd 21.7.1977: ÅFS 1977/78
		Landskapslag angående ändring av landskapslagen om sysselsättning	Antagen 1.4.1985, underkänd 28.6.1985	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (om ändringsökande)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 9.10.1985, godkänd 31.12.1985: ÅFS 1985/4
Infrastruktur och trafik m.m.	5	Landskapslag innefattande	Antagen 3.12.1954, underkänd	(2) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur enligt SjöL 11 § 2 mom.	Samma bedömning	Nej

		regler till förekommande av sammanstötning i inre farvatten i landskapet Åland	25.3.1955	17 p. (offentlig sjö rätt)		
		Landskapslag om motorfordon i landskapet Åland	Antagen 28.3.1958, underkänd 28.6.1958	(4) I strid med SjöL 40 § om besvär över landskapsstyrelsens beslut	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 28.7.1958, godkänd 28.10.1958: ÅFS 1958/25
		Landskapslag om enskilda vägar	Antagen 3.12.1962, underkänd 11.4.1963	(2) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur enligt SjöL 11 § 2 mom. 11 p. (privaträtt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, men först 2007, godkänd 2008 (ÅFS 2008/59)
		Landskapslag angående ändring av landskapslagen om vägtrafik i landskapet Åland	Antagen 20.1.1975, underkänd 23.4.1975	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (fängelsestraff)	Samma bedömning	Ja, antagen 17.1.1976, godkänd 2.4.1976: ÅFS 1976/17
		Körkortslag för landskapet Åland	Antagen 14.12.1990, underkänd 22.3.1991	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (straffrätt)	Samma bedömning	Ja, antagen 25.9.1991, godkänd 5.12.1991: ÅFS 1991/79
Utbildning, kultur och idrott	11	Landskapslag om läroplikt	Antagen 3.12.1952, underkänd 27.3.1953	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (vilka barn som är underkastade läroplikt)	Samma bedömning	Ja, antagen 8.12.1953, godkänd 19.3.1954: ÅFS 1954/9
		Folkskollag för landskapet Åland	Antagen 27.3.1958, underkänd 28.6.1958	(1) Felaktig delegering till landskapsstyrelsen på rikets behörighetsområden	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 28.7.1958, godkänd 10.10.1958: ÅFS 1958/23
		Landskapslag om yrkesundervisning	Antagen 24.4.1961, underkänd 29.6.1961	(4) I strid med SjöL 13 § 3 mom. genom felaktig delegering till landskapsstyrelsen	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 9.12.1961, godkänd 6.4.1962: ÅFS 1962/7
		Landskapslag om fornminnen	Antagen 26.3.1964, underkänd 26.6.1964	(5) Flera orsaker: Felaktig delegering till landskapsstyrelsen på rikets behörighetsområde + stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen + i strid	HD och RP anmärkte på fler stadganden än ÅD	Ja, antagen 1.12.1964, godkänd 19.3.1965: ÅFS 1965/9

				med Sjl 20 §		
		Landskapslag angående ändring av landskapslagen om folkskolväsendet i landskapet Åland	Antagen 29.3.1965, underkänd 7.7.1965	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (om läroplikt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
		Landskapslag om skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader	Antagen 17.12.1965, underkänd 1.4.1966	(1) Felaktig delegering till landskapsstyrelsen på område som är rikets behörighet + uppgift som tilldelats riksmyndighet	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, men först 1983 (ÅFS 1983/40)
		Landskapslag angående ändring av landskapslagen om avlöning och pension för tjänsteinnehavarna inom folkskolväsendet i landskapet Åland	Antagen 31.8.1967, underkänd 17.11.1967	(1) Felaktig delegering till landskapsstyrelsen på område som är rikets behörighet/stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (ändringssökande)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 18.12.1967, godkänd 29.3.1968: ÅFS 1968/16
		Landskapslag om skydd för kulturhistoriskt värdefulla föremål	Antagen 31.10.1983, underkänd 22.12.1983	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (om varuutbytets frihet)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 3.10.1986, godkänd 14.11.1986: ÅFS 1986/58
		Landskapslag om skydd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse	Antagen 5.10.1987, underkänd 8.1.1988	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (ändringssökande)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 2.5.1988, godkänd 15.7.1988: ÅFS 1988/56
		Landskapslag om Ålands tekniska läroverk	Antagen 27.4.1988, underkänd 15.7.1988	(4) I strid med Sjl 36 § 1 mom. om tjänster och befattningar i landskapsförvaltningen	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 14.9.1988, godkänd 4.11.1988: ÅFS 1988/64
		Landskapslag angående ändring av landskapslagen om studiestöd	Antagen 4.5.1992, underkänd 3.8.1992	(4) I strid med Sjl kap. 5 om landskapets hushållning	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 2.10.1992, godkänd 27.11.1992: ÅFS 1992/65
Diverse övriga områden	4	Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av vissa i riket gällande	Antagen 4.5.1979, underkänd 29.6.1979	(2) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur enligt Sjl 11 § 2 mom. 8,	Samma bedömning	Ny lag antagen och underkänd 1984

		författningar rörande konsument-skydd		11 och 13 p. (konsument-skydd)		
		Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av vissa riksbestämmelser rörande konsument-skydd	Antagen 30.4.1984, underkänd 29.6.1984	(2) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur (konsument-skydd)	Samma bedömning	Nej
		Landskapslag om medling i familje-frågor	Antagen 14.9.1988, underkänd 9.12.1988	(2) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur (familjerätt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
		Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av vissa riksförfattningar rörande överlastavgift	Antagen 2.10.1989, underkänd 29.12.1989	(2) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur (straffrätt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
	74					

Bilaga III: Underkänd åländsk lagstiftning. Tredje självstyrelselagen (1993–2018)

Lagstiftnings- område	Antal	Lagens titel	Datum	Anledning	ÅD/HD/RP	Senare vers- ion/ÅFS-nr.
Lagtinget	2	Lagtingsord- ning för land- skapet Åland	Antagen 10.6.2011, del- vis underkänd (ett stadgande) 14.10.2011	(4) Generell behörighetsö- verskridning	Strängare be- dömning från ÅD	2011/97
		Landskapslag om landskaps- revisionen	Antagen 28.11.2012, delvis under- känd (en para- graf) 1.3.2013	(4) I strid med SjL 25 § (be- svärsstad- gande)	Samma be- dömning	2013/25
Allmänna för- valtningsbe- stämmelser	2	Arkivlag för landskapet Åland	Antagen 17.9.2003, del- vis underkänd (tre stadgan- den) 20.1.2004	(3) I strid med GrL 15 § (egen- domsskydd)	Nästan samma bedömning	2004/13
		Landskapslag om ändring i landskapslagen angående till- lämpning i landskapet Åland av lagen om offentlig upphandling	Antagen 11.4.2007, del- vis underkänd (ett stadgande) 27.7.2007	(3) I strid med GrL 80 § 1 mom. (fel- aktig delege- ring av norm- givningsmakt)	HD ansåg att ytterligare ett stadgande borde förfalla, men RP gick på ÅD:s linje	2007/50
Landskapsför- valtningen	3	Landskapslag om Ålands sta- tistik- och ut- redningsbyrå	Antagen 20.1.1993, del- vis underkänd (ett stadgande) 28.5.1993	(3) I strid med RF 61 och 62 §§ (grunderna för avgifter ska stadgas i lag)	Samma be- dömning	Ja, antagen 30.9.1993, godkänd 26.11.1993: ÅFS 1993/116
		Landskapslag om ändring av landskapslagen om Ålands miljö- och häl- soskyddsmyn- dighet	Antagen 18.9.2013, del- vis underkänd (ett stadgande) 17.1.2014	(1) I strid med SjL (t.ex. 30 § 8 p.) pga. av överföring av uppgifter som är riksbehörig- het från kom- munerna till ÅMHM	Ungefär samma be- dömning	Ja, antagen 8.9.2014, men delvis under- känd 12.12.2014
		Landskapslag om ändring av landskapslagen om Ålands	Antagen 8.9.2014, del- vis underkänd (ett stadgande)	(1) I strid med SjL (t.ex. 30 § 8 p.) pga. av överföring av uppgifter som	Samma be- dömning	Nej (ändring av SjL gjordes 2015)

		miljö- och hälsoskyddsmyndighet	12.12.2014	är riksbehörighet från kommunerna till ÅMHM		
Kommunförvaltningen	2	Landskapslag om ändring av kommunallagen	Antagen 5.6.2017, delvis underkänd (två stadganden) 28.9.2017	(3) I strid med GrL 14 § 3 mom. (röst-rättsålder)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	2017/119
		Landskapslag om en gemensam kommunal räddningsmyndighet	Antagen 31.5.2017, underkänd i sin helhet 28.9.2017	(3) I strid med GrL 121 § 1 mom. (kommunal självstyrelse)	Samma bedömning	Nej
Skatter och avgifter	3	Landskapslag om ändring av landskapslagen angående tillämpning vid kommunalbeskattningen av lagen om gottgörelse för bologsskatt	Antagen 20.4.1994, underkänd i sin helhet 2.8.1994	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur avviker från rikslagarna (statsbeskattning)	Samma bedömning	Ja, antogs 3.4.1995 och godkändes 30.6.1995 (ÅFS 1995/53)
		Landskapslag om grunderna för avgifter till Ålands hälso- och sjukvård	Antagen 19.1.2007, delvis underkänd (en paragraf) 30.3.2007	(3) I strid med GrL 81 § 2 mom. (grunderna för avgifter måste regleras i lag)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	2007/23
		Landskapslag om temporär ändring av fastighetsskattelagen för landskapet Åland	Antagen 16.4.2018, underkänd i sin helhet 27.6.2018	(3) I strid med GrL 81 § 1 mom., 121 § 3 mom. och 2 § 3 mom. (uppfyller inte kraven på skattelagstiftning)	Ungefär samma bedömning	Nej
Allmän ordning och säkerhet, brand- och räddningsväsendet	3	Polislag för landskapet Åland	Antagen 20.3.2000, delvis underkänd (åtta stadganden) 30.6.2000	(5) Flera orsaker: olika varianter av stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagarna; även i strid med grundläggande	Liknande men inte exakt samma bedömning	2000/49

				fri- och rättigheter		
		Räddningslag för landskapet Åland	Antagen 22.3.2006, delvis underkänd 29.6.2006	(3) I strid med 80 § GrL och 21 § Sjl (felaktig delegering om avgifter)	Samma bedömning	2006/106
		Polislag för Åland	Antagen 8.4.2013, delvis underkänd (två stadganden) 23.8.2013	(1) Delegering till LR på område som är rikets behörighet enligt Sjl 27 § 1 p. (grundlagsändring)	Samma bedömning	2013/87
Byggande, elsäkerhet, expropriation, hyra och arrende	5	Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av vissa riksförfattningar angående stöd vid förvärv av bostad	Antagen 28.5.1993, underkänd i sin helhet 1.10.1993	(3) I strid med RF 6 § (retroaktiv verkan kan innebära ett ingrepp i äganderätten)	Samma resultat men på olika grunder	Ja, antagen 10.1.1994, godkänd 29.4.1994: ÅFS 1994/41
		Plan- och bygglag för landskapet Åland	Antagen 24.9.2007, delvis underkänd (tre stadganden) 1.2.2008	(5) Flera orsaker: I strid med EG-direktiv 89/106/EEG + I strid med GrL 81 § 2 mom. Sjl 18 § 5 p. och 44 § 3 mom. (grunderna för avgifter måste regleras i lag)	Nästan samma bedömning	2008/102
		Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av elsäkerhetslagen	Antagen 30.3.2009, delvis underkänd (ett stadgande) 26.6.2009	(1) Delegering till LR på område som är rikets behörighet enligt Sjl 27 § 19 p. (standardisering)	Samma bedömning	2011/9
		Landskapslag om energideklaration för byggnader	Antagen 18.9.2013, underkänd i sin helhet 17.1.2014	(5) Flera orsaker: I strid med GrL och Sjl pga. olika former av felaktig delegering till	Ungefär samma bedömning	Ja, ny lag antagen 30.4.2014, godkänd 6.6.2014 (ÅFS

				LR + tillämpning av rikslag som upphävts		2014/31)
		Landskapslag om ändring av plan- och bygglagen för landskapet Åland	Antagen 18.9.2013, underkänd i sin helhet 17.1.2014	(3) I strid med GrL 80 § 1 mom. och Sjl 21 § 1 mom. (felaktig delegering av normgivningsmakt)	Ungefär samma bedömning	Ja, ny lag antagen 30.4.2014, godkänd 6.6.2014 (ÅFS 2014/32)
Jord- och skogsbruk, fiske	4	Landskapslag om Ålands skogsvårdsförening	Antagen 4.5.2001, delvis underkänd (ett moment) 24.8.2001	(4) I strid med Sjl 25 § 2 mom. (besvär)	Samma bedömning	2001/51
		Landskapslag om upphävande av landskapslagen om ersättning av skador, förorsakade av hjortdjur	Antagen 3.6.2005, delvis underkänd (ett stadgande) 7.10.2005	(4) I strid med Sjl 20 § 3 mom. (lagens ikraftträdande)	Samma bedömning	2005/78
		Landskapslag om finansiering av landsbygdsnäringsar	Antagen 16.6.2015, delvis underkänd (fem stadganden) 8.1.2016	(3) I strid med GrL 80 § och Sjl 21 § 1 mom. (felaktig delegering av normgivningsmakt)	Samma bedömning	2016/29
		Landskapslag om ändring av landskapslagen om avbytarstöd	Antagen 12.3.2018, underkänd i sin helhet 27.6.2018	(3) I strid med GrL 80 § och Sjl 21 § 1 mom. (felaktig delegering av normgivningsmakt)	Samma bedömning	Ja, ny lag 5.11.2018 antagen, underkänd 18.1.2019
Näringsarna	12	Landskapslag om ändring av ellagen för landskapet Åland	Antagen 29.3.1993, delvis underkänd (en paragraf) 16.7.1993	(4) I strid med Sjl 25 § 2 mom. (besvär)	Samma resultat med på olika grunder	Ja, antagen 30.9.1993, godkänd 31.1.1994: ÅFS 1994/11
		Landskapslag om ändring av landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland	Antagen 15.6.1994, underkänd i sin helhet 21.10.1994	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur avviker från rikslagarna (näringsrätt för utlänningar)	ÅD:s slutliga bedömning oklar. I vilket fall olika grunder som ledde till anmärkning	Nej (ny näringsrättslag antagen 1995)

	Landskapslag om rätt att utöva näring	Antagen 8.6.1995, underkänd i sin helhet 13.10.1995	(2) I strid med Ålandsprotokollet	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Ja, antagen 19.1.1996, godkänd 26.2.1996: ÅFS 1996/47
	Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om utsläppshandel	Antagen 6.4.2005, delvis underkänd (två moment) 15.7.2005	(2) I strid med EG-direktiv 2003/87/EG om handel med utsläppsrätter	Nästan samma resultat men på olika grunder	2005/60
	Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av lagen om gödsel-fabrikat	Antagen 6.6.2007, delvis underkänd (ett stadgande) 5.10.2007	(1) Icke-tillämpning av stadgande av rikslagsstiftningsnatur enl. Sjl 27 § 10 p. (konsumentskydd och otillbörligt förfarande i näringsverksamhet)	Samma bedömning	2007/96
	Näringsstödslag för landskapet Åland	Antagen 14.4.2008, delvis underkänd (en paragraf) 8.8.2008	(3) I strid med GrL 80 § och Sjl 21 § 1 mom. (felaktig delegering av normgivningsmakt)	Samma bedömning	2008/110
	Landskapslag om ändring av näringsstödslagen för landskapet Åland	Antagen 30.1.2009, delvis underkänd (en paragraf) 29.5.2009	(3) I strid med GrL 80 § och Sjl 21 § 1 mom. (felaktig delegering av normgivningsmakt)	Samma bedömning	2009/32
	Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av foderlagen	Antagen 2.6.2010, delvis underkänd (en paragraf) 1.10.2010	(5) Flera orsaker: Icke-tillämpning av stadgande som är riksbehörighet enl. Sjl 27 § 10 p. (konsumentskydd och otillbörligt förfarande i näringsverksamhet) + i strid	Något strängare bedömning från HD och RP	2010/83

				med EU:s fo- derhygienför- ordning		
		Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av be- stämmelser om krav på ekodesign för och energi- märkning av produkter	Antagen 26.1.2011, un- derkänd i sin helhet 29.4.2011	(5) Flera orsa- ker: I strid med GrL 80 § och SjL 21 § (fel- aktig delege- ring av norm- givningsmakt) + stadgande av rikslagstift- ningsnatur som avviker från rikslag- stiftningen (ändringssö- kande)	Något sträng- are bedömning från HD och RP	Ny lag anta- gen 7.6.2011, godkänd 26.8.2011: ÅFS 2011/80
		Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av riks- lagstiftning om elmarknaden	Antagen 12.6.2015, del- vis underkänd (två stadgan- den) 9.10.2015	(5) Flera orsa- ker: I strid med GrL 80 § och SjL 21 § (fel- aktig delege- ring av norm- givningsmakt) + stadgande av rikslagstift- ningsnatur en- ligt SjL 27 § 23 p. (rättskip- ning) som avvi- ker från riks- lagstiftningen	Samma be- dömning	2015/102
		Landskapslag om tillämpning på Åland av la- gen om an- mälda organ för vissa pro- duktgrupper	Antagen 23.11.2016, delvis under- känd (ett stad- gande) 10.3.2017	(1) Icke-till- lämpning av stadgande av rikslagstift- ningsnatur enl. SjL 27 § 40 p. (televäsendet)	Samma be- dömning	2017/47
		Landskapslag om tillämpning på Åland av ri- kets hissäker- hetslag	Antagen 14.12.2016, delvis under- känd (två stad- ganden) 7.4.2017	(2) I strid med fördraget om Europeiska un- ionens funkt- ionssätt	Strängare be- dömning från ÅD (ville låta lagen förfalla i sin helhet på andra grunder)	2017/40
Skydd av mil- jön, renhåll- ning, naturvård och jakt	7	Landskapslag om naturvård	Antagen 11.3.1998, del- vis underkänd (en paragraf) 10.7.1998	(2) I strid med SjL 27 § 4 och 42 p. pga. att LS anges som förvaltnings- myndighet för	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	1998/82

				två EU-förordningar		
		Landskapslag om ändring av landskapslagen om renhållning	Antagen 29.4.1998, delvis underkänd 4.9.1998 (ett moment)	(2) I strid med Sjl 27 § 4 och 42 p. pga. att LS anges som förvaltningsmyndighet för EU-förordning	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	1998/91
		Landskapslag om ändring av jaktlagen för landskapet Åland	Antagen 3.6.2005, delvis underkänd (två stadganden) 7.10.2005	(5) Flera orsaker: I strid med GrL 81 § 2 mom. samt Sjl 18 § 5 p. och 44 § 3 mom. (grunderna för avgifter måste regleras i lag) + Sjl 20 § 3 mom. (lagens ikraftträdande)	Samma bedömning	2005/77
		Landskapslag om ändring av jaktlagen för landskapet Åland	Antagen 13.6.2018, underkänd i sin helhet 5.10.2018	(3) I strid med GrL 80 § och Sjl 21 § 1 mom. (felaaktig delegering av normgivningsmakt)	Samma bedömning, men ÅD ansåg att lagen kunde träda i kraft i övrigt	Ja, ny lag antagen 25.3.2019, godkänd 19.6.2019: ÅFS 2019/89
		Landskapslag om miljöskydd	Antagen 21.9.2007, delvis underkänd (en paragraf) 1.2.2008	(3) I strid med GrL 80 § och Sjl 21 § 1 mom. (felaaktig delegering av normgivningsmakt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	2008/124
		Landskapslag om ändring av vattenlagen för landskapet Åland	Antagen 21.9.2007, delvis underkänd (en paragraf) 1.2.2008	(3) I strid med GrL 80 § och Sjl 21 § 1 mom. (felaaktig delegering av normgivningsmakt)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	2008/125
		Landskapslag om miljökonsekvensbedömning och miljöbedömning	Antagen 16.4.2018, delvis underkänd (en paragraf) 27.6.2018	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (besvärsförbud)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	2018/31

Hälso- och sjukvård, hälso-skydd och djur-skydd	2	Landskapslag om ändring av tobakslagen för landskapet Åland	Antagen 23.4.2003, delvis underkänd (ett stadgande) 29.8.2003	(2) I strid med EG-direktiv 2001/37/EG (snusförsäljning)	Samma bedömning	2003/66
		Landskapslag om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om produktsäkerhet	Antagen 11.4.2012, delvis underkänd (ett stadgande) 29.6.2012	(3) I strid med GrL 80 § och Sjl 21 § 1 mom. (felaktig delegering av normgivningsmakt)	Samma bedömning	2012/46
Socialvård och sysselsättning	4	Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av barnbidragslagen	Antagen 30.9.1993, underkänd i sin helhet 31.1.1994	(1) I strid med Sjl 27 § 3 p. (reglerar statsmyndigheters verksamhet)	Samma bedömning	Ja, antagen 11.4.1994, godkänd 3.6.1994: ÅFS 1994/48
		Landskapslag om arbetsmarknadspolitisk verksamhet	Antagen 29.9.2000, underkänd i sin helhet 19.1.2001	(3) I strid med GrL 80 § 1 mom. (felaktig delegering till LS) + GrL 6 § (särbehandling)	Något strängare bedömning från ÅD	Ja, antagen 14.9.2005, godkänd 20.1.2006: ÅFS 2006/8
		Landskapslag om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård	Antagen 12.5.2003, delvis underkänd (ett stadgande) 18.9.2003	(3) I strid med GrL 80 § (felaktig delegering av normgivningsmakt)	Samma bedömning	2003/79
		Barnomsorgslag för landskapet Åland	Antagen 11.4.2011, delvis underkänd 22.7.2011 (ett stadgande)	(3) I strid med GrL 21 § 1 mom. (pga. besvärshäns)	Samma bedömning	2011/86
		Landskapslag om ändring av landskapslagen om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård	Antagen 12.5.2003, delvis underkänd (ett stadgande) 18.9.2003	(3) I strid med GrL 80 § (felaktig delegering av normgivningsmakt)	Samma bedömning	2003/79
Infrastruktur och trafik m.m.	4	Landskapslag om rundradioverksamhet	Antagen 21.4.1993, delvis underkänd (ett moment) 20.8.1993	(3) I strid med RF 11 § (hemfrid)	Samma resultat men på olika grunder	Ja, antagen 30.9.1993, godkänd 26.11.1993: ÅFS 1993/117
		Landskapslag om fritidsbåtars säkerhet	Antagen 29.4.1998, delvis underkänd (ett moment) 4.9.1998	(2) I strid med Sjl 27 § 4 p. pga. att landskapsmyndighet åläggs skyl-	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	1998/102

				dighet att underrätta EU-kommissionen		
		Landskapslag om fritidsbåtar	Antagen 6.11.2002, delvis underkänd (fyra stadganden) 7.3.2003	(5) Flera orsaker: I strid med GrL 9 § (rörelsefrihet) + stadgande av rikslagstiftningsnatur som avviker från rikslagstiftningen (straffrätt) + i strid med GrL 81 § 2 mom., Sjl 18 § 5 p. och 44 § 3 mom. (grunderna för avgifter måste regleras i lag)	Strängare bedömning från ÅD	2003/32
		Landskapslag om ändring av trafikbrottslagen för landskapet Åland	Antagen 14.9.2015, delvis underkänd (en paragraf) 8.1.2016	(1) I strid med strafflagens allmänna del och tvångsmedelslagen	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	2016/13
Utbildning, kultur och idrott	5	Grundskolelag för landskapet Åland	Antagen 26.9.1994, delvis underkänd (en paragraf) 31.1.1995	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur avviker från rikslagarna (ändringssökande)	Samma bedömning	1995/18
		Landskapslag om studiestöd	Antagen 8.6.1995, delvis underkänd (ett moment) 13.10.1995	(1) Stadgande av rikslagstiftningsnatur som saknar motsvarighet i rikslagstiftningen (ändringssökande)	Samma bedömning men på olika grunder	1995/94
		Landskapslag om ändring av idrottslagen i landskapet Åland	Antagen 20.9.1996, underkänd i sin helhet 10.1.1997	(3) I strid med RF 92 § 1 mom. pga. överförande av offentlig förvaltning till privat organisation utan nödvändiga när-	Samma bedömning men på olika grunder	Ja, antagen 8.4.1998, godkänd 29.5.1998: ÅFS 1998/100

				mare bestämmelser		
		Landskapslag om Ålands sjösäkerhetscentrum	Antagen 27.9.2002, delvis underkänd (tre stadganden) 24.1.2003	(3) I strid med GrL 80 § (felaktig delegering till LS) + GrL 81 § 2 mom. samt Sjl 18 § 5 p. och 44 § 3 mom. (grunderna för avgifter måste regleras i lag) + GrL 21 § 2 mom. (ändringssökande)	Något strängare bedömning från ÅD	2003/17
		Landskapslag om gymnasieutbildning	Antagen 30.9.2010, delvis underkänd (ett moment) 4.2.2011	(2) I strid med de grundläggande principerna i fördraget om Europeiska unionens funktions sätt	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	2011/13
Övriga områden	2	Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om CE-märkning av vissa produkter i enlighet med EG:s bestämmelser	Antagen 3.1.1996, underkänd i sin helhet 12.4.1996	(1) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur (standardisering)	Godkänd av ÅD, underkänd av HD och RP	Nej
		Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om genteknik och genetiskt modifierade organismer	Antagen 19.1.1996, underkänd i sin helhet 12.4.1996	(1) Området i sin helhet av rikslagstiftningsnatur (genteknik)	Samma bedömning	Nej
Summa	60					

OM STIFTELSEN

År 1991 grundade bonden och landstingsmannen Olof M Jansson, från Strömma i Hammarland, stiftelsen för främjande av åländsk historisk forskning, en hjärtefråga för honom sedan mycket lång tid. Så var även utvecklingen av och spridande av kunskapen om självstyrelsen, ett arv som stiftelsen värnar om. Fonden lyckades han åstadkomma genom ett strävsamt lantbrukarliv kombinerat med ett gott ekonomiskt sinnelag och fingertoppskänsla för långsiktiga investeringar.

ISBN 978-952-69546-0-8